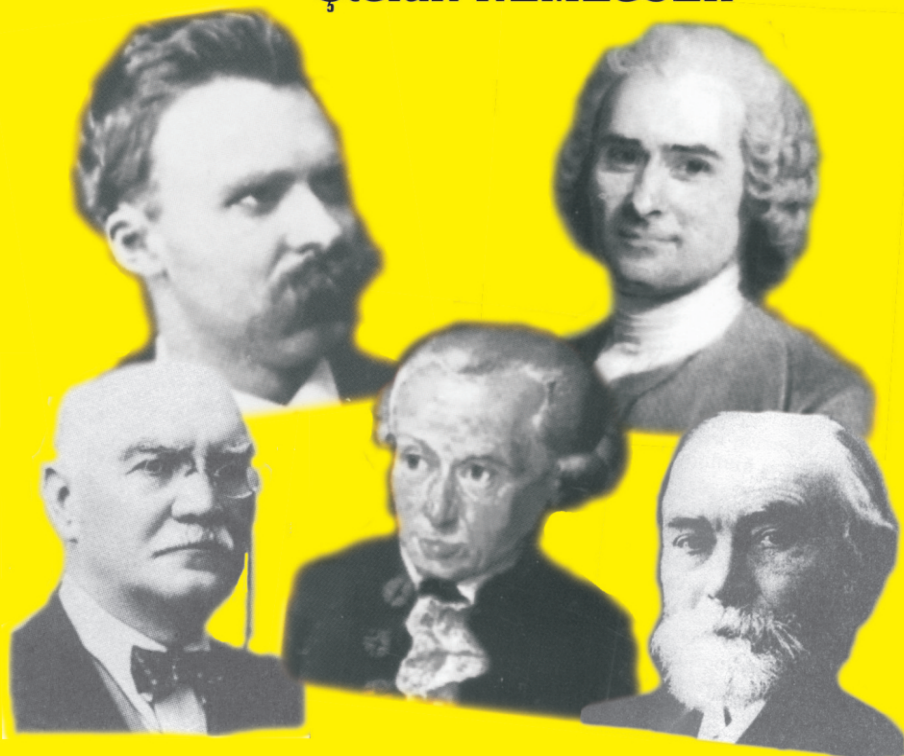

Ștefan NEMECSEK

CONTROVERSE FILOSOFICE

Realitatea Românească - 2006

Editura

1

Ștefan NEMECSEK

CONTROVERSE FILOSOFICE

Editura REALITATEA ROMÂNEASCĂ
- 2006 -

©Copyright –

Editura **REALITATEA ROMÂNESCĂ** și autorul

Toate drepturile sunt rezervate

Editurii **REALITATEA ROMÂNESCĂ**

VULCAN, 336200, Str. Mihai Viteazu, nr. 24, bl. 17, sc. E, ap. 1-2

Jud. Hunedoara – ROMÂNIA

Tel./Fax: 0254-571089, Tel.: 0723321466

Reproducerea integrală sau parțială - digitală, mecanică, fotocopiere sau în orice alt mod - a conținutului acestei lucrări este posibilă numai cu acordul prealabil în scris al autorului sau al Editurii **REALITATEA ROMÂNESCĂ**.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NEMECSEK, ȘTEFAN

Controverse filosofice / Ștefan Nemeček. – Vulcan:

Realitatea Românească, 2006

Bibliogr.

ISBN (10) 973-88085-0-2; ISBN (13) 978-973-88085-0-8

14(100)

Tehnoredactare computerizată: **ing. Cristian NEMECSEK**
ing. Zoltan MIKLOS

Editor: **ing. Daniela MIKLOS**
Copertă: **ing. Cristian NEMECSEK**
Corectură: **Mihaela Nicoleta PŪSÖK**

*Dedic această carte
memoriei soției mele, MARGARETA!*

Cuvânt înainte

Prin volumul său de *Controverse filosofice*, Ștefan NEMECSEK, cunoscut ziarist și editor, debutează în mod fericit și în literatura teoretico-filosofică. Doctorand în filosofie, după absolvirea unui masterat în același domeniu și a două facultăți aparent polare, una tehnică și alta umanistă (de jurnalism), dar complementare și benefice pentru o viziune de ansamblu, Ștefan NEMECSEK a ajuns la momentul în care poate împărtăși și altora din acumulările sale în tainele dragostei de înțelepciune. Și reușește acest lucru dezinvolt, stăpân nu numai pe cunoștințele livrate, ci și pe modalitățile evaluării acestora, ca și pe meșteșugul redării adecvate, specifice limbajului teoretic, conceptual.

Cartea pe care o recomandăm cuprinde expunerea și interpretarea unor concepții moderne și contemporane, cu deosebit ecou în zilele noastre, referitoare la stat și societate (la Jean-Jacques Rousseau), la adevăr (cu accent pe modernii Descartes și Kant și pe contemporanii Russell și Heidegger), la filosofie și valoare (în concepția lui Nietzsche), la fenomenologie și hermeneutică (Husserl și Heidegger), la determinism și indeterminism în societate, la psihologia poporului român în concepția lui C-tin Rădulescu-Motru. Eterogene prin problematică, studiile sunt unitare atât din punct de vedere metodologic, cât și stilistic.

Metodologic, autorul îmbină de fiecare dată reconstituirea ideilor atât cu raportarea la contextul lor socio-istoric și cultural, prin care le explicitează, cât și cu analiza comparativă, prin care le surprinde nu numai noutate, ci și reverberația în resemnificările ulterioare și actuale.

Stilistic, grație, desigur, și exercițiului ziaristic îndelungat, autorul prezentelor eseuri posedă arta frazării limpezi și precise, fără torsionări inutile sau alte zorzoane de prisos.

Plăcut surprinși de debutul său filosofic, ne așteptăm de la Ștefan Nemeșek să „recidiveze” și să ne ofere și alte surprize similare și, poate, chiar un roman filosofic.

**prof. univ. dr. Ioan N. Roșca,
Decanul Facultății de Filosofie și Jurnalism
București**

Cuvântul autorului

Conform unei înțelepte zicale din patrimoniul înțelepciunii românești, fiecare lucru este bine de făcut la timpul său. Sunt multe lucruri în viață care dacă nu sunt făcute la vremea lor, sau nu se mai fac deloc, sau se fac cu extrem de mari greutate și eforturi. Așa este și cu învățătura, cu știința de carte...

Părinții mei au fost oameni simpli. Nu au avut studii complexe. Dar pe fondul înțelepciunii genetice, au avut mult bun simț și o moralitate socială sănătoasă, în acest spirit educându-și copiii. În acest context, având cei șapte ani de acasă și un liceu real absolvit, am urmat cursurile unei facultăți tehnice și apoi a uneia „mai umaniste”. Într-o vreme când studentul nu putea ajunge în anul V de facultate fără a promova examenele restante din anul unu și următorii. A fost greu? A fost ușor?. Ce mai contează...

Anii au trecut. Ca orice persoană rațională, pe baza cunoștințelor acumulate, a culturii însușite, a educației părinților, a exemplului dascălilor și nu în ultimul rând a bunului simț, am încercat să clădesc în viață câte ceva care să-mi poarte amprenta existenței. În acest sens nu pot să nu-mi amintesc de prima învățătoare Maria Pardos și apoi Felicia Cioroboiu. Imaginea distinșilor profesori din timpul anilor de liceu, Gheorghe Licher, Gheorghe Jurca, Francisc Csimbalmos, Liviu Macea, Gheorghe Antoce, Tiberius Socaci, Ion Uifălean

îmi sunt vii în memorie și acum. Exemplul și modul de conduită profesională și umană a deosebiților profesori de la Institutul de Mine: Emil Pop (cel care mi-a fost și coordonatorul științific al lucrării de licență la absolvirea Facultății de Mașini și Instalații Miniere din cadrul Institutului de Mine Petroșani), Nicolae Iliăș, Nicolae Dima, Alexandru Florea, Francisc Koronka, Iosif Covaci mi-au fost exemple în conturarea personalității. Din perioada activității profesionale pot nominaliza multe persoane care puteau fi modele demne de urmat. Din sectorul energetic: Eugen Traistă, Alexandru Aruncuteanu, Alexandru Flaider. Din domeniul mineritului: Dan Otto Surulescu, Iosif Bocan, Ioan Beserman, Gheorghe Ile, Petre Tudor, Francisc Appel. Începutul activității jurnalistice și formarea în acest domeniu îi revine **omului** Teodor Rusu care m-a sfătuit ori de câte ori am avut nevoie și m-a sprijinit în clipele de cumpănă ale existenței pentru a depăși cu bine greutățile vieții. Ca modele de competență și profesionalism în jurnalistică pot aminti pe: Simion Pop, Toma Țițircă, Iosif Bălan, Ioan Dubeck, Ion Mustață, Dorin Gheța, Constantin Moraru. Apoi Dumitru Titus Popa, coordonatorul lucrării de licență în jurnalistică la absolvirea Facultății de Ziaristică, Dumitru Bălăeț, Anton Dumitrescu, Ioan Coman.

Ce și cum am reușit să realizez în existența de până acum, profesional și nu numai, las să aprecieze cei care m-au cunoscut, cei care au existat și există încă în jurul meu.

Dar pentru ca trăinicia a tot ce faci să fie reală și statornică, cred că nu trebuie niciodată întreruptă setea creierului de a acumula noi și noi cunoștințe de a menține active cât mai multe sinapse ale neuronilor. După o pauză destul de îndelungată în care am permanentizat studiul individual, am decis că ar fi bine, poate și util, să reiau studiul instituționalizat, orientându-mă spre un masterat în jurnalistică. Am constatat cu regret că nu este posibil. În „rețeaua” învățământului universitar românesc nu exista o astfel de specializare, nici ca masterat, nici doctorat. Menținând legătura

profesională și de prietenie cu mulți colegi și distinse cadre didactice de la Universitățile din Capitală, într-un mijloc de vară toridă am primit de la aceștia o veste îmbucurătoare: Facultatea de Filozofie și Jurnalism București face înscrieri pentru masterat. Sigur, nu am stat pe gânduri. Am făcut formele pentru înscriere. După doi ani de examene și referate susținute cu profesori universitari de excepție – prof. univ. dr. Ioan N. Roșca, prof. univ. dr. Ioan Tudosescu, prof. univ. dr. Gheorghe Al. Cazan, prof. univ. dr. Marin Aiftincă, prof. univ. dr. Ioan Ivanciu, prof. univ. dr. Axinte Dobre - am fost absolvent al primei promoții de master în filozofie și jurnalism.

Contactul cu științele predate de distinșii profesori mai sus nominalizați, îndemnul acestora spre **a continua**, m-a determinat **să continui**, cu toate că nu mai eram la vârsta studenției. Deși nu a fost ușor, nu mi-a părut rău că am urmat sfatul și îndemnul acelor călăuzitori și formatori de destine și personalități românești. Spun acest lucru, știind că multe nume sonore din politica românească, din persoanele publice sau cu funcții importante de stat și nu numai au fost **formați și modelați** de acești profesori cărora foștii învățăcei, de cele mai multe ori i-au întors spatele. Dar, să n u intrăm în amănunte...

Așadar, am decis. După masterat pot continua cu doctoratul. Am întrunit condițiile de înscriere la examenul de admitere la Institutul de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu Motru” din cadrul Academiei Române. Era o onoare pentru mine. În același timp însă, și o obligație și un autotest de a-mi verifica posibilitățile intelectuale, cultura acumulată și puterea creierului. Știam că va fi greu. Dar mai știam că pentru a reuși, prima condiție este să încerci. Să îndrăznești. Eram optimist. Deși nu încep niciodată „o confruntare” dacă nu sunt convins că voi câștiga, în minte mi s-a întipărit ideea unei alternative. Știam că până a ajunge doctorand mai ales în structurile academice faci mai multe încercări, un an, doi, trei sau chiar mai mulți. În consecință am decis să încerc și o a doua variantă. Adică, încă un examen de admitere pentru

doctorat la o universitate transilvană de prestigiu, cunoscută și recunoscută atât în țară cât și în străinătate. Este vorba de Universitatea 1 decembrie 1918 din Alba Iulia. Am consultat cerințele pentru înscrierea la examenul de admitere. Întrunindu-le am făcut înscrierea.

Soarta a decis ca zilele examenelor de admitere să nu se suprapună. Așa că „azi” am fost la București, respectiv „mâine” la Alba Iulia. Am reușit și colo și colo... Cu media notelor obținute, care odată afișate, nu mă obligau să privesc în lateral și să fiu demn că sunt din Valea Jiului. Eram doctorand atât al Institutului de Filozofie și Psihologie „Constantin Rădulescu Motru” din cadrul Academiei Române cât și al Facultății de Filologie și Istorie a Universității 1 Decembrie 1918 Alba Iulia, având doi coordonatori eminenți în persoana **prof. univ. dr. Angela Botez** și respectiv, **prof. univ. dr. Mircea Popa**.

Urmează o perioadă sufocantă. Examine, studiu, referate. Am cunoscut și alți profesori universitari de excepție din a căror știință de carte mi-am însușit idei noi, concepte noi, mi-am verificat și confirmat multe „teze personale”: prof. univ. dr. Alexandru Boboc, membru al Academiei Române, prof. univ. dr. Mircea Braga, prof. univ. dr. Ioan Buzași, prof. univ. dr. Constantin Cubleşan. Apoi, întâlniri și discuții pe tema tezelor de doctorat cu coordonatorii științifici.

La îndemnul unui coleg deosebit, prof. dr. Constantin Ion și încurajat de prof. univ. dr. Ioan N. Roșca – decanul Facultății de Filozofie și Jurnalism București, decid gruparea studiilor și textele referatelor materializate în perioada susținerii examenelor pentru masterat și a lucrării de disertație, pentru a fi publicate. Așa s-au conturat lucrările „**CONTROVERSE FILOSOFICE**” și „**TOLERANȚA ÎN FILOSOFIA LOCKEEANĂ**”. Dacă vor fi bine primite, voi continua cu o altă lucrare filosofică „**TEME EPISTEMOLOGICE POPPERIENE**” apoi trei alte titluri legate de jurnalistică: „**NIMIC FĂRĂ MASS-MEDIA**”,

„ISTORIA PRESEI HUNEDORENE” și „SCRIITORI DIN VALEA JIULUI ȘI ȚINUTUL HUNEDOAREI”. În limita timpului voi încerca finalizarea a două romane filosofico-psihologice a căror schiță este deja conturată. Este vorba despre titlurile **„AM VRUT SĂ-L SLUJESC PE DUMNEZEU” și „AM IUBIT O PROSTITUATĂ”.** Este vorba despre două istorii inspirate din viața de zi cu zi. În primul, un tânăr educat într-o profundă credință ortodoxă decide să se facă preot pentru a-l sluji pe Dumnezeu. Deceționat de comportamentul „dascălilor”, de contradicțiile dintre ce zice popa și ce face popa, abandonează ideea și se dedică altor preocupări „mai umane și mai prospere”. Al doilea proiect are în vedere povestea unui cuplu care după o relație de mai mulți ani au o discuție în care bărbatul află că toți anii precedenți femeia a împărțit patul cu el **nu pentru că l-a iubit sau a ținut la el** ci pur și simplu pentru că aștepta **„un tratament preferențial”.**

Voi încerca în fiecare carte să dezvolt și o PARTE A DOUA. În completarea prezentării tematicii de fond a lucrării, voi prezenta trei teme: o problematică religioasă, o problemă de cultură - istorie legată de spiritualitatea meleagurilor hunedorene și o a treia problematică legată de activitatea jurnalistică.

Nu doresc să fiu exemplu în eforturile făcute pentru pregătirea și lansarea acestor lucrări cât și a celor viitoare. Ar fi totuși o satisfacție personală dacă aș putea constata fie și doar câteva exemple din jurnalistică Văii Jiului, prin care la colegi de vârste când studenția, setea de cunoaștere din dorința de afirmare prin valoare, să fie o voință relevantă. Veleitățile existente, fărâmițarea până la derizoriu a ceea ce se vrea jurnalistică, aerele de **„eu sunt cel mai bun”** autoaprecierea și autoclasificarea în ierarhi jurnalactice care nu sunt clădite pe fundamente realiste nu fac nimic altceva decât să pună într-o lumină cu totul obscură una dintre cele mai frumoase,

dinamice, responsabile, dificile și periculoase meserii din câte există.

Așadar, învățați dragi tineri colegi jurnaliști, faceți ziaristică scrisă și audiovizuală adevărată, de valoare și nu vă înstrăinați cunoștințele. Societatea în care trăiți vă va aprecia efortul. Și zău, că nu există satisfacție mai mare decât atunci când membrii societății, membrii comunității în care trăiești să te salute cu respect pe stradă sau te miri unde, comentând în urma ta, cu o voce mai mult sau mai puțin sonoră: **UITE UN ZIARIST...**

Mulți prieteni, colegi, cunoscuți, binevoitori sau răuvoitori mi-au pus întrebarea: „**La ce-ți ajută la vârsta ta un doctorat? Viața trebuie trăită nu îngropată în cărți și examene...**”

Răspund simplu: **ARMONIA EXISTENȚEI ÎNSEAMNĂ UN CREIER MEREU ACTIV CARE SĂ ALIMENTEZE CU ENERGIE VITALĂ UN SPIRIT CE VECI NU ÎMBĂTRÂNEȘTE!**

Ștefan NEMECSEK

Capitolul 1

DETERMINISM ȘI INDETERMINISM ÎN VIAȚA SOCIALĂ

DETERMINISMUL SOCIAL ÎN GÂNDIREA VECHILOR GRECI

Problema determinismului, cu privire la faptele omului și manifestările sale sociale, este una dintre cele mai vechi în istoria filosofiei Occidentale, fiind legată într-un mod indisolubil de conceptul de libertate.

Încă vechii greci erau preocupați de a afla rosturile ascunse ale lumii și naturii umane. Preocuparea lor față de aceste probleme o putem regăsi în vechile lor mitologii. Astfel, **legenda regelui MIDIAS** este grăitoare în acest sens. Se spune că Midias, cel mai bogat și cel mai faimos om al timpului său ar fi fost obsedat de problema cunoașterii și a libertății umane. Vrând să afle cu orice preț secretul acesta el află că singura modalitate de a-l obține era aceea de a-l prinde pe bătrânul **SILEN**, zeitate a pădurii, care, se spunea că în înțelepciunea sa le cunoștea pe toate. După o vânătoare de câteva zile el reușește să-l captureze și să-l facă să mărturisească, după torturi cumplite, secretul cunoașterii și al naturii umane. Într-un sfârșit, Silen-ul mărturisește acel secret atât de dorit:

„mai bine pentru om să nu se fi născut, iar dacă s-a născut să se întoarcă cât mai degrabă în împărăția morții!”

Așadar putem observa din această sugestivă legendă că viziunea vechilor greci despre natura umană, secretul libertății și al cunoașterii, este una încărcată de pesimism: omul nu poate fi nici liber nici deplin cunoscător fără ca prin aceasta să aibă de suferit.

O viziune asemănătoare o găsim în Vechiul Testament, la Ecleziastul, care ne spune că:

„Acolo unde este multă cunoaștere este și multă durere”.

Deci, problema cunoașterii este strâns legată de limitele ontologice ale naturii umane. Sesizăm în aceste concepții filosofice vechi, un determinism imanent naturii și cunoașterii umane. Obținerea libertății este sinonimă cu pierderea inocenței! De fapt, este vorba despre aceeași problemă ridicată și de iudaism și atât de plastic exprimată în chiar începutul Vechiului Testament: **mușcând din mărunțul cunoașterii, la îndemnul șarpelui, omul a devenit cunoscător și odată cu această cunoaștere, una luciferică, cum ar spune Blaga, și-a pierdut și inocența originară.** Este o problemă care va urmări în mod obsedant, în diferite forme, întreaga istorie a gândirii Occidentale, de la vechii greci la filosofia contemporană.

O concepție deterministă despre posibilitatea realizării libertății umane, inclusiv în legătură cu libertatea socială, o putem regăsi la dramaturgii **Eschil** și **Sofocle**. Tragediile lor se înscriu aproape de fiecare dată într-o schemă simplă, și sunt determinate de un conflict între două sau mai multe legi. Pentru vechii greci existau trei tipuri de legi, fiecare dintre ele fiind socotită imuabilă: **legea cetății, legea divină și legea familiei.** Dramele celor doi clasici greci se bazează pe conflictul dintre două sau chiar trei dintre aceste legi, astfel omul fiind pus în situația de a face alegeri indisolubile, prin care într-un mod inevitabil, respectându-se o lege se încălca cealaltă. Astfel, **Antigona** va încălca legile cetății, îngropându-și fratele și respectând în felul acesta legea familiei. **Agamemnon**, dimpotrivă, va respecta legile cetății, dar va încălca în mod

drastic legile familiei, sacrificându-și fiica. Dar, poate cel mai grăitor cu privire la aceste tip de determinism este drama „**Oedip**”. În cadrul ei întâlnim mai multe astfel de conflicte. **Regele Laios** încalcă legea divină, devenind impertinent față de zei, prin rugămintile sale de a avea un fiu, iar aceasta numai pentru a respecta legea cetății care îi cerea să aibă un moștenitor la tron. Nenorocirile ce vor urma în urma încălcării acestei legi vor lovi nu numai în sine ci și în moștenitorul său, ba chiar în întreaga familie.

Pentru a explica acest tip de determinism cauzal de la nivelul vieții sociale, vechii greci foloseau termenul de **tuche**. În același timp ei aveau niște zeițe impersonale numite Moira, care întruchipau destinul, destin la care însăși zeii trebuiau să se supună. Găsim în această concepție, o viziune pesimistă asupra puterii omului de a-și construi singur viața, urmându-și idealurile și fiind în același timp moral.

Fiind o ființă complexă, omul are atât dorințe și idealuri cât și moralitate. Acestea pot intra în conflict, uneori fără să existe o rea voință a individului însuși în acest sens.

DETERMINISMUL SOCIAL ÎN FILOSOFIA ANTICĂ GRECEASCĂ

Conflictul respectiv pare de nerezolvat, totuși stoicii oferă o soluție magistrală în acest sens. Secretul libertății nu

constă în îndeplinirea tuturor dorințelor și idealurilor, în realizarea a tot ce îți propui ci în dominarea propriilor dorințe și instincte. În felul acesta se poate obține o stare de liniște interioară numită **ataraxia**, care odată câștigată, „**omul respectiv nu-și mai dorește nimic ajungând la o adevărată împăcare cu sine**”. Această viziune o întâlnim în special la stoicismul târziu sau roman, prin reprezentanții săi de marcă: Epictet, Marc Aurelius și Seneca.

Epictet, în al său „**Manual**” (de comportare în viață) va elabora o serie de legi care odată respectate ofereau garanția libertății și a depășirii determinismului causal al vieții sociale. El face celebra distincție între **SUA** (cele proprii) și **ALIENA** (cele străine). **ALIENA** sunt acelea care, așa cum spune Epictet, nu țin de noi, în această categorie intrând: trupul, lucrurile exterioare, bogățiile, onorurile și faima de conducător; iar **SUA** sunt cele care țin de noi și anume toate cele care sunt proprii eului nostru: părerea, impulsurile, dorința și propria voință. A încerca să le obții pe cele care prin natura lor nu țin de tine însuși, în mod obligatoriu te face să devii sclav.

Aceeași idee este exprimată de **Marc Aureliu** într-un mod mult mai plastic în lucrarea „**CĂTRE SINE**”:

„**Tot ce-ți este potrivit ție, o Univers, mi se potrivește și mie. Nimic nu mi se pare prea devreme sau prea târziu, dacă pentru tine apare la timpul potrivit (cartea IV)**” și toate acestea pentru că

„**Toate se împletesc unele cu altele, sfântă este înlănțuirea lor și aproape nici unul nu este străin unul de celălalt. Căci toate sunt rânduite împreună și desăvârșesc ordinea aceluiași univers. Fiindcă, din toate este alcătuit un singur univers, un singur zeu trăiește în toate, o substanță și o lege unică...**”.

Fiind creatură a aceluiași Principiu Unic și dependent de lucrurile exterioare într-o mai mică sau mai mare măsură, singura soluție care i se oferă omului constă în găsirea libertății sale interioare. De aici și profunda înțelegere pentru

slăbiciunile, caracterul și chiar natura generală a omului: **„Sunt om și nimic din ceea ce-i omenesc nu mi-e străin (Seneca)”**.

Discuția asupra libertății din cadrul societății a fost una dintre problemele importante de meditație filosofică și pentru clasicii filosofiei grecești. Deja Socrate se spune că **„a coborât filosofia din cer, pe pământ”**, având ca temă de meditație privilegiată gândirea asupra omului și a societății umane. Pentru el adevărata libertate nu putea să existe decât în cadrul societății, prin respectarea legilor acesteia dar mai ales prin debarasarea de propriile prejudecăți și preconcepții din gândire. Fidel până la capăt acestei viziuni filosofice **„cel mai înțelept atenian al timpului său”** va sfârși prin a fi condamnat la moarte de către însăși concetățenii săi. Motivele formale ale acestei condamnări le găsim exprimate foarte clar în mai multe documente ale vremii, dar mai ales în dialogurile platonice **„Fedon”** și **„Apologia lui Socrate”**. Ele sunt simple și clare, dar totodată false și tendențioase: coruperea tineretului atenian și credința în alți zei decât cei ai cetății. Motivul real al condamnării îl aflăm în chiar **„Apărarea lui Socrate”**, unde marele filosof îi dojenește pe propriii concetățeni: **„S-ar putea să fiți supărați pe mine; așa au fost și aceia care dormeau și au fost treziți!”**. Credincios legilor cetății cât și propriilor sale idealuri, Socrate va bea paharul cu cucută, aruncând în felul acesta anatema asupra societății ateniene a vremii sale și devenind unul dintre simbolurile libertății de gândire ale culturii occidentale. De atunci și până în filosofia contemporană actuală, libertatea umană începe să fie identificată, pe o scară destul de largă în mediile intelectuale, cu libertatea de gândire. Găsim în această viziune una dintre cele mai elocvente exprimări ale negării determinismului social. Aceasta cu atât mai mult cu cât Socrate nu dovedește nici o clipă resentimente față de societatea care, pe nedrept, îl condamnase la moarte. Așadar, moartea filosofului devine și o pildă pentru omul de geniu în general care se poate ridica, prin tăria spiritului său, deasupra societății în care trăiește,

indiferent că aceasta este coruptă, invidioasă și plină de tare.

Consecvent principiilor ilustrului maestru, **Platon** va continua, în dialogurile sale viziunea filosofică a lui Socrate, dezvoltând principiile acestei filosofii până la ultimele sale consecințe. Viziunea sa ontologică va face de asemenea o carieră lungă în istoria gândirii occidentale, imprimând acesteia o viziune dualistă care va marca întreaga sa dezvoltare ulterioară. Așa cum se știe, Platon a împărțit lumea în două părți opuse: **lumea sensibilă** (lumea materială) și **lumea inteligibilă** (lumea ideilor). Lumea sensibilă era, în viziunea lui Platon, doar o copie imperfectă a lumii inteligibile. Iar, așa cum lucrurile nu pot fi perfecte, perfecțiunea revenindu-i ideii, tot așa nici omul nu poate fi perfect, perfecțiunea putând să-i aparțină în acest caz doar omului ideal din lumea inteligibilă. Decăderea sufletelor și ajungerea lor în lumea materială și plină de imperfecțiuni, se datorează unei căderi ontologice inițiale care este foarte plastic descrisă prin intermediul mitului sufletului înaripat din dialogul „**Phaidros**”. Odată căzute în lumea sensibilă, sufletele particulare nu pot avea altă soartă decât cea a căutării originii ideale, încercând a se reîntoarce în acea lume perfectă pe care odată au văzut-o. Că sufletele au trăit într-o lume ideală înainte, se demonstrează în dialogul „**Menon**” prin doctrina reamintirii.

Tributară acestei ontologii dualiste, viziunea lui Platon despre societate se va încadra într-o schemă ideală pe care o găsim cel mai clar exprimată în dialogul de mare întindere „**Republica**”. În cadrul acestuia găsim aceeași meditație amară asupra limitelor ființei umane și a dificultății ontologice de a-și depăși propriul orizont. În „**mitul peșterii**” din dialogul amintit, prin intermediul imaginii plastice a celor două lumi: **lumea cavernei** și **lumea solară**, se exprimă același model al dualismului ontologic. Aceasta însă e mai puțin important. Ceea ce ne interesează acum este finalul mitului, destul de pesimist, în care omul care dorește eliberarea prizonierilor din lanțuri, „**este mai degrabă ucis sau marginalizat decât să fie**

urmat". Fiind o metaforă și pentru moartea lui Socrate, mitul peșterii ne pune în fața unor întrebări justificate și legitime credem: **este viziunea lui Platon despre om una total deterministă?** Este individul neputincios în fața propriilor sale prejudecăți și instincte?

Un răspuns afirmativ la aceste întrebări ar fi încurajat și de „**mitul lui Gyges**” din același dialog. În cadrul lui se dovedește că practicarea dreptății este mai degrabă o constrângere socială decât un fapt de conștiință. Gyges, om drept până la dobândirea unei misterioase puteri care îl făcea de neoprit, va deveni nedrept îndată ce a existat convingerea fermă că nu poate fi stopat în nici un fel de către cei din jurul său. Începând cu acest mit găsim conturată în opera platonice, într-un mod implicit, o teorie asupra geniului: **nu orice om poate accede spre statutul de filosof, deci spre o viață eternă în lumea ideilor.** Ideea de față este întărită și de ideea reîncarnării prezentă în alte dialoguri, prin care ni se spune că cei care nu s-au preocupat în această viață de suflet, practicând filosofia și tinzând spre cunoaștere, se vor reîncarna în corpuri de: lei, măgari și porci, după cum le-au fost pasiunile. Așadar, spre finalul dialogului Republica găsim exprimată ideea mai sus menționată: **societatea trebuie să fie clar ierarhizată, la conducere aflându-se filosofii, iar războinicii și meșteșugarii ocupând alte două paliere ale sferei sociale.**

Fidel acestui model al societății ideale, Platon însuși a crezut că poate pune în practică modelul cetății ideale, la curtea tiranului Dyonisos, după moartea acestuia și ajungerea la putere a lui Dyonisos cel tânăr, nepotul tiranului. Aventura lui Platon s-a dovedit a fi fără finalitate, umplând în final de ridicol pe celebrul filosof, care a exclus din calculele sale multe din variabilele lumii sensibile. Dezgustat de natura imperfectă a omului, de prejudecățile lumii și de mentalitatea coruptă a epocii, bătrânul Platon va încerca revizuirea atât a ontologiei sale, prin dialogurile „**Parmenide**” și „**Sofistul**”, dar și a viziunii sale despre societate, prin ultima sa lucrare, „**Legile**”.

În această lucrare finală, bătrânul Platon își exprimă credința că numai existența unui sistem de legi foarte bine pus la punct poate conduce către o societate apropiată de modelul ideal. Nu credem a greși, spunând că viziunea finală a lui Platon se apropie de un determinism, privind viața socială în întregul său, asupra căreia acționează tot felul de factori aleatori și imprevizibili, care o influențează într-un mod teleologic. Ieșirea din cercul plin de imperfecțiuni al societății nu o pot face decât un număr redus de persoane, cei care știu că în această viață trebuie să se preocupe mai mult de suflet și mai puțin de corp și plăcerile sale. Libertatea, în viziunea platonice, se reduce la un efort continuu de îmbunătățire a propriilor cunoștințe și a propriei vieți spirituale. Este vorba de o asceză psihică și morală, neaccesibilă omului de rând. Însă, succesul unor oameni, exprimat de chiar maestrul lui Platon, prin curajul în fața morții și tinderea spre o viață cât mai apropiată de perfecțiune, dovedește că libertatea (interioară) poate fi atinsă, deci, un punct bonus pentru indeterminismul social. Același principiu îl regăsim exprimat într-un principiu creștin, transformat într-un mod magistral de către iluminiști: „**dacă un om se poate salva, umanitatea este salvată odată cu el**”. Așadar, individualul conține în sine generalul, pe care îl poate îngloba totodată.

Tensiunea relației dintre **individual și general** o regăsim prezentă și la cel mai faimos și totodată cel mai rebel elev a lui Platon, **Aristotel**. Având la baza filosofiei sale o concepție influențată și de viziunea sa biologistă, Aristotel va dezvolta un model teleologic al existenței, în opoziție cu viziunea idealistă platoniciană, bazată pe concepția de matematician al acestuia. În centrul sistemului metafizic aristotelician se află categoriile, în care se încadrează întreaga existență. În topul acestei table categoriale se află **Substanța**, „regina categoriilor”. Toate lucrurile cad sub incidența categorială a Substanței, forma sa ideală fiind „**Gândirea care se gândește pe sine**”, exprimată magistral în cartea a XII-a a

„Metafizicii”. Teleologismul aristotelic se simte clar în exprimarea faptului că toate lucrurile, de la cele mai imperfecte până la cele mai evolute, tind într-un fel sau altul spre principiul care le-a generat. Această concepție ni-l prezintă pe Aristotel drept predecesor a lui **Plotin**, deși acesta e îndeobște considerat, platonician prin excelență.

Este meritul filosofului francez **Pierre Aubenque** „**Problema ființei la Aristotel**” de a fi dezvăluit această viziune teleologică, prezentă în însăși miezul operei aristotelice. Același teleologism îl regăsim exprimat și cu privire la viziunea socială a Stagiritului. Filosof sistematic, acesta și-a exprimat ideile cu privire la spațiul social și sociabilitatea omului în „**Politica**”, în care găsim și o interesantă definiție a omului ca fiind „**zoon politikon**”, adică animal social. Argumentul pentru sociabilitatea omului este bazată pe un argument organicist, de sorginte biologică: **la fel cum un organ din corp nu poate exista în afara corpului respectiv, fiind organ numai cu numele, tot așa nici omul nu poate exista în afara societății, fiind ori zeu ori fiară**. Deci, sociabilitatea este garantată de însăși constituția ontologico-fizică a ființei umane. Este vorba aici despre un determinism clar, fățiș, pe care îl regăsim și în „**Parva Naturalia**”. În această excelentă lucrare, Stagiritul vorbește despre principiile funcționării memoriei umane, supuse unor legi fiziologice mecaniciste. Această viziune teleologică nu este salvată nici măcar în „**Despre suflet**”. În această lucrare, sufletul uman, deși unic ca esență, este prezentat în mod ierarhizat sub următoarea formă: suflet nutritiv, suflet motor, suflet pasional, suflet rațional și intelect activ. Dintre toate acestea numai o singură parte supraviețuiește ființei individuale și anume **intelectul activ**. Acesta se reîntoarce în Principiul din care a plecat, „**Sufletul Universal**” sau „**Gândirea care se gândește pe sine**”. Totuși, prin aceasta principiul individuației nu este nicidecum salvat. Uniunea indisolubilă dintre suflet și corp se destramă odată cu destrămarea constituției biologice a

ființei umane; așadar, în esență, o concepție care se apropie mult de modelul biologiei actuale, deci un determinism din care cu greu ar putea fi salvată libertatea umană. Iar ceea ce este valabil pentru om în general e valabil și pentru filosof în particular, așa cum bine observa celebrul aristotelician **Pierre Aubenque**:

„Negăsind ceea ce căuta (Ființa pură), filosoful găsește în însăși această căutare ceva ce nu căuta”.

Poate exista o libertate în acest sens? Poate da, dar în tot cazul doar una telurică, cea a omului de știință, a savantului, bucuros de propriile sale realizări științifice, care-i oferă libertatea unei mai bune înțelegeri și comprehendări a lumii în care trăiește. Sesizăm așadar, la fel ca și la Platon, o pendulare între determinism și indeterminism, cu o aplecare mai vădită înspre direcția determinismului, atât social cât și ontologic.

DETERMINISMUL SOCIAL ÎN FILOSOFIA MEDIEVALĂ

Influențele clasicilor filosofiei grecești, le vom regăsi în întreaga desfășurare ulterioară a filosofiei occidentale. Astfel, în perioada medievală, urmele influenței aristotelice și platoniciene, le întâlnim la toți marii autori ai vremii. Însăși **„Cearta Universalilor”** are la bază o problemă care a constituit mărunta discordie dintre Platon și Aristotel: problema universalilor. În general filosofia medievală se încadrează în conceptul de determinism divin, idee care lasă prea puțin spațiu

de manevră unei gândiri neînregimentată dogmatic. Găsim preocupări, în această perioadă, pentru demonstrarea existenței lui Dumnezeu, argumentele ontologice fiind pe prim planul căutărilor filosofice. Cât privește societatea umană, ea este văzută doar ca o manifestare, prin excelență, a ordinii divine. Astfel, monarhia apare justificată ca formă de guvernare stabilită de însăși puterea divină. Este vorba aici de un determinism teologal, pe care îl întâlnim pe parcursul întregii perioade medievale. Spre exemplu la **Sf. Augustin** găsim ideea acestui determinism divin, într-o formă originală. Filosofând pe marginea problemei dreptății, Augustin afirmă că aceasta este cunoscută fără efort atât de omul drept cât și de cel nedrept. Ne dăm seama de aceasta prin faptul că până și răufăcătorii pot judeca cu pricepere faptele ca fiind bune sau rele, chiar dacă ei se îndreaptă spre practicarea faptelor ilegale. De aici și întrebarea legitimă: **cum poate să fie cunoscută dreptatea chiar și de către omul nedrept, el însuși nepracticând-o?** Răspunsul filosofului medieval este unul simplu: **prin faptul că răufăcătorul însuși are în suflet principiile dreptății, imparate acolo de către însuși Dumnezeu.** Se observă aici același determinism ca și la ceilalți autori medievali: omul este liber atâta timp cât nu cade sub influența principiului negativ. Așa cum afirmă Creștinismul, oricând este momentul pentru schimbare și „**astăzi poate fi ziua potrivită pentru nașterea omului nou**”. În acest sens, adevărata libertate este numai cea care poate fi oferită de apropierea de Dumnezeu și urmarea modelului Cristic. Libertatea se găsește așadar la nivelul conștiinței, deci un model apropiat de cel al stoicilor. Pentru demonstrarea acestei apropieri, edificatoare rămâne întâlnirea dintre fiul lui Dumnezeu și reprezentanții acestei școli filosofice în care însuși Isus afirmă „**adevărat vă spun că voi nu sunteți departe de adevăr**”.

Imitatio Cristi, devine, deja începând cu primele secole creștine, cheia libertății umane. Din păcate, modelul ascetic impus de Isus va fi deteriorat de felul în care a evoluat

biserica, îndeosebi în forma ei apuseană. De asemenea, coabitarea, uneori dezastruoasă, dintre modelul monarhic, pe alocuri perimat și biserica catolică, a determinat răsturnarea acestui model social.

DETERMINISMUL SOCIAL ÎN FILOSOFIA MODERNĂ

Într-adevăr zorii Revoluției Franceze au fost anunțați încă de primii filosofi moderni, îndeosebi de raționaliști dar și de empiriști. Deși tributar în mare parte gândirii care l-a precedat, raționalistul Descartes va oferi un model pentru ieșirea din chingile determinismului teologal al gândirii anterioare lui. Prin intermediul îndoielii hiperbolice, el reușește, precum **Husserl** în filosofia contemporană, să pună bazele filosofiei interiorității. Rezultatul efortului său metodologic și filosofic se poate reduce la formula: **Dubito-Cogito-Sum** sau într-o formă mai puțin pretențioasă: **Mă îndoiesc-Gândesc-Deci exist**. Descoperim aici o libertate pe care nu o poate contesta nimeni: libertatea eului cugetător, din existența căreia este dedusă ulterior întreaga existență exterioară, lumea însăși. Libertatea merge aici mână în mână cu indeterminismul. Omul poate fi liber datorită faptului că are un eu cugetător.

Mai puțin metodologist și lipsit de rigurozitatea Descartiană, și mult mai organic ca gânditor, **Blaise Pascal** va

traduce cogitoul cartian într-un eroism al ființei umane gânditoare. În ale sale „**Scrieri alese**”, Pascal va face o interesantă paralelă între om și Univers. Omul este o ființă firavă, slabă, destructibilă, și nu este nevoie ca întregul univers să se înarneze pentru a-l distruge, fiind îndeajuns o picătură, un abur. Universul este reprezentat ca o forță uriașă, dar oarbă, pe când omul are o forță fizică redusă, „**este cel mai slab din natură**”, dar tăria sa extraordinară stă tocmai în conștiința sa, în faptul că poate gândi. Metafora pascaliană a „**trestiei gânditoare**” va face carieră nu numai în filosofia existențialistă a secolului XX reprezentată exemplar de **J. P. Sartre** și **Albert Camus** cu a sa celebră operă „**Omul Revoltat**” iar în filosofia românească de **D.D. Roșca** cu celebra sa carte „**Existența tragică**”, ci și de o întreagă literatură al cărei strălucit exemplu poate fi **Ernest Hemingway** cu celebrul său mini roman „**Bătrânul și marea**”. În această celebră operă nu putem să nu recunoaștem influența pascaliană într-unul dintre ultimele monologuri ale bătrânului, în care se afirmă explicit: „**Omul poate fi distrus, dar nu înfrânt**”. Din nou, forța omului rezidă în conștiința sa și nu în ultimul rând în imposibilitatea înduplecării conștiinței sale. În lupta bătrânului cu marea găsim desigur metafora pascaliană a „**măreției ființei gânditoare**” cât și evidentă paralelă între Universul orb și puternic, reprezentat prin mare, pește, rechini și furtună pe de o parte și Omul, slab din punct de vedere fizic dar cu conștiința neânduplecată, reprezentată prin continuul monolog al bătrânului, de partea cealaltă.

Revenind la Pascal, putem afirma că el încearcă găsirea unui fundament pentru dovedirea existenței libertății umane. Acest fundament este găsit în spațiul conștiinței, în existența gândirii umane. Găsim din nou, în acest tip de filozofie, o exprimare a indeterminismului cu privire la ființa umană. Iar, dacă un individ poate fi liber, prin forța gândirii sale, același lucru poate fi aplicat și la societate în întregul său cu condiția să existe un număr suficient de persoane care să dețină o

conștiință suficient de puternică pentru a nu putea fi supusă. Această idee va fi exploatată de filosofia politică de sorginte liberală a secolului XIX și XX, prin celebrii săi reprezentanți: **Fr. Hayek, J.Stuart Mill, John Rawls, R. Nozick și Karl Popper.**

Potrivit acestor gânditori, desigur cu nuanțele de rigoare, acea societate poate atinge starea de democrație și liberalism, care are în componența ei indivizi cu spirit nesupus și cu o reală dorință de a acționa conform propriei lor conștiințe în orice situație, chiar și cu prețul pierderii propriei vieți. Acesta este de fapt și principiul gândirii individualiste, în opoziție cu variantele socialismului care predispun la o gândire de tip colectivist, statalist.

Reîntorcându-ne la gânditorii moderni, găsim în operele lor o continuă tensiune între determinismul social și încercarea de salvare a libertății umane. Astfel, în celebra „**Monadologie**” a lui **Leibniz**, monada, ne spune gânditorul german, este o entitate absolut simplă care nu are ferestre, adică nu comunică cu exteriorul, ea doar reflectând realitatea înconjurătoare ei. În această lume de entități simple, există totuși o scară a diferențierii monadelor, ele fiind totuși diferite unele de altele căci **„în natură nu există niciodată două fapteuri cu desăvârșire una ca cealaltă și în care să nu putem găsi nici o deosebire internă, sau întemeiată pe o determinație intrinsecă”**. În acest univers, în aparență inert, Monada Monadelor (Dumnezeu) este cea care menține principiul ordinii sociale și fizice. Întregul Univers este guvernat de principiul rațiunii suficiente, potrivit căruia nu există nimic fără rost sau fără un scop bine determinat. Există o ordine prestabilită în care toate lucrurile și ființele își au locul lor. Problema care apare într-o astfel de construcție metafizică constă în dificultatea explicării răului din lume cât și a imperfecțiunii. Aici Leibniz se salvează prin introducerea unui grad de libertate în lume. Astfel **„creaturile își datoresc perfecțiunile lor influxului primit de la Dumnezeu, dar imperfecțiunile le**

au de la natura lor proprie, care nu poate fi lipsită de limite, căci în aceasta stă deosebirea lor de Dumnezeu. Imperfecțiunea aceasta originară a creaturilor se observă în inerția naturală a corpurilor”.

Așadar, introducerea unui anumit grad de libertate în lume este reclamată de către însăși structurile ontologice ale lumii. Aceasta este și soluția din finalul „**Monadologiei**”, unde ni se sugerează că adevărata libertate nu poate exista decât în conformitate cu esența divină:

„În sfârșit, sub această guvernare perfectă n-ar exista nici o acțiune bună fără recompensă, nici una rea fără pedeapsă, totul trebuind să ducă la bine pentru cei buni, adică pentru aceia care în acest mare stat nu sunt niște nemulțumiți, ci își pun încrederea în Providență, după ce și-au făcut datoria, și iubesc și imită cum se cuvine pe autorul a tot binele, delectându-se în contemplarea perfecțiilor sale”.

Această libertate, cerută, așa cum am văzut, de către stringențele logice ale sistemului metafizic însuși, nu înseamnă că omul se transformă într-un papagal al divinității, imitând într-o manieră cât mai exactă Creatorul. Dimpotrivă, acest tip de acțiuni înseamnă urmarea unor posibilități și anume pe cele mai perfecte, iar omul prin natura sa nu poate găsi o cale proprie în viață deoarece toate posibilitățile se află dintru eternitate în ființa divină.

Față de curentele de sorginte existențialistă din filosofia contemporană în care se postulează că „**existența precede esența**” și „**omul este absolut liber și absolut responsabil**” fiind propriul său creator de posibilități, concepția lui Leibniz este exact la polul opus. Cu toate că în acest sistem metafizic regăsim aceeași preocupare pentru găsirea unui argument ontologic cât și încercarea continuă de justificare a perfecțiunii legilor divine, tendințe prezente în întreaga perioadă medievală, totuși Leibniz rămâne unul dintre cei mai importanți filosofi ai timpului său. Sistemul său este eliberat de dogmatismul

teologic și omniprezentul peripatetism al perioadei medievale. Ne găsim în fața uneia dintre cele mai merituoase încercări de a găsi o explicație logică sistemului social și a legilor care îl guvernează. Cu toate că este marcat de un accentuat determinism, sistemul social prezentat de Leibniz este o construcție a cărei validitate a fost tot mai mult confirmată de curentele fizicaliste, logice și matematice din secolul XX. Și nu este de mirare că iluministul german a activat în toate aceste științe, operele sale filosofice purtând pretutindeni amprenta sa de logician și matematician. În ciuda acestui fapt, fizicalismul lui Leibniz nu este unul cauzalist și naturalist de genul celui al lui Newton cu susținătorii căruia, filosoful german a avut un lung și interesant dialog filosofic în epocă. Cauzalitatea lui Leibniz nu este una naturalistă deși găsim și în a sa „**Monadologie**” urmele mecanicismului atât de răspândit în epocă. Cu toate acestea, Determinismul inerent metafizicii leibniziene este mai degrabă un imanentism logico-matematic decât un cauzalism fizicalist.

Problema mecanicismului, motiv recurent al gândirii secolului XVII, apare exprimată nu numai cu privire la lumea naturală, dar și cu privire la viața socială. O mărturie elocventă a acestei concepții apare în întreaga operă a filosofului olandez **Baruch Spinoza**, dar îndeosebi în lucrarea sa „**Etica**”. Construită pe baza unui model axiomatic de sorginte matematică, întreagă această operă poartă urmele tensiunii determinism - indeterminism. Determinismul universal, prezentat cu precădere în primele două părți ale lucrării, îi servește lui Spinoza spre a combate superstițiile religioase și ignoranța atât de răspândite încă în epoca sa. De asemenea panteismul imanentist a lui Spinoza, vine ca un atac concertat împotriva dogmatismului religios. Identificând pe **Dumnezeu** cu **Substanța** și pe aceasta cu **Natura**, Spinoza deschide calea cercetării științifice a naturii și înlătură într-un mod subtil și implicit maxima care a făcut o lungă carieră în Evul Mediu: „**Crede și nu cerceta!**”. Profundul gânditor olandez observase

că superstițiile se datorează de multe ori refuzului cunoașterii iar credința în Dumnezeu servește ca justificare a lenei din gândire. Este mult mai comod a te consola cu gândul că: **„așa a vrut Dumnezeu”**, decât a căuta explicații raționale pentru toate fenomenele necunoscute sau nedescoperite încă. Cauzalizmul este omniprezent în opera lui Spinoza, el făcând de fapt legătura dintre primele două părți ale **„Eticii”** și restul lucrării. În sistemul lui Spinoza, gnoseologia se reduce la cunoașterea cauzelor unui lucru sau fenomen. Numind dogmatismul **„superstiție sălbatică și tristă”** gânditorul olandez va sublinia faptul că singura cale spre obținerea libertății stă în cunoașterea cauzelor. Însăși diferența dintre om și Dumnezeu rezidă în această problemă: Dumnezeu este cauza lui, adică propria-și cauză. Din acest motiv el este și capabil de a cunoaște toate cauzele posibile și actuale, ceea ce înseamnă omnipotența și omnisciența divină. Omul poate cunoaște numai o parte dintre cauzele înconjurătoare iar diferența dintre oameni constă tocmai în numărul de cauze și principii pe care le poate cunoaște cineva. Dar, marea diferență între ignorant și cunoscător constă în faptul că ignorantul doar se crede liber, fiindcă își cunoaște numai acțiunile, nu și cauzele lor. Or ignoranța cea mai mare constă în autoînșelarea cu privire la propriile acțiuni. Ignorantul se crede stăpânul propriilor sale acțiuni și creatorul propriului său destin; în opoziție cu acesta, înțeleptul cunoaște că Universul se prezintă ca o înlanțuire complexă de cauze din care propriile sale acțiuni exprimate în termeni de cauzalitate nu reprezintă decât o mică parte, ele putând fi contracarate oricând de către cauze mai puternice, incontrollable, de fapt de către necesitatea însăși. Ideea etică de bază a lui Spinoza este aceea că numai cunoscând cu exactitate natura noastră pe care dorim s-o desăvârșim și totodată, natura lucrurilor, numai cunoscând în mod just deosebirile, acordurile și opozițiile lucrurilor, numai atunci vom concepe just cum pot și cum nu pot fi modificate lucrurile. Ca **mod al Substanței** înseși omul este lipsit de libertate, totuși ca substanță el este

liber. Secretul libertății constă nu în dominarea cauzelor ci în înțelegerea lor. Aceasta este o consecință aproape matematică a determinismului din prima parte a „Eticii” căci, dacă în univers nu există decât substanța, atributele și modurile lor, atunci omul nu este decât un mod al substanței și al atributelor sale, o parte a naturii și nu face excepție de la legile ei. Înainte de toate înțeleptul își va da seama că este o parte a naturii, că tot ce există, că tot ce se întâmplă în natură există și se întâmplă cu o necesitate de neînfrânt. Cunoscând aceasta, el va ști ce poate să facă pentru a-și îmbunătăți soarta, nu va mai fi sclavul unor dorințe deșarte, nici al superstițiilor care-i întunecă viața, făcându-l să se teamă de forțele naturii sau de puteri supranaturale inexistente. Cunoscând că toate decurg din legile naturii, în care nu există nici bine, nici rău, vom trăi împăcați cu lumea și cu noi înșine, vom ajunge la o liniște sufletească pe care nimic nu o poate tulbura, suferind **„cu resemnare întâmplările potrivnice folosului nostru, dacă am avea conștiința că ne-am făcut datoria, că n-am putut face mai mult pentru a le ocoli și că suntem o parte a naturii întregi la ale cărei legi suntem supuși”**.

Reiese de aici o concepție etică foarte apropiată de cea a stoicilor, o seninătate aparte în fața existenței care se apropie de conceptul ataraxiei stoice. Tot aici găsim prefigurate câteva dintre ideile care vor face carieră mai târziu, ideea kantiană a libertății morale, singura cunoaștere practică în care se poate exprima libertatea umană dar și ideea nietzscheană din **„Dincolo de bine și de rău”** a relativității conceptelor de bine și de rău.

Marile probleme ridicate de către raționaliști vor fi reluate și amplu dezvoltate în filosofia clasică germană. Spre exemplu I. Kant în al său sistem critic va dezvolta un sistem gnoseologic complex în care ideea libertății umane are un loc important. În prima lucrare a sistemului critic **„Critica rațiunii pure”**, Kant va încerca să rezolve o dilemă care a stat la baza controverselor dintre raționalism și empirism. Este vorba de

răspunsul la întrebarea: **cunoașterea noastră provine din experiență sau se obține pe calea rațiunii?** Prin descoperirea celor două forme de bază ale constituției noastre ontologice, forma simțului intern (timpul) și forma simțului extern (spațiul) cât și a tabelii celor 12 categorii, Kant arată că aproape întreaga noastră cunoaștere este circumscrisă constituției noastre ontologice care este totuși predeterminată. Să fie vorba aici de un determinism pur? Desigur nu, căci miza kantiană este tocmai aceea a judecăților sintetice a priori, singurele care pot demonstra o cunoaștere autentică, care îmbogățește orizontul nostru epistemologic și care totuși nu provine din experiență. În felul acesta Kant realizează un compromis între concepția empiriștilor și cea a raționaliștilor, arătând că atât simțurile cât și rațiunea au rolul lor în cunoaștere. Această concepție este exprimată într-un mod sintetic și foarte clar în următoarea frază: **„Intuițiile fără concepte sunt goale, conceptele fără intuiții sunt oarbe”**.

Însă, problema care ne interesează pe noi acum, cea a libertății în cadrul vieții sociale este exprimată abia în cea de-a doua carte a sistemului critic, cea referitoare la cunoașterea practică (Critica rațiunii practice). Aceasta deoarece marele Kant nu putea oculta exprimarea practică a rațiunii pure așa cum se arată din chiar titlul original al operei **„Critica rațiunii practice”**. Aici Kant încearcă să găsească fundamentul ontologic practic al libertății omului. Astfel, Kant împarte tipurile de acțiuni posibile umane în trei categorii:

1. cele contrare datoriei;
2. cele conforme datoriei dar realizate dintr-o înclinație;
3. cele realizate din datorie.

Dacă cele din primul tip nu implică o discuție prea elaborată, ele conducând la o încălcare a moralității și fiind făcute din înclinație (pasiune), cele din a doua categorie implică o discuție filosofică mai serioasă. Deși ele sunt conforme datoriei și laudabile până la un anumit punct, totuși și acestor acțiuni le lipsește valoarea morală. Ele pot însă să

inducă în eroare pe un novice în ale moralei, care ar putea să socotească cu ușurință pe practicantul acestor tipuri de acțiuni o ființă morală, fără ca aceasta să fie și real. Descrierea și exemplificarea acestui tip de acțiuni este realizată de către filosoful german deja într-o operă anterioară „**Criticii rațiunii practice**” și anume „**Bazele metafizicii moravurilor**”, drept pentru care este de presupus că sistemul critic se dorește o exemplificare și demonstrare a ideii valorii morale a acțiunilor noastre. Singurele acțiuni cu valoare morală, sunt potrivit lui Kant, acelea realizate din datorie. În cadrul lor găsim și ceea ce ne interesează pe noi în acest moment, ideea libertății umane. Acest tip de acțiuni sunt realizate de către o persoană, fără să acționeze asupra sa nici o presiune externă sau înrâurirea vreunei dorințe ori pasiuni (înclinații). Și tocmai acesta este spațiul întemeierii imperativul categoric, acela de a considera orice ființă umană întotdeauna ca scop și niciodată numai ca mijloc. Aici găsim nu numai salvarea libertății umane ci și întemeierea ei. Valoarea operei de morală a lui Kant, stă în faptul că până la el nici un gânditor nu reușise să salveze atât libertatea interioară a omului cât și moralitatea acestuia. Prin efortul său din scrierile morale, Kant este și cel care reușește să fundamenteze într-un mod adecvat moralitatea umană.

Pe lângă descoperirea acelor tipuri de acțiuni practice care constituie secretul și baza libertății umane, se pare că gânditorul german meditase și asupra libertății din cadrul socialului în general. Astfel, el vede, ca posibilitate a realizării libertății umane în general, „un imperiu al scopurilor”, altfel spus o societate în care toți oamenii sunt liberi deoarece toți respectă legea morală exprimată prin imperativul categoric. Acest „**imperiu**” rămâne doar o promisiune, el fiind de ordinului posibilului mai degrabă decât de cel al realului. La finalul carierei sale filosofice, acest clasic al filosofiei germane își trădează preocuparea pentru libertatea umană, printr-un pasaj astăzi celebru: „**cerul înstelat deasupra noastră și legea morală în noi**”. Acest pasaj cuprinde în mod sintetic atât

preocupările de cosmologie ale lui Kant din perioada tinereții (ipoteza Kant-Laplace) cât și preocupările de morală din scrierile de bătrânețe, acolo unde se formulează cu atâta precizie imperativul categoric și acțiunile realizate din datorie. Așadar, departe de a-l vedea pe Kant ca pe unul dintre adepții determinismului, el este unul dintre filosofii care găsește un fundament real pentru exprimarea libertății umane. Indiferent de criticile care i s-au adus ulterior, filosofia kantiană rămâne o epopee de gândire coerentă și rigurozitate conceptuală, la un nivel greu de atins de către urmașii săi într-ale filosofiei.

Marele succesori a lui Kant, din cadrul aceleiași filosofii clasice germane, **Hegel**, va fi departe de linia gândirii morale a lui Kant. Filosofia hegeliană, frescă a manifestării spiritului absolut, va încerca explicarea existenței lumii, naturii, istoriei universale și a istoriei filosofiei, prin intermediul **manifestării Spiritului Absolut**, entitate anterioară și exterioară lumii în care trăim. „**Hrănindu-se**” cu substanța acestei lumi, Spiritul Universal se folosește pentru manifestările sale fenomenale de natură, istorie și chiar de indivizii particulari. Spiritul este lipsit de moralitate, acțiunile sale fiind departe de a putea fi judecate obiectiv de către vreo ființă umană.

Odată cu această concepție se deschide calea unui amoralism, concepție care va domina și filosofia ulterioară lui Hegel, exprimată prin Schopenhauer și Nietzsche. Hegel însuși afirmă că marii oameni ai istoriei sunt departe de a reflecta asupra moralei umane. Dimpotrivă, ca purtători ai voinței Spiritului Universal, ei nu ezită să acționeze **„dincolo de bine și de rău”**, pentru îndeplinirea ideilor lor. Totuși, Hegel arată, în **„Prelegerile de filosofia istoriei”**, că nici chiar acești oameni mari ai istoriei **„nu au avut o soartă prea fericită...odată scopul lor atins, ei cad ca tecile uscate ale unei plante: fie mor de timpuriu ca Alexandru Macedon, fie sunt uciși ca Cezar ori mor exilați pe o insulă pustie, ca Napoleon”**. Ne găsim aici în fața unui sistem teleologic de sorginte istoricistă în care moralitatea umană joacă un rol puțin

important. La fel se întâmplă și cu problema libertății umane. Libertate absolută o are doar Spiritul Universal, iar persoanele particulare nu sunt decât o exprimare, într-un fel sau altul, a voinței acestui spirit. Desigur, apare regretul în fața pieirii atâtor elemente de cultură înfloritoare și a marilor imperii care au marcat istoria lumii, dar trebuie să ne consolăm cu ideea că orice formă umană care s-a manifestat vreodată în istoria universală a contribuit la autoedificarea Spiritului Universal. Teleologismul, cuprins în opera lui Hegel, este una dintre cele mai clare exprimări ale ideii de determinism.

DETERMINISMUL SOCIAL ÎN FILOSOFIA CONTEMPORANĂ

Deși influențându-se, în mod clar din ideea hegeliană expusă mai sus, a lipsei de moralitate a acțiunilor marilor oameni ai istoriei, Fr. Nietzsche va da o altă soluție pentru libertatea umană. El socotește că morala este doar o convenție și deci, o invenție, folosită de multe ori în scop pervers, de a domina și supune. Construită pe baza a patru concepte fundamentale: **MOARTEA LUI DUMNEZEU, VOIŢA DE PUTERE, SUPRAOMUL** și **ETERNA REÎNTOARCERE A IDENTICULUI**, opera lui Nietzsche se va dovedi un atac concertat și dur împotriva tuturor sistemelor idealiste ale filosofiei anterioare lui. El va împărți oamenii în două categorii, oameni cu voință slabă și oameni cu voință puternică.

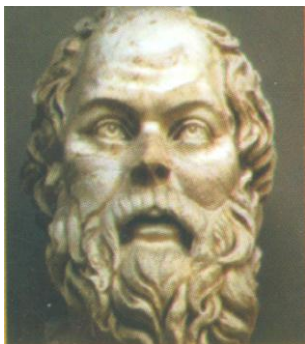
Adevărată libertate o au doar cei din ce-a de-a doua categorie, pentru Nietzsche nu toți oamenii putând fi încadrați pe baza aceluiași concepte. Libertatea deplină o au doar creatorii, aceia care prin puterea voinței lor au reușit să-și impună propriile valori și celorlalți. Se deschide aici calea unor numeroase interpretări și variabile. Așa s-a și întâmplat; ideologiile fasciste vor prelua ideea nietzscheană a supraomului, considerând că **putere absolută și libertate are doar acela care poate supune, într-un mod brutal, voința celuilalt**. În această interpretare chiar și o filozofie, în esența ei esteticistă, poate să constituie baza justificării unui sistem dictatorial. Iar într-un sistem dictatorial, așa cum s-a dovedit într-un mod concret, se ajunge la performanța ca nimeni să nu fie liber, cu atât mai puțin dictatorul.

Reprezentanții filosofiei de sorginte anglo-saxonă din secolul XX, terifiți de dezastrile dictaturilor secolului XX, vor fi preocupați să găsească o bază socială pentru manifestarea libertății umane în cadrul societății. Soluția aproape unanimă este aceea că omul își poate găsi libertatea doar într-un sistem bazat pe reguli civice în care fiecare este adeptul respectării regulilor și legilor sociale și încercând tocmai pe baza lor să-și găsească propriile valori și idealuri. Desigur, nu lipsesc nici variante mai pesimiste potrivit cărora omul modernității actuale devine un simplu pion manipulat de către explozia necontrolată a mass-mediei cât și de o subtilă psihologie a reclamei. Din nou încap și aici nuanțări cu privire la ce înseamnă libertate și cum poate fi ea reprezentată. De aceea nu trebuie uitat că realizarea libertății depinde în ultima instanță de valori.

Discuția referitoare la determinismul sau indeterminismul vieții sociale, continuă astăzi nu numai în filozofie ci și în științele sociale mai noi desprinse din acesta: sociologia, psihologia, antropologia și nu în ultimul rând domeniile interconexioniste ca sociobiologia, biopsihologia sau antropogeografia. Fiecare, la rândul lor, folosesc argumente pentru demonstrarea determinismului sau indeterminismului vieții sociale.

SOCRATE

(c.409-399 Î.Hr.)

S-a născut în Atena. A trăit între anii 469-399 î.e.n.. Este socotit ca fiind unul dintre cei mai importanți și interesați filosofi ai antichității, precursor al idealismului obiectiv. Învățătura sa filosofică nu a fost moștenită în scris, ideile sale fiind exprimate și transmise în cadrul unor expuneri și convorbiri, rămânând până astăzi subiectul unor controverse.

Socrate a orientat gândirea filosofică spre subiect, spre om, spre problemele gnoseologice și morale. A considerat că adevărul poate fi descoperit prin reflecție filosofică și prin maieutică. După afirmațiile lui Aristotel, unul dintre discipolii lui Socrate, principalele contribuții ale „maestrului său” ar fi **teoria conceptului și teoria reducției** pe care însă le-a aplicat exclusiv în domeniul meditației etice. Socrate și-a motivat conceptele filosofice prin cunoașterea de sine („**Cunoaștete pe tine însuți!**”) fiind atașat de metoda dialectică riguroasă ca instrument de delimitare a adevărului de eroare. Pe lângă Aristotel, mai putem numi printre discipolii filosofului grec pe Platon, Antistene, Aristip și Xenofon, pe baza scrierilor

acestora putându-se de fapt reconstitui viața și învățăturile lui Socrate.

A fost un bun soldat, luptând în **Războiul peloponesiac**. După terminarea ostilităților războinice s-a retras din așa zisa viață publică, ținându-se departe de frământările vieții politice.

O bună perioadă de timp Socrate a trăit în orașul său natal, Atena. Comparativ cu filosofii greci dinaintea lui a fost mai puțin preocupat de problemele metafizice abstracte, concentrându-și mai cu seamă atenția spre întrebările practice privitoare la condiția umană în contextul unei vieți decente și ordonate, respectiv ce înseamnă aceasta pentru om. Deseori este numit părintele ramurii filosofice numită etică. Tocmai preocuparea și orientarea sa către chestiunile de etică au generat numeroase conflicte, deseori deosebit de violente, cu înțelepții și conducătorii cetății – asociindu-i-se acuzații conform cărora ar fi corupt și influențat mințile generației tinere, printre care numeroși copii a celor bogați cu idei populiste și revoluționare.

Fiind atenți la amănuntele existenței sale și judecându-i opera, se poate spune despre Socrate că a fost un nonconformist. Acesta, obișnuia deseori să-și provoace auditoriul la a găsi definiții și explicații pentru diferite noțiuni uzuale ca „frumos”, „bine”, etc, doar pentru a dovedi cu judecăți argumentate că toate definițiile propuse și conceptele comune duceau la paradoxuri sau absurdități. Contemporanii săi, considerau în parte că există o viclenie în metodele sale și că acesta **ar ști mult mai multe decât ar fi lăsat că se creadă**.

Metoda sa evidențiază însă pericolul acceptării necritice a credințelor. Apoi, despre el se poate spune că este persoană căreia filosofia îi datorează în mare parte evoluția către o disciplină modernă a unei reflecții critice continue.

„Cel mai mare pericol, atât pentru individ cât și pentru societate, constă în suspendarea gândirii critice” – spune Socrate.

Ideile și conceptele sale filosofice au găsit o largă audiență și receptivitate în rândul tinerilor care l-au admirat și apreciat. Pe acest fond însă, filosoful și-a făcut numeroși dușmani care nu vedeau cu ochi buni propagarea în comitate a unor **„mentalități viciate”**. În jurul vârstei de 70 de ani, Socrate este dus în fața justiției. Acuzația: **„corupere a tineretului”** și **„lipsa de credință în zeii orașului”**.

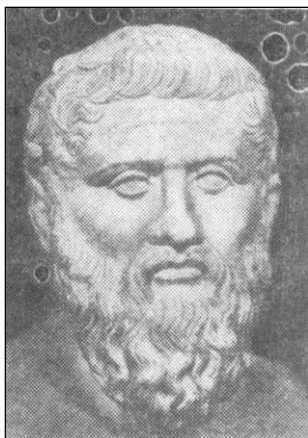
Paralel cu o presupusă vinovăție reală, se crede că acuzațiile au fost **„lucrate”** pentru a determina să renunțe la discursurile sale publice provocatoare și pentru a convinge cetățenii Atenei că noua conducere ducea o politică fermă în privința legii și ordinii. În timpul derulării judecății Socrate și-a susținut cauza în stilul său care-l caracteriza, apărându-se singur, cu fermitate, **acuzându-și acuzatorii**, afirmând că Dumnezeu însuși îl trimise-se să practice și să predea filosofia. Se crede că dacă pleda vinovat, era achitat, putându-și trăi restul vieții în liniște, ca cetățean de rând. Însă, este **găsit vinovat**. Cerându-i-se părerea cu privire la sentință, Socrate sfidează instanța de judecată. Drept replică, scandalizați și considerați jigniți, chiar și cei dintre membrii Curții, care **nu-l găsiseră vinovat** își schimbă votul, condamnându-l la moarte prin obligarea acestuia să beie o cupă de cucută. Cu un calm desăvârșit Socrate a acceptat sentința supunându-se legilor Curții, interzicând familiei și prietenilor să solicite amânarea execuției.

Toată istoria procesului lui Socrate, sfârșitul acesteia, precum și discursul său final, sunt deosebit de frumos și emoționant redade de Platon în **„Apologia”**, **„Curiton”** și **„Phaedon”**.

Rămân celebre cuvintele lui Platon: **„Singurul lucru pe care îl știu e că nu știu nimic”**.

PLATON

(c.427-347 î.Hr.)

Anul nașterii lui Platon este 427 î.e.n. Nu se știe însă cu precizie locul nașterii, localitățile unde se presupune că a văzut lumina zilei fiind presupuse a fi Atena sau Egina. Numele său original este Aristocles. Filosof grec, este considerat unui dintre cei mai importanți gânditori ai antichității. A întemeiat la Atena (c. 387 î.e.n.) Școala filosofică numită **Academia**. Principal discipol al lui Socrate este recunoscut ca fiind **purtătorul de cuvânt** al acestuia, în cele peste 20 dintre dialogurile sale printre care amintim „**Banchetul**”, „**Fedom**”, „**Statul**”, „**Parmenide**”, ș.a. Aristocrat ateniian, are ambiții politice. Ca apropiat a lui Socrate, ajunge de mai multe ori în Sicilia, unde îl cunoaște pe tiranul Dinoyosos și anturajul acestuia. Deși nu există certitudine în privința scrierii dialogurilor, acestea sunt repartizate de regulă în trei grupuri: timpurii, de mijloc și târzii.

După Platon, adevărata realitate o constituie **Ideile sau Formele** (eidos- forma de frumos sau frumosul de sine, ideea de om). Esențe inteligibile, constituind o existență în sine în

afara spațiului și timpului. Copiile sau umbrele degradate ale ideilor ar fi lucrurile din realitatea sensibilă. Acestea din urmă fiind într-o continuă curgere și devenire nu au deplină realitate, nu pot fi obiect al științei ci numai al „opinieii” (docsa). Adevărata știință se întemeiază pe „reamintirea” (anamnesis) ideilor, pe care sufletul nemuritor al omului le-a contemplat într-o existență anterioară. În ciuda fondului său idealist, Teoria platoniană a ideilor conține o gândire dialectică prețioasă.

Se poate spune cu certitudine că Platon a pregătit terenul pentru constituirea logicii ca știință de către urmașul său Aristotel. Concepția filosofică platoniană constituie fundamentul unei utopii sociale arisocratice. Statul ideal imaginat de el, trebuia să fie împărțit în trei caste: 1- **filosofii** – adică aceia care erau conducătorii. 2 – **gardienii** – adică apărătorii statului. 3 – **agricultorii și meseriașii** – sclavii care nu făceau parte din Stat. În contextul bogatei sale creații filosofice, Platon poate fi considerat întemeietorul unor teorii etice și estetice originale, bazate și ele pe Teoria ideilor. Întreaga evoluție a idealismului a fost influențată de filosofia platoniană, care a rămas până astăzi un model clasic. Este recunoscut ca fiind un desăvârșit maestru al dialogului și unul dintre marii stilști ai prozei din Grecia antică.

Alfred North Whitehead afirma în mod justificat că „**cea mai corectă caracterizare a filosofiei occidentale este cea a unei serii de note de subsol la Platon**”. Nu există vreo temă de interes filosofic care să nu își găsească locul în corpus-ul operei sale. În acest context este mai mult decât dificil de caracterizat și evaluat un asemenea vast și cuprinzător canon al gândirii. Sintetizând însă, putem observa însă că în marea parte a scrierilor sale el tratează conceptul unei realități a formelor ideale. În gândirea platoniană, lumea experiențelor este iluzorie, din moment ce doar ce este neschimbător și etern este real. Ideea este „împrumutată” de la Parmenide.

„Așadar, - spune Platon – trebuie să existe o lume a formelor eterne, neschimbătoare, care sunt modele ale

fenomenelor efemere, pe care le observăm cu ajutorul simțurilor". Gândirea creștină a fost profund influențată de această idee, în care omul este creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Iată doar un exemplu prin care filosoful grec și-a pus amprenta asupra teologiei creștine.

Teoria platoniciană a formelor nu privea doar obiectele materiale. După părerea filosofului „**există forme ideale ale conceptelor abstracte sau universale, ca frumos, dreptate, adevăr și ale conceptelor matematice, anume numărul și clasa**". Prin susținerea concepției platoniciene de Frege și Godel, concepție care se regăsește în ansamblul gândirii filosofice a acestora, scoate în evidență influența lui Platon asupra filosofiei secolelor scurse de-a lungul a peste două milenii de existență umană.

Lucrarea cea mai cunoscută și comentată a lui Platon este **REPUBLICA**. Conținutul acesteia aprofundează Teoria formelor. Din dorința de a încerca înțelegerea naturii și valoarea dreptății filosoful ne oferă **o viziune a unei societăți utopice condusă de o elită formată din gardieni educați de la naștere în spiritul conducerii, restul societății fiind împărțiți în soldați și oameni de rând**. Cetățeanul ideal din cadrul republicii înțelege că trebuie să-și pună energiile și întregul talent în folosul comunității, asumându-și această sarcină. Libertățile și drepturile individului în **REPUBLICA** lui Platon nu cunosc o atenție deosebită; **deoarece totul este controlat cu rigurozitate de conducători, pentru binele statului, ca întreg**.

Republica reprezintă o încercare de a descompune forma ideală a unei societăți. O societate reală ar trebui să promoveze binele comun al tuturor membrilor societății. O astfel de societate ar putea fi puternică și invincibilă, imposibil de cucerit și stăpânit de către dușmani.

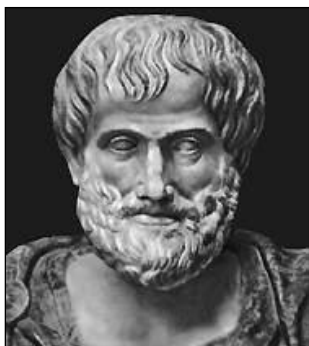
„Însă, cel mai important, o asemenea societate ar fi dreaptă cu toți cetățenii săi, luând și dând fiecăruia partea sa, fiecare dintre ei participând la binele tuturor.” – credea

Platon. Societatea ideală, gândită și prezentată de filosof rămâne și astăzi un subiect deschis controversei.

Cum era și normal, Platon a avut și destui critici. Unul dintre cei mai virulenți a fost Bertrand Russel. Acesta a acuzat susținerea unui regim totalitarist și elitist, guvernat de principii socialiste. Criticile lui Russel și alți filosofi la adresa operei platoniene ajung la rândul lor subiecte ale unor intense dezbateri de-a lungul timpului.

ARISTOTEL

(384-322 î.Hr.)

Se naște în orașul Stagira din Grecia în anul 384 î.e.n. După denumirea orașului natal i se mai spune **Stagiritul**. Este savant și filosof grec. Este cunoscut ca fiind unul dintre cei mai de seamă discipoli ai lui Platon. De la vârsta de 17 ani a învățat și s-a instruit la „**Academia**” lui Platon. Stagiul de studii platoniene durează aproape două decenii, până la decesul **maestrului**. În perioada ce a urmat, Aristotel își formează propria instituție pe care a numit-o „**Lyceum**” unde va promova un concept filosofic cu totul diferit de cea a fostului său dascăl, atât ca metodă cât și conținut. A concentrat multitudinea cunoștințelor dobândite până la el din diferite domenii, punând bazele multor discipline noi ca: **logica formală** („ORGANON”), **psihologia** („Despre Suflet”), **politica și economia politică** („Politica”), **etica** („Etica nicomanică”), **estetica** („Poetica”), zoologia, etc. Pe baza deosebirii dintre facultățile sufletești a clasificat științele în: teoretice, (metafizica, fizica, matematica), practice, (politica, economia, etica) și poetice (poetica, retorica). A considerat că științele trebuie să explice ființării și devenirii lucrurilor

individuale compuse din **materie** și **formă**, trecerea lor de la **potență** la **act**. A considerat **formele** ca inseparabile de **materie** și generalul de individual. Știința supremă este metafizica, ea ocupându-se cu studiul primelor cauze și principii („Metafizica”). A elaborat o gnoseologie realistă, cu elemente dialectice. Fizica, în egală măsură știință a naturii și filosofiei, va studia știința în măsura în care participă la **mișcare** („Fizica”). După concepția sa materia este pasivă, o simplă potențialitate care se actualizează numai prin acțiunea **formeii**, la adus în cele din urmă la idealismul obiectiv, la postularea divinității ca **formă pură** și ca „**prim motor imobil**”. Concepând creația artistică drept o **mimesis** conturează în „**Poetica**” o doctrină devenită mai târziu clasică în care generalizează principii ale artei ce vor căpăta ulterior caracter normativ. Metafizica, cosmologia și fizica lui Aristotel, interpretate de multe ori denaturat, au dominat, începând din secolul XIII gândirea medievală europeană. Logica lui și numeroase dintre virtuțile sale în toate domeniile, își păstrează actualitatea până în zilele noastre.

Este uimitoare și de neîntrecut contribuția lui Aristotel la dezvoltarea și desăvârșirea istoriei și gândirii occidentale. În egală măsură om de știință, astronom, gânditor politic, nu în ultimul rând filosof și inventator a ceea ce astăzi numim logică, formală sau simbolică. Lucrările sale de biologie, psihologie, etică, fizică, metafizică și politică, gândite și elaborate cu mai bine de două milenii în urmă, au avut și au o veșnică actualitate, multe dintre conceptele sale fiind subiect de curs în facultățile unor mari universități ale lumii.

Aprape două secole de moartea filosofului grec, scrierile sale au fost considerate pierdute. Printr-o fericită întâmplare însă, acestea au fost descoperite în insula Creta. În jurul anului 500, **Boethius** traduce majoritatea operelor lui Aristotel în limba latină, fiind astfel posibilă răspândirea și perceperea conținutului acestora în toată zona orientului apropiat. Țările bătrânului continent au ignorat scrierile lui

Aristotel fiind acceptate lucrările lui Platon. De abia în secolul al XIII-lea creația aristotelică trezește interesul Europei Occidentale datorită lui Toma d'Aquino, care a încercat să împacă doctrina creștină cu opera filosofului grec.

Poate că mai mult ca toți gânditorii din perioada existenței sale, Aristotel a pus accent în studiile sale pe observația și clasificarea strictă a datelor., fapt pentru care este considerat părintele metodei științifice și a științei empirice. Este interesant de constatat că, acum mai bine de 2000 de ani, un filosof grec considera important să țină cont și să ia în considerare pentru luarea unei decizii importante, atât de opiniile experților cât și de cele ale oamenilor de rând, înainte de a-și prezenta propriile argumente. Caracteristica acestei metode filosofice statuate de Aristotel era rigurozitatea, lipsindu-i tonul prozelit al multora dintre predecesorii săi. Spre deosebire de Platon, nu era de acord cu existența unei discipline bazate pe un principiu filosofic universal căreia i-ar fi subminate toate ramurile diversificate ale cercetării umane.

„Științe diferite, necesită axiome diferite, și admit grade variate de precizie în conformitate cu subiectul tratat” – susținea Aristotel. De asemenea, acesta nega posibilitatea existenței unei legi exacte ale naturii umane, susținând însă că anumite categorii metafizice – cum ar fi cantitatea, calitatea, substanța și relația – sunt aplicabile descrierii tuturor fenomenelor.

BARUCH (BENEDICT) SPINOZA (1632-1677)

Este născut în marea metropolă Amsterdam în anul 1632. În unele lucrări prenumele său apare ca Benedict în loc de Baruch, explicația fiind exprimarea în „varianta latinizată”. Este filosof raționalist, evreu-olandez. Familia sa este originară din Portugalia. A fost exclus din comunitatea evreiască fiind considerat eretic. Biserica Reformată îl condamnă pentru concepția sa de toleranță și pace care

nu coincidea cu „**linia doctrinară a religiei**”.

Spinoza este unul dintre marii inițiatori ai filosofiei moderne. Având ca model știința fizicii matematice a conceput filosofia ca formulare de axiome – adică adevăruri certe imposibil de negat – și deducere a consecințelor ce decurg din ele în domeniile care-l preocupă pe filosof. Dorind să-și prezinte deductiv vederile despre ce este bine pentru oameni, a considerat că este important să stabilească mai întâi adevărurile despre natura ființelor pe care le-a derivat din adevăruri fundamentale și a început cu ființa absolut infinită a corei

existență nu poate fi logic negată. Spinoza a numit această ființă „**Dumnezeu sau Natura**”, ceea ce înseamnă că ea nu este distinctă de lume, existând o singură substanță și că acest Dumnezeu – mult diferit de cel teist – este immanent lumii. În acest sistem rigid, nu mai rămâne loc pentru libertate decât dacă aceasta este identificată cu unitatea rațiunii și a realității.

În centrul sistemului său filosofic, prezentat în una din principalele sale lucrări publicată postmortem **Ethica ordine geometrico demonstrata** (Etica demonstrată în mod geometric) se află noțiunea substanței unice absolute pe care o numește „Dumnezeu sau Natura” și din ale cărei atribute cunoaștem numai două: întinderea și gândirea. Cunoașterea adecvată se cunoaște numai prin rațiune. Prin puterea rațiunii putem să ne eliberăm de „sclavia afectelor” să atingem fericirea supremă, sentimentul comuniunii cu natura și cu eternitatea numită de filosof „**Tratatul teologic-politic**”. Spinoza a avut marea îndrăzneală de a critica **Biblia** afirmând că ea nu conține nici un fel de adevăruri teoretice, ci numai învățături morale adaptate imaginației celor care nu sunt în stare să se conducă după o rațiune.

„Influențat în mare parte de Descartes și Euclit, filosoful duce la extreme exercițiul logic caracteristic raționalismului, hotărât fiind să expună principiile unui sistem etic în formă axiomatică, asemănător metodei folosite de Euclit în demonstrarea teoremelor geometrice”¹.

Ca și în **Parmenide**, o idee filosofică centrală a lui Spinoza ar fi că în Univers totul este **Unul**. Există o singură substanță pe care noi o putem considera ca Dumnezeu sau Natura. Această substanță are un număr infinit de atribute, însă omul, caracterizat de finitudine, poate percepe două dintre ele: **gândirea și spiritul**.

„Această realitate înțeleasă ca Dumnezeu sau Natură, există în sine, este concepută prin sine, își este propria cauză și se definește prin sine. Totul în Univers face

---

¹ Philip Stokes – 100 mari gânditori ai lumii – Ed. Lider. București, 2003, p. 79.

parte din Dumnezeu și tot ce se întâmplă este în mod necesar parte a expresiei naturii divine”.

Drept rezultat, această concepție panteistă înlătură liberul arbitru din paleta activităților umane. Dacă ființele umane fac parte din realitatea divină, nu mai rămâne loc pentru acțiuni cauzale independente.

Fiind un determinist convins Spinoza se declară mulțumit de această concluzie: **„experiența ne arată clar că oamenii se consideră liberi doar pentru că sunt conștienți de acțiunile lor nu și de cauzele ce determină aceste acțiuni. Mai mult, e limpede că dictatele minții sunt pur și simplu un alt nume pentru dorințele ce variază în funcție de diferitele stări ale corpului”.**

În acest context ce am putea spune oare despre ticăloșie, păcat și răutate? Din moment ce totul este integrat unei singure realități, nu există ceva de genul răutății din perspectiva întregului, din perspectiva eternității. Aparența unui lucru ca fiind rău ține de faptul că noi avem o înțelegere fragmentată, neputând discerne lanțul causal ce face din toate evenimentele o parte necesară a realității divine. Pentru epoca în care a trăit Spinoza, această afirmație a fost deosebit de șocantă reflectând sentimentul exprimat de acei creștini care îndură cu stoicism persecuțiile afirmând că **„necunoscute sunt căile domnului”** și că **„noi nu trebuie să cercetăm căile Sale”**. Însă pentru Spinoza, a cerceta este exact ce trebuie să facem pentru a ne câștiga libertatea.

Despre filosofia lui Spinoza se poate afirma în egală măsură că este în același timp mistică, rațională dar și teistă. Cu toate acestea și-a atras antipatia comunității evreiești, fiind acuzat de ateism de creștini și considerat a fi o persoană cu o influență atât de malefică încât cărțile sale au fost arse în public.

În contradicție cu rigurozitatea și integritatea operei sale, Spinoza rămâne unul dintre filosofii raționaliști lăsați **„mai în umbră”** fiind mai puțin studiați.

BIBLIOGRAFIE:

- **Aristotel** - *Metafizica* , Ed. Iri, București, 1996;
- **Aurelius MARC** - *Către sine*, Ed. Științifică, București, 1984;
- **Hegel** - *Prelegeri de filozofie a istoriei*, Ed. Academică, 1964;
- **Immanuel KANT** - *Critica rațiunii pure*, Ed. Științifică, București, 1971;
- **Immanuel KANT** - *Critica rațiunii practice*, Ed. Științifică, București, 1972;
- **LEIBNIZ** – *Monadologia*, Ed. Humanitas, București, 1994;
- **PLATON** - *Opere*, Vol. II-V, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1970;
- **SPINOZA** – *Etica*, Ed. Științifică, București, 1957;

Capitolul 2

CONCEPȚIA LUI ROUSSEAU DESPRE RAPORTUL DINTRE SUVERAN ȘI PRINCIPE, RESPECTIV POPOR ȘI GUVERNĂMÂNT

CONTRACTUL SOCIAL, CONTEXT ISTORIC ȘI SOCIAL

Pentru a înțelege opera unui mare gânditor, nu este de ajuns să ne aplecăm reflexiv asupra ei însăși ci trebuie să o gândim, dacă vrem să avem o imagine corectă a ei, în spiritul epocii în care a fost scrisă. Așa cum bine observa și marele Hegel, intimitatea dintre filosofie și actualitatea prezentului este una indisolubilă, indiferent de vizionarismul autorului respectiv. Într-una dintre celebrele sale lucrări, filosoful german dă curs acestei idei într-un fragment astăzi celebru :

„În ce privește individul, fiecare este desigur un fiu al timpului său; așa este și filosofia, timpul său este prins în gânduri. Este tot atât de nebunesc a-și închipui că o filosofie trece dincolo de lumea contemporană ei ca și a crede că un individ sare peste timpul său...Dacă teoria sa depășește aceste limite, dacă el își construiește o lume așa cum trebuie să fie, atunci această lume există desigur, dar numai în părerea sa - un element slab în care se poate imagina orice²”.

---

² G.W.F. Hegel - **Principiile filosofiei dreptului**, Editura Academiei, București, 1969, p.18-19;

Pornind de la acest fragment, putem arăta care a fost impactul filosofiei roussoiste asupra spiritului epocii și mai ales cum Rousseau, ca fiu al timpului său, a știut să îmbrace într-o serie de concepte, dintre care unele au făcut carieră, diversele tendințe deja prezente în epoca Luminilor.

Dar ce este propriu acestei epoci, merită să ne întrebăm? În primul rând faptul că a așezat omul în centrul viziunii sale. Această tendință, prezentă deja în cadrul Renașterii, a fost reluată și mult adâncită în timpul perioadei Iluministe care este una în care se pune pentru prima dată accentul pe educarea maselor, educația devenind astfel punctul de maximă focalizare a orientărilor politice din această epocă. Aceste tendințe le sesizăm și în simbolismul prezent în diverse reprezentări ale epocii.

Spre exemplu în pictura lui Regnault, intitulată „**Libertatea sau moartea**”, apare un bărbat gol, cu brațele deschise, plutind pe cer, cu aripi și cu fruntea împodobită cu o flacăra cerească. La dreapta lui, așezată pe un nor, Libertatea ține în mână talgerul Egalității. Simetric, pe latura opusă, moartea, ieșită parcă dintr-un cenotaf din evul baroc, schelet descărnat înveșmântat în negru, sprijinit în coasă. Această dialectică bipolară apare la aproape toți artiștii luminilor, începând cu Fussli și terminând cu Goya. Ambii ne prezintă imagini terifiante, Fussli evocând, în special în lucrarea „**Coșmarul**” puterea umbrelor și a nopții pe când Goya revelează în special în lucrarea „**Dezastrele războiului**”, universul fantasmelor și al cruzimii.

Așadar: **tenebre și lumini, viață și moartea.**

În această dialectică a opușilor și contradicțiilor se situează și veacul luminilor. Cu toate aspectele menționate, epoca luminilor are valoarea ei pentru că vine cu o nouă viziune asupra lumii, plecând de la o viziune asupra omului. Iar omul luminilor „**stăpân pe propriul său destin, o dată înlăturate piedicile prejudecății, ale religiei și ale condiționărilor inerente propriei sale firi, se deosebește de**

celelalte animale, ca ființă rațională: a creat artele, științele, activitatea producătoare de bogății, într-un cuvânt civilizația. Este maleabil și perfectibil, istoria oamenilor fiind cea a progresului, așa cum se încadrează el între limitele vieții de aici, de pe Pământ, în măsura în care scopul lui ultim îl constituie fericirea terestră.³”

Acesta este și veacul în care sesizăm o modificare semnificativă a raportului omului cu transcendentalul. Reprezentările vehiculate de biserică încep să devină tot mai evanescente iar omul de știință ia locul teologului în explicarea originii lumii. Totuși, nu trebuie înțeles că vechile obiceiuri și habitudini s-au schimbat cu totul. Ele încă vor continua să existe și vor coabita vreme îndelungată alături de ideile noi ale epocii. Astfel, nu putem ignora faptul că în preajma Revoluției franceze, aproximativ 85% din populația Franței trăia și lucra încă în spațiul rural. De asemenea **“nu putem ignora faptul că discursului senzualist aflat la originea considerațiilor despre omul moral s-ar cuveni să-i contrapunem lectura rousseauistă despre bunătatea originară a omului, pervertită de societate”⁴.**

Dar, dacă societatea este cauza pervertirii, tot în ea se află și soluția salvatoare. De aceea asistăm iarăși, aici, la o imagine contradictorie atât despre secolul cât și despre omul luminilor:

“Discontinue și reductoare în mod inevitabil, cele câteva trăsături de la care am pornit pentru a schița profilul omului Luminilor, la nivelul masei anonime, aduc un bilanț contrastant: stabilitate a trăsăturilor profunde, relativă rigiditate a cadrelor existenței. Acest univers este fragmentat în funcție de contrastele determinate de poziția

---

³ Vovelle Michel- **Omul Luminilor**, Ed. Polirom, Iași, 2000, p.9;

⁴ Idem, p.8;

socială, de raportul oraș-sat, de situarea geografică. În domeniul cultural, ca și în cel al economiei și societății, se conturează poli de difuzare a elementelor de noutate și zone de umbră”⁵.

În acest univers trebuie să situăm și opera lui Rousseau, care reliefează și ea o serie de contradicții specifice acestei epoci, dar până la urmă contribuie și la autoedificarea acestui veac.

INFLUENTA LUI ROUSSEAU ASUPRA ISTORIEI FILOSOFIEI

Chiar dacă astăzi Rousseau este un filosof mai puțin influent și deci mult mai puțin citat ca alți autori moderni precum Kant sau Hegel ori compatriotul său Descartes, opera lui conține, la o privire mai atentă, o adevărată comoară din care s-au inspirat toți acești gânditori. Să nu uităm de mărturisirea faimoasă a lui Kant în care meticolosul profesor konigsbergian ne destăinuie că sigura dată când a renunțat la obișnuita plimbare de după-amiază a fost atunci când a citit „**opera de pedagogie**” a lui Rousseau, „**Emil sau despre educație**”. Probabil aceasta era doar prima dintre lucrările lui Rousseau pe care Kant apucase să-și arunce privirile. Citind astăzi **“Contractul social”** este imposibil să nu recunoaștem

---

⁵ Vovelle Michel- **Omul Luminilor**, Ed. Polirom, Iași, 2000, p.13;

influența iluministului francez asupra moralei kantiene. Chiar dacă astăzi etica lui Kant, expusă în magistralele sale lucrări „**Critica rațiunii pure**”, „**Metafizica moravurilor**” și „**Bazele metafizicii moravurilor**” le par unor contemporani primele studii filosofice în care se oferă fundamente stabile moralei umane, putem ușor recunoște influența roussoistă asupra moralei kantiene, prin expunerea unui simplu fragment din „**Contractul social**”:

„Pe baza celor de mai sus, s-ar putea adăuga la avantajele stării civile libertatea morală, singura care-l face pe om să fie cu adevărat stăpân pe sine; căci impulsul exclusiv al poftei înseamnă sclavie, pe când ascultarea de o lege pe care singur ți-ai stabilit-o înseamnă libertate. Dar iată că am stărut și așa prea mult asupra acestui punct, și sensul filosofic al cuvântului libertate nu intră în subiectul meu⁶.”

Putem fi convinși că o astfel de preocupare, pe care, așa cum am văzut, filosoful francez nu și-o propusese, ar fi condus la o serie de concluzii mult apropiate de cele pe care Kant avea să le expună în mod magistral în a sa **Critică a rațiunii practice**. Chiar și așa, sesizăm la iluministul francez, măcar în germene, conturată ideea că libertatea este un act superior al conștiinței deoarece omul ascultă în cadrul ei doar de o lege pe care singur și-o oferă și nu de o “înclinație”, cum am spune în limbaj kantian. Ușor de sesizat aici iminența “imperativului categoric” al filosofului de la Königsberg, prin care acesta reușea să și găsească o lege superioară a naturii umane. De fapt însăși acțiunile realizate din datorie și nu prin mijlocirea vreunei înclinații (conformă sau contrară datoriei) conferă omului atât de valoroasa autonomie a conștiinței. Dacă ar fi să

---

⁶ **Jean-Jacques ROUSSEAU- Contractul social**, Ed. Moldova, Iași, 1996, p.80;

traducem în limbaj roussoist celebrele tipuri de acțiune practică a lui Kant, am putea spune că individul acționează din datorie, atunci când își pune voința individuală în acord cu Suveranul.

Acum, putem sesiza mai bine apropierea dintre cei doi gânditori, pe linia eticii. Ceea ce îi desparte este de fapt o diferență de accent. În timp ce francezul pune accent mai mare pe spațiul comunitar, exprimat în mod frecvent în cadrul „**Contractului social**” prin conceptul de suveran, germanul este mai relaționist, raportându-se mereu la raportul dintre individ și acțiunile sale asupra societății, dar și mai profund, preocupându-se de felul în care acțiunea practică ia naștere sub forma unui act moral și profund liber, în spațiul conștiinței.

Deși diferența dintre filosofia hegeliană și cea kantiană este una de esență, ea fiind subliniată în repetate rânduri de destui filosofi, și creatorul celebrului sistem din filosofia modernă găsește o bună sursă de inspirație în opera lui Rousseau. Nu ar fi de mirare ca însăși ideea „**Spiritului Universal**” să-i fi venit marelui clasic al filosofiei germane, tocmai citind „**Contractul social**”. Un fragment mai puțin celebru din lucrarea iluministului francez ne-ar putea îndritui spre o astfel de concluzie:

„Pentru a descoperi cele mai bune reguli de societate care se potrivesc națiunilor, ar trebui o *inteligență superioară* care să cunoască toate pasiunile oamenilor și care să nu aibă nici una ; care să nu aibă legătură cu firea noastră umană, dar care s-o cunoască în mod profund; a cărei fericire să fie independentă de noi, dar care totuși să vrea să se ocupe de a noastră; în sfârșit, care asigurându-și o glorie îndepărtată, în decursul vremurilor, să poată acționa într-un anumit secol, iar de bucurat să se bucure în altul”⁷.

---

⁷ Jean-Jacques ROUSSEAU- **Contractul social**, Ed. Moldova, Iași, 1996, p.102;

Așadar sesizăm o asemănare izbitoare a acestei *intelențe superioare*, postulate aici de filosoful francez, și Spiritul Universal a lui Hegel. Influența lui Rousseau asupra lui Hegel pare a nu se opri în acest punct deoarece descoperim la ambii autori aceeași viziune teleologică asupra istoriei și același mecanicism simplist atunci când e vorba de analiza raporturilor dintre spațiul geografico-economic și cel social. Iată ce ne spune autorul francez cu privire la acest lucru:

“Locurile ingrate și sterpe în care produsul nu prețuiește cât munca depusă, trebuie să rămână necultivate și pustii sau să fie locuite doar de sălbatici; locurile unde munca oamenilor nu are drept randament decât strictul necesar trebuie să fie locuite de popoarele barbare; nici un fel de politică nu ar fi acolo cu puțință. Locurile unde surplusul de produse față de muncă este mijlociu se potrivesc popoarelor libere”⁸.

Același tip de argumentare îl găsim în „**Prelegerile de filosofia istoriei**” ale lui Hegel. Totuși, în timp ce filosoful german folosește acest tip de argumente pentru a justifica starea de sclavie, monarhismul și colonialismul, Rousseau se declarase în mod fățiș împotriva sclaviei care contravenea principiilor sale civice. Fragmentul ales îl putem considera o inconsecvență a iluministului francez, inconsecvență datorată viziunii sale mecaniciste asupra formelor de guvernământ și a modului rigid de raportare asupra relației dintre spațiul geografic și cel social.

Influențele “**Contractului social**” a lui Rousseau se întind însă dincolo de perioada modernă, la chiar autorii contemporani. Astfel, nu se poate să nu sesizăm apropierea

---

⁸ Jean-Jacques ROUSSEAU- **Contractul social**, Ed. Moldova, Iași, 1996, p.148;

dintre iluministul francez și Fr. Nietzsche, atunci când discuția se poartă asupra creștinismului. Un fragment de la sârșitul operei amintite ne face să credem că însuși originalul filosof de la Basel, cel puțin dacă nu s-a inspirat în mod direct din iluminismul francez, în mod sigur i-a apreciat ideea cuprinsă în următorul fragment:

„Adevărații creștini sunt făcuți pentru a fi sclavi; ei o știu și nu sunt prea impresionați: viața aceasta scurtă are prea puțin preț în ochii lor”⁹.

Totuși, în timp ce reacția iluministului cu privire la creștini este una justificativ-admirativă, cea a autorului „**Amurgului idolilor**” este contestatar-critică. Acesta este poate și unul din motivele datorită căruia în “Amurgul idolilor” J.J. Rousseau este “**înțepat**” destul de dur de către Fr. Nietzsche în chiar începutul subcapitolului “**Incursiunile unui inactual**”:

“Figurile mele imposibile. Rousseau: sau întoarcerea la natură în impuris naturalibus “¹⁰.

Desigur cel de-al doilea motiv al criticii, așa cum și reiese din fragmentul citat, este tocmai inconsecvența roussoistă a diferențierii dintre natură și cultură sau spațiul civicului, care ne lasă mereu în dilemă asupra părții de care se situează. De remarcat însă că atacul critic al filosofului de la Basel este mult mai blând cu acest filosof decât cu alți filosofi cum ar fi Socrate, Platon, Kant sau curente filosofico-religioase, precum creștinismul, cu care Nietzsche are o divergență de principii căci: “**Creștinismul este o morală de sclavi (Genealogia moralei)**” sau “**Creștinismul e o**

---

⁹ Ibidem, p.207;

¹⁰ Friederich Nietzsche, **Amurgul idolilor**, Ed. Humanitas, București, 1994, p.500;

metafizică de găde (Amurgul idolilor).”

Influențele lui Rousseau nu se opresc la Nietzsche, filosof al sfârșitului de secol XIX ci merg până la filosofii secolului XX. Ar fi într-adevăr greu de crezut că O.Spegler și F.Fukuyama cu viziunile lor fataliste privind destinul civilizațiilor, nu s-au inspirat din iluministul francez, care cel puțin în unele fragmente ne prezintă o viziune foarte apropiată de acești autori:

“Corpul politic, întocmai ca și corpul omului, începe să moară încă de la nașterea sa și poartă în sine cauzele proprii sale distrugerii”¹¹.

În alt fragment se apropie mai mult de ideea organicistă a lui Spengler privind viața popoarelor:

“Ca și majoritatea oamenilor, cele mai multe popoare nu sunt docile decât în tinerețea lor și, îmbătrânind, devin incorigibile”¹².

Dar, domeniul în care pare să se simtă cel mai mult influența filosofului francez, este filosofia politică. O mare parte dintre problemele pe care Rousseau le ridică în **Contract** vor fi prezente în această ramură a filosofiei în special la autori precum: Karl Popper, Fr. Hayek, J.S. Mill sau R. Nozick. În continuare ne vom concentra atenția tocmai asupra acestei părți din lucrarea sa **“Contractul social”**, parte în care se găsește statuată și diferența dintre principe și suveran.

---

¹¹ Jean-Jacques Rousseau- **Contractul social**, Ed. Moldova, Iași, 1996,p.157;

¹² Idem, p.107;

CONTRACTUL SOCIAL

MERITE ȘI LIPSURI

De-a lungul timpului, „Contractul social” a lui Rousseau a trezit atât admirația, ba chiar extaz în epoca revoluției de la 1789, cât și dezaprobarea, de multe ori însoțită de critici înverșunate. Astăzi la mai bine de 240 de ani de la scrierea acestei cărți, cred că ar fi necesar să păstrăm măsura, subliniindu-i atât meritele cât și lipsurile.

Dacă ar fi să începem cu partea negativă, putem observa încă de la primele pagini influențele care au marcat scrierea acestei lucrări, autori din care Rousseau preia idei, de multe ori neinspirat deoarece acestea se contrazic reciproc, fiind greu de salvat ulterior coerența întregului.

Astfel putem sesiza influențele clasicilor filosofiei grecești: Platon, dar mai ales Aristotel. Apoi, foarte vizibilă devine influența lui Hobbes, pe care Rousseau îl și citează de multe ori în paginile cărții. De fapt, ideile empirismului englez joacă un rol important în opera lui Rousseau, putând fi sesizată nu numai influența autorului “Leviatanului” ci și a lui John Locke. Dintre francezi, desigur Montesquieu este autorul căruia Rousseau îi datorează cel mai mult dar și juriștilor olandezi Grotius și Pufendorf. De la fiecare iluministul francez va prelua câte o mică idee, ceea ce nu va face însă opera sa întru totul neoriginală.

Totuși, o problemă, care apare și la Thomas Hobbes și de care Rousseau nu poate nici el scăpa este chiar începutul “Contractului social”. Lucrarea vrea să explice însăși sociabilitatea omului, plan ambițios mai ales dacă ne gândim că problema este una dintre cele mai dificile ale filosofiei. Ne-am

astepta poate, aici, la soluții convingătoare și bine argumentate. Din păcate, ne trezim, la fel ca și la ilustrul Hobbes, în fața aceleiași greșeli conceptuale și logice pe care nu o putuse depăși nici ilustrul iluminist britanic: confundarea antecedentului cu consecventul sau **petitio principii**.

Astfel, în încercarea explicării sociabilității umane Rousseau presupune existența unui contract social, adică un pact ales printr-o deplină libertate de către om, pentru a-și atinge țelul său, acela de a trăi într-o mai mare siguranță și pace. Ideea este exprimată în chiar Cartea I a „Contractului social” în capitolul VI, intitulat „**Despre pactul social**”:

„Fiecare dintre noi pune în comun persoana și toată puterea lui, sub conducerea supremă a voinței generale; și primim în corpore pe fiecare membru, ca parte indivizibilă a întregului”¹³.

Pasajul, destul de pretențios la o primă privire, este totuși simplu de înțeles, mai ales în corelație cu alte fragmente din același capitol: fiecare individ renunță la dreptul său de a se conduce singur, cu condiția ca toți ceilalți să facă la fel, autorizând în același timp un conducător pentru a stabili reguli întregii comunități. De menționat că, în această formă originară a contractului, însuși conducătorul nu este decât un simplu membru al comunității. El nu are nici un privilegiu în plus față de ceilalți fiind doar responsabil pentru asigurarea respectării contractului. Însă aici este problema cea mai dificilă, problemă din care va rezulta continua pendulare a lui Rousseau între **“puritatea originară, naturală”** a omului și respectarea strictă a civismului. Căci, cel care încheie contractul nu este încă om pe deplin decât după încheierea contractului; ori însăși acest act al încheierii contractului presupune că el este deja om cu conștiință civică. În plus, în acea stare de dezordine socială a

---

¹³ Ibidem, p.75;

începuturilor, cine poate garanta că toți oamenii, la un moment dat, se vor aduna *în același timp și loc*, nu pentru a se ucide, maltrata și fura reciproc, cum făcuseră până atunci, ci pentru încheierea acestui pact?

O altă problemă, care rezultă din aceeași premisă de bază a lucrării, este aceea privitoare la **starea de libertate**. Se pare că Rousseau vorbește despre două libertăți, dar uită să le diferențieze, rămânând la latitudinea cititorului să determine care dintre ele este mai importantă. În primul rând este vorba de o libertate, să-i zicem spațială, pe care în câteva locuri Rousseau o numește și **“libertate naturală”** și care este specifică începuturilor dar care este și anti-civică în același timp. În cadrul ei omul avea posibilitatea să acționeze neîngrădit de nici o lege sau principiu social. Însă, el renunță la aceasta tocmai pentru că în această stare **“viața și bunurile îi erau în mod continuu amenințate de ceilalți”**. Acesta este și motivul creării contractului social, un motiv pragmatic să-i spunem.

Odată stabilit contractul, se va ajunge la un alt tip de libertate pe care Rousseau o preamărește din nou, este vorba despre libertatea civică, care are loc la nivelul conștiinței. De fapt este vorba de însăși conștiința civică. Starea de libertate din cadrul ei rezultă din respectarea și ascultarea unei legi **“pe care singur ți-ai stabilit-o”**. Este vorba desigur despre **“libertatea morală”** pe care omul și-o impune în mod conștient și din care rezultă desigur **“unele avantaje”**.

Această contradicție, mereu observabilă, între starea de natură și cea din cadrul societății, minează întreaga structură a “Contractului social”, dar totodată îi și conferă o dialectică internă aparte. Nu este de mirare că această lucrare a stat la baza gândirii și reformelor cetățenești din timpul Revoluției franceze. Propriu-zis, singura soluție care se impune pentru concilierea acestor contradicții imanente Contractului, este, așa cum însuși Rousseau o declară implicit, o **“religie civică”**. Această “religie” presupune un anume naturalism civic, dacă

ne-am putea exprima așa, adică o stare în care toți cetățenii se respectă între ei, pe baza conștiinței lor morale. Găsim din nou aici, o apropiere de **“imperativul categoric”** a lui Kant dar și de ceea ce acesta numea **“imperiu scopurilor”**. Marx însuși va fi înflăcărat de existența acestei idei, iar liderii comuniști de mai târziu, precum Lenin, vor încerca chiar s-o pună în practică. Că ideea este doar o utopie, o observaseră deja chiar aceiași lideri. Lenin însuși se pare că înțelesese încă dinaintea revoluției bolșevice că ideea nu are un fundament real și că, proletariatul, în care își pusese toate speranțele este departe de a fi o forță revoluționară:

“Cu cât observa mai mult comportamentul muncitorilor din Rusia și din afara ei, cu atât mai clară devenea concluzia, total contrară premiselor marxismului, că proletariatul nu era o clasă revoluționară chiar deloc: lăsată de capul ei, această forță ar fi dus mai degrabă la întărirea capitalismului ca întreg decât la răsturnarea lui...Concluzionând că, proletariatul era în mod inerent o clasă non-revoluționară, Lenin avea două alternative. Una era aceea de a renunța la ideea de revoluție, cealaltă era de a de a realiza o revoluție din umbră, prin conspirație și lovitură de stat, fără prea multă preocupare cu privire la dorințele maselor. La prima idee Lenin nu putea renunța datorită unor rațiuni psihologice, descrise de noi mai înainte, sfârșitul ideii de revoluție, în care el a crezut atâta timp, ar fi însemnat pentru el sfârșitul său ca individ. Din această cauză, el a optat pentru cea de-a doua idee”¹⁴.

Așadar, ideea utopică a religiei civice și a egalitarismului a avut o viață lungă, fiind preluată de Marx și marxiști dar și de liderii sistemelor totalitare comuniste.

---

¹⁴ Pipes Richard - **The Russian Revolution**, New York, 1990, p.345;

Aceeași soartă o îmbracă și ideea întoarcerii la natură, la o presupusă stare de originaritate și tihnă, specifică începuturilor. Și această idee are o viața destul de îndelungată, putând să o regăsim la Mircea Eliade în celebra sa „**Nostalgie a originilor**” dar și în mișcări ce se vor laice, cum ar fi cele ale renumitei perioade a anilor ‘60 supranumită “**sixties**”. Atât curentul hippy din acea vreme cât și mișcările ecologiste, mai ales cele din sfera anglo-saxonă cum ar fi “**Green Peace**”, și-au avut ca punct de plecare contestarea imperfecțiunilor societății, contestare care venea în același timp cu postularea întoarcerii la natură. Contradicțiile ideologice cuprinse în aceste mișcări, pot fi surprinse și în “Contractul social”. Studiind modul de conduită al acestor mișcări și curente, putem avea o imagine a ceea ce înseamnă exemplificarea practică a contradicțiilor cuprinse în “Contractul social”. De exemplu asociațiile de genul “Green Peace”, militează pentru protejarea naturii și mai mult civism în cadrul societății, dar mijloacele prin care o fac se dovedesc adesea anti-civice: blocarea unor drumuri și poduri, demonstrații contestatate și mitinguri împotriva războaielor, chiar și atunci când acestea sunt purtate împotriva dictatorilor, adică a unor persoane care în țara lor au dus la o încălcare flagrantă a drepturilor civice și ale omului chiar.

Același fel de contradicții le sesizăm din nou în paginile cărții lui Rousseau. El se ridică împotriva ideii de sclavie și polemizează cu ideile din “**Politica**” lui Aristotel, idei care justifică într-o anumită măsură sclavia și inegalitatea din cadrul societății. Totuși, însuși Rousseau observă că nu există guvernământ care să pună în practică în mod echitabil și echidistant ideea egalității și care să asigure în același timp o libertate deplină tuturor membrilor ei:

“Omul s-a născut liber, dar pretutindeni e în

lanțuri”¹⁵.

O astfel de societate e o utopie, Rousseau pare să înțeleagă și acest fapt în ultimul capitol din cartea III intitulată **“Despre religia civilă”**, în care ni se spune:

„Ni se spune că un popor de adevărați creștini ar alcătui cea mai desăvârșită societate ce s-ar putea închipui. Nu văd în această presupunere decât o singură dificultate: aceea că o societate de adevărați creștini n-ar mai fi o societate de oameni”¹⁶.

Presupunerea se dovedește întemeiată, căci, o societate de adevărați creștini n-ar mai fi animată de pasiuni, n-ar mai avea viciile omului real, care din pricina acestor pasiuni și acestor vicii nu se poate lipsi de societățile particulare. O societate de adevărați creștini este deci pentru Rousseau o adevărată utopie. În primul rând, ea nu ar fi cea mai perfectă, așa cum bine sesizează Rousseau însuși:

“Afirm că această societate închipuită, cu toată perfecțiunea ei, n-ar fi nici cea mai puternică și nici cea mai durabilă: fiind desăvârșită, i-ar lipsi legătura; viciul său distrugător ar fi însăși perfecțiunea sa”¹⁷.

Nostalgia unei lumi perfecte, a unei libertăți absolute, în care să domnească dreptatea se pare că nu există. Aceste contradicții sunt bine surprinse și de către celebrul romancier Victor Hugo, care în lucrarea **“Mizerabilii”** ni-l prezintă pe energicul și incoruptibilul comisar de poliție Javier. Ideal al omului care respectă legile, gândirea lui Javier intră în colaps atunci când trebuie să înțeleagă că nu numai rațiunea ci și

---

¹⁵ Jean-Jacques Rousseau- **Contractul social**, Ed. Moldova, Iași, 1996, p.62;

¹⁶ Idem, p.205;

¹⁷ Ibidem, p.205;

simțirea trebuie să stea la baza unei bune societăți. Dar, pentru că am mai discutat despre acestea înainte, vom trece peste respectivul subiect.

În ciuda utopismului, immanent în întregul “Contractului social”, el rămâne o operă care stă la baza gândirii civice și a filosofiei politice din secolul XX. Sesizăm aceasta cel mai bine în Cartea a III-a din cadrul ei, acolo unde se face diferența dintre principe, suveran și guvernământ, dar și în Cartea a IV-a.

ROUSSEAU SAU ADEPTUL ORDINII CIVICE

Așa cum am precizat mai înainte, vom încerca să subliniem pe parcursul acestei lucrări și meritele “Contractului social”, până acum subliniind doar lipsurile.

Rousseau este un nostalgic al naturii care încercă să-și consume nostalgiile căutând soluții pentru o societate civică cât mai perfectă. Filosofia politică a sfârșitului de secol XIX și început de secolul XX desigur îi datorează multe iluministului francez. Dacă privim cu un ochi foarte atent lucrarea sa, observăm că autorul este într-o continuă și tensionată căutare a fundamentelor civice ale societății. El dorește cu înfrigurare să găsească soluția optimă pentru problemele sociale din vremea sa. Și soluția pe care o postulează este desigur aceea a **civismului**. Nu poate exista la el ordine socială în afara civismului. Scopul final al acestei structuri este unul pragmatic și simplu: **binele general**. Rousseau se grăbește să afirme

aceasta încă de la începutul Cărții a II-a , idee ce va fi reluată și dezvoltată magistral în cartea a III-a. Chiar la începutul acesteia cititorul este avertizat că trebuie să fie atent. În această carte Rousseau vorbește despre principiile care fac posibilă guvernarea. În acest context se operează cu câteva distincții care trebuie ținute minte dacă vrem să înțelegem desfășurarea ulterioară a cărții. Dacă suveran este poporul, principele este și el un întreg colectiv. La limită, principele corespunde cu suveranul iar guvernământul, reprezentat de ansamblul de indivizi care trebuie să conducă, poate fi după caz, un om, câțiva sau întreg poporul. De aceea, nu trebuie să ne surprindă faptul că în cazul democrației cei trei termeni coincid aproape perfect. Din păcate, Rousseau vede democrația în mod mecanicist, ca și conducere a poporului de-a dreptul (reprezentativitatea prin vot fiind și ea criticată deoarece ar conduce la autocrație în final). Într-adevăr găsim la Rousseau un mod ciudat de a privi democrația, manieră pe care nu o întâlnim nici măcar în **“Politica”** lui Aristotel sau **“Republica”** lui Platon, din care totuși iluministul francez se inspiră:

„Luând cuvântul în sensul lui strict, o adevărată democrație n-a existat niciodată și nici nu va putea exista vreodată. Este împotriva ordinii firești ca numărul mare să guverneze, iar cel mic să fie guvernat. Nu ne putem închipui un popor stând neconținut în adunare, ocupat cu treburile publice, și lesne se poate vedea că n-ar putea institui pentru aceasta comisii, fără ca forma administrației să se schimbe”¹⁸.

Din acest motiv, ne-am aștepta ca aristocrația să fie îmbrățișată de autorul **“Contractului social”**. Nu se întâmplă asta tocmai pentru că aristocrația nu mai e potrivită vremurilor

---

¹⁸ Jean-Jacques Rousseau - **Contractul social**, Ed. Moldova, Iași, 1996, p.130;

prezente. Ideea aceasta din “Contract” ne duce la nu mai puțin celebra operă **“Discurs asupra inegalității dintre oameni”**, unde ni se explică cum societatea a pervertit în natura omului ceea ce era bun și drept. Aici, în lucrarea de față se arată cum mersul societății a determinat și anacronicizarea formei de guvernare aristocratice care a fost bună la timpul său:

“Cele dintâi societăți s-au guvernat aristocratic. Șefii de familie hotărau între ei asupra treburilor publice. Cei tineri cedau fără greutate în fața autorității experienței. De aici numele de preoți, bătrâni, senat, geronți. Sălbaticii din America de Nord se guvernează astfel și în zilele noastre, și sunt foarte bine guvernați. Dar pe măsură ce inegalitatea creată prin instituții a căpătat mai multă preponderență decât inegalitatea naturală, bogăția sau puterea a fost preferată vârstei, și aristocrația a ajuns să fie electivă. În sfârșit, puterea transmisă copiilor de către tată o dată cu bunurile făcând ca familiile să devină patriciene, a făcut ca și guvernământul să fie ereditar, astfel că s-au putut vedea senatori la vârsta de douăzeci de ani”¹⁹.

În continuare sesizăm aceeași viziune contextualistă, care ne spune că fiecare regim e bun în funcție de particularitățile mediului sau ale poporului cu care are de-a face. Desigur, autocrația sau despotismul este respins din start căci ea are ca prezumție ca un singur om să dicteze iar restul să asculte, ceea ce se reduce la sclavaj, iar sclavajul este respins din start. Cu toate acestea, Rousseau ar fi gata să accepte o anumită formă de dictatorism și anume aceea în care dictatorul este un conducător luminat:

“Un adevărat om de merit într-o funcție înaltă este o raritate aproape tot atât de mare ca și un prost în fruntea

---

¹⁹ Ibidem, p.136;

unui guvernământ republican. Iată de ce când printr-o întâmplare fericită, într-o monarhie aproape complet ruinată ajunge la cârma treburilor publice un astfel de om, născut pentru a conduce, rămâi surprins de câte resurse găsește, lucru care face epocă în istoria unei țări”²⁰.

Totuși, astfel de oameni sunt rari și îndemânarea de a conduce este dată de multimplele lor experiențe de viață și nu de educație, din care cauză monarhia de tip ereditar este una rea:

“Cei mai mari regi din istorie n-au fost crescuți pentru a domni; aceasta este o știință care ți-o însușești mai bine ascultând decât poruncind”²¹.

Care este atunci soluția care se întrevește pentru depășirea acestor impasuri în care se pare că intră din nou gândirea lui Rousseau? Conturarea unei soluții o găsim în chiar debutul ultimei cărți din “Contractul social”. Ea constă în **voința generală**. Aceasta este în viziunea lui Rousseau una indestructibilă. În momentul în care se unesc toți membrii societății în vederea unui scop comun, aici este adevărata virtute și civism. Totuși, raționalistul Rousseau nu poate să excludă faptul că această unanimitate este greu de obținut. În acest punct, poate mai mult decât în toată desfășurarea ulterioară a lucrării, Rousseau este cel mai aproape de modul în care ar putea fi concepută o democrație reală:

“Dacă deci, în condițiile existenței pactului social, se găsesc și persoane ce i se opun, opoziția lor nu anulează contractul, ci împiedică doar includerea lor în pact: sunt niște străini printre cetățeni. Când statul este instituit, consimțământul constă în domiciliere; a locui pe un

---

²⁰ Ibidem, p.141;

²¹ Ibidem, p.146;

teritoriu înseamnă a te supune suveranității. În afară de acest act primitiv, votul majorității îi obligă întotdeauna pe toți ceilalți. Este o urmare a contractului însuși.”²².

În ciuda celor spuse, care ni l-ar prezenta pe Rousseau ca pe un real adept al democrației, Rousseau naturalistul revine cu obsesia lui pentru libertatea absolută a omului, idee de care nu scapă pe tot parcursul lucrării și care-l face să recadă în utopismul său originar:

“Dar se pune întrebarea: cum poate un om să fie liber și în același timp silit să se conformeze unor voințe care nu sunt ale lui? Cum pot fi opozanții liberi și totodată supuși unor legi la care nu au consimțit?”²³

Astfel, ideea care-l face pe Rousseau un adevărat democrat este și cea care îl va conduce spre utopism, aceasta fiindcă este vorba de o idee bicefală și contradictorie în același timp, un paradox din care iluministul francez nu a știut să se salveze. Într-adevăr, puțin mai încolo, în capitolul IV, capitol dedicat **comișilor romane**, el cade în aceeași nostalgie după o ipotetică stare naturală:

“Statul acesta, fiind statul celor mai demni patricieni, a fost respectat de toată lumea; viața simplă și laborioasă a celor de la țară a fost preferată vieții trândave și ușuratică a târgoveților de la Roma; astfel, un om care la oraș n-ar fi fost decât un biet proletar, ca plugar la țară devenea un cetățean respectat. Nu degeaba, spunea Varron, marii noștrii străbuni au stabilit la țară pepiniera acelor oameni viguroși și viteji care-i apărau în timp de război și-i

---

²² Ibidem, p.176;

²³ Ibidem, p.176;

hrăneau în timp de pace”²⁴.

Recunoaștem ușor aceeași viziune idealizată, de data aceasta cu privire la un episod din istoria romană. Soluția finală se încadrează din nou în aceeași viziune utopică care presupune o religie naturală, atât de dorită și sperată de autor. Cartea se încheie cu niște observații deosebit de strălucitoare care rămân valabile până azi:

“Cei care fac deosebire între intoleranța civilă și intoleranța teologică, după părerea mea, se înșeală. Aceste două feluri de intoleranță sunt inseparabile”²⁵.

În concluzie, putem relua o idee pe care am exprimat-o ca premisă în chiar debutul acestui subcapitol: **ROUSSEAU ESTE UN NOSTALGIC AL NATURII CARE ÎNCERCĂ SĂ-ȘI CONSUME NOSTALGIILE CĂUTÂND SOLUȚII PENTRU O SOCIETATE CIVICĂ CÂT MAI PERFECTĂ.**

---

²⁴ Ibidem, p.182;

²⁵ Ibidem, p.210;

JEAN - JACQUES ROUSSEAU

(1712-1778)

Cel mai important filosof francez, reprezentant al Iluminismului, răspunzător de apariția curentului romantic în filosofia continentală, s-a născut în anul 1712 la Geneva în familia unui ceasornicar. Nu la multă vreme de la data nașterii, mama sa moare, producând un dezechilibru evident asupra existenței familiare. Când tânărul Jean – Jacques împlinea 10 ani, tatăl său

este exilat din Geneva. Rămâne singur, nesupravegheat, continuând să ducă o existență dezorganizată. Nu după multă vreme, mai precis la vârsta de 16 ani, părăsește și el Geneva. Destui de mulți ani, Rousseau rătăcește de ici colo, fără a se decide pentru o preocupare stabilă. Ajutat de fizicul plăcut, de un șarm personal caracteristic și un limbaj elevat, „dezvoltă” o viață amoroasă activă. Are o sumedenie de relații de dragoste mai mult sau mai puțin trecătoare. Se pare însă că cea mai importantă „legătură” a fost cu **Therese Levasseur**, cu care are cinci copiii nelegitimi. Sentimentul patern nefiindu-i o caracteristică, copiii ajung până la urmă într-un orfelinat. Este

totuși interesant de reținut faptul că la vârsta de cincizeci și șase de ani, Rousseau se căsătorește cu Therese.

Filosoful francez este remarcat, ajungând în atenția publică, putând vorbi chiar de un început de celebritate, în anul 1750, când împlinea treizeci și opt de ani. Atunci, Academia din Dijon oferise un premiu pentru cel mai bun eseu, care trebuia să de un răspuns la întrebarea: **„artele și științele erau sau nu benefice pentru morală și societate?”** În eseu lui Rousseau era dezvoltată ideea conform căreia **progresul din artă și știință NU este benefic omenirii**. Astfel, datorită premiului câștigat, Jean – Jacques Rousseau pornește pe o cale sigură a gloriei.

Dedicându-se creației filosofice, scrie la intervale scurte numeroase lucrări printre care cele mai importante ar fi: **Discursul despre originea inegalității** (1755), **La Nouvelle Heloise** (1761), **Emile** (1762), **Contractul social** (1762) și **Confesiunile** (1770) care i-au întărit celebritatea respectiv pe de altă parte aducându-i un prestigiu incontestabil.

Pe lângă activitatea filosofică Rousseau a mai fost preocupat și chiar pasionat de muzică. A reușit să scrie două opere care și-au găsit locul în patrimoniul mondial, fapt puțin mediatizat și cunoscut. Este vorba despre **„Les muses galantes”** și **„Le Devin du village”**. A mai compus muzică de operă **„Vrăjitorul satului”**, **„Ismalion”** precum și multe alte cântece. Este autor al unui sistem de notație muzicală. A abordat probleme de estetică și de teorie a muzicii.

Ca urmare a influențelor sale filosofice, este mult răspândită concluzia că **scrierile lui Rousseau au contribuit la apariția socialismului, naționalismului, romantismului, totalitarismului, antiraționalismului**, că au pregătit terenul propice declanșării și desfășurării Revoluției franceze și au prefigurat idealurile moderne de democrație și egalitate. Apoi, este recunoscut că Rousseau a avut o influență considerabilă asupra teoriei educației. Numeroși filosofi ai timpului spun că teoria conform căreia **„oamenii sunt aproape exclusiv**

rezultatul mediului în care trăiesc” în consecință fiind complet maleabili, îi aparține. O altă idee controversată, mult discutată, considerată a fi lansată de Rousseau, este cea referitoare la efectele dăunătoare ale tehnologiei moderne și civilizației, îndemnând la promovarea idealului întoarcerii la natură, dezvoltând profilul „**sălbaticului nobil**”.

Analizând succint „**conceptul sălbaticului nobil**” în contextul operei filosofice rousseuene putem observa că această expresie nu poate fi regăsită în scrierile sale. Noțiunea „**sălbaticului nobil**” a fost răspândită cu mult timp înainte, printre alții și de poetul englez John Dryden, cu aproape 100 de ani înainte de nașterea lui Rousseau. De asemenea, în nici o lucrare a sa nu poate fi găsită afirmația „**că societatea este dăunătoare**”. Dimpotrivă, prin ideile exprimate, milita pentru promovarea importanței societății necesare pentru om.

Este important să lămurim și problema adversității lui Rousseau, cu privire la tehnologie. În perioada scursă de la anii de existență și creație filosofică a lui Rousseau au trecut mai bine de două secole. Se știe care a fost explozia descoperirilor științifice în toată această perioadă și ce consecințe au avut acestea asupra umanității. S-a dovedit faptic că orice succes științific poate, din păcate, să fie „utilizat” la fel de bine în mod benefic dar și malefic. Iată doar câteva exemple: energia nucleară poate aduce multe beneficii în sfera vieții civile (producție de energie electrică etc), dar în fracțiuni de secundă poate distruge existența planetei (vezi Hiroshima și Nagasaki). Utilizarea unor tehnologii generatoare de noxe distruge stratul protector de ozon al planetei fapt care are consecințe dramatice asupra echilibrului climatic, încălzirii planetare și topirii calotelor glaciare din zonele polare. Apoi putem constata că radițiile care nu mai sunt filtrate pătrund spre Terra afectând nu numai vegetația, regnul animal, dar și omul care este „traumatizat” și din această cauză atât psihic cât și chiar genetic. Apar boli necunoscute până în urmă cu câțiva ani. Specialiștii spun că o cauză importantă ar putea fi printre altele

poluarea aerului, solului și a apei prin utilizarea unor tehnologii benefice economic dar „**malefice**” ca efecte secundare asupra vieții și existenței în general. Exemplele ar putea continua. În acest context, felul și măsura în care Rousseau s-a opus tehnologiei, pot fi considerate fără relevanță și ne semnificative. Cu atât mai mult, între manifestările și „orientările” antitehnologice din epoca contemporană și scrierile lui Rousseau nu poate fi făcută nici o asociere. Acțiunile „ostile” față de tehnologiile moderne se pot explica nici mai mult nici mai puțin ca fiind reacții față de efectele secundare produse de aplicarea fără discernământ a tehnologiilor din ultimul secol.

Legat de pregătirea terenului pentru revoluția franceză, există o unanimitate de păreri că scrierile lui Rousseau au avut incontestabil mai multă „**contribuție**” în acest sens decât lucrările lui Dyderot sau d’Alembert, fiind depășit doar de Voltaire, a cărui operă a fost mai timpurie, mai voluminoasă, mai accesibilă și mult mai extinsă. Doctrina politică a lui Rousseau avea să devină platforma democrației radicale iacobine în timpul revoluției franceze.

„Din punct de vedere temperamental, Rousseau ar putea fi considerat un antiraționalist, spre deosebire de ceilalți scriitori francezi ai vremii sale. Dar, o asemenea atitudine nu e câtuși de puțin neobișnuită. Crezurile noastre politice și sociale își au adesea originea în emoții și prejudecăți, deși le găsim întotdeauna motivații raționale.” precizează Michael H. Hart.

Referitor la literatură, putem spune fără nici o rezervă că Rousseau a avut un rol însemnat în evoluția romantismului. Principiul revenirii la natură (denumit ulterior „Rousseauism”) și ideea primordialității sentimentului în raport cu rațiunea (caracteristică și pentru deismul său), care străbat principalele scrieri literare ale lui Rousseau – romanul epistolar „**Julia sau noua Eloiză**”, precum și „**Confesiunile**” – au făcut din el un precursor al romantismului francez și european. Și-a pus pecetea și asupra teoriei și practicii educaționale. El, a

minimalizat importanța lecturii în educația unui copil, recomandând ca emoțiile sale să fie cultivate înaintea rațiunii. A insistat mult pentru a conștientiza importanța experienței în procesul de învățare. Un aspect interesant îl constituie mănunchiul de demersuri prin care a pledat pentru avantajele hrănirii copilului la sân. Am insistat asupra acestor aspecte, considerând interesant că o persoană care nu a fost în stare să-și îngrijească, crească și educe proprii copii să aibă astfel de preocupări, să îndrăznească să dea lecții publice despre cum trebuie să modeleze părinții personalitatea propriilor urmași. Cu toate aceste observații, este incontestabil că ideile lui Rousseau au influențat profund teoria educației moderne.

În analiza operei lui Rousseau nu putem face abstracție de la scrierile politice unde putem descoperi numeroase concepte interesante și originale. Una pe care o putem consemna ca fiind de fond, scote în evidență dorința de egalitate și certitudinea că structura existentă a societății este nedreaptă.

„omul s-a născut liber, dar pretutindeni este înlănțuit.” Cuvinte foarte bine cunoscute cu care filosoful își începe **„Contractul social”**. Rousseau nu a îndemnat la violență dar a promovat un îndemn către semenii, pe care îi îndemna să se orienteze **„mai degrabă spre o revoluție violentă decât spre o reformă treptată”**.

Proprietatea privată și numeroase alte aspecte ale vieții sociale au fost în atenția lui Rousseau, concepțiile referitoare la ele deseori prezentând concluzii divergente. Este cunoscută caracterizarea proprietății ca fiind **„cea mai sacră dintre toate drepturile cetățenești”**. Se poate constata însă că atacurile sale la adresa proprietății private au avut un efect mai deosebit asupra comunității decât comentariile sale laudative.

„Rousseau s-a numărat printre primii scriitori moderni însemnați care au atacat în mod serios instituția proprietății private și prin urmare poate fi considerat unul

dintre precursorii socialismului și comunismului modern” – precizează același Michael H. Hart.

Iată că în prezentarea ideilor și conceptelor ce caracterizează opera lui Rousseau am ajuns și la teoriile constituționale. Lucrarea reprezentativă la acest capitol este **„Contractul social”,** ideea centrală constituind-o **„alienarea totală a fiecărui asociat și a tuturor drepturilor sale, în folosul întregii comunități”.**

Mulți dintre cei care au studiat conținutul lucrărilor lui Rousseau – fiind influențați sau chiar fascinați de ideile acestuia, l-au caracterizat ca fiind un geniu, gânditor profund al epocii sale, dar și un nevropat, paranoic, un misogin, un filosof confuz **„ale cărui idei sunt lipsite de utilitate practică”.** Numeroase dintre reproșuri sunt justificate.

„Dar mai importante decât minusurile sale sunt scrierile de intuiție și originalitate care continuă să influențeze gândirea modernă de mai bine de două secole”.²⁶

Având o viziune de ansamblu, foarte pe scurt prezentată, putem spune despre Rousseau că a fost un rebel, o persoană care s-a riscat să se ridice împotriva autorităților timpului. Scrierile sale au deranjat multă lume. Încă din 1762 a început să aibă probleme cu personalități de rang înalt. Mulți dintre prieteni, susținători și asociați l-au părăsit. Încet, încet, Rousseau își pierde rațiunea. Din informațiile existente rezultă că în ultimii douăzeci de ani de existență, a fost un om nefericit și scârbit de viață. A murit în anul 1778 la Ermenonville, în Franța.

---

²⁶ Michael H. Hart - **100 de personalități din toate timpurile care au influențat evoluția omenirii**, Ed. Lider, București, 2003, p. 210

BIBLIOGRAFIE:

- **G.W.F. HEGEL**, *Principiile filosofiei dreptului*, Editura Academiei, București, 1969;
- **Friederich NIETZSCHE**, *Amurgul idolilor*, Ed. Humanitas, București, 1994;
- **Pipes RICHARD**, *The Russian Revolution*, New York, 1990;
- **Jean-Jacques ROUSSEAU**, *Contractul social*, Ed. Moldova, Iași, 1996;
- **Vovelle MICHEL**, *Omul Luminilor*, Ed. Polirom, Iași, 2000.

Capitolul 3

PROBLEMATICA ȘI CONTROVERSE FILOSOFICE ACTUALE PRIVIND ADEVĂRUL ȘI CRITERIILE DE ADEVĂR

ADEVĂRUL CA VALOARE A CUNOAȘTERII

Dezvoltările recente ale teoriei adevărului impun necesitatea sintetizării rezultatelor diverselor modalități de tratare a adevărului, chiar și a acelor din trecut. Logica, instrument de studiu al condiției obținerii și justificării propozițiilor adevărate, este direct implicată în studiul adevărului. Ea analizează un tip al adevărului formal și determină condițiile formale ale adevărului factual. Cercetarea logică explică acest concept prin reintegrarea lui în cadrul unor sisteme de analiză cum ar fi cel semantic care ține de structura limbajului. În cercetările logice conceptul de adevăr se edifică prin construcția lui în cadrul unei serii de sisteme semantice obținându-se astfel o structură riguroasă. Diverse perspective metodologice vizează adevărul ca valoare ce reglează raportul teoriilor cu experiența ajungându-se, în final, la constituirea procedurilor de confruntare a ipotezelor științifice prin apel la experiment. Această perspectivă teoretică apare îndeosebi în studiul teoriilor, al testărilor. În această direcție problema principală o reprezintă determinarea locului adevărului în sistemul valorilor științifice care reglează adevărea empirică a acestuia. Deși central, adevărul constituie doar un moment al valorii științifice.

În cadrul acordării epistemice se formulează criterii epistemice mai generale cu privire la rolul adevărului. Dintre întrebările epistemice se detașează următoarele :

- Ce gen de entitate este adevărul însuși ?
- Ce tipuri de adevăr există și care sunt raporturile lor reciproce ?
- Ce raport există între adevăr și semnificație ?
- Ce rol joacă adevărul în judecarea structurii și adevărării dar și al cunoașterii științifice ?
- Este adevărul singura valoare a cunoașterii ?

Intrarea teoriei cunoașterii, în special a epistemologiei, în faza acordării interdisciplinare impune coordonarea abordărilor logico-metodologice și epistemologice precum și a coroborări lor cu acelea ale studiului istorico-critic al științei. Semnul caracteristic al cercetării logice asupra adevărului îl constituie relativizarea conceptului în raport cu anumite sisteme de analiză logico-conceptuală. În logica științei adevărul este reconstruit local, el este revelat și recunoscut mai ales prin testul coerenței și prin comunitatea științifică a cercetătorilor recunoscuți dintr-un anumit domeniu.

Logica științei ține să obțină un concept construit progresiv și care să rămână permanent sub control și decizie teoretică ; deschis și biunivoc, comportând o mulțime de dimensiuni. De obicei conceptul epistemologic nu coincide cu reprezentările logice particulare asupra adevărului, constituite în raport cu anumite sisteme deductive. În acest mod o structură riguros organizată se realizează pe seama pierderii în universalitate și complexitate.

Perspective complementare, abordarea logică și cea epistemică, țin de niveluri diferite de reflexie asupra cunoașterii, comportând strategii de abordare și tehnici de analiză diferite care conduc la rezultate distincte : universalitatea și polimorfismul concepției epistemice a adevărului, unicitatea și constructivitatea concepției logice a adevărului. Adecvat analizei special a teoriilor formalizante, a

structurilor interne și a relațiilor lor cu interpretările și cu modelele, conceptul logic relativizat nu poate servi nemijlocit la aprecierea cunoașterii în totalitatea momentelor și formelor ei, în raporturile ei dinamice cu experiența științifică. În schimb, analiza exactă, în detaliu, a structurii teoretice, cere un concept al adevărului comensurabil cu structura acestor sisteme ; el servește însă doar unor sarcini speciale descrierii exacte a relației enunțurilor teoriei cu modelele acesteia.

Analiza logică contribuie pe de altă parte la determinarea exactă a unui moment semnificativ tuturor procedurilor de testare ; momentul logic al semnificării și ca urmare atât studiul epistemologic cât și cel metodologic presupun abordarea logică.

TEORIA ASUPRA SEMNIFICĂRII ȘI STRUCTURII ADEVĂRULUI

Concepția cea mai longevivă dar și cea mai răspândită a adevărului ne spune că adevărul reprezintă adecvarea lucrului la intelect. Această teorie a rămas ca punct de referință în toată perioada antică, dar și cea medievală. Medievalii spuneau : *Veritas est adeqvatio rei et intellectus.*

În lucrarea sa „**Metafizica**” Aristotel concepe adevărul în sensul unui realism naiv, ca o corespondență dintre enunțuri și stările de lucruri la care acesta se referă. Formula adecvării a

constituit mereu un punct de plecare și de referință pentru dezvoltările ulterioare, în măsura în care acestea au încercat să explice, să precizeze și să adâncească această înțelegere elementară a adevărului. Însă teoriile epistemologice moderne asupra semnificației adevărului se despart dincolo de analiza clasică a conceptului simplu al adevărului, prin modul diferit de specificare a contextului și relațiilor dintre adevăr și alte instanțe care-l fac posibil, dar și privitor la relația de adecvare.

PROBLEMA PURTĂTORULUI

Adevărul este un concept gnoseologic și nu unul ontologic, cel puțin așa susțin teoriile epistemologice moderne. Deci universul asupra căruia poartă este cel al cunoașterii. Obiectele și fenomenele nu sunt nici adevărate nici false. Adevărul nu e ceva exterior gândirii așadar nu este întemeiată afirmația că el ar putea fi descoperit. Domeniul ființării adevărului este cel al eforturilor de raționare ale gândirii obiectivate sub forma unor ansambluri de enunțuri care sunt de ranguri diferite din punct de vedere al nivelului sau gradului de profunzime dar și din punct de vedere al gradului de integrare în sistemele mai mult sau mai puțin organizate. Ca răspuns la prima întrebare s-au formulat o serie de concepții. În general ele atribuie adevărul judecății. Există însă o unitate și mai elementară cu care operează gândirea. Cea mai elementară formă a gândirii este noțiunea. Noțiunile pot fi afirmate sau

negate, dar nu se poate spune despre ele că sunt adevărate sau false. De fapt conceptul e definit ca o mulțime de propoziții inferențiale.

Un alt punct de vedere ale teoriilor despre adevăr consideră adevărul o proprietate a propozițiilor (logico-matematice) acestea fiind însă considerate *obiecte eterne* pe care omul le poate descoperi. **Frege** consideră adevărul ca fiind reprezentat de obiectul ideal denotat al enunțurilor adevărate, ceea ce conduce la identificarea adevărului cu referentul sau designatul propoziției.

O a treia concepție consideră adevărul și falsul, dacă cunoașterea este a cuiva sau a ceva, pe un alt plan, ceea ce înseamnă că adevărul nu poate exista decât în contextul relației dintre cunoaștere și obiect. Nu obiectul trebuie să concorde cu enunțul ci invers. O condiție pe care trebuie să o îndeplinească o aserțiune pentru a fi evaluată din punct de vedere al valorii ei de adevăr este necesitatea sensului. O aserțiune are sens dacă producerea ei se realizează în conformitate cu regulile sintactice, semantice și pragmatice ale limbii. În acest context există trei principii care trebuie respectate pentru a putea vorbi de adevăr:

- 1. O aserțiune are sens dacă nu e autocontradictorie;**
- 2. Prezența, cel puțin ipotetică, a unui subiect cunoscător;**
- 3. Trasarea distincției dintre a fi adevărat și a ști că este adevărat.**

În acest sens subiectul cunoscător cade pe plan secund deoarece, spre exemplu, într-o teorie științifică pot exista propoziții adevărate de care nici un teoretician nu este conștient. Propozițiile care au fost enunțate într-o anumită etapă de un subiect oarecare precum și consecințele deduse din sistemele teoretice acceptate pot fi adevărate chiar dacă în prezent nu se știe despre adevărul lor. În acest sens putem fi în

posesia adevărului chiar și fără să știm acest lucru.

PRINCIPALELE TEORII ASUPRA ADEVĂRULUI

Există cinci teorii de bază asupra adevărului:

- a. TEORIA CORESPONDENȚEI,**
- b. TEORIA COERENȚEI,**
- c. TEORIA PRAGMATICĂ**
- d. TEORIA INSTRUMENTALISTĂ.**
- e. TEORIA ADEVĂRULUI CA STARE DE
NEASCUNDERE A FIINȚEI.**

TEORIA ADEVĂRULUI CORESPONDENȚĂ

Dintre teoriile de bază asupra adevărului cea mai răspândită este cea a corespondenței. Potrivit ei adevărul desemnează acordul cunoașterii cu realitatea faptelor la care se

referă. Această viziune asupra naturii adevărului e prezentă în cadrul gnoseologiilor realist-tradiționale. Realismul gnoseologic a dat ideii adevărului corespondență sensul unui acord simplu nemijlocit al cunoștinței cu obiectul ei. Această concepție are atât merite cât și slăbiciunile realismului naiv. Trecerea de la acesta la realismul operațional a necesitat reconstrucția ideii adevărului corespondență, astfel încât adevărul să nu mai fie înțeles ca adecvare a două realități eterogene, constituite anterior și independent una de alta, ci ca acord între orizonturile cunoașterii și cele ale realității ce se instituie pe baza activităților structurante ale subiectului epistemic. Ideea acordului cunoașterii cu obiectul ei nu ne oferă automat un concept al adevărului de a fi folosit în aprecierea unor rezultate ale cunoașterii de diferite tipuri. Ideea globală asupra adevărului ne oferă doar o idee prealabilă care poate organiza cercetarea și a unor criterii specifice ale diferitelor domenii ale cunoașterii. Nemijlocită și rămasă la nivelul unei înțelegeri intuitive, ideea adevărului corespondență întâmpină dificultăți în adecvarea teoriilor științifice la obiectul lor. Ea se dovedește a fi inoperantă dincolo de nivelul intuitiv al cunoașterii comune. În primul rând ea nu se aplică logicii și matematicii. Ca răspuns la asemenea dificultăți s-au formulat o serie de reconstrucții exacte ale ideii adevărului corespondență în cadrul concepției analitice asupra cunoașterii. Acestea au ca presuposiție generală premisa de adecvare între limbaj și realitate.

Cele mai cunoscute încercări de a explica ideea adevărului corespondență în termenii izomorfismului aparțin lui Schlick și Wittgenstein. Conform lor trebuie să explicăm corespondența printr-o relație biunivocă între enunț și fapt. Un enunț e adevărat dacă el se află cu faptele într-o relație unu la unu. Wittgenstein sugera că o propoziție reprezintă o imagine logică a realității iar adevărul un gen de relație de proiecție între fapte și enunțuri. Printre diferendele tezei izomorfismului se numără aceea că nu se poate defini corespondența ca

izomorfism decât între structurile matematice bine definite, ori matematica nu este o astfel de structură. Însă apelul la izomorfism eșuează din cauza următoarelor fapte: orice teorie științifică conține constructe care nu au corespondent în realitate și care fac imposibilă teoria mai sus enunțată. Astfel, oricare fragment de realitate reprezintă caracteristici cu neputință de reflectat în fapte. Tocmai de aceea o serie de teoreticieni ai cunoașterii i-au reproșat ideii adevărului corespondență ideea atomistă, idee care face imposibilă compararea cu realitatea. Adevărul ar viza astfel relația unor componente elementare cu realitatea. Adevărul trebuie înțeles luând în considerație teoria ca unitate structurală de sine stătătoare a cunoașterii. Dacă există vreo corespondență între teorie și fapte ea trebuie să fie globală și nu punct cu punct. Enunțurile asupra lumii înfruntă reicitatea explicațiilor sensibile nu în mod individual ci numai ca unitate corporativă. Eșecul doctrinei corespondenței în faza ei ultimă, pleacă de fapt de la Kant care rupe lumea sensibilă de cea inteligibilă reducându-le pe ambele la imanența lumii fenomenale. În acest context adevărul este dat de evidența fenomenelor în câmpul conștiinței și mai puțin de corespondența lor cu *lucrul în sine* care rămâne doar un construct fără corespondență faptică.

Teorii mai recente, cum ar cea a lui Mario Bunge reiau aceeași dilemă printr-o explicație simplă și clară: enunțurile nu pot fi confruntate cu faptele ci doar cu alte enunțuri iar faptele doar cu alte fapte. Depășirea acestei dificultăți fără a cădea în capcana anulării sau reducerii corespondenței la adecvarea ideilor, presupune înțelegerea și reconstrucția întregii complexități a confruntării teoriilor științifice cu realitatea, sarcina metodologiei științei. Aceasta trebuie să decidă asupra condițiilor în care enunțurile comparabile sunt în acord reciproc. În acest cadru își are loc și explicația logico-semantică a conceptului de adevăr factual. În spatele unei idei metaforă se ascunde, în această viziune, un ansamblu de demersuri incluzând transferuri conceptuale ale teoriei și

interpretărilor teoriei, printr-o serie de relații care să permită întâlnirea dintre teorie și experiență.

În înțelegerea semnificației adevărului, în științele factuale, ideea corespondenței rămâne cu toate slăbiciunile acestei teorii, un fapt inalienabil. Ea urmează să descrie relația dintre un sistem de enunțuri și referenții lor. Corespondența poate caracteriza global și sintetic semnificația și structura adevărului în științele factuale; Cum însă acestea integrează în calitate de teorii logic anterioare, matematica și logica, conceptul de adevăr corespondență integrează la un moment dat conceptul de adevăr specific științelor formale: adevărul coerentă.

Deoarece confruntarea teoriei realitatea presupusă de ideea adevărului corespondență constă în ceea ce are ea logic sau semantic, de fapt în confruntarea a două structuri conceptuale: un model teoretic și modelul faptelor reprezentate prin mulțimi de enunțuri. Un enunț teoretic din științele factuale va fi declarat adevărat dacă e în acord cu o mulțime de enunțuri teoretice și empirice, toate părțile implicate având o referință factuală.

TEORIA ADEVĂRULUI COERENȚĂ

O primă definiție a doctrinei adevărului coerentă presupune coerența formală a ideilor unei teorii, adevărul lor nefiind unul în sine ci reieșind doar comparativ, prin integrarea

unei serii faptice sau a unui fapt într-un ansamblu eidetic. O asemenea concepție a adevărului a dominat filosofia raționalistă clasică precum și concepția comună asupra științelor formale. În epoca contemporană cele mai cunoscute poziții epistemice de acest fel aparțin unor neohegelieni și a unor reprezentanți ai teoriilor formaliste ale științei logicii matematice în care adevărul e redus la noncontradicție. În știința unificată ne străduim să elaborăm un sistem de propoziții protocolare și neprotocolare lipsit de contradicții. De aceea când ni se prezintă o nouă propoziție o comparăm cu cele de care dispunem și controlăm dacă noua propoziție e în contradicție cu sistemul. Dacă e în contradicție cu sistemul o putem considera ca inutilizabilă (falsă) sau o putem accepta și modifica apoi sistemul astfel încât acesta, îmbogățit cu această nouă propoziție să rămână fără contradicție.

Conform pozițiilor epistemologice de nuanță neohegeliană, universul formează un sistem unitar, în consecință susțin mari metafizicieni, un enunț nu poate fi considerat adevărat dacă nu face parte dintr-o unitate unitară și comprehensivă a universului. Adevărul e expresia unitară a unui univers unitar, coerent și comprehensiv. Adevărul perfect trebuie să însumeze ideea de adevăr sistematic. De aici, gradul de adevăr la care am ajuns și pe care îl deținem, constă în gradul de sistemicitate pe care o structură l-a atins. Gradul de adevăr al unei propoziții trebuie judecat în primul rând prin coerența ei cu restul întregului, în ultimă instanță prin coerența propoziției cu acel întreg cuprinzător și complet articulat spre care gândirea tinde și în care ea poate să se încheie. În acest sens, coerența e în final sigurul criteriu al adevărului și în același timp singurul garant al cunoașterii adevărului. Teoria adevărului corespondență reține din ideea complexă a adevărului doar o condiție necesară a acestuia. Importanța sau valoarea acestei teorii, constă în indicarea rolului relației unei propoziții cu ceilalți constituenți ai sistemului teoretic în determinarea rolului de adevăr. Nu poate fi cunoscut adevărul

unui enunț luat în completă izolare. Tocmai de aceea teoria coerenței indică un moment indispensabil al aspectului metodologic al adevărului și anume momentul logic al testării. Prin absolutizarea momentului coerenței se ajunge la formularea justificării cunoașterii în ansamblul ei, nu prin confruntarea cu obiectul ci exclusiv cu anumite momente interne ale ei (structuri a priori).

Alături de corespondență și coerență adevărul a fost și mai este încă identificat în unele teorii prin *evidența* sau prin *recunoaștere ca adevăr*. De aceea trebuie făcută specificarea că adevăr și adevărat nu se identifică. Adevărat: acele enunțuri care sunt cunoscute ca adevărate.

Adevărul mai e confundat cu demersurile sau criteriile prin care se verifică adevărul cunoștințelor. Cel mai frecvent se confundă adevărul cu confirmarea. În ciuda unor analogii formale noțiunile sunt complet diferite. Noțiunea de adevăr e semantică pe când cea de confirmare e pragmatică, de aceea trebuie spus că adevărul și verificarea lui nu sunt același lucru. Procesul verificării nu creează adevărul, nu generează ci doar evidențiază adevărul. Cunoștințele sunt sau nu sunt adevărate, independent de verificarea lor. Putem fi în posesia adevărului fără să știm acest lucru. Verificarea nu creează adevărul ci doar îl dezvăluie.

TEORIA PRAGMATICĂ A ADEVĂRULUI

În această perspectivă adevărul e asimilat eficacității în dominarea lumii. În forme oarecum diferite această concepție a fost formulată de **Charles Peirce** și **Williams James**. După Peirce, opinia care e sortită să fie în final acceptată de toți cei care cercetează, este ceea ce înțelegem prin adevăr, iar obiectul reprezentat e cel real. Aici Peirce are un concept pragmatic al adevărului care presupune elaborarea unor explicații pentru acceptare și acord. În conferințele sale asupra pragmatismului James a elaborat o teorie diferită de cea a lui Peirce. Teoria lui Peirce e una a semnificațiilor scopul principal fiind acela de a explica sensul conceptelor intelectuale, de a le substitui pe cele neclare cu altele bine definite în cadrul unei concepții mai cuprinzătoare asupra naturii semnelor, comunicării și activităților raționale. El anticipează astfel operaționalismul. Pentru James teoria adevărului e legată de cea a semnificației. El consideră această teorie a sa nu atât ca un substitut pentru celelalte cât o completare necesară a lor. El acceptă conceptul simplu al adevărului; diferența începe cu specificarea exactă a corespondenței și realității ce intenționează să ofere sensul acestor termeni. El obiectează celorlalte concepții ipostazierea adevărului. Adevărul, afirmă el, reprezintă un proces nu o calitate în sine, atemporală, cum ar fi esențele invocate de vechile filosofii. Împotriva raționalismului pentru care adevărul se prezintă ca o abstracție pură, pragmatismul intenționează să transfere adevărul într-o valoare efectivă în cadrele experienței, să convertească valoarea absolut vidă a unei relații statice de corespondență între mințile noastre și realitate, în aceea a unei

relații bogate și active între gândurile noastre și marele univers al experiențelor în care ele își joacă rolul și sunt utilizate.

Adevărul nu exprimă o relație transcendentă, o relație ce poate fi izolată de realitatea fenomenală a adevărilor efective. Deci întrebarea: **Ce este adevărul?** atunci când se referă la un singur obiect sau esență nu poate fi una reală. De aceea abordarea lui James este cea a adevărilor la plural, a procesului real ce conduce la ele. Adevărul trebuie înțeles ca devenire nu ca relație statică, determinată printr-un echilibru epistemologic subtil. Adevărul unei idei nu e o propoziție stagnantă, inerentă ei; adevărul unei idei se produce, ideea devenind adevărată datorită unor evenimente iar adevărul ei este un proces și anume procesul autoverificării. Verificarea ei este procesul validării ei. Adevărul este numele procesului prin care ideile sunt asimilate, coroborate, validate și verificate.

Ori de câte ori din stocul general de idei ce pot fi relevate practic pentru mai multe situații posibile una devine relevantă pentru unul dintre evenimentele noastre se poate spune despre ea că este utilă pentru că e adevărată sau e adevărată pentru că e utilă. Adevărul desemnează astfel nu corespondența statică cu valoarea intrinsecă a ideilor; posedarea unor idei adevărate înseamnă oriunde posedarea unor instrumente de acțiune valoroase. În acest proces activ se verifică ideile. Adevărul rezidă în procesul de verificare. El nu este o trăsătură caracteristică ideilor în intervalul de repaus din activitatea de verificare.

CONSENS ȘI ADEVĂR. TEORIA CONSENSUALISTĂ

Cunoașterea științifică se distinge de alte întreprinderi teoretice prin controlul intersubiectiv al ideilor. În știința exactă obiectul controlului îl constituie demersurile deductive, demersurile matematice și faptele experimentale. Posibilitatea de a reprezenta experiențele deductive și calculele precum și procesul derivării consecințelor din sisteme logice și culturale creează bazele unui consens general în aprecierea bunei întemeieri și a valorii de cunoaștere a rezultatelor cercetării. Aceasta fiindcă o cunoaștere despre realitate cum este cea fizică care se întemeiază pe experiență și în care accentul cade pe caracterul obiectiv al experienței științifice. Sublinierea puterii de explicație al teoriilor vizează și evidențierea caracterului obiectiv al cunoașterii. Principiul științei și aproape orice definiție a ei ne spune că proba oricărei cunoașteri este experiența. Experiența este sigurului judecător al adevărului științific. Examinând cerința ca implicațiile derivate cu rigoare din principiile unei teorii să fie supuse confruntării cu faptele s-a ajuns la considerarea ca principalul considerent după care se conduc oamenii de știință să fie următorul: dacă aceleași concluzii sunt în acord cu faptele de observație atunci putem vorbi despre adevăr, dacă nu teoria trebuie să cadă. O exigență elementară și fundamentală a cercetării este ca cel care propune un rezultat nou să-l supună în prealabil unei examinări critice, aplicând criteriile după care se conduce întreaga comunitate științifică. Deci, cercetătorul autentic va încerca să examineze cât mai multe posibilități de a-și infirma propriile idei și concluzii. Omul de știință obiectiv

și imparțial își controlează rezultatele înainte de a le supune comunității specialiștilor. În cazul în care va face acest lucru, pe cât îi stă în putință, cu atât mai puțin va risca să fie confruntat din partea membrilor comunității științifice cu obiecții critice.

Instanța supremă de validare a rezultatelor cercetării este decizia geniilor științifice, a reprezentanților autorizați, a comunității cercetătorilor competenți. Acest consens este un indiciu, o dovadă indirectă că noțiunile și legile științei oferă o descriere aproximativ adecvată a proceselor și structurii lumii reale. Consensul apare astfel ca o proiecție a adevărului.

Un reprezentat de seamă a teoriei consensualiste este Habelmas, el analizând condițiile în care apare și se dezvoltă teoria adevărului. Conform teoriei sale, propozițiile sau enunțurile sunt adevărate sau false atunci când sunt date drept afirmații și sunt susținute în fața unei posibile contraziceri sau respingeri din partea altor cercetători. De la acest punct el derivă definiția: **adevărul este pretenția de valabilitate pe care o legăm de enunțuri, afirmându-le**. Teoria consensului își propune să stabilească ce înseamnă împlinirea discursivă a cerințelor de valabilitate fundamentate pe experiment și experiență. Conform acestei concepții cineva poate să atribuie unui obiect un predicat atunci și doar atunci când oricare altul care ar intra în conversație cu respectivul ar putea să atribuie aceluiași obiect, același predicat.

Pentru a face diferența între enunțuri adevărate și enunțuri false trebuie să luăm drept punct de orientare judecata tuturor celorlalți cu care am pornit la discuție. Condiția pentru adevărul unor enunțuri este acordul potențial al celorlalți, oricare altul ar trebui să se poată convinge că atribuind cu perfectă justificare obiectului x predicatul p și ar trebui apoi să-l aflăm. Adevărul se referă la promisiunea de a obține un consens rezonabil.

TEORIA ADEVĂRULUI CA STARE DE NEASCUNDERE A FIINȚEI

Filosoful german Martin Heidegger venind din școala fenomenologică a lui Husserl are o teorie originală și mult diferită de toate teoriile anterioare cu privire la adevăr. Într-un secol dominat de științificitate și tehnologizare Heidegger are o abordare surprinzătoare asupra acestei probleme. În lucrarea sa „**Fiinta și Timp**”, el face o destrucție a istoriei filosofiei coborând până la presocratici, Platon și Aristotel. El afirmă că odată cu modernitatea s-a pierdut ceva esențial din ceea ce a însemnat inițial adevărul și problematica sa. El afirmă că vechii filosofi greci erau într-o cunoaștere originară a adevărului drept pentru care enunțurile și judecățile lor se situau „**în inima Ființei**”. Din păcate modernitatea cu tot alaiul ei de consecințe și mai ales printr-o tehnologizare excesivă a făcut ca acest tip de cunoaștere să fie ocultat. În modernitate Daseinul „**cade pradă ființării**”. El ajunge să confunde ființarea cu Ființa astfel încât Adevărul ajunge să-i scape de fiecare dată. Modernitatea este un timp nepropice pentru reflecția filosofică și pentru înțelegerea Ființei în întregul ei. Prin propoziția „**ne-am născut prea târziu pentru zei, dar prea devreme pentru Ființă**”, Heidegger vrea să arate că noi cei din modernitate suntem niște entități ale intervalului, ale unui spațiu în care Ființa este ocultată.

Heidegger face diferența între Daseinul autentic și cel neautentic. Daseinul autentic este cel care *spune da Ființei, se situează în starea de deschis*, având un raport privilegiat cu

Ființa. El înțelege Ființa pornind de la chestionarea asupra sinelui și asupra esențialității implicate de însăși esența sa de ființă întrebătoare. Daseinul neautentic cade pradă ființării și se înțelege pe sine plecând de la ființare, de la ceea ce este doar de ordin material, ceea ce poate fi văzut sau atins, ceea ce înseamnă că ajunge să confunde Ființa cu ființarea și să-i scape tocmai esența chiar și a sa proprie.

Pentru Heidegger adevărul înseamnă *o stare de neascundere a Ființei*, un spațiu privilegiat în care are loc „întâlnirea” între Dasein și Ființă. Această întâlnire presupune și un moment privilegiat al timpului și anume clipa în care se produce o dezvăluire a Ființei la fel cum în *mitul peșterii* a lui Platon prizonierul care iase din peștera unde era înlănțuit ajunge afară și vede lucrurile în adevărata lor natură, sesizând astfel Adevărul și nu aparența de Ființă pe care o întâlnește atâta timp în lumea peșterii.

ADEVĂR ȘI VALOARE ȘTIINȚIFICĂ

Pe lângă valoarea de adevăr a enunțurilor științifice corespunzând realităților într-un model sau corespondența lor cu stările de lucruri, teoria cunoașterii se interesează și de alte determinări, aspecte și dimensiuni ale enunțurilor care depășesc problema adevărării și care le poate conferi o evaluare mai generală decât cea a adevărului (de exemplu valoarea științifică).

Caracteristicile constitutive ale valorii integrale se stabilesc prin analiza domeniului enunțurilor, sfera sau gradul de generalitate, sistematicitatea, puterea diferenței, conținutul informației, capacitatea sau puterea explicativă, valoarea operațională, gradul sau puterea de organizare și condițiile inerente ale unui domeniu al experienței.

Valoarea științifică integrală este un concept dependent de natura problemelor care se pun în legătură cu enunțurile științifice. Având în vedere problema verificării Karl Popper definea astfel valoarea științifică ca fiind preferabilă teoria care cuprinde o mai mare cantitate de informație empirică și e mai bogată în conținut. De asemenea, aceasta este mai tare din punct de vedere logic, are o capacitate predictivă mai mare și poate fi testată mai sever prin compararea unor date mai precise. Valoarea științifică a unui enunț este mai complexă, mai bogată, decât valoarea lui de adevăr. Cele două valori sunt însă corelate. Adevărul formează baza constituirii valorii științifice integrale. Există enunțuri adevărate fără valoare științifică, după cum pot exista enunțuri cu valoare științifică fără ca acestea să poată fi determinate sau determinabile sub raportul adevărului. Deși există o interrelație între adevăr și alte elemente cu valoare științifică, adevărul nu se reduce la alte proiecții ale valorii științifice așa cum susține pragmatismul.

Corelația dintre adevăr și valoarea integrală este destul de greu inteligibilă pentru anumite domenii ale analizei gnoseologice dar și a teoriilor științifice. Ea este totuși importantă în special pentru înțelegerea problemei verificării și a selecției teoriilor științifice. Verificarea în știință a unui enunț constituie un moment care participă alături de alte procedee și operații la stabilirea valorii științifice.

Verificarea empirică nu poate fi considerată separat de alte teste la care sunt supuse enunțurile teoretice, de alte tehnici și strategii de evidențiere a valorilor științifice.

Verificarea experimentală nu se face independent de cercetarea, evidențierea și deci luarea în considerație a

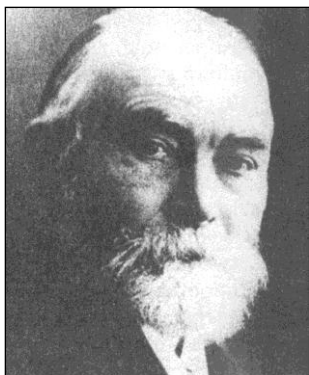

nivelului sau gradului de generalitate a faptului dacă acesta este element sau nu al unui ansamblu de enunțuri mai mult sau mai puțin structurate din punct de vedere logic. Criteriul experimental al adevărului nu poate fi izolat de celelalte criterii de judecare a valorii științifice a enunțurilor. Cercetarea adevărului se face pentru un enunț formulat și integrat într-un context de cunoaștere adecvat și în consecință nu este independentă de legi ce se stabilesc între el și restul elementelor cunoașterii teoretice. În cadrul cunoașterii teoretice adevărul îndeplinește un dublu rol: unul constitutiv și unul regulativ. El reprezintă un moment care participă esențial la determinarea și definirea structurii interne a cunoașterii în general și a sistemelor teoretice în special, dar și la determinarea relațiilor lor cu realitatea extraconceptuală la care se referă și pretind a fi. Ideea de adevăr constituie atât un temei pe care se definesc elementele ce asigură unitatea și coerența internă a cunoașterii cât și valoarea limitată care prezidează și reglează selecția, acceptarea sau respingerea teoriilor, precum și constituirea funcțiilor acestora.

Pe baza adevărilor logice existente într-un sistem teoretic se constituie și structura deductivă, logică și unitatea sintactică, elemente și dimensiuni necesare pentru constituirea teoriilor științifice ca sisteme integrate de cunoaștere. Prin adevărul logic se fundează validitatea și corectitudinea inferențelor, se organizează și structura deductiv semantică a enunțurilor. Adevărurile logice constituie infrastructura, deci cadrul formal al cunoașterii. Cunoașterea, în speță teoriile științifice, au nevoie de aceste adevăruri deoarece ele permit trecerea de la un enunț la altul, ele formează o rețea de relații care poate urca miza și structura, corpuri de enunțuri oferindu-le o structură deductivă. În cadrul acestei structurii validitatea trecerilor inferențiale și corectitudinea lor se bazează pe totalitatea legilor logice a adevărilor formale. În cunoaștere adevărurile logice au prin excelență un rol sau o funcție sistematizatoare, o funcție integrativă, asigurând ordinea și coerența discursivității și discursului care promovează cunoașterea.

Gottlob FREGE

(1848-1925)

Născut în anul 1848 în Germania, este una dintre personalitățile complexe ale secolului XIX. Se remarcă în mod deosebit ca logician, matematician, dar și filosof. A fost considerat ca principal întemeietor al logicii simbolice moderne. Dintre principalele sale lucrări putem aminti: „**Teoria conceptului, un limbaj formalizat al gândirii pure după modelul aritmeticii**”, „**Concept și obiect**”, „**Sens și semnificație**”.

Cu toate că multitudinea cercetărilor sale au fost evidențiate în perioada vieții, majoritatea ideilor exprimate în lucrările lăsate umanității devin valori deosebite pentru logica și filosofia matematicii secolului XX. Se spune că filosofia datorează în mare măsură lui Frege „**cotitura sa lingvistică**”, adică prezentarea reflecțiilor ontologice și metafizice, bazate pe analiza modului în care asemenea asumări se ivesc în limbaj.

„**Invenția logicii cuantificaționale reprezintă cea mai importantă realizare în acest domeniu de la Aristotel**

încoace, înlocuind complet logica silogistică aristotelică în cadrul cursurilor ținute în facultăți”²⁷

Fără a intra prea mult în amănunte este important să dăm un scurt exemplu pentru a înțelege în ce fel și-a adus contribuția la dezvoltarea logicii și filosofiei contemporane prin respingerea analizei aristotelice a propoziției ca fiind fundamental sub forma subiect/predicat. Potrivit analizei clasice, o propoziție sub forma „**CODREA ESTE ÎNȚELEPT**” este compusă din două părți distincte. Mai întâi subiectul „**CODREA**” apoi o proprietate a subiectului „**a fi înțelept**”. Pe parcursul a peste două milenii, logica și filosofia își asumase această învățătură, ivindu-se unele probleme insolubile printre care și cea privitoare la noțiunea de substanță și cea a statutului ontologic al universalilor și individualului.

Filosoful german nu a făcut altceva decât să schimbe direcția investigațiilor făcând analiza propozițiilor prin apel la modelul matematic al funcției și argumentului. Conform conceptului lui Frege, propoziția „Codrea este înțelept” conține o funcție „( ) este înțelept” unde Codrea apare pe post de argument în cadrul acestei funcții, umplând spațiul gol rămas în expresia funcției incomplete „( ) este înțelept”. Această abordare i-a permis lui Frege să introducă o nouă etapă în dezvoltarea filosofiei limbajului.

Distincția dintre sens și referință a devenit piesa centrală a multor teorii contemporane asupra semnificației. Potrivit lui Frege, sensul unei expresii este dat de referirile ei directe. Unii filosofi au crezut de cuvânt că trebuie să existe o conexiune esențială între **ceea ce spunem și ceea ce există**.

Această idee a dat naștere automatismului logic, regăsit în lucrările a numeroși filosofi fiind prezentă și într-o serie de volume filosofice contemporane.

---

²⁷ Philip STOKES – 100 Mari gânditori ai lumii, Ed. Lider, București, 2003, p. 158

Friedrich Albert Moritz SCHLICK (1882-1936)

Filosof și fizician austriac. A fost un apreciat profesor al universității din Viena. Este reprezentant al neopozitivismului logic. Din lucrările sale nominalizăm: „**Teoria generală a cunoașterii**”, „**Spațiu și timp în fizica contemporană**”.

Schilick se numără printre membrii fondatori a cunoscutei mișcări pozitivistice „**Cercul de la Viena**”. În gândirea sa filosofică a fost profund influențat de Wittgenstein prin ideile exprimate de acesta în **Tractus Logico-Philosophicus** (Tratat de logică filosofică). Ca urmare, filosoful austriac s-a preocupat îndeosebi cu studiul limbajului și semnificației, dezvoltând teoria „**verificaționistă**” a semnificației. Potrivit lui Schilick, o propoziție are sens dacă este adevărată prin definiție sau dacă este în principiu verificabilă prin experiență. Pentru filosof, **enunțurile științei au sens doar dacă ÎN PRINCIPIU există o metodă prin care ele pot fi verificate**. Noțiunea ÎN

PRINCIPIU trebuie evidențiată și subliniată întrucât aceasta permite să afirmăm că enunțurile false au în aceeași măsură sens ca și cele adevărate.

„Enunțurile false sunt enunțuri ce ar fi putut fi adevărate, însă prin controlul experienței sau dovedit a fi false. Pe de altă parte, anunțurile fără sens sunt acelea pe care în principiu experiența nu ar putea vreodată să le confirme.”²⁸

Nenumărate sunt exemplele care s-ar putea da în acest sens: **„Sufletul supraviețuiește după moarte”, „Totul este Unul”, „Dumnezeu este atotcunoscător și milostiv”** etc. Despre toate aceste „afirmații” se poate spune că **nu sunt nici adevărate, nici false, ci pur și simplu fără sens.**

Impactul de anvergură al principiului verificării urma să se producă în a doua jumătate a secolului XX. Având în vedere că doar enunțurile științei, dintre care doar acelea adevărate prin definiție au sens, trebuiau explicate și propozițiile eticii, esteticii și alte enunțuri nonpropoziționale. Pentru Schilick **„acestea nu au un sens literar, ci doar exprimă o atitudine au exclamație în numele vorbitorului”.**

Ideea a avut o influență extinsă, fapt oglindit prin apariția a numeroase teorii **„emotiviste”** în etică și estetică deopotrivă. Enunțurile matematice și logice, sunt considerate a se încadra în categoria enunțurilor adevărate prin definiție. Potrivit lui Schilick acestea sunt literalmente tautologii.

„Această idee generează o majoră problemă în explicarea verificaționistă a semnificației. Căci nu era prima dată când filosoffii susțineau că enunțurile matematice sunt adevărate pur și simplu prin definiție, a le echivala cu niște tautologii, pare cel puțin o afirmație

---

²⁸ Philip STOKES – 100 Mari gânditori ai lumii, Ed. Lider, București, 2003, p. 168

pripită. Prin definiție, o tautologie nu face altceva decât să repete sau să implice ceva deja afirmat.”²⁹

Chiar dacă avem în vedere cele mai sus exprimate, matematica este o disciplină a descoperirilor. Dezvoltarea ei a fost evidentă din antichitate până la matematicile moderne ale lui Cantor, Hilbert, Teoria haosului, Teoria seriilor fractuale ale lui Mandelbrot.

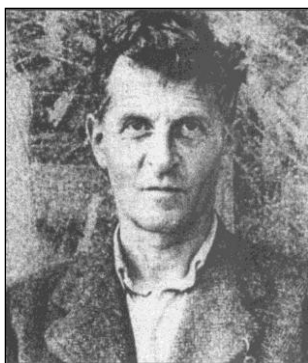
Schlick împreună cu majoritatea membrilor Cercului de la Viena, au scos în evidență un important principiu metodologic prin analiza verificabilității. În perioada anterioară, filosofi au dat dovadă de lipsă de rigurozitate în stabilirea sensului precis al unei propoziții înainte de a formula interogatorii asupra adevărului și falsității ei. Activitatea acestora a dus la creșterea accentului pus pe limbaj și a subliniat necesitatea unei teorii a semnificației ANTERIOR stabilirii oricăror chestiuni filosofice.

---

²⁹ Philip STOKES – 100 Mari gânditori ai lumii, Ed. Lider, București, 2003, p. 169

Ludwig WITTGENSTEIN

(1889-1951)

Vede lumina zilei în anul 1889 la Viena. Face parte dintr-o respectabilă familie austriacă. Se dedică științelor exacte studiind ingineria în Germania și Anglia. Devine interesat de fundamentele matematice. Este atras de filozofie, urmând studii în acest sens sub îndrumarea lui Russel și Frege. Participă la primul război mondial în cadrul armatei austriece. În anul 1929 se stabilește în Anglia. Activează ca profesor universitar la Cambridge. Este unul dintre întemeietorii neopozitivismului, în cadrul Cercului de la Viena. Prin opera sa fundamentală „**Tractatus Logico-Philosophicus**” apărută în anul 1922 a adus contribuții importante la dezvoltarea logicii simbolice. A dat o interpretare idealist-subiectivă conceptelor logicii simbolice susținând că legile logice nu exprimă proprietăți și structuri ale realității („**investigații filosofice**”).

Conținutul **caietelor de notițe** păstrate în timpul războiului au stat la baza „**Tractatus Logico-Philosophicus**” care mai târziu va constitui tema tezei de doctorat la Cambridge,

exercitând și o îndelungată influență asupra membrilor Cercului de la Viena. La vârsta de 32 de ani, perioadă în care a finalizat și publicat Tractacus-ul consideră că rezolvase **toate problemele filosofiei** se retrage din viața academică.

Opera fundamentală „**Tractatus Logico-Philosophicus**” tratează în general corelația dintre limbaj, gândire și realitate.

„Limbajul – afirmă Wittgenstein – este forma perceptibilă a gândirii legată fiind de realitate printr-o formă sau structură logică obișnuită”.

Asemenea lui Frege inginerul filosof afirmă că **„semnificația expresiilor lingvistice trebuie să fie determinată de natura lumii, căci altfel, înțelesul sau sensul unei expresii ar fi viciat de nesiguranță și lipsa clarității”.** Spuneam ceva mai înainte că a avut ca îndrumător în aprofundarea studiilor filosofice pe Russell și Frege. Ei bine, de la primul Wittgenstein a preluat ideea conform căreia **„atât limbajul cât și lumea trebuie înțelese prin raportare la părțile lor constituente sau atomice.”** Însă, elevul își depășește profesorul. Merge mai departe și afirmă că structura logică aflată la baza propozițiilor trebuie să oglindească sau să descrie în mod precis structura fundamentală a lumii. Ideea s-a făcut cunoscută ca: **„Teoria picturală a sensului”.**

„Din moment ce ordinea logică este necesară sensului – susținea Wittgenstein - limbajul comun nu poate fi imperfect din punct de vedere logic. Dimpotrivă, limbajul este ordonat. Orice poate fi spus, poate fi spus clar. Despre ceea ce nu se poate spune nimic clar, nu trebuie să se spună nimic.”

Nu după multă vreme de la publicarea Tractatus-ului, decide ca din voință proprie să trăiască în exil. Renunță la moștenirea care i se cuvenea din partea familiei și hotărăște să lucreze o perioadă mai întâi ca profesor de școală, apoi ca grădinar. În fine, decide să se întoarcă la Cambridge fiind nemulțumit de activitatea sa de cercetare desfășurată până în

acel moment. Ia la cunoștință faptul că **Tractatus Logico-Philosophicus** a fost primit mai mult decât bine de critică, începând să exercite o influență asupra școlilor filosofice europene. Petrece ultimele două decenii ale vieții încercând să limpezească și să elimine unele confuzii filosofice strecurate în gândirea sa anterioară. Nu a reușit să-și mediatizeze toate lucrările „târzii”, acestea fiind publicate postum într-un volum apărut în 1952 cu titlul **„Cercetări filosofice”**.

Conținutul acestei lucrări scote în evidență continuitatea preocupărilor și atenția cordată pentru natura limbajului, gândirii și realității.

„Limbajul are multe funcții. Cuvintele sunt asemenea unor instrumente sau unelte pe care noi le folosim în scopuri diferite, în contexte diferite. Limba nu este folosită doar pentru a reprezenta sau descrie ci și pentru a pune întrebări, a juca jocuri, a da ordine, a insulta, etc.” – precizează Wittgenstein.

Este dificil să facem o estimare a profunzimii influenței exercitate de Wittgenstein asupra filosofiei contemporane. Este cert însă că lucrările sale conturate, dezvoltate și publicate în prima parte a activității sale filosofice, se regăsesc în proiectele filosofice ale lui Quine, Donald Davidson, Michael Dummett ș.a. Ideile mediatizate în ultima parte a existenței sale au avut o influență importantă asupra lui J. L. Austin și a școlii **„limbajului comun”** de la Oxford la fel ca și asupra teoreticienilor moderni preocupați cu actele de vorbire.

Immanuel KANT

(1724-1804)

S-a născut în localitatea Königsberg din Germania în anul 1724 fiind considerat unul dintre cei mai însemnați și influenți filosofi din toate timpurile. Activează ca profesor universitar în orașul natal Königsberg. Este întemeietorul filozofiei clasice germane. Elaborează în anul 1755, în lucrarea sa **„Istoria generală a naturii și teoria cerului”**, independent de la La Place, o ipoteză cosmogonică evoluționistă – numită ipoteza Kant-La Place – făcând o „primă breșă” în tabloul metafizic al naturii și înlăturând **„impulsul primar”** identificat în ideologia lui Engels. Și-a denumit sistemul filosofic **„idealismul transcendențial”** pe care l-a expus mai cu seamă în cele trei lucrări fundamentale: **„Critica rațiunii pure”** (1781), consacrată teoriei cunoașterii, **„Critica rațiunii practice”** (1788), consacrată eticii și **„Critica puterii de judecată”** (1790) consacrată esteticii și teoriei finalității.

Investigând rolul activ al subiectului în cunoaștere Kant a ajuns la concluzia că necesitatea și universalitatea proprii judecăților științifice provin din **formele apriorii** (independent

de experiență) ale **sensibilității** (spațiul și timpul) și din **categoriale apriorii ale intelectului** (substanța, cauzalitatea).

Conform ideilor kantiene obiectele nu pot fi cunoscute decât prin intermediul acestor forme și categorii subiective. Cunoașterea „lucrurilor în sine” nu poate fi realizată, intelectului uman fiindu-i accesibile numai **„fenomenele”**. Această dualitate exprimă trăsătura caracteristică a filosofiei critice, adică îmbinarea materialismului cu concepția idealistă a incognoscibilității, a transcedenței „lucrului în sine”. Teoria **antinomilor**, destinate fundamentării acestei concepții, evidențiază în același timp mișcarea dialectică a gândirii, anumite contradicții care apar necesar în cunoaștere.

În **ETICA**, prestigiosul filosof a reliefat ideea datoriei, a **„imperativului categoric”** postulând însă o opoziție între imperiul ideal al scopurilor și realitatea empirică care **„acționează întotdeauna după o maximă care ai vrea în același timp să devină o lege universală”** – susține **Kant**.

În **ESTETICĂ** a contribuit la relevarea specificului, autonomiei și universalității fenomenului artistic. Instituie judecata de gust ca pe o universalitate neconceptualizată și nedemonstrabilă, legile științifice fiind posibile prin acceptarea judecății teleologice, care se sprijină pe conceptul apriorii al finalității naturii. Despre gândirea social-politică a lui Kant se poate spune că se înscrie în coordonatele iluminismului european. În continuitatea disputelor dintre raționaliști – ne referim aici la Descartes și Leibniz – și empiriști – adică Locke, Berkley și Hume – filosofia transcedentală a lui Kant a întreprins o inovatoare cercetare a limitelor gândirii, încercând să determine condițiile cunoașterii, moralei, ale judecății estetice și teleologice.

Despre Kant se poate spune că a dus o viață liniștită pe care și-a petrecut-o aproape în întregime în orașul său natal. Din poveștile țesute în jurul filosofului, se poate reține că acesta a fost un celibatar convins. Existența sa se derula după un program strict, totul desfășurându-se la minut și secundă. Se

spune chiar că localnicii își puteau fixa ora exactă după apariția filosofului pe traseul pe care-și făcea plimbarea de seară. În viața lui Kant nu a existat nici măcar o scurtă perioadă aventuroasă. Nu a avut înclinații către muzică sau artă în general. În schimb preocupările sale au fost profund direcționate către matematică, logică și științe. Filosoful a susținut **„că prin lucrările sale a descoperit și a stabilit principii universale ale gândirii aplicabile întregii umanități, pentru totdeauna”**.

Autoritatea sistemului său reiese clar din primele două lucrări ale triadei Criticilor sale: **„Critica rațiunii pure”** și **„Critica rațiunii practice”**. În prima „critică” filosoful își propune să justifice metafizica drept subiect legitim al cercetării întrucât în opinia sa **„aceasta fuse-se discreditată de controversa dintre raționaliști (Leibnitz) și empiriști (Hume)”**.

În concepția raționaliștilor se susținea că judecățile metafizice – principiile fundamentale ce constituie temelia cunoașterii – sunt cunoscute și justificate doar de intelect. Pe de altă parte, în concepția empiriștilor, mintea este o coală de hârtie goală ce așteaptă să-i fie întipărite datele experienței. Valoarea și ineditul, genialitatea filosofului german, se identifică întocmai în găsirea unei modalități de a sintetiza aceste concepții opuse, proiect generat din interogația supra condițiilor necesare experienței.

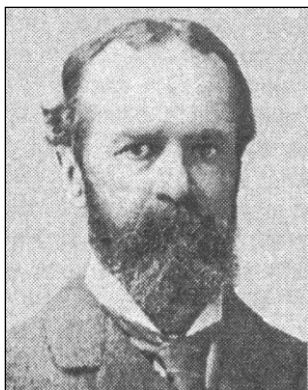
„pentru a putea interpreta lumea fenomenală, mintea trebuie să impună anumite structuri fluxului de date ale sensibilității” – spune Kant. Spre definirea acestora el susține ideea a douăsprezece concepte fundamentale pe care le-a numit categorii: substanță, cauză/efect, reciprocitate, necesitate, posibilitate, existență, totalitate, unitate, multiplicitate, limitare, realitate și negație, dar care nu pot fi aplicate decât într-un cadru spațial și temporar. Atât conceptul categoriilor, cât și spațiul și timpul – numite „forme ale intuiției” – erau aplicate lumii fenomenale de către mintea

umană cu scopul ordonării și înțelegerii datelor experienței. Ideea este numită de Kant „**propria revoluție copernicană**” concept care va influența în mare măsură reprezentanții fenomenologiei și psihologiei secolului XX.

În cea de-a doua „critică”, filosoful susține că a descoperit **o lege morală universală** pe care a intitulat-o „imperativul categoric”, care acționează numai conform acelei maxime prin care să poți să vrei totodată ca ea să devină o lege universală. După o frumoasă, liniștită și prolefică existență de opt decenii Immanuel Kant se stinge din viață în anul 1804, lăsând umanității o valoroasă operă filosofică, mereu actuală.

William JAMES

(1842-1910)

Se naște la New York în anul 1842. Deși devine medic prin absolvirea facultății de medicină și cadrul Universității Harvard se reorientează spre psihologie și filosofie, devenind profesor care predă aceste discipline. Devine celebru prin pragmatismul său, exprimat în dictonul **„nu poate să existe o diferență undeva care să nu facă diferență altundeva”** și lucrarea **„Principii de psihologie”**.

W. James a reformat pragmatismul inițiat de Ch. S. Pierce, reușind prin eseurile sale, să comunice principiile noii filosofii unui larg cerc de public. A dezvoltat pragmatismul în direcții noi, abordând probleme de psihologie și religie. Și-a numit propria concepție filosofică **„empirism radical”** pentru a arăta că nu numai lucrurile fizice, dar și cele de ordin spiritual sunt deopotrivă elemente ale experienței.

„...empirismul pusese prea mult accent pe elementele și originea experienței, fără a acorda atenție relevanței, modului în care aceste elemente, sau date ale simțurilor sunt interpretate și folosite în formularea

predicțiilor asupra experiențelor viitoare” – susține James, într-una dintre lucrările sale „**Eseuri despre empirismul radical**”. Întreaga cunoaștere este pragmatică – insistă James – altfel spus, ceva este adevărat sau corect doar în măsura în care are o aplicație fructuoasă asupra lumii. Dacă două teorii concurente nu au nici o diferență practică imediată, atunci cea mai bună teorie poate fi aflată luând în considerare efectele pe care le-ar avea **CREDINȚA** într-una sau cealaltă, și căutând măsura în care simpla credință într-o teorie ar contribui la un trai de succes. Aceasta este ideea principală care scoate în evidență viziunea filosofului asupra principiilor religioase, reprezentate în principalele sale două lucrări: **The will to Believe** și **The Varieties of Religions Experience** – Varietatea experienței religioase.

Conform concepției lui James alegerea de a crede sau a nu crede în Dumnezeu este o chestiune „**de forță**”. Așa că a susține agnosticismul sau scepticismul este echivalent cu a spune altora cum că „**este mai bine și mai înțelept să ne menținem teama de a greși decât să sperăm că putem avea dreptate**”. Acest aspect constituie nimic altceva decât o amăgire, susține James – care formulează următoarea întrebare: „**ce dovezi avem că a ne amăgi în speranță este cu mult mai păcătos decât a ne amăgi în teamă?**”. Altfel spus, **CREDINȚA** este tot o opțiune, ca și atitudinea agnostică.

Fiind un adept al pragmatismului James nu oferă dovezi raționale ale existenței lui Dumnezeu. Filosoful avansează ideea conform căreia credința religioasă este atât **crucială** cât și de **forță**, întrucât dacă este adevărată, va implica cu siguranță aspecte cruciale. La omul care-și trăiește viața în credința religioasă se manifestă un evident efect pozitiv asupra existenței de zi cu zi a disciplinei, gândirii și chiar sănătății, forței și tăriei de caracter, îi face trăirea mai bună decât dacă nu ar fi credincios.

BIBLIOGRAFIE

- **ARISTOTEL** - **Metafizica**, Editura Iri, București, 1996;
- **DESCARTES** - **Meditații metafizice**, Editura Crater, București, 1997
- **Mircea FLONTA** - **Cognitio**, Editura All, București, 1994;
- **Immanuel KANT** - **Critica rațiunii pure**, Editura All, București, 1997
- **Martin HEIDEGGER** - **Ființă și timp**, Editura Grinta, Cluj Napoca, 2001
- **Martin HEIDEGGER** - **Repere pe drumul gândirii**, Editura Politică, București, 1998
- **Bertrand RUSSELL** - **Problemele Filosofiei**, Editura All, București, 1995

Capitolul 4

FILOSOFIE ȘI VALOARE ÎN OPERA LUI NIETZSCHE

O GÎNDIRE PROFUNDĂ, ENIGMATICĂ, CONTROVERSATĂ...

Oricum, **NIETZSCHE** rămâne unul dintre autorii care a exercitat o considerabilă influență asupra filosofiei secolului XX. Aproape că nu putem găsi un mare nume de filosof al secolului XX asupra căruia filosoful de la Basel să nu-și fi exercitat magica influență. Deși la moartea filosofului, în 1900, nu se putea vorbi despre un curent care să-i poarte numele sau despre o serie de discipoli care să se fi format sub oblăduirea și conducerea lui, odată cu **Heidegger** care îi consacră, de acum, celebra sa lucrare în două volume, intitulată simplu, **NIETZSCHE**, asistăm la o redescoperire a acestui filosof și totodată la o nouă raportare asupra operei și personalității sale. După această lucrare iar apoi după studiul lui **Karl Jaspers** și contribuțiile nu mai puțin importante ale lui **Delleuze**, **Francois Lacu-Labarde** și ale altor mari filosofi, asistăm la o efervescentă ba chiar la o adevărată atracție în jurul operei sale. Poate tocmai de aceea, o încercare de a spune ceva insolit și cu totul special despre viața, personalitatea sau opera sa devide supefluu, fiind nu numai dificil ci și riscant. Acest risc fusese deja bine subliniat de însuși Karl Jaspers. În cartea sa dedicată

filosofului german, Jaspers spunea că orice idee care se afirmă despre filosofia lui Nietzsche este oarecum riscantă, fiindcă el nu este un gânditor sistematic. Opera sa se prezintă sub formă de scrisori, aforisme, eseuri, poezii, lucrări filosofice cu un puternic accent personal, fragmente, însemnări. A-i încadra gândirea într-un curent, precum existențialismul, filosofia vieții sau alte mișcări filosofice este imposibil. Gândirea și opera lui Nietzsche sunt rebele la orice fel de clasificare, la fel cum a fost pe întreg parcursul vieții, acest mare filosof. Personalitatea lui Nietzsche este una exemplară, care aruncă uneori lumini revelatoare asupra operei sale iar opera îi luminează de multe ori viața, dar nu este mai puțin adevărat faptul că uneori cele două se ocultează reciproc, așa cum spunea Heidegger, astfel că este nevoie de ochiul unui specialist versat pentru a pătrunde în această lume a operei nietzscheene, pe care și așa creatorul ei a lăsat-o neterminată și într-o completă dezordine. Această idee este exemplar surprinsă de același Jaspers care ne spune că opera lui Nietzsche se prezintă asemenea unui șantier în care toate materialele au fost pregătite, la fel și planul general, dar edificiul nu a fost niciodată ridicat în întregime, și nici măcar până la un nivel de la care s-ar putea ghici restul. Poate tocmai de aceea trebuie să ne ferim de a izola o idee sau o explozie a sentimentului și de a face din ele un centru. Gândirea lui Nietzsche a fost și este apreciată, extrem de diferit, fiindcă se accentuează anumite lucrări sau anumite idei ale operei, care par a fi fundamentale. Astfel, opera principală a lui Nietzsche a fost considerată fie **“Nașterea Tragediei”** fie **“Așa grăit-a Zarathustra”**, dar la el nu există operă principală. Totuși, în intenția filozofului german această operă trebuia să fie **Voința de putere** din care, din păcate, au rămas doar fragmente și însemnări, neordonate de Nietzsche însuși, astfel că, în ciuda celor doi hermeneuți italieni, care au făcut o treabă bună recompunând acest puzzle, nu se poate ghici intenția de bază a autorului.

Dacă facem abstracție de toate acestea și citim cu

atenție întreaga operă a filosofului de la Basel, reușim să desprindem patru idei de bază, idei care stau la baza edificiului operei sale. Cele patru idei sunt:

**Moartea lui Dumnezeu,
Voința de putere,
Supraomul
Eterna reîntoarcere a Identicalului.**

Aparent fără legătură una cu alta, aceste idei pot fi puse în relație iar apoi cuprinse într-un tot unitar. Astfel, schema obținută pare simplă, totuși nu și reductivă atâta timp cât ne poate oferi o cheie în înțelegerea operei filosofului german.

IDEEA MORTII LUI DUMNEZEU, idee exprimată exemplar în **“Știința voioasă”** dar și în **“Așa grăit-a Zarathustra”**, **“Anticristul”** sau alte opere, poate constitui un punct de start în înțelegerea operei lui Nietzsche. Iată această idee, atât de plastic și sintetic exprimată în **“Știința voioasă”**:

“Unde a plecat Dumnezeu? Strigă el. Am să vă spun eu! Noi l-am ucis – voi și eu! Noi toți suntem ucigașii lui! Dar cum am făcut asta? Cum am putut să bem marea? Cine ne-a dat buretele pentru a șterge întregul orizont? Ce-am făcut când am desprins pământul acesta din lanțurile soarelui său? Încotro se îndreaptă acum? Încotro ne îndreptăm noi? Departe de toți sorii? Ne prăbușim fără încetare? Înapoi, într-o parte, înainte, în toate părțile? Mai există oare un sus și un jos? Nu rătăcim ca printr-un neant nesfârșit? Nu ne adie golul în față? Nu s-a făcut mai frig? Nu vine mereu noaptea și încă mai multă noapte? Nu auzim încă nimic din gălăgia cioclilor care-l îngroapă pe Dumnezeu? Nu simțim încă nimic din mirosul putreziciunii divine? – și zeii putrezesc! Dumnezeu a murit! Dumnezeu rămâne mort! Și noi l-am ucis! Cum să ne consolăm, noi, ucigașii ucigașilor? Cel mai sfânt și mai puternic din tot ce-a avut lumea până acum și-a pierdut sângele sub cuțitele noastre – cine ne mai spală de acest sânge? Cu ce apă ne-

am putea curăța? Ce ispășiri, ce jocuri sfinte va trebui să inventăm? Nu este oare dimensiunea acestei fapte prea mare pentru noi? Nu trebuie să devenim noi înșine zei pentru a părea cel puțin demni de ea? Faptă mai mare nu a existat niciodată - și oricine se va naște după noi va pătrunde, datorită acestei fapte, într-o istorie mai înaltă decât toată istoria de până acum!...

Se mai povestește că nebunul a pătruns în acea zi în mai multe biserici și a intonat acolo al său Requiem Aeternam Deo. Scos afară și cerându-i-se socoteală, a răspuns mereu doar atât: **Ce mai sunt aceste biserici, dacă nu sunt criptele și monumentele funerare ale lui Dumnezeu?”**³⁰

Ideea morții lui Dumnezeu, exprimată aici în mod metaforic, nu reprezintă, așa cum novicii ar putea crede, moartea lui Isus pe cruce sau dispariția credinței oamenilor în Dumnezeu; prin această metaforă, estetică în esență, Nietzsche vrea să anunțe prăbușirea unui întreg sistem de valori care l-a avut pe Dumnezeu în centru său. Nu este vorba numai de **“dispariția”** lui Dumnezeu ci a întregului eșafodaj moral care înconjură acest concept. Este ceea ce Nietzsche va numi, în repetate rânduri, **“răsturnarea tablei de valori”**. Având ca poli și centrii de greutate conceptele de bine și rău, vechea tablă de valori va fi supusă unei aspre critici, critică prezentă în toate scrierile filosofului german, pornind de la binecunoscuta **“Dincolo de bine și de rău”** și terminând cu **“Voința de putere”**.

În **“Dincolo de bine și de rău”** se critică în primul rând conceptele care păreau imuabile pentru morala creștină: adevărul, binele, dreptatea. Nietzsche încearcă să privească

---

³⁰ **Frederich NIETZSCHE, Știința voioasă**, Ed. Humanitas, București, 1994, p. 130-131;

dincolo de aceste concepte arătând valoarea creatoare, în esență vitalistă și totodată estetică a minciunii, răului și nedreptății. Aceeași critică va fi reluată în **“Genealogia moralei”** unde se încearcă găsirea originii conceptelor noastre morale, îndeosebi a celor de bine și rău. Așa cum vom vedea, revelarea originii lor va fi și cheia înțelegerii mutației pe care aceste concepte au suferit-o de-a lungul timpului și mai ales datorită creștinismului: “aprecierea de *bun* nu emană de la cei față de care s-a manifestat *bunătatea*! Mai curând **“cei buni”** înșiși, adică cei distinși, puternici, superiori prin poziție și spirit, au fost cei care s-au considerat pe sine și acțiunile lor drept bune, de prim ordin, în opoziție cu tot ceea ce era josnic, meschin, vulgar și grosolan... Patosul distincției și distanța, după cum spuneam, simțământul general, fundamental, durabil și dominant al unei rase superioare și stăpânitoare în raport cu o rasă inferioară, **“de jos”**, - acesta este originea opoziției dintre *bun și rău*.”³¹

Aceași critică a celor două concepte amintite a fost pusă în pagină în mod aforistic și în **“Știința voioasă”**, lucrare anterioară “Genealogiei”:

“Obârșia binelui și răului – O îmbunătățire va fi inventată numai de acela care știe să simtă că “lucrul acesta nu e bun”³²

“Din rai – “Binele și răul sunt prejudecățile lui Dumnezeu”- spuse șarpele. (p.161)”

“Pe cine îl consideri rău? – pe cel care vrea să facă necetat pe alții de rușine. (p.163)”

“Ce consideri a fi faptul cel mai uman? – Să cruți pe cineva de rușine. (p.163)”

“Care este pecetea libertății atinse? – Să nu-ți fie rușine de tine însuși. (p.163)”

---

³¹ **Frederich NIETZCHE, Genealogia moralei**, Ed. Humanitas, București, 1994, p.303;

³² **Frederich NIETZCHE - Știința voioasă**, Ed. Humanitas, București, 1994, p.158;

Aceste motive și critice reprezintă o recurență în filosofia nietzscheană, apărând, spre exemplu, într-o lucrare de la sfârșitul vieții, **“Amurgul idolilor”**. În această lucrare critica devine mai tăioasă dar și mai explicită. Aici se explică mai ales ce este liberul arbitru, unul dintre conceptele cele mai valoroase ale creștinismului, deci ale vechii morale:

“Azi nu mai cunoaștem nici o milă față de noțiunea de liber arbitru, știm prea bine ce-i acesta – tertipurile logic cel mai dubios din câte există, în scopul de a face ca omenirea să devină responsabilă în sensul ei, adică de a face dependentă de sine...Pretutindeni unde se caută responsabilități, instinctul dorinței de a pedepsi și judeca e cel ce obișnuiește să se caute...Toată vechea psihologie, psihologia voinței își are premisa în faptul că inițiatorii ei, preoții aflați în fruntea vechilor comunități, voiau să-și creeze un drept de a da pedepse – ori să creeze lui Dumnezeu acest drept s-o facă...Oamenii erau concepuți ca fiind liberi, pentru a putea să se facă vinovați: prin urmare trebuia ca orice faptă să fie considerată ca voită, originea oricărei fapte ca aflându-se în conștiință...Creștinismul este o metafizică de gâde.”³³

Așa cum se observă și din acest fragment, conceptul morții lui Dumnezeu se împletește strâns cu critica creștinismului împreună cu tot alaiul său conceptual, care l-a însoțit de-a lungul istoriei sale. **“Amurgul idolilor”** prevestește, în unele pasaje ale sale, de fapt însăși una dintre cele mai importante idei nietzscheene: eterna reîntoarcere a identicului:

“Dar nu există nimic în afara întregului! – Că

---

³³ **Frederich NIETZSCHE - Amurgul idolilor**, Ed. Humanitas, București, 1994, p.484-485

nimeni nu mai e făcut răspunzător, că nu e permis să reduci felul ființei la o causa prima, că lumea nu formează o unitate nici o calitate de conștiință, nici ca spirit, asta abia înseamnă marea eliberare – abia prin aceasta e restabilită nevinovăția devenirii...Noțiunea de “Dumnezeu” a constituit până acuma cea mai mare obiecție adusă împotriva existenței...Îl negăm pe Dumnezeu, negăm responsabilitatea în Dumnezeu: abia prin asta mântuim lumea.³⁴ „

În aceeași lucrare, Nietzsche oferă și motivul pentru acest atac critic. De fapt, prin dărâmarea conceptelor de bine și rău, a celui de liber arbitru și a conceptului de Dumnezeu se încearcă dărâmarea vechii morale. De aceea un adevărat filosof trebuie să fie lipsit de prejudecăți, să analizeze conceptele gândirii comune și nu să-și construiască pe baza lor edificiul filosofic, ceea ce ar însemna o pierdere a demnității filosofului dar chiar și a gândirii însăși. În nici un caz morala nu poate constitui un progres în drumul cunoașterii, ea fiind mai degrabă un instrument de dominare. În plus, în concepția filosofului german, morala nu are nici un fundament ontologic, ea e o iluzie, întreținută artificial de interesele unor oameni: **“E cunoscută cerința pe care o adresez filosofului de a se situa dincolo de bine și de rău - , de a avea iluzia judecății morale sub el. Această cerință rezultă dintr-o percepere a lucrurilor formulată pentru întâia oară de mine: că nu există nici un fel de fapte morale.**

Judecata morală are în comun cu cea religioasă credința în realități ce nu există...Un prim exemplu și cu totul preliminar. Din toate timpurile s-a dorit “ameliorarea” oamenilor: asta mai ales se numea

---

³⁴ Frederich NIETZSCHE - Amurgul Idolilor, Ed. Humanitas, București, 1994, p.486;

morală.³⁵„

Ideea care se leagă într-un mod organic de cea a *morții lui Dumnezeu* este cea a *voinței de putere*, idee preluată de fapt de la Schopenhauer și care poate constituie un al doilea pas în drumul înțelegerii lui Nietzsche. Într-o lume în care Dumnezeu a murit ce mai poate rămâne? Desigur, o luptă oarbă a voințelor pentru putere. Scopul fiecărei voințe este dominarea voințelor din jur și impunerea propriilor valori.

Nu trebuie să se creadă aici că este vorba de o dominația brutală și absurdă făcută pe criteriul forței brute. Este mai degrabă o luptă estetică, între creatori, între marii oameni ai omenirii. Aici, Nietzsche își dovedește adevărata condiție de filosof al valorii și înclinația de estetician. Căci, lupta voințelor pentru putere este câștigată de cel care reușește să-și impună propriile valori și celorlalți. De aici și stima sa deosebită pentru Napoleon spre exemplu, pe care îl umple de remarci elogioase, lucru rareori întâlnit în scrierile lui Nietzsche:

“Idealul antic însuși s-a ivit în carne și oase și cu fast nemaîntâlnit în fața ochilor și a conștiinței umanității...Ca o săgeată arătând spre alt drum a apărut Napoleon, acel om, cel mai aparte și cel mai tânăr din câți au existat vreodată, și cu el problema întruchipată a nobilului ideal în sine – să se chibzuiască bine, ce fel de problemă avem aici: Napoleon, această sinteză dintre neom și supraom...” Figura napoleoniană a exercitat o mare influență asupra lui Nietzsche, de aceea este cât se poate de întemeiată observația lui Ernst Bertram că: **“Fără Napoleon n-ar fi existat nici un Zarathustra; fără acest *ens realissimus*, n-ar fi existat nici un supraom.**³⁶ „

---

³⁵ Idem – p. 487

³⁶ Ernest Bertram, *Nietzsche, încercare de mitologie*, Ed. Humanitas, București, 1998.

Astfel, Nietzsche ajunge să glorifice oamenii cu voință puternică, cu voință liberă deoarece numai ei sunt cei care pot să fie creatori în adevăratul sens al cuvântului, doar ei se pot situa dincolo de conceptele moralei comune, detașându-se de orizonturile lumii comune.

În **“Genealogia moralei”** Nietzsche oferă un indiciu clar a ceea ce înseamnă pentru el o voință liberă, o voință aparținându-i unui adevărat creator:

“Omul liber, posesorul unei voințe puternice, de nezdruncinat, își are în această posesie și propriul etalon al valorii: privind dinspre el însuși spre ceilalți, venerează sau disprețuiește; și așa după cum, în mod necesar, îi onorează pe cei asemenea lui, pe cei puternici, pe cei în care te poți încrede (pe cei care pot făgădui), deci pe oricine care făgăduiește ca un suveran, greu, rar, calm, care este zgârcit cu încrederea sa, care onorează când se încrede, care își dă cuvântul ca ceva pe care te poți bizui fiindcă se știe destul de puternic pentru a-l putea respecta chiar și în pofida accidentelor, chiar și împotriva sorții – la fel de necesar își va păstra lovitura pentru flușturaticii hămesiți care făgăduiesc fără să aibă dreptul, precum și biciul pentru mincinosul ce-și încalcă spusa în chiar clipa care o rostește...Mândria cunoașterii, privilegiul deosebit al responsabilității, conștiința acestei rare libertăți, a acestei puteri asupra lui și a sorții, a pătruns până în străfundul lui devenind dominant; - cum va numi el acest instinct dominant, presupunând că resimte nevoia unui cuvânt care să-l desemneze? Nu e nici o îndoială, acest om suveran îl numește conștiința sa...”³⁷

---

³⁷ **Genealogia moralei**, Ed. Humanitas, București, 1994, p. 338

Observăm și în acest pasaj tendința esteticomoralizatoare a lui Nietzsche. Omul cu voință puternică se deosebește de cel cu voință slabă, de gloată de turmă care acceptă bucuroasă valorile compromisului, ale supunerii și ignoranței. Dimpotrivă, omul cu voință puternică este exact opusul acestor calități. El nu cunoaște nici resentimentul nici presiunea vinei și nici conștiința încărcată. Toate acestea îi sunt străine. Se știe cât de înverșunat a criticat Nietzsche aceste trei concepte. Această critică este și cea care va face din Nietzsche cel mai original moralist al secolului XIX, așa cum îl va numi **Max Scheller**, filosof care deși va critica în mare parte concepția lui Nietzsche, va continua dezvoltarea acestor concepte, puse în scenă de autorul **Voinței de putere** într-un mod exemplar. Aceste concepte vor face carieră în filosofia morală a secolului XX și aceasta îndeosebi datorită lui Max Scheller, filosoful care a ajuns să fie considerat cel mai mare moralist al secolului XX. Desigur, cei care cad sub incidența celor trei concepte amintite: **resentiment, conștiință încărcată și vină** fac parte din turmă, fac parte dintre aceia care obișnuiesc să suspecteze, să critice neconstructiv, să vadă lumea cu ochi bănuitor și suspicios. Printre aceștia se enumeră și aceia care nu știu să înțeleagă nici sentimentele nobile cum ar fi prietenia. Legat de aceasta merită să amintim mult comentata întâlnire dintre Alexandru Macedon și filosoful cinic Diogene.

Acesta din urmă refuză moneda oferită cu inimă largă și cu noblețe de **cezăr**, dovedind prin aceasta că nu cunoaște unul dintre cele mai nobile sentimente umane: **prietenia**.

Conceptul voinței de putere și toate celelalte probleme auxiliare lui, pe care le-am expus mai sus, se leagă în mod indisolubil de un al treilea concept care stă la baza ontologiei nietzscheene. Este vorba desigur despre **conceptul de Supraom**. Într-o lume în care Dumnezeu a murit și există o continuă luptă a voințelor pentru supremație, cel care câștigă această luptă este desigur Supraomul. El este, așa cum declară

filosoful german, dincolo de bine și de rău nefiind nici **moral** nici **imoral** ci **amoral**, adică dincolo de orice idee de morală. El își creează singur valori pe care reușește să le impună și celorlalți. Aici, deși există pagini întregi și explicații despre felul în care ar trebui să fie supraomul, nici măcar Nietzsche însuși nu consideră că acesta a fost vreodată încarnat prin cineva.

Cu toate că există tipuri umane exemplare care se apropie într-un mod asimptotic de atributele și cerințele necesare atingerii acestui ideal, propriu-zis nici personalitățile față de care Nietzsche își exprimă elogiul și admirația la modul cel mai declarativ, așa cum o face față de Napoleon, Cezar sau Alexandru Macedon, nu încarnează într-un mod total ideea de supraom. Chiar și în celebra lucrare “**Așa grăit-a Zarathustra**” Supraomul este doar anunțat fără a se și menționa printr-o ființare exemplară apariția și încarnarea sa reală. Propriu-zis Supraomul nu este decât un ideal dionisiac, o sinteză a celor două concepte din opera de tinerețe a lui Nietzsche “**Nașterea tragediei**”. Este vorba desigur despre **apolinic** și **dionisiac**. Supraomul se apropie mai degrabă de latura dionisiacă a Ființei, fiind totuși o idealitate și o transcendență. Într-un sistem metafizic care și-a pierdut transcendența prin moartea lui Dumnezeu, Supraomul apare ca o consecință firească a transgresării tuturor valorilor. Nici măcar Zarathustra nu este Supraomul așa cum unii dintre comentatorii lui Nietzsche au fost tentați să creadă. Supraomul este doar o promisiune. El se definește în opoziție cu gloata, cu turma. În același timp el poate fi nimic de puterea și nimicnicia turmei.

De aici și dezideratul nietzschean: să-i ferim pe cei puternici de cei slabi. Ca o exemplificare și confirmare a celor afirmate până acum, putem oferi un pasaj din “**Așa grăit-a Zarathustra**”:

“Dar Dumnezeu acum e mort! Oameni superiori, cel

mai cumplit pericol pentru voi era chiar Dumnezeu-acesta. De când se odihnește el în groapă, voi toți ați înviat din nou. Abia de-acum sosește Marea Amiază, abia de-acum omul superior va fi stăpân! Haideti! Fiți curajoși! Oameni superiori! Muntele viitorului uman de-abia acum are să se nască. Știind că Dumnezeu e mort – noi vrem acum ca Supraomul să trăiască.^{38,39}

Aici reiese foarte clar sensul transmutării, a înlocuirii sistemului de valori vechi cu unul nou din care Supraomul nu este decât conceptul central. Probabil de aceea opera lui Nietzsche este atât de plină de contradicții: deși el critică vechea tablă de valori, noul sistem de valori promis încă nu a apărut. Și această afirmație nu trebuie să mire pe nimeni. Dacă Supraomul nu a apărut încă este normal că nici noul sistem de valori promis să nu fi apărut până acum. Din acest punct de vedere Zarathustra profetul poate fi similar cu Nietzsche însuși, creatorul, poetul, prevestitorul unui nou ideal, ideal pe care nu a ajuns nici chiar el să-l zărească încarnat. Asemeni unui profet Zarathustra-Nietzsche vestește:

“Cei mai îngrijorați întreabă astăzi: Cum poate omul să rămână om? Dar Zarathustra este primul și singurul care întreabă: Cum poate omul să se depășească? În inima mea zace Supraomul, el este cel dintâi și totul pentru mine – nu omul: o! nu aproapele, nici cel sărac, nici cel ce suferă, nici cel mai bun. O, frați ai mei, tot ceea ce iubesc în om este că el e trecere și dispariție.”³⁹

Așadar, sistemul de valori promis nu va sosi decât odată cu dispariția omului, atunci când o nouă rasă va înlătura de pe

---

³⁸ Friederich Nietzsche, **Așa grăit-a Zarathustra**, Ed.Humanitas, București, 1994, p.175

³⁹ Idem, p.180.

scena istoriei mărunta creatură care este omul. Această idee apare exprimată în mai multe dintre scrierile lui Nietzsche, nu numai în “Așa grăit-a Zarathustra”. Spre exemplu în **“Genealogia moralei”** această idee apare alături de critica unor concepte tradiționale:

“Vreau să spun că și inutilitatea parțială, degradarea și degenerarea, pierderea sensului și a finalității, într-un cuvânt moartea, fac parte din condițiile adevăratului progressus ce apare întotdeauna ca întruchipare a unei voințe și căi spre puterea mai mare și se înfăptuiește întotdeauna în dauna numeroaselor puteri mai mici. Importanța unui progres se măsoară chiar după masa tuturor ce au trebuit să-i fie sacrificate; omenirea ca masă, sacrificată propășirii unei singure specii umane mai puternice – aceasta ar fi un progres...”⁴⁰

Aceeași idee apare mult mai plastic exprimată în “Amurgul idolilor”:

“Într-adevăr, asta este una dintre culorile noului simțământ: cel care știe să înțeleagă istoria oamenilor ca pe a sa istorie, acela simte într-o imensă generalizare toată amărăciunea bolnavului care se gândește la sănătatea sa, a bătrânului care-și visează tinerețea, a îndrăgostitului căruia i-a fost răpită iubita, a martirului căruia i se prăbușește idealul, a eroului în seara bătăliei care nu a hotărât nimic – dar a purta, a putea să porți această uriașă însumare a amărăciunilor de tot felul și a rămâne în pofida lor eroul care, când mijeste a doua zi a luptei, salută zorile și norocul său, ca omul care are înaintea și în urma sa un

---

⁴⁰ Friederich Nietzsche, **Genealogia moralei**, Ed. Humanitas, București, p.357;

orizont de milenii, ca moștenitorul întregii distincții a spiritelor apuse și, mai cu seamă *moștenitorul angajat, ca cel mai nobil dintre toți vechii nobili și, în același timp, primul dintr-o noblețe nouă, al cărui egal nu l-au văzut sau visat nicicând vremurile, a-ți încărca sufletul cu toate acestea, cu ce-I mai vechi și mai nou, cu pierderi, speranțe, cuceriri, izbânzi ale omenirii, a reuni în sfârșit toate acestea într-un singur suflet și a le înmănușia într-un singur simțământ – aceasta ar trebui să zămislească o fericire necunoscută până acum de vreun om, fericirea unui zeu, plină de putere și iubire, plină de lacrimi și de râset, o fericire care, aidoma soarelui la apus, dăruiește neîncetat și aruncă în mare din nesfârșita sa bogăție, simțindu-se, ca și soarele, abia atunci cea mai bogată când cel mai sărman pescar vâslește cu o vâslă de aur! Acest simțământ dumnezeiesc s-ar numi atunci – omenie!*⁴¹ „

Așadar, tendința idealistă a umanității, pusă în fața morții lui Dumnezeu, își dă seama de natura ei creatoare și creează acum idealuri despre care are conștiința că sunt noi și create pentru oameni. Tipul Supraomului, atmosfera existențială a acestuia, experiența lui intimă sunt propăvăduite de Zarathustra în discuțiile sale cu ceilalți, dar mai ales cu sine însuși. Misiunea ce-i revine acum, după moartea lui Dumnezeu, e aceea de a menține totuși caracterul eroic al existenței umane, de a readuce la viață tot ceea ce sub forma lui Dumnezeu apărea ca străin și transcendent. Acest concept de Supraom pare să vină în contradicție cu cel deal patrulea și cel mai cutremurător concept al metafizicii lui Nietzsche. Este vorba de **Eterna Reîntoarcere a Identicalui**. Totuși nu este vorba de o contradicție fiindcă numai un Supraom este cel care poate privi neantul care se deschide reflexiei celui care

---

⁴¹ Friederich Nietzsche, **Știința voioasă**, Ed. Humanitas, București, p. 204.

îndrăznește să se raporteze în mod autentic la Reîntoarcerea Identicalului. Acest concept de negândit, așa cum îl numește Heidegger apare și în “Așa grăit-a Zarathustra” dar și în într-un pasaj, astăzi celebru, din “Știința voioasă”:

“Cea mai mare greutate – ce-ar fi dacă, într-o bună zi sau noapte, s-ar strecura un demon în singurătatea ta cea mai mare și ți-ar spune: *Viața asta, așa cum ai trăit-o și cum o trăiești tu astăzi, va trebui s- o mai trăiești încă o dată și încă de nenumărate ori; și nu va fi nimic nou în ea, ci fiecare suferință și fiecare plăcere, fiecare gând și suspin și tot ceea ce este nespus de mic și de mare în viața ta, trebuie să ți se reîntoarcă, totul în aceeași înșiruire și acest păianjen și această lumină a lunii printre copaci, de asemenea această clipă și eu însumi. Veșnica clepsidră a existenței se răstoarnă iar și iar, mereu – și tu cu ea, praf al prafului!”* Nu te-ai arunca la pământ și ai scrâșni din dinți, blestemându-l pe demonul care ar vorbi așa? Sau ai trăit o dată o clipă nemaiîntâlnită și i-ai răspunde: *Ești un dumnezeu și niciodată n-am auzit ceva mai dumnezeiesc!* Dacă te-ar copleși acest gând, așa cum ești, te-ar preschimba și poate te-ar zdrobi; întrebarea în toate și în orice *mai vrei lucrul acesta încă o dată și încă de nenumărate de ori?* ar apăsa ca cea mai mare greutate asupra faptelor tale! Sau ar trebui să te iubești pe tine însuși și viața pentru *a nu mai cere nimic decât această ultimă și eternă confirmare și pecetluire?*”⁴²„

Aici se relevă foarte bine relația dintre “**acest gând de negândit**” și viziunea estetică a lui Nietzsche. Nu va reuși să privească în acest abis al neantului și eternității propriei existențe decât acela a cărui viață pare perfectă, nu din punct de

---

⁴² Friederich Nietzsche, **Știința voioasă**, Ed.Humanitas, București, p. 209;

vedere moral ci estetic, cel care, asemeni marelui pictor, privind la opera sa terminată va spune, **“da, îmi place!”** Întrebarea care urmează este de aceea retorică: cine poate fi acest om? Desigur nu un om ci Supraomul !

Ideea eternei reînțarceri este cel mai bine conturată în ultima sa lucrare și care se voia a fi cea mai importantă, **“Voința de putere”**:

„Să gândim această putere în forma ei cea mai terifiantă: existența așa cum este, fără sens și țel, dar revenind inevitabil, fără un final care să fie Nimicul: *eterna reînțarcere*. Aceasta este forma extremă a nihilismului: Nimicul (“absurdul”) veșnic! O formă europeană de budism: energia cunoașterii și a forței constrânge la o asemenea credință. El este cea mai științifică dintre toate ipotezele. Noi contestăm țelurile definitive: dacă existența ar fi avut vreunul, el ar trebuit să fie atins.⁴³

În această lucrare nihilismul se pune în slujba unei noi “morale” și a unei estetici de un soi cu totul aparte: **“Ce înseamnă nihilismul? – Faptul că valorile cele mai înalte se devalorizează. Lipsește scopul. Lipsește răspunsul la întrebarea De ce?”**⁴⁴

În aceeași operă găsim exprimat și puternicul vitalism de care dă dovadă Nietzsche. La el, în mod curios însăși ideea nihilismului este încărcată de viață și apare ca promovare, ca motor, al unei noi vieți: **“Nihilismul radical** este convingerea unei inconsistente absolute a existenței, atunci când e vorba despre valorile cele mai înalte recunoscute; inclusiv înțelegerea

---

⁴³ Friederich Nietzsche, **Voința de putere**, Ed. Aion, Oradea, 1999, p. 40-41

⁴⁴ Idem p. 9

faptului că noi nu avem nici cel mai mic drept să instituim un dincolo sau un **“în sine”** al lucrurilor, care să fie **“divin”**, care să fie morala întrupată. Această înțelegere este o consecință a **“Verității”** mature: și astfel, chiar o consecință a credinței în morală.”(Voința...p.9).În acest pasaj apare și aspra critică nietzscheană vizavi de toate sistemele care împart Lumea în două: **o lume ideală și o lume materială**. De aici și acuza lui Nietzsche pentru acest fel de valori și sisteme filosofice. El le obiectează tuturor acestor sisteme faptul că împărțind lumea în două și creând iluzia unui ideal aflat într-o altă lume, ele conduc la o slăbire a forțelor vitale ale indivizilor de aici, din lumea noastră, în concepția lui Nietzsche singura posibilă. Astfel, oamenii, cu gândul la **ACEA ILUZORIE MÂNTUIRE ȘI RENAȘTERE SPIRITUALĂ** dintr-o lume de apoi, își pierd energia vitală în încercări zadarnice în discuții și fapte lamentabile care slăbesc forțele individuale în favoarea unei lumi a cărei existență este chestionabilă. Căci, așa cum spune filosoful de la Basel, **“dacă lumea ar fi avut până acum un scop ea și l-ar fi atins deja.”** Din această concepție rezultă și aspra critică nietzscheană asupra tuturor acestor sisteme sau gânditori care propun distincția inteligibil sensibil. Așadar **“caii de bătaie”** a lui Nietzsche vor fi: **creștinismul, iudaismul, platonismul, Socrate, Stoicii, Rousseau, Kant și Hegel**. Cel mai înverșunat atac critic îl vor suferi totuși Isus, Socrate și creștinismul, persoane și curente la care tendința de diviziune dihotomică pe criteriul sensibil – inteligibil, este cea mai evidentă. Cu tot acest atac acid să nu se creadă că această critică are o formă coerentă și riguros organizată, ea fiind mai degrabă rodul unei reacții organice. Găsim de multe ori printre calitățile lui Nietzsche, așa cum se autodescrie el însuși, aceleași atribute pe care el le arăta ca aparținând propriilor dușmani. Și, este meritul lui Ernst Bertram de a fi arătat câteva din aceste contradicții și paradoxuri ale operei nietzscheene: “Nietzsche spune că la Socrate totul este exagerat, buffo, caricatură; că în același timp totul este ascuns, reticient,

subteran (“Masca este pe placul a tot ce este profund”, se aude, contrapunctic, un sunet din *Dincolo de...*). Da, Socrate **“a fost măscăriciul care l-a făcut pe oameni să-l ia în serios”**

“Nu vreau să fiu un sfânt ci mai degrabă un măscărici...poate chiar sunt un măscărici”, se aude ecoul din ungherele lui *Ecce homo*.⁴⁵ „ Așa se întâmplă cu cazul lui Socrate dar și cu a lui Isus. Astfel, autorul care scrisese Anticristul și care fusese toată viața un înverșunat critic al creștinismului, la sfârșitul vieții, când boala mentală de care suferea îl împiedica să fie tot timpul lucid, într-o scrisoare adresată unui prieten se semnează Isus. Toate acestea nu trebuie să ne mire. Comportamentul lui Nietzsche își găsește explicația cea mai bună tocmai în aforismele sale: **“Trebuie să ai dușmani pe măsură ca să poți deveni mare.”** Probabil Socrate, Platon și Isus erau dușmani pe măsura lui Nietzsche. Dar nu sunt ei singurii criticați. Critica face parte esențială din însăși organicul nietzschean. Nici un mare filosof din trecut nu pare să fi scăpat de săgețile ascuțite ale filosofului german. Dar el aruncă săgeți și în prezent, ba chiar și în viitor nu numai în trecut, astfel încât nimeni nu va putea să afirme ceva despre opera lui fără să găsească imediat și un contraargument împotriva.

Prin aceasta Nietzsche rămâne un mare om de cultură, care, ca orice spirit mare, nu acceptă diletantismul și amatorismul, mai ales pe tărâmul culturii.

O mărturisește aceasta deschis în **“Voința de putere”**:

“Scârba cea mai mare mi-au produs-o până acum paraziții spiritului: îi găsim deja pretutindeni în imunda noastră Europă, înzestrați cu conștiința cea mai curată. Poate puțini cam triști, puțin air pessimiste, în esență însă lacomi, impuri, strecurându-se insinuant, hoștește, încăpățânați – și inocenți, ca orice păcătos mărunț și

---

⁴⁵ Ernest Bertram, **Nietzsche – încercare de mitologie**, Ed. Humanitas, București, 1998.

microb. Ei trăiesc de pe urma faptului că alți oameni sunt înzestrați cu spirit și dăruiesc cu brațele deschise: aceștia din urmă, așa cum se cuvine esenței spiritului bogat, sunt dezinteresați, lipsiți de simțul burgez al prevederii și risipitori iar darul lor e la lumina zilei. Căci spiritul este un prost administrator căruia nu-i place să țină socoteală pentru toate câte trăiesc și prosperă pe seama sa.”⁴⁶ „,

Putem vedea aici și o critică asupra acelor gânditori mărunți care cred că pot să suplinească prin diverse tertipuri, poate și prin erudiție, ceea ce numai o trăire autentică spirituală și totodată organică poate să ofere. Căci, pentru Nietzsche accesul la Ființă se face în mod necesar prin trăire, o trăire estetică de un soi cu totul aparte. Găsim aici poate și un avertisment adresat de gânditor celor care doresc să se apropie de opera sa. Avertismentul pare să spună: nu poți să-l înțelegi pe Nietzsche dacă nu ai trăit, ai gândit, ai simțit la fel ca Nietzsche. Ne întoarcem prin acest avertisment tocmai la începutul eseului nostru unde spuneam că orice idee ce se poate afirma despre filosofia lui Nietzsche este riscantă. Totuși, ar merita subliniată în final concepția axiologică a lui Nietzsche mai ales pentru faptul că astăzi el trece ca întemeietor al filosofiei valorilor. În opera sa își au originea expresii de largă circulație astăzi precum: **“tablă de valori”, “răsturnarea tablei de valori”, “revaluarea tuturor valorilor”, “instituirea unei noi table de valori”**.

NOUA TABLĂ DE VALORI, care reprezintă pentru Nietzsche o adevărată obsesie, este în același timp tabla primordială a umanității, ce fusese cândva distrusă de creștinism. Ceea ce propune Nietzsche este nou numai față de valorile creștine, centrate în jurul milei. Această valoare fundamentală a moralei creștine este o nonvaloare, fiindcă ea se opune legii selecției naturale, care este legea evoluției. Prin

---

⁴⁶ Friederich Nietzsche, **Voința de putere**, Editura Aion Oradea, 1999, p. 55-56

milă sunt lăsate în viață exemplarele mai puțin izbutite, cele slabe și suferinde prin care pătrund în lume nonvalorile. Creștinismul, ca morală a milei, a instituit o falsă ierarhie de valori. Noua tablă de valori, pe care Nietzsche o propăvăduiește, are în centrul său o valoare opusă milei: **puterea**. În viziunea lui Nietzsche, valoarea își are originea în voință, în sensul pe care-l dau germanii acestui termen: el înseamnă și putere și trimite în mod spontan la voința de putere. Valoarea este dictată de o voință liberă, care-și dă sieși legea.

Voința de putere funcționează ca un criteriu al valorilor autentice, dar ea nu are nimic în comun cu forța brută. Înlăturând excesele ce nu pot lipsi dintr-un discurs pasional, cum este cel al lui Nietzsche, rezultă o cu totul altă viziune privind ierarhia valorilor, decât cea atribuită îndeobște celui care a scris Anticristul. Nu trebuie să căutăm în opera lui o coerență pe care el însuși o respinge, însă anumite idei revin constant, iar una dintre ele este aceasta: voința de putere, ca valoare opusă milei și destinată a fundamenta o nouă tablă de valori, opusă celei creștine, nu vizează decât orizontul spiritualului. Valorile noi marchează întotdeauna o ruptură față de cele recunoscute, dar la Nietzsche ierarhia însăși suferă o răsturnare. Friederich Nietzsche vizează, nu o reîntoarcere la o vitalitate lipsită de spirit, ci o spiritualitate vitală, ceea ce este cu totul altceva. Desigur, în viața de zi cu zi, mila și iubirea aproapelui nu pot fi decât valori pe care Nietzsche însuși nu le contestă decât rareori. Ele devin însă nonvalori de îndată ce sunt aplicate întocmai în domeniul culturii și al ierarhiei valorilor. Mila semnifică, din această perspectivă, criteriul extravaloric, ce va duce, desigur, la instituirea unor false ierarhii de valori. În general, societățile totalitare au instituit ierarhii valorice pe criterii inadecvate, de aceea asemenea societăți sunt în mod necesar decadente și dogmatice. Atunci când în vârful unei ierarhii este situat cineva care prin propria sa valoare s-ar fi plasat cu mult mai jos, întregul sistem este

compromis.

VALORILE TREBUIE LĂSATE LIBERE. Ele se vor lupta una contra celeilalte, iar acest război al tuturor contra tuturor este cel care decide din interior locul fiecăreia. Rezultatul va fi deci o autentică ierarhie de valori, și, mai departe, o societate puternică, o spiritualitate vitală. Deși supraomul este văzut ca un fel de despot al culturii, în sensul că el impune și celorlalți propriile sale valori, nu trebuie uitat că principala sa trăsătură nu este forța fizică ci puterea de a crea. Să nu uităm că Nietzsche însuși a crezut în acest ideal. Bolnav și părăsit de speranțe, abandonat de aproape toți foștii prieteni, fără să mai poată crede în idealurile tinereții, torturat de necruțătoarea sa boală psihică Nietzsche a continuat să creadă în continuare. Acesta este semnul unui mare artist, al unui mare om de spirit. Aceasta cu toate că **Nicolai Hartman** va considera că Nietzsche nu a reușit întru totul în încercarea sa estetică, îndeosebi în privința putinței de a da formă intuitivă creațiilor sale estetice pe care a încercat totuși să le pună în scenă:

“Printre treptele variate ale frumosului, fără îndoială, numai cele mai înalte posedă această adâncime a transparenței. Lucrul acesta nu trebuie să-l înțelegem doar cu referire la conținut. Căci tocmai aici se pun formei straturilor exterioare cerințele cele mai mari: acestea trebuie într-adevăr să aibă transparența cea mai înaltă, ele trebuind să săvârșească ceea ce altfel nimic în lume nu poate săvârși: să ne facă să vedem pentru prima dată aceea ce n-a existat vreodată, și anume chiar dacă în sine el este ceva ce nu poate fi spus. În fața mărimii acestei sarcini, cei mai mulți au dat greș. Ei nu sunt cei mai mulți, în adevăr vizionari și purtători de Idei. Trebuie însă să spunem că ei dau greș de cele mai multe ori și atunci când ei posedă înălțimea etică și previziunea profetică, așadar când sunt purtători de Idei. Se mai cere în adevăr încă ceva: putința de a indica adâncimea transparenței, intuitivitatea

aparitiiei. Este adevărat, arta cea mai mare știe să le reunească în adecvație uimitoare; există totuși multă artă profetică lipsită de cealaltă latură, care deci nu este capabilă să prezinte ideile sale intuitiv. În punctul acesta de exemplu Nietzsche nu a reușit, ca poet: el a putut, fără îndoială, să intuiască noul său ideal al omului și să-l iubească, dar nu a putut să-l obiectiveze intuitiv și plastic. Și de aceea el a rămas, cu toate formulele izbitoare pe care le-a acumulat, suspendat pe jumătate în abstracție.”⁴⁷

Să nu uităm că în ciuda criticii pe care o adresează lui Nietzsche, Hartman însuși îi rămâne îndatorat compatriotului său mai ales în privința conceptului de viață ca operă de artă, concept de o asemănătoare izbitoare cu câteva din aforismele propuse de Nietzsche.

În final, merită spus că Nietzsche a fost și rămâne un mare filosof al culturii, căile deschise de el în acest domeniu începând să se lumineze abia astăzi.

---

⁴⁷ Nicolai HARTMAN - *Estetica*, Editura Univers, București, 1973

Friedrich NIETZSCHE

(1844-1900)

„Unul dintre cei mai profunzi, enigmatici și, în ultimă instanță, controversați filosofi din întregul perimetru al gândirii occidentale, Nietzsche a fost aprobat, denigrat, venerat sau pur și simplu neînțeles” – iată cum îl prezintă pe Friedrich Nietzsche apreciatul Philip STOKES în volumul **100 de mari gânditori ai lumii**⁴⁸.

F. Nietzsche, care vede lumina zilei în familia unui preot protestant, în anul 1844.

Ajunge cadru universitar la numai 24 de ani făcând parte din prestigiosul colectiv de profesori de la Universitatea din Basel. Din cauza degradării stării de sănătate este nevoit să se retragă parțial. Decide să adopte un stil de viață solitar, Călătorește mult prin Europa, încercând să-și refacă sănătatea și dedicându-se scrisului. Reușește să-și capete faima moderată în ultimul deceniu al vieții. Este mai mult ca sigur însă că nu a reușit să conștientizeze acest lucru, întrucât în anul 1889 este

---

⁴⁸ Philip STOKES – *100 Mari gânditori ai lumii*, Ed. Lider, București 2003, p. 146.

afectat de o ultimă cădere nervoasă ireversibilă, adică înnebunește.

Filosofia lui Nietzsche este grav afectată ca imagine de sora sa Elisabeth. Din cauza relațiilor avute de acesta cu socialiștii germani, filosofia nietzscheeană a fost catalogată pe nedrept cu o reputație de sprijinire a nazismului, deși mult mediatizat și cunoscutul concept de **Übermensch** sau „supraom” se apropie mai mult de omul virtuos al lui **Aristotel** decât de glorificatul erou arian. Apoi, colecția de manuscrise modificate și editate de Elisabeth, publicată nu la multă vreme după moartea filosofului sub titlul generic **Voința de putere**, „a distorsionat gândirea lui Nietzsche, și ca atare, nu a fost primită cum se cuvine în secolul XX”⁴⁹

Despre creația lui Nietzsche se poate spune că include lucrări variate care tratează o largă gamă de teme, de la etică și religie, până la metafizică și epistemologie. Din întreaga sa operă se distinge un concept unitar, fapt sesizat în egală măsură de toți cei care au fost influențați într-un fel sau altul de ideile nietzscheene. Este vorba despre „conceptul de putere”

„Într-o anumită măsură influențat de Schopenhauer, deși fără o încărcătură metafizică aparte, a văzut forța conducătoare fundamentală a individului, exprimată prin nevoia de a controla și a domina forțele externe ce acționează asupra sa. Așadar, individul are nevoie de ceea ce existențialii îi vor acorda ulterior, anume de puterea de a fi stăpânul propriului destin.”⁵⁰

Este interesantă ideea lui Nietzsche conform căreia frustrarea provocată de nevoia imperioasă de a domina forțele exterioare ce acționează asupra omului, este responsabilă de existența a numeroase instituții religioase, care, manifestă o tendință generală de a subjuga și atenua voința. În conceperea

---

⁴⁹ Philip STOKES – *100 Mari gânditori ai lumii*, Ed. Lider, București 2003, p. 146.

⁵⁰ Idem, p. 146.

și formularea ideilor sale filosofice, Nietzsche a fost puternic influențat și de tatăl său, care după cum subliniam mai înainte, a fost preot protestant. Nietzsche și-a exprimat în mod deschis ostilitatea față de credința creștină pe care o va numi „morala de sclav”. Conform gândirii sale, creștinismul putea fi considerat ca **„resentimentul celui mai slab față de cel puternic. Cei cărora le-a lipsit curajul de a-și stăpâni propriile pasiuni, care în ultimă instanță au dat dovadă de lipsa tăriei de caracter, au căutat să se răzbune pe cei mai puternici decât ei, și nu în această viață, ci în cealaltă lume fictivă, unde o anumită putere, anume Dumnezeu, îi va răzbuna”**.

Spre deosebire de contemporanii sau înaintașii săi – îl nominalizăm aici pe Schopenhauer cu ideile cărui a s-a considerat în opoziție – Nietzsche nu a judecat voința de putere ca pe ceva cărui trebuie să-i expunem rezistență, ci ca pe ceva care trebuie urmat și afirmat.

„Ea este – insistă Nietzsche- exuberanța primăverii, afirmarea vieții, rostirea lui Da!

Analizând cu atenție operele filosofului de la Basel, putem distinge faptul că acesta nu a susținut **dominația celor slabi de către cei puternici, și nici nu a sugerat că supremația voinței de putere aparține în virtutea nașterii, unei elite speciale.**” Mai degrabă el a subliniat faptul că pe plan istoric, cum dominația celor puternici are ca rezultat , și este necesar să aibă ceea ce noi am putea numii astăzi „progresul evolutiv” al ființei umane.

Este mai mult decât interesant să constatăm că la Nietzsche puterea nu este considerată ca fiind fizică, ci mai degrabă psihică. De obicei, cei puternici sunt aceia care înregistrează împliniri ca individ. Aceștia reprezintă categoria de oameni care au reușit să învețe să-și controleze conștientul și subconștientul, să-și sublinieze pasiunile și să-și canalizeze voința de putere, transformând-o în forță creatoare.

Cred că este important să mai punctez o interpretare eronată, formulată frecvent la adresa operei lui Nietzsche. Studiind cu atenție și interpretând în mod cât mai logic și obiectiv profunzimea idelor filosofice nietzscheene se poate constata că acesta nu a aprobat „**morală de stăpân**” și nici un astfel de sisteme specifice aristocrației. El a susținut întotdeauna că cei puternici au o datorie față de cei mai puțin norocoși.

„omul virtuților îl ajută totodată pe cel nefericit, dar nu, sau aproape nu din milă, ci îndemnat de un impuls care este zămislit de excesul de putere” – precizează Nietzsche.

BIBLIOGRAFIE:

- **Marin AIFTINCĂ** – **Ființă și valoare**, Ed. Argonaut, Cluj Napoca, 2003;
- **Ernest BERTRAM** – **Nietzsche- încercare de mitologie**, Ed. Humanitas, București, 1998;
- **Gilles DELEUZE** – **Nietzsche**, Ed. All, București, 1999;
- **Hartman NICOLAI** – **Estetica**, Ed.Univers, București, 1973.
- **Friederich NIETZSCHE** – **Voința de putere**, Ed. Aion Oradea, 1999,
- **Friederich NIETZSCHE** - **Știința voioasă** ,Ed.Humanitas, București;
- **Friederich NIETZSCHE** - **Genealogia moralei**, Ed. Humanitas, București, 1994;
- **Friederich NIETZSCHE** - **Amurgul idolilor**, Ed. Humanitas, 1994.
- **Friederich NIETZSCHE** – **Așa grăit-a Zarathustra**, Ed. Humanitas, 1994.
- **Philip STOKES** – **100 de mari gânditori ai lumii**, Ed. Lider, București, 2003.

Capitolul 5

FENOMENOLOGIE ȘI HERMENEUTICĂ LA HUSSERL ȘI HEIDEGGER

FENOMENOLOGIA – METODĂ ȘI STIL DE FILOSOFIE

Filosoful contemporan **Husserl** este totodată și unul dintre gânditorii care a dat o nouă direcție filosofiei contemporane prin inițierea unui nou domeniu al reflecției filosofice, domeniu ce poartă astăzi numele de **FENOMENOLOGIE**.

Deși domeniul descoperit de el avea să-și găsească discipoli atât printre conaționali cât și printre filosofii negermani, în final **fenomenologia husserliană** va ajunge să se dezvolte într-o serie de direcții originale și distincte, specifice fiecărui filosof în parte, direcții pe care bătrânul Husserl nu putea nici să și le imagineze probabil la începutul analizelor sale. Astfel, avem o **fenomenologie franceză** care se leagă în primul rând de numele lui **Maurice Merleau-Ponty**, fenomenologie cu care a simpatizat și un post-modernist precum **Francois Lyotard**, o fenomenologie cehă dezvoltată într-un mod interesant de către **Jan Patocka** sau **Vladimir Jankilevics**, fenomenologi găsimu-se astăzi, de fapt, în mai toate marile școli de filosofie, indiferent că este vorba despre școala americană, englezească sau italiană.

Dar, cel mai faimos discipol și totodată oponent a

stilului de filosofare husserlian rămâne **Heidegger**. Inițial asistent a lui Husserl, Martin Heidegger va încerca o continuare a operei maestrului său, continuare pe care nu a putut să o înțeleagă nici măcar bătrânul maestru și care a acuzat nu de puține ori filosofia heideggeriană de antropologism, psihologism sau existențialism. Fără a fi nimic din toate acestea filosofia lui Heidegger s-a vrut încă de la început a fi o **ontologie hermeneutică** sau o **fenomenologie hermeneutică**, fără a depăși prin aceasta canoanele fenomenologiei transcendente pe care și-a propus s-o dezvolte încă de la începutul proiectului său.

Pare a fi ciudată această dezvoltare la Heidegger cu atât mai mult cu cât Husserl definea raportul fenomenologiei, al filosofiei inițiate de el de fapt, cu istoria într-o manieră destul de depărtată de vreo variantă de tip hermeneutic.

Astfel, în **“Filosofia ca știință riguroasă”**, Husserl ne spune:

“Filosofia modernă a unei Weltanschauung este, așa cum am arătat deja, o odraslă a scepticismului istoricist. De regulă, acesta se oprește în fața științelor pozitive, cărora, inconsecvent cum este orice fel de scepticism, le atribuie validitate efectivă. Ca urmare, filosofia ca Weltanschauung presupune ansamblul tuturor științelor particulare ca pe un fel de trezorerie de adevăruri obiective și, în măsura în care ea își află scopul în aspirația noastră către o cunoaștere încheiată și unificată, suficient de cuprinzătoare, în aceeași măsură privește și științele particulare ca pe un fundament al ei.⁵¹”

Așadar, Husserl încearcă o depășire a metafizicii, dar cu toate acestea raportul său cu istoria filosofiei rămâne neexplicitat, filosoful german construindu-și mai degrabă filosofia într-o manieră mai apropiată de metodologia științelor

---

⁵¹ **Edmund HUSSERL - Filosofia ca știință riguroasă**, Ed. Paideia, București, 1994, p.56;

exacte decât de demersul hermeneutic, așa cum avea să o declare în aceeași “**Filosofia ca știință riguroasă**”:

“Cu toate acestea, din rațiuni evidente insistăm asupra faptului că și principiile unor astfel de evaluări relative se află în sferele ideale, iar istoricul care valorizează, care nu vrea doar să înțelegem dezvoltarea pur și simplu, poate doar să presupună nu și – ca istoric – să fundamenteze. Norma matematicului se află în matematică, cea a eticului în etică, etc. Dacă istoricul ar vrea să procedeze în manieră științifică și în evaluările sale, el ar trebui să caute fundamente și metode de fundamentare în aceste discipline⁵².”

Cu toate că demersul istoricist este mai degrabă legat de ideea unui Welthanscauung, ideea care nu l-a părăsit niciodată pe filosoful german, totuși el nu se restrânge la aplicarea unei filosofii rigide care nu are nici o legătură cu istoria filosofiei, așa cum bine remarcă unul dintre cei mai avizați cercetători români ai operei lui Husserl, **Alexandru Boboc**:

“Dincolo de ideea fenomenologiei ca știință despre fenomene (prezentată de matematicianul Lambert și Kant) sau ca teorie a etapelor succesive ale spiritului (Hegel), fenomenologia inițiată de Husserl propune o întoarcere la începuturi, adică la fundamente, la ceea ce este esențial și necesar pentru desfășurarea demersului teoretico-științific și filosofic. Tocmai de aceea, ieșirea din matca clasică a unei filosofii fundată pe rațiune, al cărei prototip îl constituie pentru Husserl, Descartes, și orietarea spre *lumea vieții* (Lebenswelt), lumea umanului, a determinat ceea ce s-a numit *despărțirea de cartezianism*⁵³.”

Totuși, *întoarcerea la începuturi* are pentru filosoful

---

⁵² Edmund HUSSERL - *Filosofia ca știință riguroasă*, Ed. Paideia, București, 1994, p.55.

⁵³ Alexandru BOBOC - *Filosofia Contemporană, orientări și stiluri de gândire semnificative*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1995;

german alte valențe decât cele pe care am fi tentați să i le atribuim, fenomenologia însemnând în primul rând o **metodă** și abia în al doilea rând un **stil de filosofie**.

Așadar, Husserl trimite către lucrurile însele, spre un univers în care obiectivitatea este asigurată prin epurarea lucrurilor de conotațiile lor accidentale. În felul acesta asistăm la ceea ce a fost numit, cu un concept bine ales **reducția transcendențială**, reducția la eidos, la idei. Husserl propune de fapt o fundare teoretico-gnoseologică, adică fenomenologică a logicii pure, logică ce cuprinde un cerc teoretic închis de probleme care se raportează în mod esențial la ideea de teorie; întrucât nici o știință nu este posibilă fără o explicare pornind de la fundamente, adică fără teorie, logica pură în modalitatea cea mai generală cuprinde condițiile ideale ale posibilității științei în genere. De fapt, logica formală și logica transcendențială tematizează logicul astfel încât el să poată satisface exigențe filosofice universale, de unde și necesitatea logicii transcendențiale, care nu este decât o concretizare a tezei generale fenomenologice, schițând întoarcerea de la domeniul analiticului-formal în evidența experienței lumii vieții. Acest nou orizont, neexperimentat în felul acesta de vreun alt filosof, se deschide interogației filosofice prin prezența imediată a egoului transcendențial și al intersubiectivității transcendențiale. Așa cum preciza Husserl, ego-ul transcendențial nu instituie în sine un **alter ego** transcendențial în mod arbitrar, ci în mod necesar. Tocmai cu aceasta subiectivitatea transcendențială se lărgeste către intersubiectivitate, către socialitatea intersubiectiv-transcendențială, care constituie terenul transcendențial pentru intersubiectivitatea naturii și a lumii și nu mai puțin pentru intersubiectivitatea existenței tuturor obiectualităților ideale. De la această etapă, prezentă deja în **Cercetări logice**, filosofia husserliană se va dezvolta către regândirea fundamentelor umanității europene, pas pe care îl face odată cu celebra lucrare **Krisis** sau **Criza umanității europene** în care ni se spune:

“Pentru a putea face inteligibil caracterul inesențial al crizei contemporane, trebuia să se fi degajat conceptul de Europa în sens de teleologie istorică a scopurilor rațiunii infinite, trebuia să se arate cum lumea europeană s-a născut din ideile rațiunii, adică din spiritul filosofiei.”⁵⁴ „

Deși criza nu poate să se clarifice numai prin eșecul raționalismului, prin refuzul unei culturi raționale, cum susținea Husserl într-un moment critic din istoria Europei, pledoaria sa pentru renașterea Europei din spiritul filosofiei printr-un *eroism al rațiunii* nu poate să nu-și dezvăluie valențele active în noua stare de criză a unei Europe ce nu pare a mai înclina spre originalitatea ei comună cu cea a *științei universale*.

Din toate acestea rezultă un tip interesant de hermeneutică, care merge în dublul sens: revelarea fundamentelor umanității europene și dezvăluirea posibilităților ultime ale cunoașterii, așa cum reiese din *reducția transcendențială*. Totuși, demersul hermeneutic a lui Husserl este diferit de cel al altor autori contemporani precum **Paul Ricoeur** sau **Clifford Geertz**.

Paul Ricoeur definea interpretarea ca un joc dialectic, un proces continuu de ghicire și validare (*guessing and validation*): acesta pornește de la presupuneri inițiale, ghicește sensurile reprezentate de evenimentele observate, apoi trece mai departe, la observarea altor elemente, la formularea altor presupuneri, reîntorcându-se permanent la presupunerile anterioare, validându-le sau corelându-le în funcție de cele aflate ulterior. Iar înțelegerea unui text este *mișcarea prin care ajungem de la ceea ce se spune la despre ceea ce se vorbește în-prin el, este deci procesul de explicitare a mesajului implicit sau explicitarea contextului cultural reprezentat în text*. Astfel, garanția validității interpretării constă tocmai în acceptarea

---

⁵⁴ Edmund Husserl, **Criza umanității europene și filosofia, în: Scrieri filosofice alese**, Ed. Academiei Române, București, 1993, p.222.

caracterului deschis al ei, de aceea interpretarea unui text trebuie lăsată mereu *deschisă reinterpretărilor ulterioare*. Necesitatea acesteia ne apare și mai pregnant dacă ne gândim la *relativitatea relației între “parte” și “întreg”*, la faptul că interpretarea unei structuri se bazează, pe de o parte, pe interpretarea altor structuri pe care le înglobează, iar pe de altă parte formează baza de la care se încearcă interpretarea structurilor înglobante⁵⁵.

O altă viziune hermeneutică care a făcut carieră în antropologia și filosofia socială a secolului XX este cea a lui **Clifford Geertz**. Pentru el omul este o ființă care, asemeni unui păianjen, trăiește într-o plasă, cea a *sensurilor* pe care el însuși le țese și care nu este altceva decât cultura. Și de aici reiese că aceasta nu este identificată cu ideile, valorile, normele, cunoștințele etc. existente în mintea oamenilor, ci este gândită ca având un caracter public, ca fiind constituită din formele sale de exprimare: ea se reprezintă și se reproduce prin diferite evenimente, gesturi, instituții, obiceiuri, fiecare dintre acestea având o dimensiune interpretativă în raport cu ea. Mai mult, cultura este un *context* în care oamenii își transmit semnele altora, este *deci sistemul semnelor interpretabile care se întrepătrund*, în cadrul căruia comportamentele, obiceiurile dobândesc sens și pot fi descrise ca atare. Pentru desemnarea modelelor simbolice, care guvernează comportamentul și gândirea, Geertz introduce termenul de *sistem cultural*.

Sistemele culturale sunt modele despre și pentru realitate: ele sunt, pe de o parte, reprezentări, imagini ale realității iar pe de altă parte sunt construcții care definesc realitatea, o identifică cu o anumită interpretare a ei, o produc într-o anumită variantă, considerată a fi cea *reală, normală, naturală*. Modelele culturale astfel înțelese au atât funcții cognitive, cât și funcții afective și sociale: ele nu numai că

---

⁵⁵ Paul Ricoeur, **The model of the Text: Meaningful Action Considered as a Text**, Princeton, 1992;

definesc realitatea, ci formează și atitudinea față de ea, precum – de asemenea – fac posibilă comunicarea și înțelegerea interumană. Funcția de model cultural poate fi îndeplinită atât de către cadre conceptuale, categorii, cuvinte prin care realitatea este **conceptualizată**, cât și de către diferite obiceiuri, activități, evenimente, rituri prin care se consolidează concepții, relații sociale, reguli și moduri de a fi. Geertz analizează caracteristicile particulare ale religiei, ideologiei, artei și sensului comun, căutând să identifice modalitățile proprii prin care se realizează funcția culturală de bază a acestora. Metoda de analiză simbolică pusă exemplar în funcțiune de către gânditorul american este denumită de el “**descriere densă**”, iar de către alți cercetători textualizare.

Textualizarea este procesul cognitiv/comprehensiv desfășurat ca o mișcare circulară care izolează, apoi contextualizează; prin ea, un comportament, un act de vorbire, o credință, un rit este, pe de o parte, definit ca un ansamblu semnificativ și este sustras dintr-o situație imediată în care apare, iar pe de altă parte este reintrodus în contextul său, în realitatea înglobantă. Citind cu atenție analizele lui Geertz, putem observa că descrierea densă nu este pur și simplu o prezentare în detaliu a unei situații concrete. Ea, mai mult decât atât, este o **tehnică de interpretare** bazată pe o îndelungată muncă de teren, pe observarea în detaliu a situației respective, dar și pe înțelegerea contextului în care ea apare și pe cunoștințele noastre dobândite în urma participării la alte evenimente. Cu ajutorul acestei tehnici se arată cum o instituție socială, un comportament etc, devine și este un locus semnificativ, un element comunicativ în cadrul unei culturi, cum își îndeplinește funcția interpretativă în cadrul grupului social vizat, cum se exprimă prin el imaginile despre sine și despre realitate ale membrilor⁵⁶.

---

⁵⁶ Clifford Geertz, **The interpretation of Culture**, New York: Basic Books, 1973, p.3-30;

Aceste două exemple de model hermeneutic venite din filosofia culturii și filosofia socială ne arată că demersurile de tip hermeneutic îmbracă o varietate de forme în funcție de domeniu, context și spațiu cultural. Față de toate acestea hermeneutica de tip heideggerian este cu totul diferită. Deși Martin Heidegger vine din același domeniu și spațiu cultural cu Edmund Husserl, el va vorbi în scrierile sale despre o fenomenologie hermeneutică. Premisele acestei transformări se găsesc deja în primele scrieri ale lui Heidegger de după război. În acestea apare ideea că fenomenologia nu trebuie să pornească de la intuiție, așa cum o vedea Husserl ca intuiție a obiectelor, ci de la înțelegere. Descrierea nu trebuie concepută ca ceva de natură obiectivă ci ea trebuie văzută ca fiind condusă de înțelegerea obiectelor ca fenomene. Motorul acestei mutații este pus în mișcare de celebra răsturnare heideggeriană prin care elevul lui Husserl pune în locul eului transcendental viața în facticitatea sa. Ori, această viață factică este viață în lume, ea este istorică și poate fi înțeleasă istoric. Tocmai de aici și marea deosebire față de Husserl care încerca să găsească instanțe obiective pentru a-și structura discursul și pentru a trasa limite cât mai exacte domeniului său.

Despărțirea lui Heidegger de Husserl, sugerează unii comentatori, poate constitui cheia înțelegerii tipului diferit de fenomenologie pe care îl practică cei doi autori, dar și a celor două perioade diferite pe care le traversează gândirea heideggeriană:

“Trecerea de la Husserl la Heidegger este *de la esență la existență*, respectiv de la *descrierea fenomenologică la analitica existențială a fiindului uman*, în fond, la o interpretare, o hermeneutică. În același timp, situarea acesteia pe filiera fenomenologică păstrează o unitate de metodă și justifică teza lui Heidegger, după care sensul distincției între *Heidegger I* și *Heidegger II* ar fi următorul: *numai pornind de la ceea ce este gândit în I este accesibil ceea ce-i gândit în II*,

*însă I nu devine posibil decât dacă este conținut în II.*⁵⁷ „

Un alt important comentator al operei heideggeriene, **Walter Biemel** vedea despărțirea dintre cei doi filosofi în modul următor:

“Husserl îl apreciaше foarte mult pe Heidegger, văzând în el cel mai important discipol și continuator – acum era dintr-o dată dezamăgit. Aici nu mai era vorba de o fenomenologie în spiritul său. Heidegger vedea în Husserl un înnoitor al filosofiei secolului XX și organiza adesea seminarii în marginea *Cercetărilor logice*, mai ales despre Cercetarea a șasea. Dar el nu era de fapt un urmaș, ci o dată cu el filosofia a cunoscut o răsturnare la care Husserl nu se așteptase.⁵⁸ „

Așa cum spuneam, dacă pentru Husserl istoria faptică nu avea o importanță deosebită, pentru Heidegger, dimpotrivă, tocmai istoria devine firul călăuzitor pentru cercetarea fenomenologică. Și aici trebuie înțeleasă aplecarea lui Heidegger către textele sfintei scripturi dar și către filosofia vieții a lui Nietzsche. Tot aici trebuie găsit și punctul de plecare în **analitica Daseinului** dar și coborârea în străfundurile cele mai adânci ale istoriei filosofiei, la presocratici, Parmenide, Heraclit dar și Platon și Aristotel. Astfel, hermeneutica lui Heidegger trebuie înțeleasă dintr-o perspectivă multiplă: din perspectiva Daseinului, a textelor care vorbesc despre viață în facticitatea ei și a istoriei filosofiei, acolo unde primii filosofi greci aveau posibilitatea situării în esența adevărului, în *starea de deschis*.

Referindu-ne la analitica Daseinului, punctul forte al teoriei lui Heidegger dar și cea mai contestată parte a filosofiei heideggeriene, confundate nu de puține ori cu o analiză

---

⁵⁷ Alexandru Boboc, **Filosofia Contemporană, orientări și stiluri de gândire semnificative**, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1995, p.153.

⁵⁸ Walter Biemel, Heidegger, Ed. Humanitas, București, 1996, p. 37;

existențialistă, putem porni în demersul nostru tocmai de la justa și comprehensiva observație realizată de **Otto Poggeler** în faimoasa sa lucrare **“Drumul gândirii lui Heidegger”**:

“Daseinul este el însuși hermeneutic, deoarece lui îi sunt vestite ființa proprie și sensul ființei în genere și, pe acest temei, ființa oricărei ființări.”⁵⁹ „

Elaborarea întrebării privitoare la ființă înseamnă așadar: transparentizarea unei ființări – a celei care pune întrebări – în ființa sa. Ființarea aceasta, care este de fapt orice persoană umană și care, printre alte posibilități o are și pe aceea de a pune întrebări, a fost denumită **DASEIN**.

Principala caracteristică a Daseinului este aceea că nu este pur și simplu, ființând într-un mod indistinct la fel ca celelalte ființări din această lume ci, că este acea ființare care în esența ei este preocupată de Ființa însăși. Aici găsim și provocarea de bază al fenomenologiei hermeneutice care urmărește să ajungă la întrebarea privitoare la sensul ontologic al Daseinului, sensul primar al hermeneuticii fiind totodată și acela al unei **analitici a existențialității existenței**.

Așa cum spune și **Walter Biemel**:

“Ontologia fundamentală nu-și propune să elaboreze un concept cât mai cuprinzător al ființei, ci să ofere o analiză a modului de a fi, adică a structurilor fundamentale ale celui ce pune întrebarea, structuri numite existențiali. Ființa celui care pune întrebarea se deosebește de toate celelalte ființări prin aceea că el dezvoltă un raport cu sine însuși. Putința de a se raporta la sine însuși, de a se înțelege în posibilitățile sale de a fi, ba chiar de a trebui să le folosească, este o trăsătură fundamentală a acelei ființări care este privilegiată prin faptul că posedă o existență.”⁶⁰

Constituția ontologică a Daseinului este dată de către o

---

⁵⁹ **Otto POGGELER - Drumul gândirii lui Heidegger**, Ed. Humanitas, București, 1998, p.59

⁶⁰ **Walter BIEME - Heidegger**, Ed. Humanitas, București, 1996, p.40-41.

serie de existențiali care îl fac pe acesta să fie într-un anumit fel, să fie totodată ființarea privilegiată care are un raport privilegiat cu Ființa. Printre existențiali Daseinului se numără: **faptul-de-a-fi-întru-moarte**, **faptul-de-a-fi-aruncat-în-lume**, **faptul-de-a-fi-pradă**, **faptul-de-a-fi-deschisul-originar**, **faptul-de-a-fi-pentru-sine** sau **faptul-de-a-fi-integral**. Toți acești existențiali sunt explicați de Heidegger în ordine logică, astfel încât lucrarea sa **Ființă și timp**, în proporție de două treimi reprezintă o explicitare pe larg a existențialilor Daseinului.

În primul rând Daseinul se găsește în lume, aceasta iese în iveală prin faptul că, în primul moment al reflexiei el se constată ca fiind într-un anumit fel, modalitate de care nu este responsabil și pe care nu și-a dorit-o. De aceea Heidegger vorbește de **faptul-de-a-fi-aruncat-în-lume**. Din păcate această expresie a fost înțeleasă în termeni existențialiști de către mulți care au citit **“Ființă și timp”** de-a lungul timpului. De fapt intenția lui Heidegger nu era aceea de a atrage atenția asupra unei anumite angoase sau stări psihice care face dureroasă existența omului în lume așa cum apărea în operele **“Ființă și neant”** sau **“Greața”** a lui **Jean Paul Sartre**. Intenția heideggeriană a fost aceea de a arăta că Daseinul se găsește deja în lume în momentul în care ia act de existența sa. Ori, lumea însăși are o anumită structură care ține de cotidianitate, facticitate, mundaneitate. Tocmai de aici și tendința Daseinului de a se lăsa cuprins de lumea impersonalului *Se*. În marea lor majoritate oamenii au tendința de a se supune majorității, de a se conforma regulilor unui grup sau mediu social. De aici și caracterul impersonalului *Se*. Noi spunem adeseori: se spune, se face, se cuvine, ceea ce înseamnă refuzul reflecției și al gândirii. Poate tocmai de aceea tendința celor mai mulți dintre oameni este aceea de a se lăsa *prinși* în acest orizont, luând lucrurile ca atare și nemaipunându-și problema dacă posibilitatea respectivă este cea mai dezirabilă. Tocmai aici Heidegger atrage atenția asupra

faptului că Daseinul se află mai întotdeauna *toropit de lumea sa*, ceea ce înseamnă că el refuză posibilitatea care îi este cea mai proprie, aceea a reflexiei asupra propriei sale esențe și origini. Din această cauză se întâmplă ceea ce a fost numit *faptul-de-a-cădea-pradă*. Această expresie nu trebuie nici ea înțeleasă existențial ci luată ca și existențial al Daseinului adică făcând parte din structura sa ontic-ontologică într-un mod indisolubil. Astfel, Daseinul ajunge să confunde Ființa cu ființarea și să înțeleagă lumea plecând de la ființare și nu de la ceea ce este originar și întemeietor: Ființa. Chiar și în înțelegerea de sine Daseinul ajunge să plece de la o ființare, altfel spus de la ceea ce este accident, de la ceea ce putea să fie sau să nu fie, identificându-se chiar prin aceste aspecte mundane care îl fac să-i scape tocmai esența. Există însă și posibilitatea ieșirii din acest orizont iar aceasta îi aparține Daseinului autentic. Căci, Heidegger face această împărțire între Daseinul inautentic, despre care tocmai am vorbit și cel autentic care are o cu totul altă manieră de comportare și înțelegere. El ia ca punct de plecare în reflecția asupra lumii și sinelui, posibilitățile care îi sunt cele mai proprii și de la care plecând se înțelege într-o manieră originară și de netăgăduit. Această înțelegere înseamnă de fapt o întâlnire cu Ființa la cel mai înalt nivel și asumarea fricii care reiese din meditația asupra morții. Iar fiindcă vorbim despre moarte trebuie să aducem în discuție ceea ce Heidegger problematiza ca subiect de bază în **“Ființă și Timp”**: Timpul. Moartea este un eveniment de neocolit, eveniment care îl face pe Dasein să fie ceea ce este, o ființă a intervalului dar și a destinalității. Moartea nu este o simplă posibilitate la fel ca sutele de posibilități disponibile daseinului, ea este *certitudine*. Raportarea la ea și depășirea fricii ce reiese din relația cu acest eveniment ineluctabil face ca Daseinul să se raporteze, așa cum spuneam, și la o altă entitate care este timpul. Numai înțelegerea faptului de a fi o ființă limitată în timp îl poate face pe Dasein să ia anumite decizii, să fie ceea ce este. Nemurirea

i-ar răpi Daseinului nu numai posibilitatea deciziei dar chiar și caracterul de Dasein împreună cu mulțimea existențialilor care îl fac să fie ceea ce este. De asemenea, moartea îi conferă Daseinului posibilitatea **faptului-de-a-fi-integral**, de a-și duce la împlinire posibilitățile sale, de a ajunge în posibilitatea proiectului care ține iarăși de propria sa structură. Astfel, prin **faptul-de-a-fi-deschisul-originar** Daseinul dă seamă de ceea ce constituie prima etapă a hermeneuticii heideggeriene, posibilitatea de revelare a Ființei, situarea în deschis, acolo unde se revelează nu numai posibilitatea cea mai proprie a Daseinului ci și esențialitatea Ființei. Prin aceasta Daseinul își arată caracterul de ființare privilegiată care nu doar este printre celelalte ființări ci este într-un mod privilegiat ca ființare absolută.

Din păcate, mai ales datorită tehnicității lumii în care trăiește Daseinul ajunge să cadă-pradă-ființării iar aici se poate vorbi despre *tirania obiectului tehnic* care pune stăpânire pe Dasein făcându-l să uite tocmai caracterul său esențial de foyer al Ființei. Așa cum arată și Alexandru Boboc:

“Dominată de prezența temei Ființei (Sein), gândirea târzie a lui Heidegger anunță: omul întrebuințează existența în sensul revelării, apărării și configurării sale. Esența tehnicii o văd în ceea ce numesc *tendință spre configurare* (Gestell), a cărei funcție spune: *omul este format, revendicat și provocat de o putere ce devine evidentă în esența tehnicii, și pe care el însuși nu o mai stăpânește*. La această concepție este de adăugat: gândirea nu mai pretinde nimic, filosofia este în stadiul terminal. S-ar putea ca drumul gândirii să conducă azi la tăcere iar principiul să fie: *misterul supraputerii planetare a tehnicii îi corespunde caracterul de preliminar și diferențiere a gândirii, care încearcă să se ofere fără prea*

multă deliberare acestui negândit.⁶¹

Aceasta poate fi consecința ultimă a tehnicității excesive a **faptului-de-a-fi-pradă**. Ori, în momentul în care nu mai există nici un Dasein autentic asistăm și la moartea filosofiei, de fapt o criză a umanității moderne despre care vorbea și Husserl în prelegerile sale, aici demersurile celor doi filosofi întâlnindu-se din nou.

Cum spunea și Rilke: **“dacă mai există măcar un om în care să rezide principiile umanității atunci umanitatea întregă este salvată prin el.”** Totuși, s-ar putea să vină momentul în care să nu mai existe nici un Dasein autentic, în care ființarea să fie confundată cu Ființa într-o asemenea măsură încât distincția să devină imposibil de realizat.

Despre starea de inautenticitate a Daseinului vorbește foarte plastic și Walter Biemel, descriind într-o manieră interesantă această situație existențială:

“Dacă însă posibilitățile Daseinului nu sunt extrase decât din faptul de a avea de-a face cu cele ce fac obiectul grijii imediate, Dasein-ul ajunge să uite ceea ce el a fost deja, adică tocmai acel ceva care contribuie la definirea a ceea ce el poate să fie. Uitarea este definită de Heidegger în mod expres drept modalitate a temporalizării a ceea ce a fost, și anume în ipostaza sa neautentică ... Nu este deloc greu să găsești în literatură ilustrații ale felului în care Daseinul refuză pur și simplu să vadă ceea ce el a fost deja atunci când își proiectează viitorul, cum își neagă, ba chiar își refuză propriul său fel de a fi fost. În acest mod de a fi Daseinul se închide pe sine însuși, se înșeală în mod necesar asupra sie însuși, fuge de sine însuși (vezi de pildă, Rața sălbatică a lui Ibsen).”⁶²

---

⁶¹ Alexandru BOBOC - *Filosofia Contemporană, Orientări și stiluri de gândire semnificative*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1995, p.168;

⁶² Walter BIEMEL - *Heidegger*, Ed. Humanitas, București, 1996, p. 74-75;

Tocmai de aceea Heidegger încearcă să recupereze facticitatea lumii, în locul eului transcendențial Heidegger așezând viața în multiplicitatea aspectelor sale. Aceasta pentru că în imanența timpului găsim clipa ca moment privilegiat al timpului, ca loc al deciziei și hotărârii:

“Clipa nu este un moment prezent într-un șir temporal, ci este modul în care Daseinul este deschis către ceea ce întâlnește sau, mai exact, către ceea ce el însuși lasă să se întâlnească⁶³.” Ori, aici în dimensiunea clipei trebuie găsit al doilea moment al hermeneuticii heideggeriene, legătura cu viața faptică și trimiterea către Noul Testament:

“În prelegerea sa intitulată *INTRODUCERE ÎN FENOMENOLOGIA RELIGIEI*, ținută la Freiburg, Heidegger a trimis la *experiența faptică a vieții*, așa cum se exprimă ea în epistolele Sfântului Apostol Pavel. Heidegger introduce în discuție acel pasaj din capitolele 4 și 5 din *Epistola întâia către Tesaloniceni a Sfântului Apostol Pavel*, în care acesta vorbește despre speranța pe care este întemeiată viața creștinului, speranța în revenirea lui Hristos. Pavel spune despre revenirea, despre venirea în viitor a Domnului: *Iar despre ani și despre vremuri, fraților, nu aveți nevoie să vă scriem, căci voi înșivă știți bine că ziua Domnului vine așa, ca un hoț în noapte (Tesaloniceni)*. Pavel, arată Heidegger, nu oferă nici o indicație temporală pentru această revenire; el chiar refuză în chip expres o astfel de indicație. Revenirea nu poate fi fixată, de pildă, în mileniul chiliașilor; Sfântul Pavel vorbește doar de *instantaneitatea* ei. El nu oferă caractere *cronologice*, ci *kairologice*. Kairosul te așează pe muchi de cuțit, în fața deciziei. Caracterele kairologice nu măsoară și nu stăpânesc timpul; dimpotrivă, ele ne plasează în interiorul

---

⁶³ Walter Biemel, **Heidegger**, Ed. Humanitas, București, 1996, p.

amenințării ce vine dinspre viitor.⁶⁴ „

În acest fragment din lucrarea lui Oto Poggeler despre Heidegger se evidențiază în mod foarte clar maniera în care filosoful german gândește clipa ca și kairos dar și intenția sa hermeneutică, prin coborârea către textele biblice, Sfântul Augustin sau Kierkegaard. Această revenire la respectivele texte nu este întâmplătoare, aceasta deoarece credința creștină experimentează viața în facticitatea sa. Ea este, după cum spune tânărul Heidegger, așezată în chiar experiența factică a vieții, este această experiență însăși. Însă experiența factică a vieții este istorică; ea înțelege viața istoric sau, cum am spune astăzi, istorial. Ea nu trăiește doar în timp, ci trăiește timpul însuși.

Această coborâre în timp trebuie pusă în relație cu un existențial al Daseinului și anume *faptul-de-a-fi-deschisul-originar*. Căci, la fel ca în creștinism și în concepția lui Heidegger momentul pentru ieșirea în întâmpinarea Ființei este nedecis ținând de timpul kairotic și nu cronologic.

Al treilea moment al hermeneuticii lui Heidegger este ceea ce a fost numit *destrucția istoriei ontologiei*. Aceasta se face într-un dublu sens: prin coborârea la originile istoriei filosofiei și prin dezvăluirea tuturor acelor momente pe care Heidegger le consideră ca exprimând adevărul Ființei. De fapt, destrucția istoriei ontologiei înseamnă descoperirea conceptelor ei fundamentale, ba chiar trezirea simțului pentru istoricitate, oricât de paradoxal ar suna aceasta. Dar acest lucru înseamnă totodată o punere în lumină a omisiunilor săvârșite de ceea ce este încremenit în tradiție și mediat prin ea. Prin destrucția istoriei încremenite a ontologiei urmează să ajungem în locul dinspre care ea devine transparentă pentru noi și îi putem vedea și înțelege limitele. În cursul întregii sale vieți, Heidegger a urmărit acest proiect – în sensul acesta trebuie înțelese

---

⁶⁴ Otto Poggeler, **Drumul gândirii lui Heidegger**, Ed. Humanitas, București, 1998, pp.30

interpretările date de el lui Platon, Aristotel, Descartes, Leibniz, Kant, Hegel și Nietzsche dar în primul rând presocraticilor Heraclit și Parmenide. În celebra lui propoziție: **“Ne-am născut prea târziu pentru zei, prea devreme pentru Ființă”**, Heidegger concentrează o serie întregă de semnificații care se leagă de principalele concepte ale filosofiei sale. În primul rând, filosoful german vrea să arate că perioada actuală este un timp nepropice pentru exercițiul filosofic iar oamenii care-l populează sunt de fapt niște entități ale intervalului situate între un moment apus și unul care încă nu a venit. De aici și raportarea critică a gânditorului la **esența tehnicii moderne** și la **tirania obiectului tehnic**. Vechii greci, gândea filosoful german erau în posesia unui tip de adevăr pe care epoca noastră a ajuns să-l oculteze. Concepția despre adevăr a lui Heidegger se leagă și ea destul de mult de gândirea anticilor și a manierei lor originare de a privi Ființa.

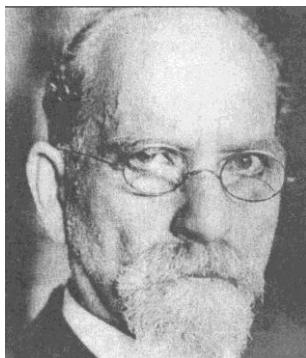
În lucrarea **“Doctrina lui Platon despre adevăr”**, Heidegger aduce în prin plan **Mitul peșterii**, comentând semnificațiile și simbolurile cuprinse în cadrul acestui mit. El compară soarta prizonierilor din peșteră cu aceea a Daseinului inautentic, a Daseinului toropit de lumea sa și trăind într-o aparență de adevăr. La fel cum umbrele de pe pereții peșterii sunt luate drept realitate de către cei obișnuiți să nu chestioneze fundamentele cunoașterii și ale propriei lumi, oamenii comuni din lumea noastră sunt obișnuiți să considere drept adevărate prejudecățile lumii în care trăim. Ieșirea din lumea peșterii a prizonierului norocos și contemplarea lucrurilor în lumina solară este asemeni întâlnirii dintre Dasein și Ființă. Mitul peșterii devine astfel și o morală pentru cei care refuză cunoașterea propriei naturii și a adevărului pe care aceasta îl presupune.

Acest al treilea moment al hermeneuticii Heidegeriene demonstrează faptul că opera marelui gânditor reprezintă o țesătură deosebit de complexă de concepte și reprezentări iar marele ei mister îl reprezintă faptul că din orice direcție am

privi spre ea avem posibilitatea să ne reîntoarcem în orice punct de maximă importanță al ei. De aceea se poate afirma că la Heidegger **fenomenologia este hermeneutică iar ontologia este fenomenologică**. Ne găsim așadar în fața unei mărețe încercări a gândirii umane de a se replia asupra fundamentelor ei, de a găsi calea spre adevăr într-o lume în care acest tip de interogație devine tot mai rar.

Edmund Husserl

(1858-1938)

Cunoscutul filosof german. S-a născut în anul 1858. A fost profesor universitar la Göttinger și Freiburg. Este întemeietorul „fenomeno-logiei” ca reacție împotriva subiectivismului și iraționalismului, idei exprimate mai cu seamă în lucrarea „**Criza științelor europene și fenomenologia transcendențială**”. Husserl precizează că fenomenologia exprimă analiza descriptivă a evenimentelor și proceselor subiective, aflată la baza tuturor sistemelor existențialiste. Afirmă că **filosofia trebuie să-și înceapă cercetările asemenea științei, pornind de la probleme și subiecte reale și nu doar de la analiza cercetărilor întreprinse de alți filosofi**. Are contribuții importante în analiza semantică și în formarea aparatului conceptual al logicii moderne. Amintim lucrările: „**Cercetări logice**”, „**Logică formală și transcendențială**”, „**Meditații carteziene**”.

Deși își făcu-se cunoscute ideile în acest sens anterior, Husserl a conceput cercetarea științifică ca fiind nonempirică. **Ea este mai degrabă o explorare conceptuală a percepției, credinței, judecății și a altor procese mentale**” – precizează

filosoful. Ca și în gândirea filosofică a lui Descartes, gânditorul german dorește în filozofie o întreprindere în esență rațională ce începe cu **evidența în sine a propriei subiectivități a individului**. Acest concept va fi respins de succesorul și urmașul său intelectual, Martin Heidegger.

Se poate spune că fenomenologia lui Husserl începe cu afirmarea conceptului de „intenționalitate” formulat de **Brenano**, potrivit căruia „**toate stările conștiente trimit la un anume conținut, deși acesta poate să existe sau nu, poate fi abstract sau particular**”. Mergând pe direcția trasată de Brenano, filosoful german sugerează că intenționalitatea minții face imposibilă separarea stării conștiente de obiectul ei, în sens ontologic.

Acestea pot exista doar împreună, ca două aspecte ale unui singur fenomen, concretizate în actul intențional. În consecință, consideră că este îndreptățit să afirme că, de fapt, „**conștiința este direcționarea către un obiect**”. Aprofundând această idee, filosoful consideră că în filozofie crucială este înțelegerea tuturor modalităților variate în care se manifestă această „direcționare” sau intenționalitate.

Husserl dovedește că este mai puțin preocupat de un scepticism evident în privința „cunoașterii lucrurilor” decât de cel referitor la „cunoașterea binelui” întrucât a identificat conștiința cu „actul intențional”. **Însă sinele, nu este actul, ci subiectul care îl observă**. Însă această concluzie este respinsă de Heidegger, dar adoptată de Sartre în lucrarea sa „**Ființă și neant**” unde conștiința este portretizată ca un fenomen mic, capabil să nege ceea ce este real, prin intermediul refuzului și imaginației.

Noi putem spune că Husserl a avut o însemnată influență asupra existențialismului și antropologiei filosofice.

Martin HEIDEGGER

(1858-1938)

Este născut la Messkirch, Baden în Germania. Studiază în cadrul Universității din Fraiburg, mai întâi teologia, apoi filosofia. A fost unul dintre cei mai buni studenți ai lui Husserl. Mai târziu îi dedică acestuia principala sa lucrare „**Ființă și timp**”. Pătruns de ideile filosofice ale lui Nietzsche și Kierkegaard, pune bazele fenomenologiei existențialiste. Este reprezentantul principal

al existențialismului „ateu”. Procedeză la o critică romantică a civilizației contemporane, condamnând proliferarea tehnicii și determinând depersonalizarea individului, care ar cădea pradă „**banalității cotidiene**” (das Man). După părerea gânditorului existența „autentică” s-ar putea dobândi printr-o „gândire existențială”, prin trăirea intensă a **Anguoasei** în fața **Neantului**, a morții, idei dezvoltate pe larg în lucrările „**Ființă și timp**”, „**Introducere în metafizică**”, „**Fenomenologie și teologie**”.

Martin Heidegger poate fi considerat ca fiind unul dintre cei mai influenți gânditori ai secolului XX. Format la

școala fenomenologică, se îndepărtează ulterior de aceasta. Principala sa operă, **„Ființă și timp”** din păcate rămasă neterminată, conține o analiză a modului specific de a fi în lume al omului. Ontologia fundamentală dezvoltată de filosoful german descrie structurile importante (existențiale) ale omului, sigurul care are posibilitatea de a pune întrebarea privind sensul ființei. Heidegger a făcut distincție între gândire și tehnică, concluzionând că supremația celei din urmă în civilizația occidentală semnificând intrarea filosofiei în stadiul ei terminal. Singură, reflecția asupra limbii – idee dezvoltată în volumul **„Loc de adăpost al ființei”** – oferă o modalitate de a împiedica uitarea ființei. Această idee, precum și altele din concepția sa filosofică sunt exprimate în formă extinsă în lucrările: **„Despre esența adevărului”, „Originea, operă de artă”, „Nietzsche”, „Esența binelui”, „Repere pe drumul gândirii”**.

Ca urmare a exprimării publice a unor laude la adresa lui Hitler, faima și imaginea sa cunosc o deteriorare evidentă. Este îndelung criticat din aceleași motive, cariera sa fiind afectată negativ. Numeroși contemporani ai lui Heidegger au considerat că acesta a fost cel puțin simpatizant al național-socialismului, dacă nu chiar adept sincer. Legat de toate aceste controverse, după război filosoful a declarat că tot comportamentul și atitudinea sa legate de național-socialism aveau legătură cu un **experiment social de mare anvergură care a luat o turnură greșită**.

Se poate spune că din fericire, contribuția adusă filosofiei nu are culoare politică. Din fericire sau nefericire influența sa profundă asupra filosofiei a fost recunoscută.

Încă din antichitate, începând cu Platon, filosofii au gândit la **ceea ce este și ceea ce putem cunoaște despre ceea ce este**. Această problematică implică o serie de dualisme, în special cel cartezian al subiectului și al lumii înconjurătoare. La fel ca și Nietzsche, filosoful german respinge această divizare, respingând noțiunea unei lumi externe spectatorului conștient.

Martin Heidegger se concentrează asupra întrebării: „Ce este ființa?”. Filosoful pune problema că **„înainte de a ne putea întreba asupra a ce gen de proprietăți au obiectele, mai întâi trebuie să privim și să examinăm, în manieră apriorică, ce înseamnă că ceva „este”**”.

Întrebarea poate fi considerată ca izvorând din cea mai elementară nedumerire filosofică: <<De ce este CEVA mai degrabă decât nimic>>. Puțini filosofi sau sisteme filosofice au formulat această întrebare și totuși, pentru Heidegger, răspunsul este esențial și necesar formulării altor interogații filosofice”.

În concepția lui Heidegger „ce este Ființa” se concretizează la interogația privitoare la particularitatea ființei umane. Filosoful dă **Ființei** numele vag de **Dasein**, adică **„a-fi-în-lume”**. Această noțiune **„a-fi-în-lume”** vrea să denote ceea ce noi în mod obișnuit numim subiect uman, însă distincția subiect-obiect este bine înțeles respinsă. Pentru Heidegger, **„a-fi-în-lume”** este o perspectivă care se dovedește a fi o situație a acțiunii desfășurate în timp. În concluzie, Dasein-ul se dorește a fi perspectiva, de la care pornind sunt generate acțiunile.

„...În viziunea lui Heidegger, interogația – De ce există ceva mai degrabă decât nimic?” trimitea la opțiunea Dasein-ului. Acest Dasein alege să construiască din nimic și astfel, fără Dasein, nimic nu ar exista.⁶⁵

Martin Heidegger și opera sa rămân ca ceva permanent fascinant, meritând perpetuu atenția tuturor acelor care doresc să descopere ceva inedit în filosofia secolului, nu cu multă vreme în urmă încheiat.

---

⁶⁵ **Philip STOKES** – 100 mari gânditori ai lumii, Ed. Lider, București, 2003, p. 251

BIBLIOGRAFIE:

- **Ioan IVANCIU – Filosofia lui Paul Ricoeur**, Editura Realitatea Românească, 2004
- **Edmund HUSSERL – Filosofia ca știință riguroasă**, Ed. Paideia, București, 1994;
- **Edmund HUSSERL – Criza umanității europene și filosofia**, în: Scrieri filosofice alese, Ed. Academiei Române, București, 1993;
- **Alexandru BOBOC – Filosofia Contemporană, orientări și stiluri de gândire semnificative**, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1995;
- **Paul RICOEUR – The model of the Text: Meaningful Action Considered as a Text**, Princeton, 1992;
- **Clifford GEERTZ – The interpretation of Culture**, New York: Basic Books, 1973;
- **Walter BIEMEL – Heidegger**, Ed. Humanitas, București, 1996;
- **Otto POGGELER – Drumul gândirii lui Heidegger**, Ed. Humanitas, București, 1998;
- **Martin HEIDEGGER – Ființă și Timp**, Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2001;
- **Martin HEIDEGGER – Repere pe drumul gândirii**, Ed. Politică, București, 1998.
- **Mic dicționar enciclopedic**, ed. a II-a revăzută și adăugită, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1978.
- **Ioan N. ROȘCA, - Specificul Fenomenologiei Franceze: Maurice Merleau-Ponty**, Ed. Ardealul, 2001.
- **Philip STOKES - 100 mari gânditori ai lumii**, Ed. Lider, București 2003.

Capitolul 6

CONCEPȚIA LUI CONSTANTIN RĂDULESCU MOTRU DESPRE PSIHOLOGIA POPORULUI ROMÂN ȘI MISTICISMUL LA ROMÂNI

DESPRE PSIHLOGIA POPORULUI ROMÂN

Constantin Rădulescu MOTRU a avut, așa cum recunosc astăzi în mod unanim toți cercetătorii filosofiei românești, un rol aparte în răspândirea și punerea în circulația a unor cunoștințe noi și în spiritul cel mai înaintat al filosofiei vremii sale. Astăzi, C.R. Motru este revendicat, așa cum se știe, nu numai de filosofie ci și de psihologie și sociologie, domenii în care a activat de asemenea și în care a elaborat diverse teorii și modele. De fapt, lucrările sale combină o serie de elemente din toate aceste trei științe, opera sa fiind o filosofie psihologizată sau o psihologie filosofico-sociologică. Interdisciplinaritatea prezentă în întreaga sa operă, o regăsim cel mai bine exprimată în **“Personalismul energetic”**, lucrare substanțială de peste 800 de pagini în care găsim exprimate cele mai îndrăznețe teze ale filosofului și psihologului Motru. Această lucrare este și cea care stă la baza edificiului sistemului său filosofico-psihologic, sistem în care se încearcă decriptarea personalității și caracterului omului, a popoarelor și nu în ultimul rând a națiunilor. În acest demers, deloc simplu și plin de capcane, filosoful român va intra în dialog și cu câteva dintre cele mai importante nume ale filosofiei din vremea sa, dintre care se remarcă într-un mod absolut figura marelui Nietzsche, autor cu care Motru poartă o polemică dură dar

totodată și fructuoasă.

Un alt filosof care se pare că a exercitat o influență deosebită asupra lui Motru este I. Kant. Vizavi de acesta, critica filosofului român este mai voalată, dar și în cazul lui, Motru încearcă să traducă sistemul marelui filosof german prin filtrul propriei teorii asupra personalității umane. Lucrarea lui Motru nu rămâne lipsită nici de elemente venite din folclor, etnologie și alte științe, elemente care fac analizele sale deosebit de îndrăznețe pentru timpul său. Fiind elevul renumitului W.Wundt, creatorul psihologiei experimentale, Motru va încerca să aducă și psihologia științifică la noi în țară și se numără printre primii universitari care au predat de pe poziții de deplină cunoaștere și în spiritul timpului său această disciplină.

Activând de pe poziții de cunoscător în toate cele trei discipline amintite: **psihologia, filosofia și sociologia**, numele lui C.R. Motru nu putea să rămână fără rezonațe în epocă. **Nicolae BAGDASAR** îl va pune în a sa **“Istorie a filosofiei românești”** pe poziția secundă de mare gânditor al modernității noastre, după materialistul Vasile Conta.

Totuși, în ciuda voluminoasei sale opere și a bogatei activități științifice, C.R.Motru nu a fost apreciat unanim de către toți contemporanii săi. Uneori, întreaga sa operă a fost contestată ajungându-se chiar, așa cum ne spune Ion Ianoși în a sa **“Istorie a filosofiei românești”**, la pocirea batjocoritoare a numelui său din Motru în “mortu”, făcându-se astfel aluzie la sistemul decrepit, abstract și prea puțin atractiv al filosofului român. Memorabile rămân și atacurile generației '27, care îl condamnă din prisma unui filosofii mai vii, a unui trăirism mai apropiat de organic, de viață și mult mai puțin încărcat de abstracțiuni.

Nu trebuie uitată nici formația de jurist a lui Motru, care îl face un bun cunoscător al sistemelor juridice din spațiul european, îndeosebi a celor apusene. Totodată trebuie menționat și faptul că filosoful român a îndrăznit să scrie și să

publice filosofie într-o vreme când în țara noastră domnea analfabetismul și interesul pentru filosofie era aproape nul. În plus, dând dovadă de un deosebit altruism, el a încercat promovarea unor noi talente și nume tinerii dintre noile generații de filosofi, dintre care, unii, vor deveni ulterior contestatarii săi virulenți.

Astăzi, când distanța temporală ne face opera filosofului mai accesibilă și mai puțin expusă unei polemici directe, putem observa atât meritele cât și lipsurile sale. Într-adevăr, timpul a decantat ceea ce părea la un moment dat abstract și superfluu în opera gânditorul român astfel că valoarea sa poate fi apreciată printr-un filtru mai corect. În primul rând se poate observa puternicul determinism care există în chiar opera sa de bază, **“Personalismul energetic”**. În același timp se pot observa și germeii naționalismului, care a fost o constantă a întregului secol XIX , secol care de altfel e numit chiar secolul naționalismului. Astfel, nu este de mirare, că filosoful român încearcă să facă comparații, aprecieri, să scoată în evidență deosebiri, între poporul român și alte popoare europene și nu numai. Această tendință nu poate fi desigur înțeleasă decât sub germeii naționalismului, un curent atât de răspândit în epocă. Astăzi însă, când acest curent și-a mai domolit din puterea sa de a influența și revoluționa masele și chiar gânditorii, analizele de genul celor a lui Motru ni se par oarecum speculative și superflue pe alocuri. Pagini întregi scrise despre **natura sufletului românesc**, ne apar astăzi, mai ales în lumina noilor rezultate ale antropologiei culturale și ale psihologiei cognitive, generalizări pripite, realitatea sufletească a milioane de indivizi care compun o întreagă națiune, neputând fi prea simplu încadrabilă într-un concept, fără a se recurge, așa cum am spus la generalizări prea puțin valide.

În ciuda acestor probleme care se ivesc de la prima vedere cititorului operei lui Motru, rămân și o serie de idei originale care trebuie amintite. Au fost deja menționate câteva din ideile filosofului român care îl apropie pe acesta de

interacționiștii americani, îndeosebi de **COOLEY**. La fel ca și acesta, Motru consideră că societatea și omul sunt **“realități mentale”** sau **“realități sufletești”**, ansambluri relativ unificate de acte sufletești. Diferențierea dintre realitatea externă și cea internă este bine specificată și foarte similar, în ambele doctrine, reușindu-se depășirea atât a solipsismului cât și a realismului naiv. Motru ne spune că există atâta realitate câte sunt stările sufletești în cercul luminos al conștiinței actuale, adică în actul nostru sufletesc. Actul sufletesc este un proces unitar, cum sunt toate procesele organice din natură. Lumea și realitatea noastră este întocmai cu totalitatea **“actelor noastre sufletești”**, nimic mai mult, nimic mai puțin. Iar aceste **“acte sufletești”** nu sunt **“nici dincoace nici dincolo de lumea externă”**; ele sunt **“întreaga realitate cunoscută nouă: lumea externă și internă la un loc”**.

Tot în același context, unele dintre observațiile lui Motru despre caracter, rămân bine conturate și chiar își păstrează valabilitatea până astăzi: **“Când manifestările externe decurg dintr-un fond sufletesc bine constituit, zicem că individul are nu numai o personalitate, ci și un caracter. Caracterul este astfel o însușire mai intimă, morală, pe când personalitatea este o însușire mai externă, socială. Prin urmare, zidindu-ne personalitatea, se zidește însăși realitatea socială astfel încât între fondul sufletesc și realitatea externă există o corelație interioară.”**

Aserțiunile lui Motru despre viața sufletească, caracter și personalitate s-au reflectat într-o manieră interesantă și în filosofia sa asupra culturii. Și aici însă, se găsesc prezente înclinațiile sale teleologice ceea ce nu înseamnă că studiile sale asupra culturii sunt și lipsite de originalitate. Pentru Motru unitatea de scop și de tradiții fixează temelia uneia dintre unitățile sufletești cele mai importante pentru individ. Prin urmare, o societate este ansamblul **“unităților sufletești înlănțuite”** și **“această înlănțuire constituie ceea ce numim puterea sufletească a culturii”** și deci a societății. Esența

societății este, iată, cultura. Fiecare unitate sufletească (derivată din modul diferit de grupare a diverselor elemente sufletești) alcătuiește o **“unitate de cultură”**. Societatea nu este nimic altceva, decât ansamblul acestor unități de cultură actualizate de actele sufletești efective. Societatea deci, este în esența ei o realitate mentală, sufletească sau noologică.

Trebuie consemnat totuși că Motru s-a îndepărtat destul de mult de teoriile deterministe, prin unele aspecte ale gândirii sale, dar în același timp și de cele individualiste, cum ar fi cea maioreșciană a formelor fără fond, care constată această problemă, fără însă a putea să-i și ofere o explicație, deoarece aceste teorii nu ajunseseră la înțelegerea adecvată a ceea ce înseamnă mediu sufletesc și a importanței sale pentru om. Teoria lui Motru, conform căreia societatea și puterea ei reală pot fi explicate numai prin **“experiența sufletească”** fixată în unități de cultură actualizate de acte sufletești, a fost novatoare în epoca sa. Mai mult, teoria subsecventă a “creșterii și descreșterii” fondului sufletesc și asupra rolului său de a filtra alte experiențe și de a garanta cuantumul de libertate posibilă într-o epocă, dimpreună cu examinarea formelor degradate ale acestei realități sufletești, sunt toate idei și teorii de o noutate absolută pentru acel moment când au fost elaborate, unele dintre ele, fiind intuiții care își păstrează prospețimea până azi. Motru este și întâiul filosof român care a diagnosticat maladia modernității noastre, punându-i și numele de politicianism, nume care vă dăinui în cultura noastră fiind folosit cu succes și azi pentru a caracteriza unele individualități și comportamente din sfera politicului.

Dacă însă, „**Personalismul energetic**” se definește a fi o formă de raționalism, mai exact “un raționalism pus la punct cu progresul științei contemporane”, lucrarea de mai mică întindere **“Psihologia poporului român”** se definește, încă din primele sale rânduri, a fi **“o psihologie socială care are drept scop să determine și să explice însușirile sufletești ale unei populații”**. În această lucrare, la fel ca și alți oameni de știință

ai vremii sale C.R.Motru pleacă la drum în încercarea de găsim a însușirilor sufletești ale poporului român, de la trei factori pe care îi consideră esențiali în determinarea specificului oricărui popor: fond biologic sau ereditar, mediu geografic și caractere instituționale dobândite de popor în cursul evoluției sale istorice. În concepția lui Motru, toți acești factori își pun amprenta asupra formării personalității unui popor sau comunități; dar în timp ce factorul geografic și cel biologic acționează cumva mecanicist, cel instituțional se formează în decurs de generații în șir, prin sedimentarea celor mai importante caracteristici ale poporului respectiv. Aici Motru pledează, poate involuntar, pentru un ineism spiritual, căci altfel cum s-ar putea explica faptul că unele popoare ajung să-și dezvolte o adevărată cultură instituțională, un spirit autentic și original, pe când altele nu reușesc să depășească niciodată stadiul copilăriei. Motru ne spune:

“Popoarele care au creat instituții spirituale sunt cele cu cultură națională, adică cele creatoare de originalitate sufletească în istoria omenirii⁶⁶”.

Iar mai încolo ideea continuă:

“Nu toate popoarele sunt capabile de cultură națională. Spiritualitatea nu este un produs al timpului.⁶⁷”.

În acest context devine de neînțeles critica pe care o lansează ulterior asupra popoarelor care nu au reușit să-și dezvolte caractere instituționale. Poate fără să vrea, Motru se situează aici într-un tip de determinism care ne amintește întrucâtva de puterea destinului implacabil, așa cum era ea descrisă de vechii greci.

Comparația nu este întru totul nevalidă deoarece autorul însuși ne mărturisește că: **“Fiecare popor cult își are structura și evoluția sufletească proprii sieși, își are destinul**

---

⁶⁶ Constantin Rădulescu Motru, **Psihologia poporului român**, Ed. Paideia, București, 1999, p.12;

⁶⁷ Idem p.12

său.” Tema destinului este una recurentă în filosofia lui Motru, ea apărând chiar și în titlul unei lucrări de metafizică și anume **“Timp și destin.”** Ideea destinului se împletește aici în mod strâns cu aceea a idealului pe care trebuie să-l urmeze un popor. Un popor și-a realizat destinul atunci când și-a atins idealul. Criticând carențele poporului român, Motru pare totodată să fie și îngăduitor cu ele explicându-le prin faptul că **“la poporul român idealul e greu de atins căci are o cultură mai nouă”**. Situându-se pe această poziție critică Motru se definește ca împărtășind poziții asemănătoare cu cele maioresciene și trădează totodată formarea filosofului la școala ilustrului înaintaș, Titu Maiorescu. În același timp, Motru se rupe de o întregă tradiție de patriotism desuet și lipsit de substanță care a adus elogiul poporului român din orice poziție și perspectivă posibilă, de multe ori fără nici un spirit critic.

Inspirându-se oarecum din teoria formelor fără fond a lui Maiorescu, C.R.Motru contrapune individualismului sufletului românesc, individualismul culturilor apusene, care au știut fiecare la vremea lor să-și găsească propriul ideal și deci să-și împlinească propriul destin. Astfel poporul român, aflat încă, nu tocmai în copilărie ca și popoarele primitive africane, dar totuși în prima tinerețe, este încă departe de maturitate, ceea ce înseamnă că suferă încă de o carență ontologică. Această carență Motru o explică printr-un șir de caracteristici negative pe care le îmbracă poporul român. Aceste trăsături de personalitate ale poporului cad ca niște sentințe, sunt spuse în manieră absolută de cele mai multe ori, într-o manieră herderiană, și nu au mare validitate științifică, trebuie să o subliniem azi răspicat. Prima dintre aceste caracteristici enumerate, Motru o consideră a fi faptul că românului **“nu-i place tovărășia”**. Totuși mai încolo se afirmă că **“Fiecare sătean face ceea ce va crede că va face toată lumea.”**⁶⁸ „

---

⁶⁸ Constantin Rădulescu Motru, **Psihologia poporului român**, Ed. Paideia, București, 1999, p.16;

Motru va explica acest paradox explicit prin faptul că **“Individualismul românesc este o simplă reacție subiectivă, un egocentrism, sub influența factorului biologic.”⁶⁹**

Idealul ar fi desigur transformarea individualismul subiectiv într-unul instituțional. Aceste caractere negative sunt explicabile prin faptul că poporul nostru nu este încă maturizat iar tendința imitaționistă cât și individualismul primitiv sunt doar consecințele lipsei sale de maturizare. Deși Motru nu face comparația aici cu persoana umană individuală, această apropiere este realizată în alte lucrări, mai ales în cele de psihologie în care ni se spune că adolescenții, neavând o personalitate bine conturată încercă să se regăsească în diverse grupuri sociale, unele cu un statut social foarte scăzut, prin care se încearcă regăsirea propriei personalități, încă nedeplin formată. Tendința de a imita, de a te lăsa purtat de gura satului, de a ține cont de ce ar putea spune ceilalți, de te **“mișca încotro bate vântul”**, într-un cuvânt acest imobilism paralizant duce la stagnare și este unul dintre factorii care trag țara în jos.

Românul - ne spune Motru - este curajos dar numai în grup. Tot în grup el poate fi și erou. Aceste calități se pierd atunci când trebuie să ia o decizie individuală, să acționeze în numele său propriu. Astfel, curajul și lașitatea nu sunt decât fețele aceleiași monede: a lipsei caracterului instituțional, al treilea element care duce la construcția personalității unui popor, așa cum am văzut la început. Toate aserțiunile conduc, așa cum am văzut, la aceeași concluzie: poporul român nu are o personalitate pe deplin formată. În definirea personalității sale sunt implicați mai degrabă factorii biologici și cei ai mediului geografic înconjurător. Nu degeaba se menționează în diverse proverbe și zicători populare, apropierea românului de natură: **“codru-i frate cu românul”**. Identitatea elementelor din natură cu cea a comunității de trăire și limbă este exprimată și în creațiile culte fiind bine surprinsă chiar de către Eminescu

---

⁶⁹ Idem, p.17.

însuși: **“Și de aceea tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul, mi-e prieten numai mie.”** Individualitatea nu pare să aibă ancoraj prea mare în ființa românului, lucru ce rezultă cu precizie prin faptul că românul e refractar modernității, dar când e să acționeze împreună cu comunitatea sa face adevărate acte de vitejie.

Motru devine foarte acid în unele pasaje ale lucrării, punând pe seama românilor o serie de attribute negative. Astfel, românul este, în opinia autorului: **neperseverent, tradiționalist, nedisciplinat, muncește dezordonat și nu știe să aprecieze lucrurile după valoarea lor economică ci numai după cea subiectivă.** O altă trăsătură deficitară este aceea că, pentru român **“timpul nu este monedă”**. Timpul poate fi orice numai monedă nu. Aceasta și în opoziție cu englezul pentru care timpul înseamnă bani. Românul se târguiește însă ore în șir pentru un lucru de nimic, din aceasta reieșind foarte clar valoarea redusă pe care o acordă timpului. Totuși, Motru ține să scoată în evidență și trăsăturile pozitive ale poporului nostru, afirmând că acesta este: **primitor, răbdător, tolerant, iubitor de dreptate, religios.**

După enumerarea atâtor caracteristici, uneori de-a valma, filosoful mehedințean pare să conștientizeze că aceste trăsături enumerate nu se potrivesc tuturor românilor, de aceea și revine cu precizarea: **“O absolută identitate de structură nu există niciodată între toți indivizii unui popor.”**⁷⁰

Iar mai încolo ni se spune că dacă s-ar înșira laolaltă toate câte s-au afirmat despre poporul român s-ar forma un mozaic imposibil de descifrat.

---

⁷⁰ Constantin RADULESCU MOTRU - Psihologia poporului român, Ed. Paideia, București, 1999, p.26;

CONȘTIINȚA RELIGIOASĂ ȘI MISTICISMUL LA ROMÂNII

Generalizările cu privire la poporul român sunt și mai greu de formulat deoarece:

“Poporul cu o finalitate spirituală corcită din diferite timpuri este un popor pierdut pentru istoria omenirii⁷¹”

Din acest pasaj reiese foarte clar tendința lui Motru de a compara modelul nostru cultural și spiritual cu cel al popoarelor apusene, despre care gânditorul român vorbește în termeni elogioși și le propune ca model de urmat. Spre deosebire de aceste popoare pentru care respectarea legilor este aproape o religie, una din caracteristicile românilor este și aceea de nerespectare a legilor, românii, în special țăranii români ghidându-se după legile nescrise, după legile comunității proprii și nu după cele formale ale statului, care sunt prea abstracte pentru ei. Tot aici sunt evidențiate și o serie de alte metehne deloc lăudabile, ale poporului român la care: **“convingerile sunt întemeiate pe zvonul public”**, oportunismul este literă de lege, românul fiind **“după cum bate vântul și întotdeauna de partea celui mai tare”**. De asemenea, religia nu izvorăște din convingere adâncă ci este o

---

⁷¹ Idem, p. 26

religie comunitară, mai degrabă o tradiție. Toate acestea dovedesc încă o dată că structura interioară a sufletului românesc nu e încă formată. De aici rezultă și lipsa conștiinței valorii sufletului individual. În aceeași structură insuficient formată se găsește și tendința poporului român către misticism. Religia, care este tot o formă a coeziunii comunitare se manifestă și prin felul în care este văzută mântuirea. Aici, vocația mistică se împletește cu o viziune comunitară asupra sferei politice: **“Toți așteaptă mântuirea de la acțiunea poporului întreg⁷².”** Aici însă nu este vorba despre solidaritate ci despre un fel de sociabilitate determinată de împrejurări externe. Aici Motru vorbește în termeni aproape nietzscheeni, influența filosofului german observându-se foarte clar mai ales în fragmentele următoare: **“Românul are un suflet gregar și nu solidar căci solidaritatea este ținta spre care se îndreaptă cultura iar gregarismul este anterior oricărei culturi...Imităm ca oile faptele din jurul nostru și nu arătăm o energie decât atunci când suntem în grup.⁷³”**, recunoaștem aici ceea ce Nietzsche numea spirit de turmă, spirit pe care îl condamna ca fiind creația firilor slabe, resentimentale și lipsite de putere creatoare.

Motru pune gregarismul românesc pe seama condițiilor geografice și biologice în care și-a desfășurat viața acest popor. Dacă în trecut gregarismul s-a dovedit a fi o caracteristică cu valoare adaptativă, sporind șansele de adaptare în acest spațiu, acum el este un balast inutil:

“Gregarismul sufletec a fost în trecut pentru neamul românesc, cea mai nimerită armă de luptă. Fără el nu s-ar fi putut menține unitatea limbii și bisericii. Dar, dacă el a fost de ajutor în trecut, acum este dăunător⁷⁴”, „

---

⁷² C. R. Motru, **Psihologia poporului român**, Ed. Paideia, București, 1999, p.40;

⁷³ Idem, p.43;

⁷⁴ Ibidem, p.46;

În următoarele capitole ale lucrării, mult mai puțin atractive, Motru ține să prezinte câteva dintre tipurile psihologice considerate de el reprezentative pentru poporul român și felul în care el s-a manifestat în istorie. Aceste tipuri și psihologii descrise sunt: **psihologia industriașului, a martorului, a revoluționarului și a ciocoismului.**

Industriașul este prezentat ca fiind modelul spre care ar trebui să tindă românii, pe când ciocoii este o însumare a caracteristicilor negative pe care le are neamul nostru, ciocoii fiind o constantă de neignorat în decursul istoriei noastre. Psihologia martorului este descrisă mai degrabă datorită experiențelor de jurist a lui C.R.Motru, în cadru ei narându-se episoade picante din timpul proceselor.

Ideea de bază a lui Motru și din această carte dar și din alte lucrări e aceea că munca este singura cale de rezolvare a problemelor sale dar totodată ea funcționează și ca factor catarhic, având chiar darul mântuirii. Și aici, Motru lansează o sentință dură asupra poporului român: **“Suntem meșteri de gură și răi de faptă.”**

În lucrarea **“ETNICUL ROMÂNESC”** se continuă discursul filosofului cu privire la caracterul românilor, de data aceasta insistându-se asupra formării religiei și a mentalității religioase:

“Credințele, legendele, formulele de vrajă, simbolurile folosite de locuitorii satelor românești sunt minunate încrucișări spirituale născute din păgânism și creștinism, cum nu se mai întâlnesc niciunde în cealaltă lume creștină.”⁷⁵

Aceasta poate și pentru faptul că ortodoxismul este o învățătură îndreptată spre inima omului; iar aceasta vine în consonanță cu felul în care e construit sufletul românului. În

---

⁷⁵ **Etnicul românesc**, Ed. Fundației România de Măine, București, 1999, p.34;

aceeași lucrare apare și mult vehiculata idee a spațiului românesc ca entitate hibridă între Est și Vest, între păgânism și civilizație:

“Nu suntem la prima năvălire de barbari. Românii au fost doar de veacuri o veșnică santinelă pusă să apere, în acest colț al Europei, creștinismul și civilizația.”⁷⁶

Din această situație hibridă cât și datorită incompletei formări a sufletului românesc reiese și misticismul nostru. Totuși, poporul român, așa cum o va declara Motru în **“Personalismul energetic”** nu are vocație religioasă. Aceasta deoarece pentru o vocație religioasă ai nevoie de tradiții seculare, deci de o îndelungată istorie instituționalizată: **“Vocația religioasă este sui generis. Ea servește la conservarea specificului etern pe care-l are fiecare popor în sufletul său. Pe fruntea fiecărui om de vocație religioasă stă scris: prin mine se dezvăluie aceea ce aveți fiecare etern în voi.”⁷⁷**

Discuția continuă pe tărâmul vocației religioase a popoarelor însăși: **“O ultimă chestiune ce ne rămâne de examinat este chestiunea dacă viața religioasă constituie cu necesitate acea ce am numit specificul etern al personalității unui popor. Pot exista popoare fără viață religioasă? Adică, pot exista popoare fără tradiții religioase și deci fără posibilitate de a da din sânul lor vocații religioase? Popor fără religie nu există. Există, cu toate acestea, popoare care dau din sânul lor vocații religioase. Cum se explică sterilitatea acestora?”**

Aici, Motru este din nou foarte tranșant, critica făcută de el părănd să vizeze din nou și românii: **“Se explică din faptul că unele popoare au o dublă viață religioasă. Au o viață religioasă primitivă, profund legată de sufletul lor, și**

---

⁷⁶ Idem p.36

⁷⁷ C.R. Motru, **Personalismul energetic**, Ed. Eminescu, București, 1984, p.698;

au și o viață de împrumut, nouă legată de tehnica civilizației lor, dar superficială. Cu alte cuvinte, sunt popoare cu o dublă personalitate. Aceste popoare trăiesc cu inteligența lor într-o lume, și cu inima lor în altă lume. Tradițiile lor religioase se mărginesc la perpetuarea ritualului extern al cultului, și nu la perpetuarea credinței religioase însăși. Aceste popoare, pe tărâmul religios, nu pot fi decât sterile în vocații. Puține popoare îndeplinesc astăzi condițiile cerute pentru o adevărată viață religioasă. Mai la toate întâlnim o viață religioasă pe etaje. De aceea să nu ne mirăm că vocațiile religioase sunt așa de rare”⁷⁸.

Lăsând la o parte metodele și maniera de abordare a unor subiecte, cum este și cel al românismului, găsim la C.R.Motru unele idei valoroase încă. Cel puțin pentru perioada în care a scris și pentru istoria filosofiei românești, el rămâne un nume de marcă.

---

⁷⁸ C.R. MOTRU -Personalismul energetic, Ed. Eminescu, București, 1984, p.699.

Constantin Rădulescu MOTRU (1868-1957)

S-a născut în localitatea Butoești din județul Mehedinți în anul 1868. Este considerat ca fiind unul dintre cei mai de valoare filosofi și psihologi români. În anul 1923 obține titlul de Academician. Este profesor universitar la Universitatea din București. Între anii 1938-1941 deține funcția de președinte al Academiei Române. În anul 1906 înființează primul laborator de psihologie experimentală din România. Nu după multă vreme, mai precis în anul 1910 pune bazele și conduce „Societatea de studii filosofice” numită mai târziu „Societatea română de filosofie”. Conduce sau coordonează mai multe publicații printre care „Noua revistă română”, „Revista de filosofie”, „Analele de psihologie”. În anul 1905 editează publicația „Studii filosofice” transformată după aproape două decenii, în anul 1923 în „Revista de filosofie”.

Gândirea filosofică a lui Rădulescu – Motru este dominată de „**personalismul energetic**” care consideră ca scop al evoluției cosmice formarea și desăvârșirea personalității umane desupra căreia postulează personalitatea divină. Concepția referitoare la un determinism teologic, energetic și personalist presupune includerea intervenției umane în mersul societății. Ideile sale sunt susținute cu numeroase principii din criticile lui Kant exprimate în „**Personalismul energetic**” și „**Elemente de metafizică pe baza filosofiei Kantiene**”.

Situându-se pe poziții tradiționaliste și etniciste, Rădulescu Motru a realizat o critică a fondului tradițional românesc („**Românism**” - 1936), a politicianismului primitiv românesc („**Cultura română și politicianismul**” - 1904). Promotor al psihologiei experimentale în România, a elaborat numeroase lucrări originale în domeniu, printre care: „**Problemele psihologiei**” și un „**Curs de psihologie**”. În probleme de ideologie politică a teoretizat conservatorismul („**Doctrina conservatoare**”) și a susținut teoria „**statului țărănesc**”. Spre sfârșitul vieții s-a apropiat de filosofia marxistă căutând să o concilieze cu personalismul său.

Sistemul filosofic elaborat de C.R. Motru denumit **personalism energetic**, a căutat să confere o fundamentare **scientistă personalismului**, îmbinându-l cu **energetismul** lui W. Ostwald. Filosoful român a conceput studiul personalității pe baze biologice și științifice subordonând însă întreaga evoluție a universului unui singur scop: formarea și desăvârșirea personalității umane, deasupra căreia postulează „**personalitatea divină**”.

Deși s-a situat în unele împrejurări pe poziții de stânga se poate spune despre el că a fost în general un teoretician al conservatorismului politic. Pentru susținerea celor afirmate se pot aminti lucrările sale „**Doctrina conservatoare**” – 1902 și „**Concepția conservatoare și progresul**” – 1922. S-a delimitat de anumite excese iraționaliste și xenofobe ale „**gândiriștilor**”.

Legat de domeniul psihologiei – un domeniu virgin și nebătătorit în România – activitatea sa a fost cu totul pozitivă. Concepând psihologia ca pe o știință exactă a scos în evidență legătura proceselor psihice cu cele fiziologice, a încurajat dezvoltarea cercetărilor experimentale de laborator și a luat în considerație acțiunea factorilor sociali asupra vieții psihice.

Constantin Rădulescu-Motru este unul dintre cei mai valoroși gânditori născuți pe pământ românesc. Însă asemenea multor alte personalități de certă valoare numele său nu este nici măcar amintit într-un sondaj efectuat în vara anului 2006 de două prestigioase instituții media pentru desemnarea primelor zece personalități din România. În schimb, numele lui C.R. Motru figurează pe poziția 98 într-un clasament efectuat la nivel planetar care nominalizează primii 100 de mari gânditori ai lumii, clasament efectuat după o grea și responsabilă muncă de Philip STOKES. Orice comentarii legate de cultura generală a majorității românilor, de programa de învățământ din școlile țării și dorința de cunoaștere a valorilor umane naționale este de prisos.

BIBLIOGRAFIE:

- **Constantin Rădulescu MOTRU – Psihologia poporului român**, Ed. Paideia, București, 1999;
- **Constantin Rădulescu MOTRU - Etnicul românesc**, Ed. Fundației România de Măine, București, 1999;
- **Constantin Rădulescu MOTRU - Personalismul energetic**, Ed. Eminescu, București, 1984;
- **Ion IANOȘI – O istorie a filosofiei românești**, Ed. Biblioteca Apostrof, 1996, Cluj-Napoca.

PARTEA A DOUA

1. ZIARISTUL, între libertatea de exprimare și responsabilitatea cuvântului scris.

2. Ce este oare CREDINȚA?

3. Presa Văii Jiului după 1989.

Ziaristul, între libertatea de exprimare și responsabilitatea cuvântului scris

După mai bine de patru decenii de dictatură, am devenit brusc liberi. S-a dovedit însă în foarte scurtă vreme că odată obținută, nu prea am știut ce să facem cu **libertatea**...

Dar ce este oare LIBERTATEA?

Împărțit între nevoia de ordine și nevoia de specificitate, între sistemele de reprezentare bazate pe **diferență** și obligația de a norma aceste sisteme astfel încât ele să reducă entropia, omul este, de când lumea, predispus în egală măsură să-și admită determinările dar să și încerce să le depășească. Este poate una dintre explicațiile pentru care conceptul de **LIBERTATE** este, unul dintre cele mai ambigue și mai greu de operat dintre toate conceptele de sprijin ale existenței noastre. Este normal să definim libertatea în funcție de cultura căreia îi aparținem. Poate este mai ușor să definim voința, forța, onoarea, respectul sau loialitatea. Putem spune că în prezent, în primul deceniu al mileniului trei al omenirii, libertatea poate fi comparată cu o enormă umbrelă, sub a cărei umbră pe sol s-au putut adăposti la îngheșuială, pacea și agresiunea, generozitatea și puzderia de lașități produse în fiecare zi, masacre sângeroase și promisiuni liniștitoare,

iraționalitatea sterilizată și senzualismul descătușat, paradisurile artificiale și creativitatea fertilă etc. Profitând chiar de ambiguitatea conceptului sub stindardul LIBERTĂȚII au defilat țanțoși și decerebrat cele mai greu de imaginat forme de sclavie și terorism sau de alienare.

ESTE DIFICIL SĂ STABILIM, CU TOATE TEHNICILE DISPONIBILE, DACĂ DEFILAREA S-A ÎNCHEIAT SAU MAI CONTINUĂ ÎNCĂ.

LIBERTATEA are pentru fiecare persoană o valoare rațională și afectivă. LIBERTATEA ar putea fi deci, posibilitatea unei ființe, a unui proces ori a unui grup de a-și atinge în mod natural, organic, scopurile și a-și perspectiva devenirea fără ca alte ființe, grupuri, procese, elemente exterioare să devieze vădit, sau să stopeze brutal această devenire. Fără a lungi o teoretizarea amănunțită a conceptului de LIBERTATE, pentru înțelegere voi puncta doar un exemplu: LIBERTATEA de dezvoltare a unui pom fructifer sufocă LIBERTATEA de dezvoltare a altuia de alături dacă între cei doi pomi nu există o distanță optimă. Dacă țintele eului individual și determinările aceluiași eu intersectează traseul unui eu vecin, conflictul este iminent.

Libera circulație și competiția **liberă** nu sunt daruri. Pot fi considerate **poveri**. Dacă putem conștientiza că într-o societate democratică avem mai întâi obligații și apoi pretenții la drepturi, asumarea responsabilităților publice, în pofida **enormelor avantaje presupuse**, duce nu la o lărgire ci la o restrângere a libertăților. Este un paradox al democrației moderne, conform căruia cu **cât ai mai multă putere**, cu atât ai **mai puțină LIBERTATE reală**.

Caracterizată ca o competență și exercitată performativ, libertatea noastră presupune o cât mai riguroasă cunoaștere a universului uman în care existăm. În postura de cetățean simplu, nu neapărat ca jurnalist, suntem adesea predispuși să criticăm structuri și instituții pe care nu le cunoaștem, să ne dăm cu părerea despre situații de care habar nu avem. Nu luăm

însă poziție, **nu ne criticăm pe noi înșine**, pentru că nu ne-am interesat în prealabil cum sunt alcătuite și cum funcționează structurile „comentate” și criticate. Nu instituțiile au obligația de a veni spre noi pentru a se destăinui.

Suntem deseori nemulțumiți de legile adoptate de aleșii noștri. Degeaba. Este dificil, chiar ridicol să protestăm că o lege este proastă și să cerem schimbarea ei, după ce s-a promulgat, decât s-o facem **bună** înainte ca ea să fie „bătută în cuie” prin implicare concretă și interes față de cunoașterea muncii și activității legislativului.

La prima vedere, un asemenea efort de atenție și implicare pare copleșitor. Dar, toate semnalele dinspre instituții spre noi, în numele creării competitivității noastre de oameni liberi, nu presupune un studiu aplicat al fiecăruia la serviciile publice de informare ale prefecturilor, consiliilor județene sau locale, poliției, judecătoria – tribunale – curți de apel, Senat sau camera Deputaților. Presupun doar conștientizarea necesității de a fi corect informați despre treburile publice și asumarea propriei noastre capacități de înțelegere și judecată. Instrumentul avut la îndemână pentru materializarea celor mai înainte exprimate: **PRESA**.

Pe lângă educația noastră obișnuită, în afara datoriei noastre față de noi înșine de a fi vii și treji, **LIBERTATEA** văzută ca o competență mai are un punct esențial de sprijin și anume transparența informațională asigurată de mediile de orice fel. Câtă vreme suntem conștienți că suntem liberi, numai în măsura în care suntem noi înșine înlăuntrul unui sistem deschis, al perfectibilului și nu al paradisiacului, câtă vreme suntem conștienți că libertatea gesturilor noastre cotidiene și mai bine rezultat din ea se inter-relaționează cu participarea noastră, cu investiția noastră de încredere, în proiectul social, pentru mâine și poimâine suntem obligați și condamnați **SĂ ȘTIM** și de unde plecăm, cum plecăm, și încotro vrem să ajungem.

NU NE PUTEM CONSTRUI NICI COMPETENȚA LIBERTĂȚII, NU NE PUTEM EXERCITA NICI LIBERTATEA PERFORMATIV, FĂRĂ O PRESĂ LIBERĂ.

Odată cu prăbușirea dictaturii ceaușiste se spune că în România cenzura și controlul presei au fost înlăturate, libertatea cuvântului scris integrându-se în imperativele definatorii ale democrației. **DA și NU** am putea spune într-un anume fel.

„Înainte” cenzura implica controale și modificări ale propriei gândiri pentru ca orice operație gazetărească să se înscrie în coordonatele gândirii planificate, impuse de familiile conducătoare. Informațiile nu puteau atinge domenii nepermise, modalitatea de redactare avea o sferă bine delimitată în conținut și limbaj de folosință generalizată. Este vorba despre cunoscutul **„limbaj de lemn”**. Cu toate restricțiile impuse, ziaristi talentați, îndrăzneți și inventivi, au reușit să strecoare atât în presă cât și mai ales în literatura epocii forme camuflate de protest politico-social care au generat efecte diverse, au priment conștiințe, dar mai cu seamă **au sădit speranțe**. Activitatea publicistică a rămas însă închistată în forme stereotipe, lipsite de interes și primite de cititori cu o blazată indiferență.

Schimbarea regimului politic a determinat o schimbare radicală a activității jurnalistice. Ziaristii au fost descătușați de regulile impuse, de controalele permanente, de eliminările sau adăugirile arbitrare, la cele gândite și scrise de ei. Libertatea presei și a responsabilității cuvântului scris, a devenit un atribut trâmbițat al democrației. Eliberați de orice constrângeri, evaluând uneori subiectiv rolul presei, și dimensiunile reale a libertății acesteia, numeroși „profesioniști” dar și o puzderie de diletanți au generat o **„explozie de ziare”**. S-a scris despre tot și despre toate. Într-un limbaj civilizată dar și într-o exprimare de mahala, utilizând cuvinte și expresii pe care hârtia putea cu greu să le suporte, respectiv, urechea să le asculte. Au fost

făcute „eforturi” pentru a satisface curiozitatea receptorilor de presă „de toate gusturile”.

În această declanșare bruscă, lipsită de tradiție și de rutină, au ieșit în evidență multe aspecte incontestabil pozitive. Chiar dacă punctele de vedere prezentate în diverse ziare au fost șovăitoare și contradictorii, au contribuit la exercițiul gândirii cetățenilor, la informarea acestora, la înfățișarea diverselor forme de evaluare a realității.

Însă, LIBERTATEA a fost și a rămas din toate timpurile vechi o ispită. **Libertatea presei** a fost înțeleasă și mai este încă de foarte mulți „lucrători la ziare”, în mod voit ca un drept de a scrie orice și despre orice, despre oricine, abordarea de subiecte cu caracter imoral, mergând până la pornografie și pedofilie, libertatea de a împrósca cu noroi în persoane, instituții și în tot ce considera mușchiul lor, într-un mod lipsit de scrupule și într-o exprimare de o penibilă vulgaritate. Se profita în mod cu totul exagerat de faptul că demarcația între **conținutul libertății și abuzul de libertate** nu era o delimitare clară impusă de „ceva” sau „cineva”. Nu există nici în prezent legislație în acest sens, fapt care determină continuitatea „de a profita”. Este curios de văzut cum va evolua în perioada imediat următoare și de perspectivă această tendință de „a profita” în condițiile în care infracțiunile de insultă și calomnie – inclusiv prin presă – au fost eliminate din Codul Penal al României. LIBERTATEA presei era grosolan denaturată, fără a se ține cont că libertatea presei se poate exercita nestingherit atât timp cât la baza ei stă respectul pentru **ADEVĂR**.

În actualul context al derulării activității mass-media sunt firești întrebări de natură morală: **Este ziaristul – și presa în ansamblul ei – un cetățean privilegiat prin însăși profesia sa?** Este presa o activitate imunizată tacit, acceptată ca făcând excepție de la principiul suprem al egalității în fața legii?

Desigur NU! Este mai degrabă de crezut că tocmai presiunile și constrângerile constatăte ale legislației în vigoare și chiar ale mentalităților la adresa presei au creat, în timp, pe

lângă coagularea eforturilor de apărare a libertății de expresie și informație ale ziaristilor înșiși și un soi de efect de relativă hiper-protecție, care poate lua în anumite cazuri, aspectul unui „exces” de drepturi. Etica profesională a jurnalistului este în același timp o prelungire și o specificare a eticii generale a organismului social, chestiunea armonizării acestei etici profesionale cu o legislație care să o admită și să o implice funcțional fiind încă una spinoasă.

Până la urmă, de ce trebuie considerată atât de importantă și prețioasă LIBERTATEA PRESEI? Concret: pentru că practica vieții sociale ne demonstrează că îngădind libertatea de expresie și de informare a presei, funcția socială fundamentală a acesteia, cea de așa zis „câine de pază” al puterilor statului este puternic stânjenită. Această explicație nu vine să absolve excesul „de drept” și nici să facă iresponsabilitatea ziaristului un act scuzabil. Ea ne obligă însă, să privim presa cu luciditate, drept ceea ce este.

Presa nu poate și nu trebuie să se substituie nici uneia dintre instituțiile statului de drept. Presa nu este nici poliție, nici judecătorie, nici spital de urgență, nici instituție legislativă, nici moașă comunală, nici liceu de fete, nici vedetă rock, nici politician, nici... etc. Delimitându-și existența într-un ritm trepidant, care face ca profesiunea însăși să aibă cea mai scăzută rată de viață dintre toate profesiunile liberale, ziaristul se mișcă de cele mai multe ori mai repede decât polițistul, procurorul sau politicianul, poate ști deseori, într-un anume caz în parte, mai multe decât unul dintre cei înainte numiți, dar nu le poate lua, funcțional, locul. Sarcina ziaristului este acela de a consemna **ADEVĂRUL**. Nu un adevăr teoremă și nici unul profetic. Adevărul pe care l-a aflat, atât cât la aflat, și cât îl poate el interpreta pentru ca acesta să devină inteligibil pentru cititorul căruia i se adresează. Pentru ca profesiunea de jurnalist să poată fi exercitată în mod liber, căpătând astfel valoarea sa reală, adică aceea de **serviciu public eficient în slujba**

participativității civice, are nevoie de două drepturi garantate și sprijinite:

- 1- dreptul de informare;
- 2- dreptul de liberă exprimare.

Deși par lucruri simple, nu este așa. De la garantarea constituțională a „acestor drepturi”, la împlinirea lor faptică în practică, drumul este mai mult decât lung și spinos. Și astăzi, la fel cum a fost și ieri.

Dreptul la informare și liberă exprimare nu pot însă căpăta greutate fără a fi dublate de răspunderi conștientizate și asumate judicios de către cel ce se cheamă ziarist: **răspunderea față de adevăr**. De aici derivă obligativitatea prezentării oricărei situații sau fapte, cu potențialitate contradictorie ori conflictuală, din punct de vedere a tuturor părților implicate, fără discriminare, echidistant.

Unul dintre cele mai importante principii de bază care responsabilizează ziaristul este însă acela al **refuzului seducțiilor**, de la banala mită, la mult mai subtila publicitate mascată, acceptarea de „călătorii de studii” sau de informare, plătite de cei interesați în dezvoltarea unui subiect, invitații la diverse recepții și acțiuni de protocol în compania unor personalități „mai greu accesibile” și multe alte tipuri de avantaje care ar avea ca preț denaturarea în direcția „interesată de finanțator”, a obiectivității și imparțialității celui care redactează și difuzează informația.

Conform deontologiei profesionale, de care din păcate destui ziariști fac totală abstracție, există o responsabilitate deosebită față de persoana umană devenită pentru o pricină sau alta „obiect” de investigație jurnalistică. Trebuie evitată calomnia. Trebuie exclusă expunerea publică nejustificată a vieții intime. Ziaristul are răspunderi față de echilibrul social, atât la nivel general cât și la nivel individual, refuzând conștient să stimuleze apetitul morbind al receptorului de presă. Astfel, trebuie să evite descrierile și imaginile violente, crude, abuzive, atât pentru a proteja imaginea victimelor, cât și

pentru a micșora efectul „consumistic” care se declanșează instinctual. Ziaristul corect trebuie să aibă prin însăși condiția profesiei, care este una de echipă, responsabilități față de echipa din care face parte. El își va proteja redacția, ziarul și va respecta cu strictețe politica editorială. Se va consulta cu șefii ierarhici atunci când deciziile pe care urmează să le ia implică instituția. În fine, nu va submina autoritate și nu va periclita în nici un context imaginea și personalitatea colegilor. Pe de altă parte, nimeni nu-l poate obliga pe ziarist să lucreze într-o redacție de ziar care slujește direcții și interese contrare, divergente cu ale sale. Ziaristul, **nu va scrie la ordinul nimănui**, împotriva propriei sale conștiințe, și va face uz de **CLAUZA DE CONȘTIINȚĂ**. Atunci când între propriile sale convingeri și politica ziarului se manifestă dezacorduri ireconciliabile.

Toate aceste informații care explicitează poziția normală a ziaristului între **libertate și responsabilitate**, conștientizate în tipul anilor de studii la facultățile de profil din țară, din păcate sunt doar parțial respectate. Practica și activitatea jurnalistică dovedesc o „murdărie” nu chiar generalizată, dar extinsă în mass-media românească. Ziariștii care ar trebui să joace rolul unei contra-puteri, supraveghind respectarea legalității, ajung nu de puține ori să-i servească exact pe cei care trebuiau să-i supravegheze, trădându-i pe cei în serviciul cărora trebuiau să acționeze. Atât presa scrisă cât și audiovizuală este puternic dominată de un puternic jurnalism de curte, de grupuri industriale și financiare, de o gândire de piață, și rețele de complicități. Fragilizată de teama șomajului, meseria de ziarist cedează ideii de informator-marfă și abdică de la principiile care ar fi trebuit să le conducă. În societatea informațională valabilă și pentru presa occidentală, ziaristul nu mai are deloc autonomie, confruntându-se cu noi ierarhi și noi stăpâni. Pe timp ce trece, noua paradigmă a presei seamănă din ce în ce mai mult cu o caricatură a celei vechi iar **independența ziaristului devine o legendă**. Lumea presei

apare la fel de sfâșiată de rivalități, tensiuni, mercantilisme și orgolii ca lumea politică. Instituționalizarea jurnalismului de piață, după respectul față de putere și prudența în legătură cu banii din fondurile de publicitate creează condițiile unui pluralism mediatic jigărit, un întreg „lanț de conjuncturi” consolidând dominația acelor care dețin deja autoritatea și bogăția. Multe dintre subiectele „bombă” sunt ținute la distanță, lumea fiind aburită cu non-subiecte, gândirea jurnalistică conformându-se intereselor stăpânilor. S-ar putea da nenumărate exemple atât „centrale”, cât și „locale” de prezentări evazive sau ambigue, minimalizări, deplasări de accente folosite în discursuri televizate sau exprimate prin interviu și declarații în presa scrisă.

Oricum, în esență putem spune că, puterea mediatică este stăpânită și dirijată peste tot în lume, - România și Valea Jiului nefăcând excepție de această regulă – de puterea economică și financiară. În această „combinație” intervine, nu fără un scop și interes **politică**, întotdeauna dornică și vital interesată de comunicare. Politica și politicienii știu foarte bine că intențiile, mesajele, programele și acțiunile în spatele cărora își au interesele, nu au sorți de izbândă dacă nu sunt „**comunicate**”. Este un adevăr deja arhicunoscut al vieții sociale că prin intermediul comunicării, al transiterii și manipulării de informații și opinii relevante, forțele politice caută să obțină adeziuni, să influențeze comportamente.

Pentru a face mai clar înțeles interesul politicienilor pentru „**stăpânire și dominarea presei**” scrise și audiovizuale, voi prezenta succint concluziile unui studiu special efectuat în acest sens. Modalitățile cele mai uzitate de politicieni pentru a-și face reclamă, pentru a câștiga aderenți și simpatizanți, adică alegători, constau într-un lanț de șiretlicuri, identificate aproape zi de zi în mass-media românească: prezentarea aparent neutră a propriei politici; înlocuirea artificială a răspunsului prin critica întrebărilor puse de preopinenți; sublinierea constantă a propriilor succese; atacul frontal asupra rivalului; atacul

disimulat asupra rivalului; trecerea sub tăcere sau negarea unor fapte sau evenimente, substituirea unei noțiuni alteia; fuga de răspundere, afișarea ostentativă a sincerității etc. Este un adevăr incontestabil că o apariție convingătoare la televiziune reușește să atragă mai multă simpatie din partea cetățenilor decât o duzină de adunări sau mitinguri de masă, costisitoare, organizate de un partid sau altul. Devenită un fel de „sat planetar” în sensul de loc în care toți știu sau vor să știe totul despre cât mai mulți, sau în care unii cred a știi totul, fără să-și dea seama că, de fapt, **știu numai ceea ce li se spune**, ori **apucă ei a afla**, lumea obține prin mass-media un nou simț.

Cred că nu mai este cazul să analizăm de ce interesul și atenția deosebită a mai marilor și importanților zilei pentru dominarea și stăpânirea a tot ceea ce înseamnă mass-media. De ce puzderia de ziare, mai ales în provincie? Aparent, dar numai aparent, nu ar exista o rațiune a acestora. Numărul mare de publicații nu înseamnă și calitate jurnalistică. În lipsa unei legislații în domeniu, absolut oricine poate fi „**editor de ziar**”. Fie că „titlul” respectiv apare o lună, două sau în tiraje de la câteva zeci în sus. Este relevant în acest sens un interesant articol publicat în presa centrală. Semnatarul articolului spune că în presa din capitală „s-a mai schimbat ceva”. În provincie însă, inflația de presă se menține. Este chiar mai rău decât pe vremea lui Năstase. Într-o zonă din sud a țării, într-o capitală de județ, similar cu aproape toate marile sau mai micile orașe apar nu mai puțin de 18 „**ziare**”. Da, chiar 18. Poate numărul lor este mai mare, existând și apariții de buzunar, tot ziare numite, editate de asociații de proprietari sau te mai miri ce alți editori pricepuți și inventivi. Majoritatea nu vând din tirajele „trase” nici cât să achite leafa contabilei. Din discuțiile cu unii dintre jurnaliștii ziarelor respective (care cu totul excepțional au angajați – colaboratori și nu sunt făcute de o singură persoană), am reținut că aceștia sunt trimiși cu plugușorul la strâns publicitate. De cele mai multe ori, scriu articole în funcție de cine dă lozul și interesul patronului. Interes de cele

mai multe ori opus interesului public general. Publicația numită ziar, a devenit așa, un fel de antemergător pentru afacerile insului devenit peste noapte editor de presă. Rațiunea acestuia este simplă și motivată economic: **„scot liniștit 8-12 pagini, știe primarul, șeful de la județ, de la fisc sau de la poliție că am gazetă și poate mai pică ba un contract, ba mă ocolește garda sau parchetul.”** Iată cum unii „ziariști” au devenit maeștri în arta șantajului ori pur și simplu unelte ieftine în mâinile unor șmecheri. Și tot de aceea sunt firme și instituții care dau reclamă la toată lumea, numai să nu apară, fie și într-o gazetă cu tiraj de 25 de exemplare (Cifra este corectă. Nu lipsesc zerourile!), ceva nașpa despre cutare instituție de stat, primarul x sau funcționarul y, unde banii de la buget sunt „la discreție”. Nu există pârghii legale sau deontologice care să curme acest fenomen. Concurența nu contează, seriozitatea unor colective redacționale și tirajele care într-adevăr acoperă zone întinse nu impresionează ordonatorii de credite a mai înaintelor amintite instituții bugetare continuând să promoveze aceeași politică de **„hai să ne înțelegem cu toată lumea, hai să trăiască toată lumea”**. În această conjunctură, a vorbi despre o piață media reală și sănătoasă este un nonsens, justiția dormind în păpușoi când vine vorba de cumetriile locale care violează ziaristica de bun simț.

Nici presa Văii Jiului nu face excepție de la regula generală. În loc să se adune și să fie conștienți că ce se întâmplă în prezent nu va fi veșnic, că unitatea face puterea, atmosfera mass-media este mai mult decât tensionată. Rivalitățile, orgoliile, „lucraturile pe la spate” pentru publicitate în detrimentul altuia decimează tot ce se poate numi presă. Pe acest fond, toată lumea pierde...

BIBLIOGRAFIE

- **TURIANU Corneliu, PAVEL Doru – Calomnia prin presă**, Casa de Editură și Presă Șansa SRL, București, 1996.
- **MITRAN Ion – Politică și comunicare**, Analele Universității Spiru Haret, nr. 1, 2000

CE ESTE OARE CREDINȚA ?

Da. Chiar așa. Ce este oare **CREDINȚA**? Vine de undeva? Este generată de ceva? Este **UMANĂ** această **CREDINȚĂ**? Poate ea domina ființa noastră? Poate **CREDINȚA** genera fenomenalul sau paranormalul. Poate **CREDINȚA** genera minuni? Unde este “**casa ei**”? Iată o sumedenie de întrebări la care ar fi bine dacă am putea răspunde repede, clar, obiectiv și pe înțelesul cât mai multora.

Dicționarele definesc **CREDINȚA** în mod cât de poate de general: “1- Faptul de a crede în adevărul unui lucru; 2- Ceea ce crede cineva – Convingere religioasă deplină, religiozitate; 3 – Fidelitate, devotament, statornicie față de cineva sau ceva; 4 – Convingere, certitudine, părere, opinie, idee, crez; 5 – speranță, nădejde.”⁷⁹

Să vedem însă **CREDINȚA** și din alt unghi, s-o analizăm “**mai amplu**” și din alt context...

CREIERUL. Este parte a sistemului nervos central format din trunchiul cerebral, creierul mic și emisferile cerebrale, mult dezvoltate la om. Creierul uman atinge o greutate medie variabilă de 1380 g la bărbat și 1250 g la femeie.

Un studiu destul de controversat conchide că bărbații sunt mai inteligenți decât femeile cu o medie a coeficientului

---

⁷⁹ Dicționar Enciclopedic, vol. I, A-C Editura Enciclopedică, București, 1993.

de inteligență superioară cu aproape patru puncte. Autorul studiului, John Philippe Rushton profesor de psihologie la Universitatea Western Ontario, precizează că decoperirea sa ar putea explica de ce atât de puține femei reușesc să urce în funcție la locul de muncă. În opinia profesorului, fenomenul „plafonului de sticlă” este cauzat probabil de o inteligență inferioară, mai degrabă decât discriminare sau lipsă de șansă. Rushton a ajuns la aceste concluzii după ce a analizat rezultatele testelor de aptitudine date de peste 100.000 de studenți, cu vârste cuprinse între 17 și 18 ani, de ambele sexe. Compararea unor factori precum abilitatea de a înțelege rapid un concept complex, creativitatea și capacitatea de a reacționa verbal – câteva dintre ingredientele principale ale inteligenței - a dezvăluit că băieții au un coeficient de inteligență mai mare cu 3,63 puncte. Media generală a coeficientului de inteligență este de aproximativ 100 de puncte.

Concluziile lui Rushton, confirmate pentru toate clasele și nivelurile de educație parentală spulberă un consens vechi de peste un secol, potrivit căruia bărbații și femeile ar avea, în medie, aceleași abilități mintale. De asemenea, ele vin în conflict cu statisticile din școli, care arată că fetele obțin la examene rezultate mai bune decât băieții. Însă profesorul Rushton explică aparenta contradicție prin faptul că fetele se maturizează mai repede și din acest motiv sunt mai bune în școală. Se poate chiar spune că până spre finele adolescenței fetele sunt ușor **superioare** față de băieți, ceea ce maschează o diferență de fond. Cu toate că experții acceptă faptul că bărbații și femeile diferă din punct de vedere mintal, bărbații fiind mai buni la orientarea în spațiu și femeile la testele verbale, ei presupuneau că diferențele se estompează până la a dispărea, în ceea ce privește inteligența pe ansamblu.

Concluziile lui Rushton se bazează pe credința că diferențele precizate ar fi legate direct de mărimea creierului, în condițiile în care alte studii arată că bărbații au creiere ușor mai mari decât ale femeilor. Asta înseamnă că bărbații au mai mulți

neuroni. Întrebarea este ce fac acești neuroni? Profesorul Rushton încearcă să răspundă: **„Ei conferă, probabil, un avantaj în procesarea informației.”** Criticii susțin că se poate ca rezultatele lui Rushton să fi fost **„dezechilibrate”** aprin includerea mai multor rezultate de teste date de femei, dar se opresc aici. Studiul pare să confirme alte cercetări similare, care sugerează că bărbații au creiere și coeficiente de inteligență mai mari decât femeile.

Profesorul John Philippe Rushton doctor în psihologie socială a mai stârnit o adevărată furtună în sânul comunității științifice în urmă cu mai mulți ani (2002) când a susținut că inteligența și comportamentul sunt influențate de rasă. Negrii, afirma el, sunt mai înclinați către infracțiuni, în timp ce asiaticii au șanse mai mari de a avea un coeficient de inteligență superior. Rushton își apără ambele studii: **„Sunt concluzii nepopulare, dar oamenii nu trebuie să se sperie de studierea unor probleme controversate. Avem dreptul că aflăm adevărul”** – declară el.

Revenind la creier, putem spune că acesta cuprinde centrii nervoși superiori de integrare și de reglare a funcțiilor organismului și reprezintă baza materială a activității psihice și a conștiinței umane. Elementul de bază al sistemului nervos este NEURONUL, celulă specializată în conducerea impulsurilor nervoase, compusă dintr-un corp celular, numit perikarion și din prelungiri protoplasmatiche de două tipuri : **axon** sau cilindru-ax, unic, de obicei lung, și **dendrite**, de obicei multiple și scurte. La naștere omul are între 10 și 100 de miliarde de neuroni. Este cunoscut și recunoscut de știință că acest **CREIER** este parte din materie **„organizată”** la cel mai complex nivel din câte există în universul cunoscut. Se mai știe, fiind de ademenă dovedit de știință că omul folosește doar o mică parte din volumul **CREIERULUI**. Adică, ceva ce înseamnă 7-8 procente. Geniile, **„sar”** peste 12-14 la sută. Ce se întâmplă oare cu restul creierului nostru? Se știe doar bine că **NATURA – DUMNEZEU** nu creează nimic inutil. Se știe

că în fapt, întregul nostru creier este activ. Dacă nu ar fi așa, dacă n-ar fi folositor, cu siguranță că s-ar atrofia până la dispariție.

„**Mecanismul uman**” este dominat de două stări: una conștientă, respectiv una inconștientă.

Starea conștientă prin organele de simț și alți receptori ne face să **conștientizăm** tot ce este în jurul nostru și parțial în **interiorul nostru** conform programelor existente în creier.

Starea inconștientă, poate mult mai complexă, controlează și coordonează tot ce se petrece în corpul nostru de la nivel de celulă până la funcționarea organelor interne, declanșarea, dirijarea și stoparea tuturor reacțiilor și transformărilor chimice, fizice, biologice, biochimice etc., etc., după programe mai mult decât riguros derulate de centrul de comandă din creier. Această ordine desăvârșită se menține și se derulează fără ca noi să conștientizăm acest lucru, fără să **comandăm** acest lucru. Regula este universal valabilă la specia umană, fie că este vorba de rasa albă, neagră, galbenă sau roșie. Inima bate în același ritm la omul normal. Fără să „**conștientizăm**”. Creierul știe ce trebuie să facă. Celulele organismului „**lucrează**” într-un ritm normal, precis și constant, alimentate de „**energia vitală**” extrasă din alimente printr-un complex șir de transformări multiple, complexe și riguros de precise. Nu știm acest lucru, nu-l conștientizăm, nu-l **comandăm** și nu-l **vizualizăm** deși **mecanismul** intern uman se derulează. Cum? După programul din creier. Din **zona cerebrală mare** și încă puțin cunoscută.

Să mai continuăm cu câteva exemple. Ne așezăm la masă. Mâncăm. Începem să mestecăm alimentele. Nu dăm din fălci la infinit, ci înghițim exact când trebuie. Nici mai repede, mici mai târziu, ci exact când bolul alimentar este gata preluat de dinți, limbă și sucurile salivare. Conform soft-ului din hard-ul creier.

Embrionul uman se dezvoltă în **condiții normale**, cu aceeași viteză, astfel încât exact la nouă luni **procesul**

tehnologic să fie gata. Cine și cum dirijează și controlează tot acest proces? Programul din creier.

Ne-am tăiat la un deget. Sau mai grav, am avut o intervenție chirurgicală cu o incizie spre interiorul corpului nostru. Cine și cum „**programează**” lipirea tăieturii care se reface rămânând doar cicatricea ca amintire a intervenției făcute? Exemplele ar putea continua.

La un om sănătos se poate spune că programul cerebral, funcționează normal, corect. Ce se întâmplă însă când apare o boală, o disfuncționalitate a unui organ intern? Simplu: comanda de la creier la organul bolnav sau la zona corpului în suferință, suferă o dereglare. Dacă printr-o metodă oarecare, reușim să refacem integritatea **căii de comandă** avariate vom putea constata revenirea la normal. În general o persoană bolnavă este „**reparată**” cu medicamente de către medic, aplicând principiile științelor medicale. Am spus în general, deoarece se poate și altfel...

Ați auzit cu siguranță relatări conform cărora un bolnav a auzit de un **medic bun** la care dacă va merge se va face bine. Și așa se și întâmplă! Merge la acel medic, acesta nu-i face absolut nimic, doar îl consultă, îl mângâie în creștetul capului și-i recomandă câteva pastile banale. Și boala dispare.

Interesante și reale sunt exemplele când creduli se adresează unor **vrăjitoare sau regine** care practică **magia albă** sau tot felul de **practici de vindecare dubioase**. Deși în toate aceste cazuri este clar că putem vorbi de șarlatanie, înșelăciune și păcăleală, uneori se obțin rezultate pozitive. Sunt „**rezolvate**” boli sau alte probleme gen faceri și desfaceri de căsătorii, scoatere de argint viu, alcoolism, impotentă etc., etc., etc.

Cele mai relevante rezultate se pot însă, consemna pe fond religios. Nu o dată preotul dintr-o biserică împreună cu credincioșii prezenți la procesiunea religioasă, rugându-se pentru însănătoșirea unui confrate au reușit să-l facă bine și să-l redea comunității.

Cine nu a auzit de vindecări miraculoase după desfășurarea unor procesiuni religioase sau pelerinaje la așa zise locuri sfinte? Numeroși credincioși și-au considerat rezolvate probleme de diverse naturi după ce au sărutat sau atins moaștele unor sfinți sau sfinte din diverse biserici și mănăstiri. Alții au băut **apă sfințită** și s-au simțit mântuiți. Care să fie oare explicația acestor fenomene? Sunt minuni? Sunt fapte pentru rezolvarea cărora a intervenit divinitatea?

NICIDECUM! Oamenii s-au ajutat singuri. Prin **CREDINȚĂ**. Prin declanșarea puterilor care-și au – cu siguranță - locul în partea **necunoscută** a creierului nostru. **Crezând** întra-adevăr în **CEVA**, acel ceva devine realizabil. Puterea gândului există, este reală și dă rezultate. Dacă am ști mai multe despre **ce avem în cap**, poate am înțelege telepatia, telechinezia, levitația, hipnoza și multe alte fenomene catalogate în prezent paranormale sau minuni și poate, le-am putea chiar practica.

Încă din străvechea istorie a omenirii toate aceste aspecte legate de **CREDINȚĂ** au fost **exploatate** la maxim de **BISERICĂ**. Dar mai cu seamă de un mare număr al reprezentanților bisericii, clerul.

Există încă multe regiuni subdezvoltate pe globul pământesc unde omul trăiește încă în „primitivism”. La fel ca și în epocile primare ale existenței umane, în aceste zone, credincioșii religiilor rămase primitive, cred că zeii trimit bolile și toate relele și că tot zeii sunt aceia care le pot îndepărta. Pentru că omul needucat, incult, nu este în stare să producă vindecări, acesta îl caută cel mai repede pe preot care să intermedieze intervenția salvatoare, vindecătoare între el și divinitatea nedefinită. Pentru omul educat, medicul este cel care este căutat pentru îndepărtarea bolii. În spitale și cabinetele medicilor nu există năucitorul fum de tămâie, lumânări sau alte halucinogene. Medicul vindecă fără tărași, fără procesiuni și inervante imnuri gânguite nazal.

„Toate religiile promet o viață viitoare; Toate presupun că anumite persoane pot atinge stări superioare de existență prin învățături sau exerciții. Aceste persoane sunt preoți, adepți, sfinți, etc. Astfel de exerciții sunt caracteristice pentru superstițiile primitive, pentru mitologia greacă, pentru budism, pentru catolicism și pentru majoritatea celorlalte religii... Puterea unei religii dispare atunci când aceasta încercă să devină rațională sau realistă.” – precizează **Richard Serjeant** în lucrarea sa „**DUREREA**”.

Trăim începutul mileniului trei. Avem condiții fără precedent de a învăța, de a ne instrui, de a pătrunde tainele universului, de a căuta răspunsuri la orice fel de întrebare pentru luminarea vieții. **CREIERUL** ne ajută. Pare de necrezut, dar chiar în acest context foarte mulți oameni ai vremilor noastre sunt decizi să-i urmeze pe „**întemeietorii de religii și întemeietorii de miracole**” într-o sumedenie de secte și frații, dacă aceștia afirmă cu tărie că își primesc învățăturile și cunoștințele direct de la Dumnezeu, că drumul pe care îi ademenesc pe oameni este primordial și unic și că garantează mântuirea. Nu se poate ști numărul sectanților fanatici ai miracolelor. Este imposibil a se face un recensământ în acest sens. Se estimează însă că numărul acestora este alarmant de mare. Adică foarte multe milioane. Și se mai știe că „**întemeietorii de religii**” și desigur iluzii, încasează, încasează, încasează...după sublimul exemplu al celor mari. În automăreția lor fanatică fondatorii sectelor nu observă că, în mijlocul curentului, ei nu schimbă decât caii, nu și direcția, calea sau scopul. Pentru a **atinge** și domina **CREDINȚA**. Și atunci obții orice...

Marcu scrie (V.25) că la Isus a venit o femeie **care „suferise mult”**. Personalitatea și renumele de vindecător miraculos și priceput la toate ale lui Isus erau arhicunoscute. **CREDINȚA** în capacitatea acestuia de a face minuni era o certitudine. Vindecătorul Isus a fost rugat să-și așeze mâinile

deasupra capului femeii pentru a o vindeca de o boală care mai bine de doisprezece ani o purtase pe la nenumărați doctori dar care nu au putut să o ajute. În jurul „maestrului” Isus lume multă într-o așteptare plină de speranțe. Mulțimea voia să **vadă o minune!** Bolnava voia și era convinsă că va trăi o vindecare miraculoasă. Suferinda venise la întâlnirea cu Isus cu un gând profund dominat de **CREDINȚĂ**: „**dacă aș putea doar să mă ating de haina Lui, mă voi tămădui**”. Isus a făcut ce știa că trebuie să facă și „**îndată a secat izvorul bolii. Și a simțit în tot timpul că s-a tămăduit de boală.**” Cu siguranță că, **MÂNTUITORUL** trebuia să știe de unde vine acest efect care îi era atribuit. Știa **ce este** și mai ales **ce efecte** are **CREDINȚA**. După ce femeia vindecată i-a atins veșmintele vrând să-i mulțumească, acesta i-a explicat, conform scripturii, într-o versiune mai mult decât modernă și la obiect enigma vindecării:

„fiica mea, CREDINȚA ta te-a mântuit; du-te în pace și fii tămăduită de boala ta.”

Unul dintre cei mai deosebiți și renumiți yoghini cunoscuți vremilor noastre a fost Paramahansa Yogananda. Acesta a întemeiat în anul 1917 Organizația **Self Realization Fellowship** (frăția auto-realizării), care are adepți în întreaga lume. Legile de conduită ale Frăției auto-realizării se grupează în jurul unei afirmații esențiale ale marelui yoghin:

„Dumnezeu îi ajută pe cei care se ajută singuri. El v-a dat puterea voinței și a concentrației, credință, rațiune și o minte sănătoasă, pentru ca voi să vă puteți ajuta singuri, în toate suferințele trupești și sufletești. Voi trebuie să faceți apel la toate capacitățile voastre și, concomitent, să-i cerșești ajutorul. Când vă rugați sau faceți meditații de vindecare, să vă spuneți mereu că aveți nevoie de propria VOASTRĂ putere, care va fost dată de Dumnezeu, pentru a vă vindeca pe voi înșivă sau pe alții.”

Ca maestru și practicant yoga, Paramahansa Yogananda cunoștea și stăpâna foarte bine legile efectelor psihologice:

„Nu poți ști niciodată dinainte când vei fi vindecat, de aceea nu trebuie puse limite în timp. CREDINȚA și nu timpul va decide când intervine vindecarea. Rezultatul final depinde de trezirea corectă a forței vitale și a stării conștiente și inconștiente a respectivului.”

Cultura și cunoștințele acestui yoghin deosebit, pentru care tămâia și aghiasma i-au fost la fel de străine ca echilibrul și fericirea unei căsătorii pentru un preot catolic adevărat, ating profunzimea și esența vindecărilor miraculoase dintr-o CREDINȚĂ cu totul necreștină, care ne călăuzește mai degrabă spre **cunoașterea** fenomenelor decisive ale vindecării autosugestive.

În cele mai multe cazuri, **credința în efectul** terapiei produce efectul scontat. De multe ori adevărata CREDINȚĂ depășește granițele posibilului științific cunoscut momentan, producând „**consecințe benefice**” care neputând fi explicate rațional sunt considerate de mulți **minuni**. Nu tot ce nu putem explica la un moment dat, nu înseamnă că nu este posibil și **NORMAL**. S-a dovedit științific faptul că subconștientul – conștientul-automat - declanșează funcții electrochimice ale creierului cu efecte imprevizibile pentru câmpul de percepere și explicitare a unor oameni.

Testarea în spitale a numeroase medicamente noi, a dovedit în repetate rânduri că deja CREDINȚA în efectul produsului farmaceutic poate aduce vindecarea. Astfel, efectul asupra bolnavilor supuși experimentului a fost aproximativ același fie că la 50 la sută dintre ei s-a administrat medicamentul real, respectiv la 50 la sută zahăr prelucrat după culoarea și forma **pastilei test**. Efectul numit **PLACEBO** se bazează atât pe CREDINȚĂ cât și pe **SUGESTIE**. Deci ceea ce Yogananda definește prin puterea CREDINȚEI, a voinței și a concentrației la vindecare, științele medicale folosesc noțiunea de **SUGESTIE**.

Ceea ce preoții și teologii tănuiesc în „**explicația miracolului**” era cunoscut cu aproape o jumătate de mileniu în

urmă. **Paracelsus** , pe numele său adevărat Theophrastus Bombastus von Hohenheim care a trăit între anii 1494-1541, a fost întemeietorul unei **științe a vindecării**. El a subliniat și evidențiat importanța „**sufletului**” adică, ceea ce astăzi poartă denumirea de „**psihic**” în viața normală și bolnavă. A recunoscut și explicat pentru prima dată conexiunile patologice trecute până atunci cu vederea la boli catalogate noi ca nevrozele și psihozele. Pentru Paracelsus vindecarea era opera forței și puterii **voinței de viață**. Iată cât de actuale erau acum aproape 500 de ani opiniile gânditorului despre „**puterea de închipuire**” exprimate în valoroasa lucrare IMAGINATIO.

„Omul este supus imaginației, iar imaginația, deși este invizibilă, imperceptibilă, acționează în corp și printr-o substanță, ca și cum ar fi o substanță.

Imaginația poate crea boală, o boală cumplită, și poate produce bucurie și sănătate.

De aici rezultă că imaginația este mai mult decât natura și că ea domnește, ea sustrage însușiri înnăscute, astfel încât nu mai sunt recunoscute nici cerul și nici natura pământului.

De aici rezultă că multe sunt, imposibile medicului și cu cât este mai puternică imaginația, cu atât este mai slabă acțiunea medicului.

De aceea mulți de însănătoșesc prin CREDINȚA IMAGINAȚIEI, însă mulți se și îmbolnăvesc.

Prin astfel de închipuiri se creează credința atât în miracolul sfinților, cât și în medicamentul... care însănătoșește, lucru care este atribuit sfinților și miracolelor... deși totul a venit din credința dată de imaginație.

Credința poate fi dreaptă sau greșită, totul depinde numai de puterea imaginației.

Si dacă un profet fals vrea să impresioneze poporul pentru a fi considerat un sfânt, iar rezultatele lui se bazează

pe credința iubirii și a speranței, atunci miracolele acestea se vor produce, nu prin puterea lui, ci a celor care aduc o credință atât de puternică.

Mai știm că acei care fac lucruri atât de minunate în numele credinței, dar care folosesc, în numele lui Isus, porunca, **RIDICĂ-TE ȘI FII VINDECAT!** trăiesc în falsitate și înșelătorie. Căci miracolele pe care le fac se produc din voința bolnavului și din puterea propriei lui credințe, pe care ei o cred primită de la Dumnezeu. De aceea el nu este însănătoșit prin darul celui în care-și pune speranța, ci prin credința pe care el însuși o are.

Datorită unor astfel de rezultate, sfinții nu există, numai la creștini, ci și la turci și la alții. De aceea nu trebuie privită persoana profetului sau a sfântului, ci credința celor care s-au însănătoșit, și nu trebuie luată în considerare, credința falsă, căci acesta este idolatrie.

Căci lipsa rațiunii și necunoașterea naturii, este mare la foarte mulți, lucru care poate fi zilnic verificat, iar nimicurile se nasc la cel care are un cap fără creier”.

Multe dintre prezicerile lui Upanișade cu mai bine de două milenii înaintea erei noastre în „**Convorbirile unui sătul de viață cu sufletul său**”, tot ceea ce gânditorul grec Aristotel (384-322 î.Hr.) a ridicat prin psihologia sa de grup la rang științific, tot ce a dezvoltat Rene Descartes (1596-1650) și Baruch Spinoza (1632-1677) despre conștiința umană, tot ce a explicat Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716) prin introducerea termenului de **cauze ale scopului** și a vorbit pentru prima dată despre existența unui **inconștient**, tot ce englezul John Locke (1632-1704) a condus prin cunoașterea de **Sensation** adică percepția senzorială și **reflection** adică autopercepția, la constatarea calității senzoriale subiective, tot ce a realizat compatriotul său David Hume (1711-1776) prin **TREATISE ON HUMAN NATURE** (Tratat despre natura umană) ca revenire a tuturor conținuturilor de conștiință la

impresii și asocieri, tot ce a evidențiat Wilhelm Mundt (1832-1926) în laboratoarele psihologice prin cercetări empirice, cu determinarea voinței și a conștiinței existenței umane, tot ce a obținut Wilhelm Dilthey (1833-1911) cu afirmația lui, conform căruia omul este „**dat inițial în trăire și în totalitatea sa**”, tot ce l-a condus, în fine, pe Sigmund Freud (1856-1939) prin procedeele sale de vindecare a nevrozelor la noi puncte de vedere, tot ce a adus în discuție Carl Gustav Jung (1875-1961) ca teorie a energiei, a dezvoltării individualității, precum și cunoașterea inconștientului personal și colectiv, într-un cuvânt, tot ce au găsit, au cercetat și au dovedit toți acești învățați oferă în ansamblu explicația **INEXPLICABILULUI APARENT**. Chiar dacă nu sunt cunoscuți precursorii lor, precum și urmașii care le-au dus ideile mai departe, aceste cunoștințe au devenit o parte a existenței noastre cotidiene. Putem spune așadar că în ciuda cunoștințelor exacte, neștiința maselor mai oferă și astăzi o șansă **întemeietorilor de religii**.

Lecturând acest text aș putea fi acuzat că am ceva împotriva religiilor. Nu este nicidecum așa. Respect atât religia în care am fost botezat cât și toate celelalte religii **care îi respectă pe credincioși**.

Acolo însă unde neștiința credincioșilor este exploatată cu nerușinare, acolo unde mulți fac jonglerii cu **miracole** și **minuni** care nu sunt miracole și minuni, unde se bate răsunător monedă pe **credința dresată**, unde religiile amenință și își constrâng adepții cu tot felul de ineptii și pedepse pe lumea aceasta dar mai ales cealaltă, nu pot respecta religia respectivă indiferent de natura ei, riscând după opiniile multora cu care am discutat pe această temă prețul unei condamnări veșnice. Exprimarea liberă, punerea creierului la lucru pentru a găsi răspunsuri la întrebări sensibile, **nu înseamnă nicidecum renunțarea la Dumnezeu...**

Tot ceea ce oamenii nu înțeleg se află de fapt în mintea lor, în creierul lor. Cercetătorii de la mari universități ale lumii

au întocmit un top al lucrurilor misterioase și tot ei au încercat să explice „**fenomene ale creierului**” ca: geneza viselor, ce părți din creier activează râsul, cum se memorează primul sărut, prin ce mecanisme apar semnalele de trezire din somn, și alte „**senzații fantomă**”. Prelungirea vieții a rămas încă o enigmă, dar specialiștii în criogenie ar putea desluși misterul.

Iată câteva exemple de „**fenomene**” controlate și coordonate de „**porțiunea mare**” a creierului nostru.

- **Dacă am întreba zece persoane** ce sunt visele, cu siguranță am primi tot atâtea răspunsuri diferite. Una dintre teoriile acceptate de cercetători referitoare la geneza viselor ar fi că oamenii visează ce n-au făcut în timpul zilei și trec prin emoții neexperimentate. Altă teorie spune că visele apar ca urmare a unor legături între neuroni. În general, oamenii de știință sunt de acord cu faptul că visăm în faza cea mai profundă a somnului, numită Rapid Aye Movement (REM – mișcare rapidă a privirii).

- **Existența unei vieți veșnice** este valabilă doar în povești. În existența noastră îmbătrânim pentru că sistemul nostru imunitar se degradează. Principalele cauze sunt bolile și stresul. Odată cu înaintarea în vârstă, mecanismul de refacere a organismului își încetinește funcțiile. Ipotetic putem spune că acest întreg complex de fenomene se derulează conform unui program din zona „**creierului mare**”.

O șansă pentru prelungirea vieții ar fi criogenia. Aceasta este o metodă care ar putea permite conservarea corpului uman afectat de o maladie netratabilă până la descoperirea „remediului”. La momentul de față cei mai avansați în acest domeniu sunt cercetătorii americani. Centrele de criogenie din Alcor Life Extension Foundation din Arizona fac experimente, păstrând corpuri umane decedate din cauza unor maladii incurabile pentru a le „umple” cu nitrogen lichid, la o temperatură de -320 grade Fahrenheit (78 K).

- **Unele experiențe ale vieții** sunt greu de uitat. Ca exemplu putem aminti primul sărut. Cum reușește oare o

persoană să nu uite filmul unei astfel de experiențe personale? Un posibil răspuns ar fi „cutia cu amintiri” adică materia cenușie în care sunt stocate toate amintirile și sentimentele. Specialiștii în domeniul cercetării creierului uman susțin că oamenii nu uită niciodată emoțiile foarte puternice. În general, oamenii nu uită. Absolut toate informațiile înmagazinate în creier sunt stocate și activate în „sertărașe”, reactivarea lor fiind posibilă dacă am cunoaște mai multe despre ce și cum ființează și activează partea mare a creierului uman.

- **Datorită bioritmului**, oamenii respectă zilnic un program de 24 de ore. Una dintre cele mai evidente efecte ale ceasului biologic este trezitul din somn la o oră exactă, stabilită mental înainte de culcare. Despre ceasul biologic se mai poate spune că printre multe altele influențează procese importante din organism cum ar fi digestia, reglarea temperaturii corpului, tensiunea arterială, producția hormonală etc. Cercetătorii au stabilit că intensitatea luminii potrivește ceasul biologic, înainte sau înapoi, prin reglarea hormonului melatonină.

- **Râsul face parte** dintre cele mai puțin înțelese comportamente umane. Cercetătorii au descoperit că în timpul râsului trei părți ale creierului uman se activează: o parte de gândire care ajută la înțelegerea unei glume de exemplu, o arie de mișcare ce pune mușchii în mișcare și o regiune emoțională care provoacă hohotele. Necunoscut este însă de ce unele persoane râd la glumele roste, la filmele de groză sau alte comportamente și fenomene care ar trebui să genereze reacții exact contrare. Indiferent cum ar fi, cert este că râsul ne face bine...

- **Creierul nu uită niciodată** că are întregul organism uman în subordinea sa. Astfel, dacă o persoană ca urmare a unei întâmplări nefericite, suferă o amputare, stimulii nervoși vor reacționa ca și cum organismul lipsă ar fi tot acolo. Nervii din locul afectat crează noi conexiuni și continuă să transmită semnale creierului ca și cum „ramura lipsă” ar mai fi acolo.

Cunoscând și aprofundând mai mult funcționalitatea „creierului mare” cu siguranță că am putea interveni și influența viața noastră în sens pozitiv. Mai cu seamă în sensul protejării organismului uman față de boli. Apariția unor boli noi despre care putem vorbi în ultimii ani sau neelucidarea cauzelor unor alte boli care persistă de sute de ani ar putea fi lămurită dacă omenirea ar investi mai multe fonduri pentru cercetarea creierului uman în detrimentul înarmărilor de tot felul și altor investiții contrare vieții și existenței umane.

Iată doar câteva dintre bolile misterioase permise a se manifesta de hardul din „creierul mare” insuficient cunoscut și controlat.

- **SIDA.** De 25 de ani de când există a făcut mii și mii de victime mai ales în țările în curs de dezvoltare. Nu se știe oficial „de unde vine”. Cu toate eforturile cercetătorilor până la momentul de față nu a fost găsit nici un leac împotriva teribilei boli.

- **Boala Alzheimer.** Se manifestă prin pierderi de memorie. În ultima vreme se constată o extindere a bolii. Nu are tratament.

- **Răceala obișnuită.** Deși este cunoscută de sute de ani, se manifestă la persoane de toate vârstele fiind practic cea mai frecventă și răspândită afecțiune. Doctorii încă nu cunosc cauzele „răcelii”.

- **Gripa aviară.** Omenii nu sunt imuni la virusurile purtate de păsări. Dacă suferă mutații, virusurile se pot transmite și de la om la om. Mortalitatea poate fi extrem de ridicată. Gripa aviară „a panicat” în anul 2006 populația a numeroase țări din Asia și Europa.

- **Pica.** Este o boală frecventă mai ales la copii. Se manifestă prin tendința de a mânca lipici, clei, gunoi și alte dubioșenii. Apariția ei este înrudită cu deficiența de minerale. Specialiștii nu au găsit leac pentru această afecțiune mai mult decât ciudată.

● **Dereglările autoimune.** Celule organismului nu mai funcționează normal și încep să „atace” sistemul imunitar. Bolile autoimune apar pe neașteptate. Medicii pot doar să amelioreze simptomele, neexistând un tratament concret, pentru astfel de afecțiuni.

● **Scrizofrenia.** Este una dintre cele mai severe afecțiuni psihice. Bolnavii trăiesc în lumi paralele și nu pot face diferența între real și fantastic. Nu se știe „de unde vine” și cum poate fi tratată.

● **Boala Creutzfeldt Jakob.** Este o boală rară, care distruge treptat creierul, cunoscută și sub denumirea de „boala vacii nebune”. De cele mai multe ori este fatală.

● **Sindromul oboselii cronice.** Nici un test de laborator nu poate măsura severitatea bolii, ale cărei simptome apar brusc. Cei afectați au senzația de oboseală insuportabilă, dureri de cap, tulburări de somn și depresie.

● **Boala Morgellon.** Este o maladie cu simptome neobișnuite. Persoanele care suferă de această boală se plâng de mâncărimi intense ale pielii. Unii specialiști spun că boala este „închipuită”. Alții că simptomele sunt reale.

Presa Văii Jiului după 1989

În Valea Jiului presa s-a dezvoltat cu oarecare întârziere față de alte orașe și ținuturi transilvănene și datorită faptului că viața urbană a luat naștere aici mult mai târziu ca în alte părți. Locuitorii zonei s-au ocupat dintotdeauna cu agricultura și creșterea vitelor, deși din antichitate, respectiv din epoca romană, se găsesc urme materiale care confirmă exploatarea aurului în zonă. În timpul Evului Mediu, această ocupație începe să capete mai multă consistență, căci, într-un document din 20 noiembrie 1513, spălătorii de aur și minerii din zonă sunt amintiți cu obligații precise către stăpânul lor feudal. Informația se menține și în **Lista lui Ion Czemntes** din Cluj despre minele și spălătorii de aur, ca și în lucrarea lui Samuel Koleseri, intitulată **Auraria Romano-Dacică**. O exploatare sistematică a bogatelor zăcăminte de cărbune existente aici începe doar în secolul al XIX-lea, când stăpânirea austriacă încurajază excavația. Cert e că în a doua jumătate a secolului al XIX-lea apar în Vale societatea maghiară “Salgotarjan”, care face și primele investiții substanțiale. Încet-încet, locuitorii zonei cu posibilități materiale mai reduse se îndreaptă și înspre minerit, colonizând rând pe rând locurile din preajma minelor și dezvoltând, în câteva localități deja existente, adevărate colonii minerești, și, în cele din urmă, pe lângă ceilalți factori de cultură cunoscuți, **își face apariția și presa.**

La început presa apărută în această zonă a fost scrisă în limba maghiară, deoarece populația căreia i se adresa aparținea comunității maghiare și apoi limba oficială a administrației era limba maghiară. Se poate aminti astfel faptul că la Hunedoara este semnalat în 1876 ziarul **“Hunyad”**, conținând știri “din județ, din țară și de peste graniță”. Cel dintâi periodic al locului este însă **“Zsilvolgy”** (Valea Jiului), cu subtitlul **“Vegyés tartalmu de különösen Közmüvrlödési Röplap”**, ceea ce s-ar traduce prin “Foaie volantă de cultură și informație diversă”, care are înscris pe frontispiciu și locul și data apariției, adică: “Deakgyarmat, 1887, januar ho 16”, respectiv “Colonia Deak (din Petroșani), 16 ianuarie 1887”. Cum exemplarul în cauză se păstrează ca “unicat” la “Muzeul Mineritului” din Petroșani nu știm dacă publicația a avut o viață mai lungă sau a apărut cu totul incidental. Totuși, se poate susține că au apărut mai mult numere din respectiva publicație, deoarece, redactorul publicației, Miklos Nagy, care semnează articolul de fond **Tortenelmi visszapillantás (O reprivire istorică)**, promite că în numerele următoare, informațiile date de el despre vechimea mineritului din zonă, vor fi completate de dr. Solyom Fekete Ferencz, președintele Tribunalului din Deva. Ziarul a fost tipărit în Hațeg, în tipografia lui Isidor Berger.

Putem spune că așa a început jurnalistica în ținutul Văii Jiului. Evoluția presei în zonă și ținutul Hunedorei a avut o derulare interesantă. Au apărut o multitudine de ziare cu apariție cotidiană, săptămânală sau cu o periodicitate mai lungă.

Apariția publicațiilor revistelor și ziarelor hunedorene constituie subiectul unui amplu studiu aflat încă în lucru. Odată cu presupusa finalizare intenția este de a publica lucrarea **ISTORIA PRESEI HUNEDORENE** care va prezenta prima încercare de a identifica și nominaliza toate ziarele apărute în Valea Jiului și Ținutul Hunedorei începând cu anul 1876. În ultima parte a acestei lucrări voi consemna o

listă a ziarelor și periodicelor apărute după anul 1989 în județului Hunedoara. Prezentarea titlurilor va fi reluată în extenso în lucrarea finală, contând pentru acest lucru și pe sprijinul și colaborarea fondatorilor și editorilor de presă, fapt ce nu am reușit al realiza până la această dată, cu toate eforturile făcute.

„ ZORI NOI” (23 decembrie 1989)

TRĂIASCĂ ROMÂNIA LIBERĂ!	
COMUNICATUL către țară al Consiliului Frontului Salvării Naționale	Zori noi
Cetățeni și cetățene,	Ziar al municipiului Petroșani
<p>5. Restructurarea agriculturii și sporirea micii producții țărănești. Oprirea distragerii satelor.</p> <p>6. Reorganizarea învățământului românesc potrivit cerințelor contemporane. Reorganizarea structurilor învățământului pe baze democratice și uraniste.</p> <p>Eliminarea dogmelor ideologice care au provocat atâtea daune poporului român și promovarea valorilor sale adevărate. Eliminarea minciunii și a imposturii, și stăruirea unor cetățeni de competență și justiție în toate domeniile de activitate.</p> <p>Ascurarea pe baze noi a devotamentului și economiei a României.</p>	<p>ANUL XLVI, NR. I (1159) SIMBĂTA, 23 DECEMBRIE 1989 4 PAGINI — 50 BANI</p> <p style="text-align: center;">A P E L</p> <p>Către întreaga populație a județului HUNEDOARA</p> <p style="text-align: center;">CETATENI !</p>

Primul număr al ziarului liber, născut în noaptea de 22 decembrie 1989, a purtat în mod paradoxal același nume ca și ziarul ce a apărut pentru prima dată în Valea Jiului, în 4 decembrie 1944. Adică, Zori Noi. Lucrurile nu au fost însă deloc simple. Ca în toate redacțiile din România comunistă, în perioada 16-22 decembrie, ziariștii au trudit din greu la confectionarea discursurilor potențaților vremii, care cu spirit proletar, condamnau „huliganii” de la Timișoara, fără să aibe habar că în orașul de pe malul Begăi, Revoluția învinsese de o săptămână. La redacția ziarului „Steagul roșu”, Revoluția s-a produs ceva mai târziu, pentru că atrunci, în prima zi de Revoluție, în fruntea redacției au rămas aceeași corifei ai PCR,

susținuți puternic de garda veche, care nu a lăsat celor mai tineri nici o șansă de exprimare și manifestare liberă. Nici măcar pe aceea de a da un nume în ton cu suflul de libertate ce se consolida în țară.

După ședințe interminabile, după certuri aprige și mai ales după repetate drumuri ale conducerii la noile organe, ce preluau puterea locală, conform obiceiului, pe la ora 2 noaptea se ia în sfârșit decizia de a se trimite la tipar primul număr liber al ziarului, cu titlul de „Zori Noi”.

Primul număr a fost o amestecătură de comunicate ale FSN, de la nivel central, telexul, de pe care până atunci se preluau ședințele CPEX, devenind noua tribună de umplere a spațiilor ziarelor vremii, cu comunicate cu aceeași limbă de lemn și cu informații care mai de care mai alarmiste. Dincolo de toate acestea însă, ziarul a ieșit pe piață pe data de 23 decembrie 1989, într-un tiraj de 22 000 de exemplare care pur și simplu s-au evaporat, unele fiind cumpărate altele fiind oferite gratuit direct de la rotativă. Curios însă este faptul că nimeni din redacție nu avut curajul să scrie nimic, fiecare ziarist punându-și pielea la adăpost, în caz că Revoluția nu ar fi ieșit victorioasă.

Evoluția cotidianului Zori Noi avea să nu mai fie așa cum și-o doreau ziaristii, pentru că odată cu regimul s-au schimbat și regulile jocului, reguli absolut noi pentru toată lumea și pe care unii dintre jurnaliștii vechi n-au reușit să le învețe poate nici până în ziua de astăzi.

Dacă în prima noapte s-a instaurat la conducerea redacției o echipă numai pe jumătate schimbată, respectiv redactorul șef rămânând același, Simion Pop. Adjunctul a fost uns în persoana lui Tiberiu Spătaru, unul dintre cei mai comozi jurnaliști, care toată activitatea de ziarist a avut o problemă majoră: nu și-a făcut niciodată norma. Și-a făcut însă norma doar în ceea ce privește promovarea, pentru că prin luna februarie 1990, ajutat de o parte a ziaristilor a reușit să se instaleze în fruntea redacției, având ca adjunct pe șeful de la

viața de partid, Ion Mustață. Cu alte cuvinte, ziarul a intrat într-o perioadă în care cenzura și teama de a nu deranja noile organe ale puterii locale și centrale au fost cuvintele de ordine și frâna care a curmat orice inițiativă și orice act de curaj. Nu este nici un secret faptul că ziarul devenise un apendice al noilor instrumente ale puterii, conducerea începându-și ziua de muncă la „noul partid”, iar ziariștii fiind obligați să scrie la comandă mai rău chiar ca înainte de 1989. Cu alte cuvinte, se schimbaseră un stăpân cu mai mulți, deși grijile redacției trebuiau să fie cu totul altele. Era vorba despre necesitatea modernizării tiparului, era vorba despre aprovizionarea cu hârtie, era vorba despre achiziționarea unor mijloace de transport, era vorba despre organizarea unei rețele de difuzare a presei și mai ales era vorba despre asigurarea salariilor personalului, salarii care nu mai veneau de la Gospodăria de partid.

Datorită acestor noi aspecte, viața redacțională a fost mai mult decât tensionată, mai ales că pe piața Văii Jiului au apărut noi publicații, care într-un fel sau altul făceau concurență, dislocând un număr important dintre cititorii tradiționali, obișnuiți să citească doar un singur ziar.

Situația dăinuie până prin anul 1991 în toamnă, când pe fondul nemulțumirii cvasigenerale, datorită dictaturii feroce a redactorului șef adjunct, Ion Mustață, colectivul redacțional se revoltă și acesta este nevoit să renunțe la funcție, locul său fiind luat de Mircea Bujorescu, un ziarist mai tânăr, bun prieten cu Bachus, care își luase o aură de disident al defunctului regim de dinainte de 1990.

Cu toate acestea lucrurile iau o turnură favorabilă pentru ziar, pentru că redactorul șef, Tiberiu Spătaru este depășit de situație, iar ziariștii mai tineri încep să prindă curaj, îmbunătățind simțitor actul publicistic. În ciuda numărului mare de ziare apărute pe piață, Zori Noi continuă să dețină supremația, deși tirajul său începe să scadă, la început nesemnificativ, apoi mai consistent, în ton cu noua situație socială ce începea să se instaureze în România.

După aproximativ o jumătate de an, în luna mai 1992, se înființează Societatea Comercială Zori Noi, societate cu capital integral de stat, care prelua întreg patrimoniul fostei redacții și bineînțeles și personalul angajat al acesteia.

În urma mai multor tururi de scrutin, desfășurate în prezența reprezentanților Prefecturii, Primăriei Petroșani și chiar a unui reprezentant al guvernului, chemat la ordin de vechea gardă din redacție, este ales ca director Mircea Bujorescu, un adept al FSN, unde era membru și de unde va ajunge la alegerile din 1992 pe funcția de consilier local. În primul consiliu de administrație al noii societăți pe lângă Mircea Bujorescu, director și președinte al CA vor fi numiți reprezentanți ai noii puteri din mai toate segmentele, indiferent dacă aveau sau nu aveau trângente cu presa. Iată componența Consiliului de Administrație: Mircea Bujorescu, Ionel Botoroagă, subprefect al județului, Ioan Uifălean, vicepreședinte al Consiliului Județean, Vasile Negrilă, Garda Financiară, Ion Nicolae Căprar din partea Consiliului Local Petroșani, Nicușor Vulpe, director la UMIROM Petroșani, Alexandru Bogdan, viceprimar al Petroșaniului, Gheorghe Chirvasă, ziarist și Maria Lupa, contabilul șef al societății.

Odată cu înființarea societății comerciale, ziarul intră într-o nouă eră a existenței sale, sub aspect publicistic crescând în mod evident, dar crescând și sub aspect economic, Se înființează noi suplimente ale ziarului ce aduceau venit, se achiziționează chioșcuri de ziare în mai toate localitățile Văii Jiului și se achiziționează două noi mijloace de transport auto, respectiv o Dacia Break și o Dacia papuc. Sigur, cu disputele de rigoare și cu teama ancestrală a celor mai vechi că nu vor exista bani pentru a se achita ratele creditului contractat cu Banca Română de Dezvoltare. Griji inutile, pentru că sub aspect economic lucrurile au evoluat, la fel cum au evoluat și sub aspectul întineririi colectivului redacțional, în care s-au angajat tineri jurnaliști. În luna iulie 1992, la puțin timp după alegeri, consiliul de administrație, emanat de FSN, aduce în redacție, pe

postul de director executiv pe Alexandru Bogdan, fostul viceprimar, de meserie inginer electromecanic.

În această perioadă, eforturile au fost îndreptate spre apariția permanentă a ziarului și pregătirea documentației în vederea privatizării societății, proces care avea să dureze vreo doi ani de zile, pentru ca până la urmă societatea să fie privatizată prin metoda MEBO. În luna mai 1993, Mircea Bujorescu numește în funcția de redactor șef adjunct pe Gheorghe Chirvasă, iar la jumătatea anului 1993, după ce colectivul redacțional se curățase și se întăriseră cu noi ziașiști, numele publicației devenise anacronic, motiv pentru care s-a pus în mod acut problema schimbării denumirii. Noua denumire a ziarului a fost cea de **MATINAL**, denumire preluată după numele emisiunii lui Paul Grigoriu, de la România Actualități. Noua denumire intră pe piață în data de 2 noiembrie 1993, cu un număr festiv.

Dar liniștea în redacție era departe de a se fi instaurat, pentru că ziarul Matinal, mai mult decât Zori Noi devenea din ce în ce mai puternic și mai independent față de noua putere, motiv care a determinat Consiliul de Administrație FSN să treacă la măsuri, la sugestia directorului executiv, care deși a fost adus în redacție de Bujorescu nu mai dorea să suporte supremația acestuia.

„ CUVÂNTUL LIBER ”

(apărut la 23 decembrie 1989)

Ziarul a apărut prin hotărârea comună luată în ziua de 22 decembrie 1989, după căderea lui Nicolae Ceaușescu, de către redactorii ziarului județean „Drumul socialismului” Deva și un grup de demonstranți ce au manifestat pașnic în Piața

Palatului Administrativ din reședința de județ. În acea întâlnire s-a stabilit sistarea apariției ziarului județean de partid și editarea unui nou ziar, pus în slujba „libertății și adevărului” așa cum se afirmă în editorialul primului număr tipărit în noaptea de 22 spre 23 decembrie 1989.

Cu apariție cotidiană, ziarul s-a pus în slujba idealurilor revoluționare susținând noile autorități, informând cititorii despre evenimentele din județ, profilându-se ca o publicație de informare, opinie și atitudine cetățenească.

De la apariție și până în prezent „Cuvântul Liber” deține rolul de lider autoritar al presei locale hunedorene. Apare și în prezent.

„GAUDEAMUS”

Foaie a studenților de la Institutul de Mine Petroșani, apărută în ianuarie 1990. Redactor coordonator Florin Mircea Corcoz. Acesta a adunat în jurul său un grup de studenți care au promovat o jurnalistică de moment, așa cum au crezut ei, sub auspiciile unei totale libertăți de exprimare. Temele abordate au fost diverse, de la viața studentească și universitară, până la sport și diverse aspecte din existența cotidiană a locuitorilor Văii Jiului.

„EXPRES”

Autointitulată „gazetă particulară de interes cetățenesc”. A apărut la 8 februarie 1990, la Deva. Sub impulsul libertății de exprimare din acele zile, gazeta prezintă relatări privind desfășurarea evenimentelor derulate atât în Deva cât și alte localități ale județului Hunedoara.

„CĂLĂUZA”

Anul XII • Nr. 637 • 2002 3000 lei • 1 DM • 16 pagini

CĂLĂUZA

13 - 19 Iunie 2002

Săptămânal independent aflat în slujba tuturor oamenilor

Gura târgului
La Hunedoara ar trebui un Spartacus de Valea Jiului!

De ceva vreme mulți oameni mă întreabă cine este Viorel Dielaroman? Ce ziarist mai e și asta de atacă pe toată lumea: pe Ion Iliescu, pe Năstase, pe Rudeanu... Chiar și domnul profesor Nistor, un om blând din statul PSD mi-a mărturisit că și pe dumnealui l-a atacat într-o anume conjunctură.

Valeriu BÂRGĂU

- continuare în oasa a 2-a -

DIN SECRETELE ÎNALTELOR CABINETELOR PRIVIND EXPLOZIA DE LA VULCAN
MINISTERUL INDUSTRIEI ȘI RESURSELOR, CABINET SECRETAR DE STAT
Ministerul pentru Relația cu Parlamentul
Domnul ministru Axinte Gaspar

Referitor la declarația politică a domnului senator Mircea NEDELICU, din ședința Senatului din data de 20.05.2002, privind accidentul de la mina Vulcan din data de 15 mai 2002, vă comunicăm următoarele:

Secretar de stat - Romulus Ioan MOUCHA

- continuare în pag a 6-a -

Săptămânal cu apariție la Deva cu difuzare în întreg județul Hunedoara și Alba, respectiv în zona Văii Jiului. Este fondat în anul 1990, la 1 februarie, sub coordonarea scriitorului Valeriu BÂRGĂU. Călăuza a fost una dintre primele publicații libere și independente din zonă, aflată în slujba tuturor oamenilor, având un profil unic, majoritatea colaboratorilor provenind din rândurile propriilor cititori. Nu a înregistrat nici o pauză de apariție în cei peste 15 ani de când există pe piața

media hunedoreană. Apare într-un titraj de peste 9.000 exemplare. În paralel cu ziarul apare un supliment **Călăuza Naturistă**. Este editat de Compania Floarea Soarelui Com cu sediul în Deva, str. Horia nr. 30, județul Hunedoara. Coordonarea și conducerea redacției este asigurată de Mariana PÂNDARU. Apare și în prezent cu titlul „**Călăuza noastră**”.

„VALEA JIULUI”

Poate fi considerat primul ziar liber apărut în Valea Jiului după oficiosul Steagul Roșu transformat în Zori Noi. Este redactat, paginat și tipărit de un grup de tipografi de la Tipografia Petroșani, secție a Tipografiei din Deva. Tematica abordată prezenta o multitudine de acțiuni locale ale **organismelor** politice și administrative mai mult sau mai puțin legal constituite, a mitingurilor și acțiunilor populației, multe informații de interes general. Apariția ziarului a fost săptămânală. Primul număr a apărut la 12 februarie 1990. Din colectivul de redacție au făcut parte: Nicu Trăistaru, Alexandru

Leșe, Gheorghe Câșlariu, Emil Demian, Lascu Stoica, Traian Boța. Tiparul a fost executat la Tipografia Petroșani.

„SEMNAL”

Publicație în sprijinul FSN (apoi în sprijinul Consiliului Provizoriu de Uniune Națională Petroșani). Primul număr al ziarului apare la data de 1 februarie 1990. Redactor coordonator: Valeriu Butulescu.

„SOLSTIȚIU”

Solstițiu „Cultura e puterea
popoarelor”
Eminescu

ANUL I, Nr. 1 8 februarie 1990 PREȚUL, 2 LEI PETROȘANI

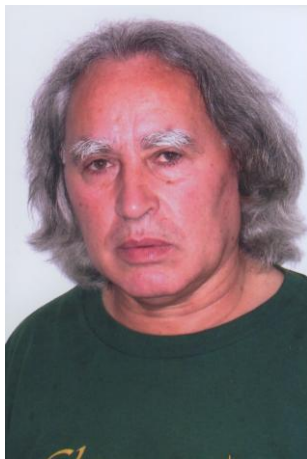
PUBLICAȚIE DE CULTURĂ

Publicație de cultură. Primul număr a apărut la 8 februarie 1990 la Petroșani, la prețul de numai 2 lei, în 4 pagini. Redactor principal: Dumitru Velea – director al Teatrului Dramatic „I.D. Sîrbu” din Petroșani. Redactori: Dumitru Peligrad, Emilian Budac, Dumitru Munteanu, Doru Roman, Mihai Barbu.

„SOLSTIȚIU” precizează că își are rădăcinile înfipte în

cel unic număr „**Caiete subterane**”, din noiembrie 1980. Și interzis. Acestor „caiete” redactorii publicației le-au spus: „Bun găsit!” în paginile publicației de cultură „Solstițiu”.

„SOLSTIȚIU”, un nume sugestiv, referitor la tragicul efort al românilor de a ieși din marea noapte istorică, de gheață și de frică, întinsă peste spirit și viață mai mult de patru decenii. În noaptea de foc, din 21-22 Decembrie, 1989, în care toți românii au stat cu piepturile deschise în fața

ghearei înfiorătoare a răului istoric, întunericul, gheața și frica s-au spart și au curs ca o lavă, în cele din urmă, acoperită de sângele cel mai pur al nostru. Întreaga lume ne-a stat de veghe, într-un Crăciun însângerat.

„SOLSTIȚIUL”, simbolul mării deșteptări, nu numai a timpului și anului astral, ci a Românilor, care, cu Libertatea în brațe, netezesc calea spre Casa Comună a Europei.

SOLSTIȚIU, ca publicație, printre atâtea mult mai puternice, nu are pretenția ca prin vorbe să scoată la lumină adevărul: știe că va veni timpul ca literele de foc, săpate pe dedesuptul lespezilor de umerii eroilor noștri, să vorbească. Să fie acele veșnice limbi de foc dintre pereții Locuinței. În cartea faptelor noastre, printre ale celorlalte popoare, va spumega „infinitatea spiritului”. SOLSTIȚIU, în paginile sale, va căuta să prindă câte-o fărâmă.”

Așa s-a prezentat publicația de cultură „SOLSTIȚIU” de către redactorii ei, ca o „fărâmă de cultură” care adună, azi, mâine, poimâine, să dea un tot. Numai în această publicație de cultură observăm obsesiv că „**Omul este pururi tânăr**”, că Eminescu dacă n-ar fi existat, ar fi fost inventat. Relevant este motto-ul publicației: „**Cultura e puterea popoarelor**” Eminescu. În această publicație de cultură, încă de la primul

număr au semnat: Dumitru Velea, Valeriu Butulescu, preot dr. Dorel Pogan, Ion Jianu, Dumitru Peligrad, Emilian Budac, Dumitru Munteanu, Doru Roman, Letiția Coza. Umor grafic de Robert Hummel. Au mai fost și alți colaboratori printre care amintim pe Camelia Jula și Ioan Velica. Publicația de cultură „SOLSTIȚIU” a apărut doar până la numărul 16 după care nu a mai făcut față din punct de vedere financiar și nu a mai putut să supraviețuiască.

„ECOUL”

Bilunar de opinie și informație. Apare la Deva în 27 februarie 1990.

„COLUMNA”

Bilunar de informație și cultură. Apare în Hațeg, în februarie 1990, cu difuzare în localitățile mari ale județului și Valea Jiului.

„ARENA”

Săptămânal sportiv apărut la Petroșani în februarie 1990. Redactor responsabil Genu Tuțu.

„ALFA”

Primul număr al publicației apare la 9 februarie 1990. Este declarată publicație independentă social culturală care din primul număr anunță intenția de a susține o rubrică permanentă cu titlul generic „Religie”. În materialul publicat este consemnată o discuție de la Parohia Ortodoxă din Deva cu prototopul Alexandru Hotăran și preotul Nicolae Gherman pe tema Sfintei Varvara și semnificația alegerii ei de către mineri ca simbol a sărbătoririi la 4 decembrie a Zilei Minerului.

Rubrica rămâne doar la nivel de intenție căci în numărul 2 al publicației lipsește tematica religioasă, preferându-se articole politice sau subiecte de senzație ca Viața după moarte, Tehnica luptelor de karate, sau știința yoghinilor.

„RÎSU` LUMII”

Publicație umoristică. Apare la Deva în februarie 1990.

„RENAȘTEREA”

Săptămânal independent de opinie și cultură. Apare la Hunedoara în martie 1990.

„CAMELEONUL”

Fericită țara unde satira face parte din libertate

VITEZOVIC

PUBLICAȚIE PARTICULARĂ DE UMOR UNIVERSAL ■ ANUL I, nr. 1, februarie 1990 ■ LEE 2

De ce?

**L ARGUMENTUL
AUTOIRON**
Marele Dictator: Sarcotrupia și Măgărușii și Knechtel și Răzvan în anul 1990 consacră, efectivului țării dar mai în primul rând, satiricii publicității de umor și seriozității de înțelegere și un ton în viața noastră.

Evenimentul săptămânii

**Gorbaciov deschide calea
spre pluralism în U.R.S.S.**

SUMAR:

- Vin alegerileeee...!
- O premieră:
Sexy Humor
- Lambada, dansul

Prima gazetă umoristică din Vale a apărut în februarie 1990 la Petroșani. Se numea Cameleonul. Era o publicație particulară de umor universal și avea ca editori pe Mihai Barbu și Ion Barbu. Pe frontispiciul gazetei era scrisă următoarea

cugetare a unui gânditor sârb: **« Fericită țara unde satira face parte din libertate »**. Primul număr a beneficiat de un mesaj semnat de Ileana Vulpescu (**Câtă inaginație a investit natura în Cameleon! Câtă imaginație a investit omul pentru a semăna vietății sus amintite! Era momentul ca aceste eforturi să fie fructificate și grafic. Aveam nevoie de un material didactic. Vivat, deci, Cameleonul din Valea Jiului!**). Imediat ce legea a permis înființarea primelor societăți capitaliste, editorii au scos de la Primăria din Petroșani o

autorizație pe persoană fizică și au intrat în contact cu Traian Boța, directorul singurei tipografii din Valea Jiului. Au aflat, cu acel prilej, că hârtia se obținea numai pe repartiție de la Letea Bacău iar a face un contract de tipărire era o primă utopie post revoluționară. Tirajele de atunci se cifrau la câteva mii de exemplare pe care reușeai, fără un serviciu de distribuție specializat, să le vinzi în decurs de o săptămână. Distribuitorul Cameleonului din acea vreme era fratele editorilor, ing. Constantin Barbu, care avea un Olteț în care se încărca, în câteva reprize, tirajul gazetei. Distribuția se începea din Vest către Est. Era suficient, în acele timpuri romantice ale presei românești, să deschizi portbagajul mașinii și să strigi un titlu de gazetă că lumea făcea o grămadă ca la rugby pe care dacă n-o controlai era în stare să-ți răstoarne, instantaneu, mașina. Doi colaboratori destoinici în distribuirea gazetei erau doamna Georgeta și dl. Titi Goanță, tipografi vechi care vindeau presă, după orele de program, în Piața din Vulcan.

La tipografie lucrurile stăteau cum nu se poate mai complicat. Toată lumea tipărea ziare de succes și a găsi un

spațiu tipografic liber, în 1990, era lucrul cel mai complicat din lume. Întâi de toate trebuia să ai acceptul dlui Traian Boța care se asigura că are suficiente rezerve (personale) de hârtie pentru a-ți da bunul de tipar. După ce plăteai, oficial, tirajul urma negocierea directă cu linotipistul, cu zincograful, cu zețarul, cu calandristul și cu mașinistul. Fiecare avea prețul lui iar pentru că cererea era extrem de mare înainte de a tipări intrai într-o repriză de negocieri la Barul lui Kuki, aflat peste drum de tipografie. După consumul unei cantități variabile de rom Jamaica (între 200 și 500 ml) urma livrarea sumei cu care te-ai înțeles direct în buzunarul tipografului. După ce tipografii (Emil Demian, Gheorghe Câșlariu, Ioan Leșe, Dumitru Goanță, Ion Iordache, Mugurel Stoica și Tiberiu Loy) și-au scos un ziar al lor (« Valea Jiului ») ziaristii puteau să plătească o parte din sumă în natură, adică în articole cu subiecte arzătoare la ordinea zilei. Era o afacere foarte bună pentru toată lumea dar tipografii făceau legea. Dl.Loy, de exemplu, era un tipograf slab la constituție care, atunci când trăgea un rom, ne spunea că poate alerga suta de metri sub 10 secunde. Noi îl ascultam și nu aveam curajul să-l contrazicem, ca nu cumva să se supere că nu mai era un alt paginator disponibil în acea zi.) Toți câștigau și nimeni nu se gândea la publicitate, pentru că toată lumea câștiga din vânzarea întregului tiraj. Un ziar se vindea la un preț modic (1 leu sau 2 lei) și lumea cumpăra presa cu toptanul. Toate titlurile de pe piață erau interesante pentru că toate făceau dezvăluiri epocale despre Odiosul și Sinistra. Publicația Cameleonul era « **o publicație dată dracului** » ceea ce nu însemna că nu avea nici un Dumnezeu. Gazeta își propunea să ofere, anual, un echivalent românesc al Premiilor Pulitzer intitulate Premiile Puliță. (Să nu vă sperie deriziunea onomastică a numelui băștinaș în raport cu impunătoarea sonoritate anglo- saxonă. Numele pe care vi le vom propune vor da, însă, prestața necesară unui început. Primul mare premiu l-a câștigat dl Tudor Octavian pentru un text futurologic despre cum ar fi trebuit să fie viitori președinți ai

României libere:

« Istoria ne învață că pe foarte mulți președinți i-a pierdut femeia. E important să știm cu ce se ocupă femeia viitorului președinte, ce ifose au fiii acestuia și, în general, cu cine s-a adunat omul înainte de a candida la funcția supremă în stat. În profilul moral al amicilor candidatului se poate citi evoluția acestuia. Trebuie să le cerem viitorilor președinți să ne povestească totul despre prietenii lor. Cât despre nevastă, ea trebuie să apară în public, ca să pricepem cu un ceas mai devreme în ce domeniu vrea să ajungă academician. Atenție la femei! Națiunile cu simțul umorului tânjesc după președinți gravi. Națiunile triste clădesc președinții în toate privințele sobre. Vreo zece ani de acum înainte noi nu am prea avea motive să ne hlizim unii la alții. E de-a dreptul indecent să pogori, cu aerul că ești vesel și fericit, între niște oameni care așteaptă de la tine idei nu sentimente. Atenție la președinții care nu se pot opri din râs. Trebuie opriți cu doctorul ».

Cameleonul a lansat în primul (și ultimul) său număr dublu (6-7, anul II, 1991) ideea și Regulamentul (trilingv) al primului Salon Internațional de Umor Grafic cu tema « **Totul despre Est** » al cărui vernisaj s-a petrecut, simbolic, în ziua de 15 iunie. Gazeta mai propunea cititorilor o pagină intitulată « **Playboy a la Roumaine** » ce a inserat articolul « **Cum l-am ras pe Gheorghe Gheorghiu-Dej** » având la bază un interviu luat lui Hegedus bacsi, frizerul oficial al partidului la Petroșani. Ion Barbu publica primele desene libere de orice constrângere. Unul dintre ele imagina un miner care intra echipat de lucru nu în mină ci chiar în bezna organului sexual feminin (reliefa sub forma unei guri de mină) a atras mânia proletară a unui jurist (de doi lei) care s-a dus să arate desenul cu pricina lui Miron Cozma, liderul maxim al vremurilor postrevoluționare și primul cenzor postcomunist. Sediul Ligii sindicatelor era la Casa de cultură, peste drum de sediul primăriei. Pentru că toată

ziua, bună ziua, Miron Cozma vorbea la T.O. (telefonul operativ) cu mai marii zilei, între Casa de cultură și Primărie s-a trasat prima zebra la doar câțiva metri de zebra oficială. Cozma nu putea merge în zig-zag ci doar drept înainte. Acesta, un om duplicitar, ne-a atras atenția că minerii nu pot tolera așa ceva și că trebuie să avem grijă de linia (deviaționistă) a gazetei. Cum editorii au lucrat și ei la mină i-au replicat liderului sindical că minerii vorbesc, în mod frecvent, despre cărbune la suprafață și despre femei în subteran. În 1991, ei au socotit că era vremea ca să vorbească despre femei și la suprafață...

Pagina a doua era concepută, în spiritul gazetelor americane, ca o pagină editorială. Acolo erau găzduite scrisori de la cititori grupate sub titlul generic "Țara lui Caragiale". Scrisoarea a I-a venită la redacție era un Apel către primul ministru scris de un cetățean pe care l-a lăsat nevasta pentru unul mai tânăr. Omul era liber și nu mai suporta starea de lucruri de la noi din țară. **„Toată lumea cere și fură dar nimeni nu lucrează. Până când? Apoi fir-ar ei ai dracului să fie, să muncească nu să fure și atunci vom avea de toate”**. În acest sens, omul dă ca exemplu două cazuri concrete. Un caz de la IAS Mangalia unde omul nostru s-a oferit voluntar, cu puținul lui aport, să contribuie la bunăstarea poporului nostru. În fiecare zi li se dădea de mâncare doar cartofi, varză, fasole dar fără carne. Când a protestat (civilizat) conducerea fermei i-a zis că „această mâncare v-o dă FSN-ul”. Un al doilea caz se referea la minerit și omul solicita ca în ultimul schimb al săptămânii să-i concentreze pe toți cei afectați de benzile care nu funcționau ca lumea și să le curețe. „Această propunere a fost făcută, anterior, unui director de mină și acesta i-a spus că el ar agreea ideea dar nu-l lasă Guvernul s-o pună în aplicare. Apoi, dacă aș avea putere, l-aș împușca pe acel director !” Domnule Prim Ministru, uitați ce vă cer sau propun eu. Eu m-am hotărât (dacă vreți și dv.) să-mi dați împuternicire scrisă și semnată de dv., ministrul de interne și ministrul

comerțului și împreună cu 1-2 oameni, cunoscuți de-ai mei să mergem în țară la întreprinderi, depozite centrale, magazine, unități medicale, agricole, în fine, peste tot și cu concursul prefectilor, comandanților poliției și unde găsim neregulii și vedem că este rea voință să trag cu ei de pământ de să-i ia dracul. Azi aș merge în județul Suceava, poimâine în Timiș peste alte zile în București. Așa că aș face controale neanunțate și în unele cazuri în travesti (ca muncitor, țăran, etc). Eu aș mai avea o singură rugămintă: aș solicita un salariu bun nu că-mi trebuie bani dar n-aș vrea sub nici o formă de fi corupt de anumite persoane prinse în flagrant delict, deoarece știți că banul e ochiul dracului. Dacă nu oi face eu regulă pe unde-oi trece să nu-mi spuneți pe nume.” Din informaiile noastre primul ministru nu a dat curs acestei scrisori deschise iar România, ca și Petre Roman, au ajuns unde au ajuns. Ultima pagină se intitula « Capra vecinului » și era dedicată umorului universal.

Cenaclul Cameleonul al tineretului (post)revoluționar a produs și un imn, a la maniere de Vasile Alecsandri, intitulat **Odă ostașului Român:**

Pas de deux! Tot înainte! Iepoca din nou ziorește/
Avenirul României dat-au Verde ce-ncolțește/ Os de-Ardeal, de
ține-s mândru s-antamez o luptă mare/ Ce-am s-o dau c-un
stupid people în curs de brucanizare.

Mi-am văzut viza cu ochii, aș putea să plec ferice/
Acum lumea mă cunoaște/ Roman zice, Petre zice!

Odată cu numărul 7, gazeta și-a dat, nu din rațiuni financiare, obștescul sfârșit. Ion Barbu a fost angajat, ulterior, de România liberă și de Academia Cațavencu iar Mihai Barbu a lucrat aproape un deceniu în presa cotidiană și săptămânală locală.

„LIBERALUL HUNEDOREAN”

Săptămânal social-politic și cultural. Apare la Deva în martie 1990.

„CREDINȚA STRĂMOȘEASCĂ”

În luna martie 1990, apare la Petroșani prima publicație profesionistă de cultură religioasă cu titlul: „Credința Strămoșească” cu un subtitlu „Foaie Religioasă Ortodoxă Română”, editată de preotul paroh ortodox Mihai Muntean de la Biserica Sf. Nicolae din Petroșani. (lăcașul de cult a fost dat în folosință în data de 22 iunie 1920). Ca motto pe prima pagină a publicației era consemnată: „și ve-ți cunoaște adevărul, iar adevărul vă va face liberi” (Ioan 8; 32).

Alături de un scurt istoric editorial semnat Părintele Mihai, publicația se bucură la primul număr de colaborarea lui **Bartolomeu Anania**, pe atunci Arhimandrit de București, viitorul mitropolit al Ardealului, care semenează articolul **„Învățăm de la mineri”** în care evocă demersurile făcute la cererea minerilor pentru includerea în Acatistierul editat de Institutul Teologic București a Acatistului Sfintei Varvara, patroana minerilor. Apoi, pot fi lecturate articole ca: **„Și-a făcut Biserica datoria?”** de Lucia Muntean; **„Rolul lăcașurilor de cult strămoșesc și ale clericilor români în dezvoltarea culturii și literaturii naționale”** de prof. Mircea Muntean; **„File din istoria Bisericii Ortodoxe Române”**; **„Cuvinte despre post”**; **„La Buna Vestire”**; **„Despre cinstirea Maicii Domnului”**; **„De la leagăn – peste moarte – înspre veșnicie”**, semnate de părintele paroh Mihai Muntean, rugăciuni, învățături și practici creștinești.

Publicația are o tematică bogată, diversificată, subliniind contribuția Bisericii la împlinirea idealurilor de propășire și emancipare spirituală a poporului român. Se remarcă o bună calitate a poeziilor publicate și un frumos reportaj de omagiere a Eroilor Revoluției ce și-au dat viața pentru libertate și victoria credinței în Dumnezeu.

„EXPLOZIA T”

Ziarul tineretului din județul Hunedoara. Apare la Deva, în martie 1990.

„PALIA”

Ziar independent al oraşului Orăştie. Apare în martie 1990.

„GLASUL ADÂNCULUI”

Bilunar particular pentru minierii Văii Jiului, a apărut în martie 1990 la Vulcan. Redactor şef: Pompiliu Comşa. Ziarul are o apariţie meteorică, oprindu-şi existenţa după doar câteva numere.

„S.O.S. - REALITATEA”

Gazetă de dezbatere ecologică apărută la 24 martie 1990, Petroşani. Gazeta a fost editată de Filiala Valea Jiului a Mişcării Ecologice din România. Coordonator, cunoscutul speolog Romulus Venţel.

„UNIVERSUL FAMILIEI”

Publicație particulară pentru familie. A apărut în 11 martie 1990 la Petroșani. Moto-ul din capul ziarului preciza: NICĂIERI NU POATE FI OMUL MAI FERICIT CA ÎN SÂNUL FAMILIEI. (proverb românesc).

Director al publicației era Valeriu Coandă. Redactor șef: D. Dem Ionașcu. Secretar general de redacție: Petre Bălan, Redactori Lucia Stan, Dorel Neamțu, Ioan Almășan, Constantin Mateescu, Tiberiu Svoboda. Fotoreporter: Adrian Popa și Tiberiu Ulman. Stenodactilografă: Angelica Istudor. Tehnoredactor: Mariana Străuț. Adresa redacției era în Petroșani, str. Crângului nr. 4/5. Tiparul a fost executat la Tipografia Tg. Jiu cu sprijinul unei persoane deosebite, Constantin Rovinaru.

În primul număr, editorialistul sub inițialele redacției „UF” vorbește despre marea familie care este România. Ziarul se dorea a fi o lume deschisă familiei, a marii familii a județului Hunedoara. Scriitorul Dumitru Dem Ionașcu, membru al Uniunii Scriitorilor din România, autor a 13 cărți de poezie și proză, descrie starea de primăvară a Văii Jiului, a familiilor minerilor care scot la lumina zilei din adâncul pământului aurul

negru, simbol al vieții pe aceste meleaguri.

Valeriu Coandă, inițiatorul acestui demers jurnalistic, directorul publicației, lucra în domeniul presei încă de la vârsta de 19 ani (la ziarul ZORI NOI, apoi STEAGUL ROȘU, pînă în 1989 când devine din nou ZORI NOI și apoi MATINAL).

Apariția ziarului este salutăată de scriitorul **Augustin Buzura** (numărul 8 din iulie 1990): „**Universul Familiei este un ziar de bune intenții sociale. El stăruie într-un demers de suflet și minte. El este un depozit de trăire, de viață înaltă, cu atât de largă generozitate susținut de oameni de bună simțire românească și cultură din Valea Jiului. Fără Universul Familiei, unic în felul lui, oameni locului ar fi mai săraci spirituali, mai izolați, mai lipsiți de posibilitatea de a privi lumea dincolo de ea**”. Reflecții asupra ziarului consemnează în nr. 9 (iulie 1990) și Laurențiu Cerneț, mai apoi scriitorii George Țârnea și Irimie Străuț. Ziarul al cărui tiraj maxim a fost de 13.000 de exemplare, difuzat în județul Hunedoara a apărut săptămânal pînă la sfârșitul anului 1991. În conținutul paginilor cititorii puteau găsi articole, informații, interviuri, cuprinzând ca tematică toate sferele vieții familiale, adresându-se tinerilor, vârstnicilor, bărbaților, femeilor, copiilor, deopotrivă tuturor locuitorilor județului Hunedoara, indiferent de vârstă și naționalitate, orientare politică sau religioasă. Au fost abordate cu consecvență toate genurile publicistice: reportaj, notă, fabulă, interviu, articol, caricatură, jocuri distractive, anchete sociale etc. O analiză atentă a colecției scoate în evidență numele celor care au semnat materialele publicate pe genuri publicistice: ● reportaje, anchete, articole culturale și istorice - Dumitru Dem Ionașcu ● satiră, cronici rimate – Mircea Andraș, ● curiozități, anecdote – ing. Ilie Breben, ● filatelie – Tiberiu Svoboda ● sport – Eugen Popa, Cosntantin Mateescu, Dorel Neamțu, ● note, editoriale – ing. Petre Bălan, ● desene, grafică – prof. Robert Hummel, ● poezie – Marian Boboc, Gheorghe Niculescu, Ion Chiraș, Maria Dincă, ● fotografie, grafică – Adrian Popa, ●

jocuri distractive – ing. Miron Horga, ● epigrame – Stelian Ologu, Nicolae Ienulescu ● noutăți editoriale – Lucia Stan, trasee turistice – prof. Mircea Ardeiu, ● modă - Rada Bărnăuțiu, ● videofilm – Nicoleta Valcoan, ● muzică – Alice Coandă, ● glume – Ioan Almășan, ● note satirice – Pompiliu Comșa, ● top muzical – Norbert Coandă, ● reportaje – Ștefan Naghi, ● note, reportaje – Iulian Iordache, Laurențiu Gal, ● proză – Ion Săsăran, ● critică literară – Manole Popescu, ● Curier Juridic – jr. Ilie Șerban, ● desen – Pavel Benghe, ● analiză politico-economică – prof. Victor Iațenco, ● debut în proză și poezie – Ecaterina Birău, Elena Cantemir, Eugen Coifan, ● curiozități – Nicu Zbucă, ● Pamflet, teatru - actor Costin Iliescu, ● serial S.F - Andrușca Vătu.

Încetarea apariției publicației s-a dotat în primul rând plecării în neființă a scriitorului și omului Dumitru Dem Ionașcu, o personalitate a scrisului de pe aceste meleaguri jiene, dar și din alte cauze. După sistarea apariției Universului Familiei, redacția a mai scos pe piață, pentru o scurtă perioadă, **SUPLIMENT „UF”**.

„GAZETA ROMILOR”

Săptămânal independent în sprijinul Uniunii Democrate a Romilor din Valea Jiului. Coordonator, apreciatul ziarist ing. Dorin Gheța. A apărut în mai 1990 la Petroșani.

„TIMPUL DE VALEA JIULUI”

Ziar independent, hebdomadar de opinie, informație, știință și cultură. A apărut în 12-19 iunie 1990 la Petroșani.

Director: Constantin Iovănescu

- născut la 08.08.1947 în comuna Stănești județul Gorj;
- a venit în Valea Jiului la 14 ani, după absolvirea școlii elementare din satul natal, pentru a-și face o meserie;
- contactul cu Valea Jiului îl ia în “Grafit”, la Lupeni, la școala profesională, ale cărei cursuri le urmează între 1961-1964, obținând calificarea de preparator cărbune, prima promoție în această specialitate;
- la nici 17 ani, se angajează la noua preparație de cărbune din Coroești-Vulcan, unde este repartizat împreună cu alți 32 de colegi, din 50 câți au urmat cursurile profesionale, pentru punerea în funcțiune a noii instalații;
- în paralel cu activitatea profesională urmează cursurile liceului din localitate, secția seral;
- opțiunea sa era de a deveni inginer și să se reîntoarcă în județul natal doar în această calitate, dar n-a fost să fie;
  - în producție a lucrat 10 ani, parcurgând toate treptele în meserie, fiind la un moment dat avansat la funcția de tehnician;

- citind foarte multe publicații - ziare, reviste, broșuri - care apăreau la acea vreme, ar fi dorit să devină ziarist, însă considera că este imposibil din postura în care se afla. La un moment dat s-a ivit o oportunitate. Cu totul întâmplător a scris o informație la ziarul local al Văii Jiului - "Steagul roșu". Nu atât pentru a-și încerca condeiul, ci mai ales pentru a vedea că apar articole și despre preparatori, într-un ziar în care totul se învârtea în jurul mineritului, minerii și faptele lor fiind cele care dețineau ponderea materialelor de presă. A fost încurajat de personalul redacțional, mai ales ziaristii în vârstă fiind preocupați și de creșterea "generației de mâine". A continuat prin a trimite corespondențe despre faptele colegilor de muncă, după care i s-a recomandat să treacă și dincolo de poarta întreprinderii, în oraș, în celelalte localități ale Văii Jiului. Vârsta, ineditul situației l-au determinat să "are ogoarele presei Văii", devenind unul dintre cei mai prolifici corespondenți voluntari. Din această frumoasă și atractivă activitate câștiga chiar și bani, un stimulent în plus. Cu toate acestea nu se vedea nici de această dată ziarist. Din ceea ce citise el prin ziare își formase convingerea că un ziarist este un om foarte pregătit, bine informat, cu o vastă cultură generală, care știe de toate. Avea o strângere de inimă, considerând că liceul seral, pe care-l absolvise nu l-ar recomanda spre munca de ziarist.

Neprevăzutul, însă, i-a venit în ajutor, fiindu-i benefic și schimbându-i viața. Inginer nu mai putea deveni, deoarece dorea cu tot dinadinsul să urmeze cursurile de zi ale unei facultăți. Aceasta devenise aproape imposibil, întrucât cel mai fericit moment din viață - căsătoria - îl îndepărta de dorința sa. Întreținerea unei familii, era destul de tânăr, la scurt timp au apărut și copiii, nu era o treabă ușoară. Posibilitatea continuării cursurilor la o facultate ar fi fost doar tot la seral. Și nu dorea în ruptul capului. "Seralul ne omoară" îi rămăsese în memorie spusele unui om de litere.

Pe acest fond de incertitudini, redacția ziarului "Steagul roșu", la care era corespondent voluntar, a organizat un concurs

de reportaje, articole note și informații pe parcursul a șase luni. A participat, se înțelege. Câștigătorilor li se promitea trimiterea la facultatea de ziaristică din București. Foarte tentant. Așa s-a întâmplat. După acest concurs, împreună cu alți doi participanți, a fost trimis la admitere la facultatea amintită. Însă, nerodat cu probele practice dintr-o redacție, acestea fiind eliminatorii la concursul amintit, nu a fost admis doar în baza notelor la probele teoretice. A revenit foarte dezamăgit în Valea Jiului. Era penultimul tren, la această facultate era și limită de vârstă, iar buletinul de identitate avea un cuvânt greu de spus în cazul său. Redactorii ziarului “Steagul roșu” l-au încurajat să continue, întrucât nu era totul pierdut. Și a continuat, scriind tot felul de materiale de presă. De data aceasta, însă, cei care-i vegheau activitatea îl și ghidonau, chiar dacă uneori din umbră - cum să aleagă subiectele, cum să trateze faptele, precum și alte secrete din această frumoasă meserie.

A fost încă o dată selectat pentru concursul de admitere la “jurnalistică”, în anul următor, deși cu recomandarea ca “dacă încă o dată ne faci de râs, să nu mai treci prin redacție, cu riscul că pierdem un corespondent cu activitate bună”. A băgat la cap. Iar în august 1974, când redacția a primit înștiințarea că omul trimis de la Petroșani a luat examenul, a fost o bucurie generală. Era pentru prima dată când era admis un candidat de la Petroșani, deși facultatea funcționa de câțiva ani, iar redacția ducea o acută criză de redactori calificați. Cea mai mare bucurie a fost însă pentru cel în cauză. Își vedea visul vieții împlinit - intrarea în rândul oamenilor foarte pregătiți, cum îi considera (și îi consideră încă) pe ziariști. Dascălii de care a avut parte aici i-au dat prilejul să uite că vine dintr-o zonă nu tocmai bine cotate, că a făcut doar seralul, antrenându-l la foarte multe activități specifice, mai ales la cele legate de bibliotecă. Toate practicile de vară, dar și cele de peste an le făcea la ziarul care i-a dat un nou sens vieții sale, fiind un “cadru de viitor”.

După absolvire însă a avut câteva oportunități de a rămâne în București - la Agerpres, Televiziunea română, România liberă (la care chiar a lucrat primele trei zile din viața de ziarist calificat). Dar, cum Valea Jiului, abia scăpase dintr-o grea încercare - greva din 1977 a minerilor - noii șefi ai ziarului, trimiși să revigoreze activitatea de presă din Valea Jiului, au aflat că unul dintre oamenii trimiși la București, la școlire, a fost oprit la un ziar central, fără ca redacția acestuia să aibă vreun merit în selectarea și pregătirea lui. S-au plâns la "împărăție" și cineva de sus a ordonat revenirea "în patria mamă". Nu uită intrarea val-vârtej în secția economică a redactorului șef adjunct, Constantin Vrâncianu strigând: "Care-i Iovănescu (n-apucase să îl cunoască, erau acolo trei colegi de an). Îți strângi totul, dacă ai scris ceva, treci pe la casierie, îți iei banii și mâine mă suni din biroul redactorului șef de la Petroșani, altfel dau de dracu cu ăia de la secția de presă". Era clar că visul său bucureștean se încheia aici. Scrisese în trei zile cinci materiale, din care unul deja era programat la apariție pentru a doua zi. Și-a luat banii, iar în ziua următoare, la ora 8,00 a sunat la telefonul cu pricina, așa cum, scrâșnind din dinți, promisese. "Raporta" că s-a ținut de cuvânt. Această atitudine avea să-i aducă ulterior multe satisfacții.

De atunci, **presa este viața sa**. Chiar dacă, tot prin ordin, a fost trimis, după doi ani, la ziarul județean, apoi tot prin aceleași metode, după alți doi ani, a fost "promovat" în activitatea politică, presa i-a rămas la suflet, făcând din aceasta o adevărată profesiune de credință. A revenit la redacția pe care a îndrăgit-o cel mai mult cu doar o lună înainte de evenimentele din 1989, fără să știe ce va urma. A parcurs cu multă luciditate trecerea de la un sistem la altul, drumul invers față de cele învățate. Ba chiar a încercat pionieratul în această etapă, la o vârstă care nu mai era mulată pe aventuri. Adică, s-a aventurat în presa privată.

În 12 iunie 1990 editează prima sa publicație săptămânală - **“Timpul de Valea Jiului”**, hebdomadar de opinie, informație, știință și cultură. Titlul ziarului i-l datorează celui mai mare ziarist al tuturor timpurilor, cum personal îl consideră pe Eminescu, pe care l-a descoperit mai întâi ca ziarist, apoi ca poet. “Timpul” n-a rezistat decât 7 numere și un supliment de vacanță, deși depășea cu mult tirajul ziarului de la care plecase. Dar a marcat începutul. Era un mare curaj atunci să pleci de la o firmă de stat la una particulară. Chiar și ziaristi “consacrați” înțelegeau mai greu o asemenea mutare. Când a prezentat nota de transfer, i s-a spus chiar că nu s-a mai pomenit undeva să-ți poți cere singur transferul, sub semnătură proprie. Firma sa avea atunci un singur angajat, în persoana sa, care era și director și de toate. De-ale copilăriei activității private de după 1989!!!

După încetarea activității “Timpul”-ui, pentru scurt timp, a intervenit dezamăgirea. A continuat activitatea privată cu difuzare de presă, printr-o rețea proprie, apoi alte activități comerciale, replierea venind din mers. Ce mai, "capitalist" curat!

Reia în forță activitatea de presă, după scurt timp, în 1996, când, sub egida cotidianului “Jurnalul național”, editează, împreună cu televiziunea prin cablu DAGS TV din Petroșani, săptămânalul **“Jurnalul hunedorean”**. Numărul 1 apare în 3 august 1996. De ce hunedorean? Pentru că așa a cerut trustul bucureștean. Patriotismul local face ca după trei luni, de la numărul 13, publicația să-și schimbe numele în **“Jurnalul de Valea Jiului”**. După alte șase luni începe lobby-ul pe lângă alți doi colegi, pentru a face din Jurnalul de Valea Jiului un cotidian puternic, ca alternativă la singurul cotidian din zonă - Matinal (continuatorul cotidianului “Steagul roșu”, la care, de altfel, lucraseră toți cei trei). După o muncă de convingere de peste trei luni, la aceeași masă s-au așezat Constantin Iovănescu, Ștefan Nemeček, Mircea Bujorescu (ziariști de presă scrisă) și Gheorghe Duță (directorul

televiziunii prin cablu), unde primul susținea și o emisiune interactivă "3D-Dialog, Direct, Deschis", un talk show la modă în acea vreme. Apariția noului cotidian a fost bine primită, însă avatarurile muncii în echipă în activitatea particulară au făcut ca tocmai inițiatorul să renunțe la colaborarea colegială. Apariția a mai continuat un timp după care a intrat în derizoriu și și-a încetat apariția.

În luna noiembrie 1997 editează, tot sub egida Jurnalului național, un nou săptămânal din seria "jurnal"-elor. "**Jurnalul reformei**", săptămânal de opinie, informații, publicitate și programe TV, al cărui prim număr apare în 1 noiembrie 1997 și are ca rază de acoperire Valea Jiului și județul Gorj. Ca și alte publicații săptămânale apărute în Valea Jiului, nici acesta nu are o viață prea lungă, motivația fiind în primul rând de ordin financiar.

Dar nu renunță la presa scrisă. Astfel, în 1999 îl găsim la prima publicație de scandal din Valea Jiului. Aceasta s-a intitulat "**Atac de Valea Jiului**", fiind un "puișor" al publicației centrale "**Atac la persoană**", alături alte șapte asemenea publicații săptămânale din țară, de regulă în marile reședințe de județ. Debutul editorial este făcut în 3 iunie 1999, primul săptămânal de scandal din Valea Jiului făcând furori pe piața media. Pentru prima dată în presa locală erau aspru criticate instituțiile statului, îndeosebi oamenii aflați în fruntea acestora. Tot pentru prima dată Valea Jiului a cunoscut coada la tarabele de ziare la ora când trebuia să apară "Atac"-ul. Da, dar aceasta se făcea cu un mare risc din partea colectivului redacțional, îndeosebi a coordonatorului acestuia – Constantin Iovănescu.

Publicația își continuă apariția sub egida săptămânalului bucureștean timp de 10 luni, 41 de numere, după care este editată de SC Timpex SRL, aparținând ziaristului Constantin Iovănescu. În redacția "Atac"-ului și-au făcut ucenicia marea majoritate a actualilor redactori din presa locală a Văii Jiului, despre care se spune că aici și-au făcut mâna și au deprins

curajul de a aborda orice temă, oricât de spinoasă ar fi aceasta. Faptul că ziaristul Constantin Iovănescu, după ce timp de aproape 30 de ani a tratat partea plină a paharului în presă, încercând să promoveze experiența înaintată din jurul său, din zona în care apărea publicațiile editate sau coordonate de el, a venit vremea să fie mult mai incisiv. Destul tratase subiecții de presă cu duhul blândeții, trecând la abordarea criticii directe, la persoană, pe principiul "n-am mamă, n-am tată". Marele câștig a fost de partea cititorilor, care, de această dată au început să acorde o încredere totală ziaristilor din Valea Jiului, în contextul creșterii încrederii în general în presa. Chiar și în prezent se consideră că este singura instituție care încearcă să taie răul de la rădăcină. Nu întâmplător se spune că presa este "a patra putere în stat", sau, cum îi place ziaristului C. Iovănescu să spună, este una din cele patru puteri în stat. Are în vedere adevărul că în campaniile electorale presa este instituția de prim rang în viața populației țării. Acesta a fost și motivul pentru care săptămânalul "Atac de Valea Jiului" a adus câteva corecții în titlu și în atitudine, abordarea fiind mult diferită de cea inițială. După un timp, Atac de Valea Jiului a devenit "**Atac – a patra PUTERE în Valea Jiului**", după care a renunțat la sigla agreată, "atac", considerând că atacul la persoană dă naștere la tot felul de interpretări, uneori departe de realitate. În prezent publicația se numește pur și simplu "**A patra PUTERE în Valea Jiului**", și se află în al optălea an de apariție, iar după spusele directorului său va trăi atât cât va trăi și acesta, iar în prezent sunt în stadiu avansat demersurile pentru ca această publicație să-și extindă aria de acoperire și în județul vecin – Gorj. De menționat că, după apariția "Atac"-ului (sub această titulatură este cerut și astăzi, după opt ani, la tarabe), coordonatorul și apoi directorul său și-a pierdut toți prietenii, un adevărat sistem de prietenii și relații creat în aproape 40 de ani de viață și muncă în Valea Jiului. Deși continuă să creadă că adevărații prieteni sunt cei care te caută la necaz, nu doar la bucurie, adică indiferent de conjunctură.

Cu toate acestea, deși era o modă cândva, nu a avut decât un singur proces, la bază fiind materiale publicate în primul și cel mai virulent săptămânal de scandal.

Nu am făcut referire în această prezentare la perioada în care Constantin Iovănescu a făcut parte din activul Comitetului Municipal de Partid Petroșani, având funcția de secretar cu probleme de propagandă. Vom prezenta și aceste detalii în lucrarea finală Istoria Presei Hunedorene.

În prezent, Constantin Iovănescu este redactor șef la ziarul **Lupta în Gorj** al patrulea cotidian editat la Tg. Jiu și difuzat în județul Gorj.

„CURIERUL SINDICATELOR”

Organ de presă al Ligii Sindicatelor Miniere Valea Jiului. Primul număr apare în săptămâna 13-20 septembrie 1990 la Petroșani. Coordonator: Dorin Gheța.

„RELACHE”

Supliment al cotidianului „Zori noi”. Primul număr apare în săptămâna 20-27 octombrie 1990, la Petroșani. Redactor șef: Mircea Bujorescu .

„DATINA”

Apărut sub egida Primăriei Petrila în octombrie 1990. Redactor Ioan Dan Bălan. În „Datina” se spune că „**folclorul este sufletul unei națiuni**”. Are o apariție de 4 numere și s-a dorit a fi, așa cum era tipărit în primul număr, un supliment cultural-artistic al „Curierului sindicatelor”.

„BLITZ”

Publicație independentă pentru tineret, apare în 1990, Petroșani. Director onorific; Ion Mircea un om deosebit, secretarul Institutului de Mine Petroșani. Redactor șef: Florin Mircea Corcoz. Redacția și administrația: Petroșani, str. 1 Decembrie 1918, nr. 93, etaj II, camera 7. „Blitz” a fost o publicație a unor tineri pentru tineri, o publicație împotriva celor care au vrut să fure tinerilor REVOLUȚIA.

„BLITZ”

Un ziar de actualități și reportaje, apărut în 1990 la Petroșani și a funcționat în paralele cu „Blitz” – Petroșani, publicație independentă pentru tineret. Președinte: Octavian Mitu. Director: M. Coman.

„IMPARȚIAL”

Publicație dependentă de Primăria Petroșani. A apărut în anul 1990. Director: Ionel Botoroagă și Constantin Dincă. Redactor șef: Mihai Barbu.

„REALITATEA ROMÂNEASCĂ”

Ziar independent, de larg interes cetățenesc, fiind realizat de societatea SC REALITATEA ROMÂNEASCĂ COMSERV SRL din Vulcan, sub coordonarea ziaristului Ștefan Nemeček. În primul număr apărut la 1 Mai 1990. În

articolul de fond era consemnat : „Suntem poate al o mielea ziar al României Libere. Începem editarea primului număr, cu greutatea iminentă oricărui început de drum. Suntem conștienți că existența publicației noastre va fi asigurată de competența, dăruirea și măsura în care vom răspunde aspirațiilor cititorilor noștri”.

Conținutul și orientarea ziarului se subordonează sensului cuvintelor din sigla ziarului: **demnitate, rațiune, adevăr, iubire**. Ziarul este independent, de larg interes cetățenesc. Articolele apărute în primele numere tratează teme privind activitatea poliției, viața sindicală, problemele pensionarilor, dar și activitatea minieră, viața culturală și socială a zonei. Articolele sunt semnate de Ștefan Nemeșek, Violeta Napa, Nelu Beșliu, Gheorghe Zavelea, Vasile Sufletu.

„REALITATEA MINEREASCĂ”

Ziar independent, de larg interes cetățenesc, fiind realizat de Societatea Comercială „Realitatea Românească

Comserv SRL Vulcan”. Apare în săptămâna 15-31 iulie 1991. Director: Ștefan Nemecek. Publicația se dorește a fi un ziar independent în slujba minerilor Văii Jiului, care să prezinte existența minerului cu necazurile sale, bucuriile și satisfacțiile de zi cu zi. Pentru ca țara să cunoască minerii Văii Jiului, viața și activitatea lor prin prisma propriilor lor opinii, ziarul a fost difuzat în afara Văii Jiului și în București, Timișoara și Satu Mare.

„CURIERUL MINERILOR”

Apare în 10-20 iulie 1991 la Petroșani ca ziar al Ligii Sindicatelor Miniere Valea Jiului și al Regiei Autonome a Huilei Petroșani. Tematica ziarului era cu preponderență axată pe prezentarea activității miniere, prezentând în fiecare număr modul de realizare a programului de producție la câte una dintre minele aparținătoare Regiei Autonome a Huilei Petroșani. Articolele au fost semnate în primele numere de Viorica Brad, Ovidiu Iliescu, Cristian Ștefan, Ștefan Nemecek. Coordonator: Ștefan Nemecek.

„FLOAREA REGINEI”

Buletin montan periodic al Montan Clubului „Florearea Reginei” Petroșani. Apare în anul 1992. Colectivul de redacție este compus din cunoscuți montaniazi: Aurel Dula, Ioan Dubek, Ioan Herman, Iuliu Hornak, Nicu Jianu, Viorel Stroe. Revista prezintă frumusețile munților înconjurători Văii Jiului, acțiuni montane organizate și desfășurate de membrii Montan Clubului, imagini semnificative cu peisaje montane impresionante.

„ACTUALITATEA VĂII JIULUI”

Supliment al ziarului Realitatea Românească. Apare în toate localitățile Văii Jiului. Articolele publicate abordează teme privind mineritul Văii Jiului, activitatea economică și comercială, probleme de sănătate și ecologie. Coordonator: Ștefan Nemeček.

„GÂNDURI - LA ANIVERSARE”

Revistă a Școlii Generale nr. 1 Petroșani. Astăzi denumirea școlii este I.G. Duca. Apare în anul 1992 cu ocazia sărbătoririi a 120 de ani de la înființarea școlii. Redactori responsabili: Cucu Radu Sorin. Coordonator prof. Doina Hanna.

„INIȚIATIVA PARTICULARĂ

Supliment al ziarelor Realitatea Românească și Valea Jiului. Tematica prezentată cuprinde aspecte privind organizarea și desfășurarea unor activități economice pe baza liberei inițiative care să conducă la creșterea și diversificarea gamei de produse și servicii în condițiile pieței libere. Pe lângă informații și articole privind promovarea liberei inițiative în

sectoarele de industrie mică și servicii erau publicate Decrete și acte legislative pentru a fi cunoscute de cei interesați.
Coordonator: Ștefan Nemecek.

„CĂLĂUZA VĂII JIULUI”

Publicație independentă aflată în slujba tuturor oamenilor. Apare în aprilie 1992 la Petroșani. Director: ing. Bujor Bogdan.

„Călăuza Văii Jiului” se dorește a fi un semn de respect pentru oamenii acestor meleaguri, o ediție zonală care să ofere posibilitatea cuprinderii mai bune a problematicii acestui ținut unde „Călăuza” (de Deva) se vinde lunar în mii de exemplare. Noua publicație își propune pentru început o periodicitate lunară, în paginile sale urmând să-și găsească reflectarea atât problemele Văii Jiului cât și ale lumii în care trăim și de contextul căreia trebuie ținut cont.

„PROTECȚIA MUNCII”

Periodic al Regiei Autonome a Huilei Petroșani. Apare în anul 1992. Prezintă probleme legate de legislația privind protecția muncii în minerit, evenimente și accidente înregistrate la unitățile miniere în timpul desfășurării activității de extracție a cărbunelui. Coordonator: ing. Valeriu Butulescu. Publicația a fost difuzată

într-un tiraj de masă, la toate unitățile miniere aparținătoare Regiei Autonome a Huilei Petroșani, bucurându-se de un larg interes, atât din partea cadrelor tehnico ingineresti cât și a minerilor.

„INFORMAȚIA ORĂȘTIEI”

Organ al Consiliului Local și Primăriei orașului Orăștie.
Apare în anul 1993.

„MATINAL”

CNH A CERUT PRIN INSTANȚĂ ANULAREA BREVETULUI SCRII
"Subminarea poate deveni ucigașă, dacă nu se respectă disciplina tehnologică coroborată cu nerespectarea normelor de protecția muncii"

LIDER ZONAL ÎN INFORMATILocale

MATINAL

Cotidianul Văii Jiului

Nr. 3223 • Sâmbătă-duminică, 11-12 august 2001 • 8 pagini - 2500 lei

COMPANIA NAȚIONALĂ "MINVEST" S.A. DEVA
Către COMPANIA NAȚIONALĂ A HUILEI PETROȘANI
Zguduit de tragicul eveniment petrecut în subteranul minei Vulcan, ne facem ocoul celor peste 10.000 de salariați ai Companiei Naționale "MINVEST" S.A. Deva și transmitem mesajul nostru de solidaritate minieră și sentimentele cele mai profunde de compasiune pentru familiile celor care și-au pierdut viața la locul lor de muncă.
Făcând parte din rândul aceluiași trandafir ai adâncurilor, înțelegem și știm care sunt rigurile și riscurile muncii minerilor dar

CCM AL CNH "Iezează și limitează grav interesele salariaților"
S-au pronunțat sentințele în dosarele 3285 și 3286 dintre **SINDICATELE**

E TIM SĂ GĂȘ CU MAT
De luni către cotidianul

• Valentin Armean
- unul din titularii brev
În 1994, un grup de patru ingineri de la stațiunea în funcții de conducere - Valentin Armean, Andrei Fodor și Violet Rădulescu - au inițiat metoda de exploatare prin surparea cărbunelui, jurătoare. Experimentarea s-a făcut la EM Vulcan trecut la întocmirea Proiectului cadru, inițiată legală a brevetării. Metoda a fost brevetată pe 5/843/30.11.1994, intrând astfel în legalitate. acestei noi tehnologii de extracție, conform Vigore, erau necesare o seamă de autorizații și dat: avizul nr. 3521/3.11.1994 al INSEMEX Pg 2/17.05.1995 al Ministerului Muncii - Departamentul Muncii; avizul nr. 0/5.10.1995 al Agenției de Resurse Minerale; avizul nr. 97/10.10.1994 Industrii - Direcția Generală pentru Strategia și Geologie.

Matinal-ul debutează la 2 Noiembrie 1993. Prima apariție pe piață, într-un număr festiv a fost un succes deplin, trecerea de la o denumire la alta neavând în ciuda scepticismului așăat de unii și alții nici o influență. Dar cu toată schimbarea de denumire, disputele din redacție au continuat. În februarie 1994, prin manevre de culise, Alexandru Bogdan este numit director al SC Zori Noi, iar la insistențele colectivului Gheorghe Chirvasă ocupă funcția de redactor șef, dând Matinal-ului ceea ce-i lipsise în mod vădit până atunci: verticalitate, incisivitate, influență și putere economică. Cu toate acestea în scurt timp, Matinal suferă o pierdere masivă de oameni, Mircea Bujorescu plecând împreună cu 7 redactori, după ce cu vreo jumătate de an înainte garda veche a ziarului plecase la o altă publicație. Practic Matinal rămânea doar în cinci oameni din 14 redactori, cei rămași fiind nevoiți să intre într-o asociație de privatizare PAS de 21 de oameni, alături de femeia de serviciu, șoferi și vânzătoarele de ziare.

După privatizare, în iulie 1994 au loc primele alegeri în noua societate. Este ales ca director Alexandru Bogdan, ca redactor șef Gheorghe Chirvasă și încă trei membri ai CA, printre care o corectoare, Ileana Firțulescu și șoferul Ghiță. Perioada 1994- 1996 a fost o perioadă moartă sub aspect economic, ziarul crescând în calitate, dar stagnând sub aspect investițional, mai ales că tiparul pe plumb la fosta tipografie de stat la fel ca și hîrtia au cunoscut creșteri de preț succesive ce au împovărat până la saturație activitatea financiară.

După doi ani, atât cât era mandatul conducerii alese, la noile alegeri, în fruntea societății este ales Gheorghe Chirvasă, iar ca redactor șef este numit Mihai Barbu. Această perioadă este cea mai prolifică din întreaga istorie a ziarului. În cei doi ani de mandat, 1996- 1998 realizările sunt semnificative: finalizarea achitării creditului către SIF Banat Crișana, pentru privatizare, cu trei ani mai devreme; achiziționarea primei tipografii Offset din Valea Jiului; trecerea ziarului Matinal la format mare în opt pagini; consolidarea unei rețele proprii de

difuzare a ziarului constituită din 9 chioșcuri și 20 de puncte de vânzare; construirea, amenajarea și punerea în funcțiune a unui bar propriu; aducerea spre vânzare în rețeaua proprie a peste 300 de titluri din presa centrală; dotarea societății cu tehnică de calcul de ultimă generație și multe altele, printre care trebuie menționat faptul că în cei doi ani, cifra de afaceri a societății a depășit anual trei miliarde, iar angajaților li s-au dublat salariile. Dealtfel, anul 1996 și anul 1997 sunt singurii ani în care societatea deși avea credit pentru achiziționarea tipografiei a realizat profit iar acționarii au primit dividende. Tot în această perioadă au fost relaizate mai multe reviste de integrale în tiraje de peste 10 000 exemplare, a fost realizat un film documentar despre greva minerilor din anul 1997 și a fost editată cartea „După 20 de ani- greva minerilor din 1977 de la Lupeni”, carte lansată în data de 6 august 1997, în prezența președintelui României, Emil Constantinescu, cel ce a semnat și prefața cărții amintite.

Și cum orice lucru bun are și un sfârșit, în iulie 1998, la alegeri, grupul de vânzătoare și șoferul care dețineau majoritatea acționarilor aleg ca director din nou pe Alexandru Bogdan. Dar munca nu a plăcut nimănui și cu atât mai puțin acționarilor de la Zori Noi. Zilele lui Bogdan ca director aveau să fie numărate, pentru că inactivitatea din mandatul precedent l-a condus la destituire, locul său fiind luat de Mihai Barbu. Din acest moment, începe nebunia. Din cauza unui management defectuos și irațional, activitatea jurnalistică și echilibrul economico-financiar intră în derivă. Nu mai sunt achitate taxele și impozitele la stat la timp, salariile angajaților stagnează, rețeaua de difuzare este distrusă, barul redacției este închis și se renunță în cele din urmă la toate sursele de venituri colaterale, cu excepția tipografiei, unde se tipărește doar ziarul pentru societate și restul pentru niște firme căpușă. Până la urmă, se ajunge la grave neînțelegeri între cei trei membrii ai conducerii redacției. Barbu este înlăturat de la conducere, locul lui fiind luat de Dorel Neamțu, care a reușit să conducă redacția

doar două luni de zile, până pe 1 decembrie 2000 când este ales ca director Gheorghe Chirvasă. Societatea avea mari probleme: restanțe de plată 1,2 miliarde, sume de încasat 880 milioane(din care 250 milioane neviabile), datoriile la stat neachitate de 1 an de zile, salarii neridicate de câteva luni, iar posibilități de venituri, doar ziarul și tipografia, plus o serie de anchete și alte verificări efectuate de Poliție și Parchet.

Gheorghe Chirvasă rezistă doar până pe 6 iulie 2001. Deși aduce societatea la profit, în luna mai 2001, este înlocuit la conducere de Ileana Firțulescu. La puțin timp, un grup de 5 acționari vând pachetul majoritar de acțiuni al societății unui om de afaceri din Iași, Ioan Gherasim, o „verigă” a lui Mihai Prisecariu, fost consilier al lui Dan Ioan Popescu, ministrul Industriilor în guvernul PSD. Cu datoriile uriașe la stat, societatea avea să intre în lichidare judiciară, să piardă sediul și în final să se desființeze. Așa s-a scris istoria celui mai important cotidian al Văii Jiului, care mai trăiește și astăzi, ca o palidă umbră a ceea ce a fost cândva.

„TIMPUL de Valea Jiului”

Apare în 1994, la Petroșani. Redactor șef Constantin Iovănescu. Este supliment estival al ziarului „Timpul de Valea Jiului”. Apărea în 8 pagini. Preț 5 lei.

ARDEALUL LITERAR

Revista a fost fondată în ideea valorificării cât mai judicioasă a literaturii române și străine, pentru apărarea scriitorului român, în spiritul noului în creație. Au fost editate și o serie de numere tematice ca de exemplu: număr dedicat literaturii din Basarabia; un alt număr dedicat criticului Gheorghe Grigurcu etc.

Primul număr a apărut în anul 1995 sub îngrijirea lui Valeriu Bârgău. Compania editoare: Floarea Soarelui Com, cu sediul în Deva, jud. Hunedoara. Redactorul șef al revistei, Mariana Pândaru. Aria de distribuție a revistei: națională. Tirajul depășește 5.000 de exemplare. Lucrarea apare în condiții grafice de excepție, cu copertile tipărite la policromie.

„PAPAGALUL DE PETRILA”

Supliment al publicației „Datina”. Apare în 1993, la Petrila. Coordonator prof. Ioan Dan Bălan.

„PAPAGALUL DE PETROȘANI”

Apare în 1993, la Petroșani. Coordonator: ing. Valeriu Butulescu.

„UNDA DE ȘOC”

**Anul XII, nr. 513, 3 iunie 2005 Preț:
5000 lei - 50 de bani**

Publicație independentă – particulară, săptămânală, apărut în aprilie 1994, la Petroșani. Redactor șef: Mircea Bujorescu. În 1994, alături de alți 6 colegi din redacția cotidianului „Matinal” (Tiberiu Vințan, Ștefan Cimpoi, Sorin Oprea, Vali Locota, Paul Niculescu, Gheorghe Olteanu) înființează ziarul „Unda de șoc”, prima publicație particulară de anchetă și scandal din județul Hunedoara. În prezent cade în ridicol, fiind editată de un P.F. , într-un limbaj de mahala și cu o grafică medievală.

„SPORT ȘOC”

Ziar de sport cu apariție săptămânală. Apare între anii 1995 –octombrie 1997 la Petroșani. Redactor șef: Mircea Bujorescu.

„CURIERUL VĂII JIULUI”

Publicație independentă apărută în 18-24 iunie 1993, de fapt cu nume schimbat din „Curierul sindicatelor” , „Realitatea minerească” „Curierul minerilor”. Ziarul s-a tipărit pentru început la Tipografia Tg. Jiu. Nu după mult timp, din motive economice mai rentabile, conducerea ziarului a decis schimbarea tipografiei, tiparul fiind executat la Prod Tipo Drobeta Turnu Severin. Din anul 1998 tipărirea Curierului Văii Jiului se va executa la Deva, apoi la Petroșani. Editorul ziarului a fost SC REALITATEA ROMÂNEASCĂ COMSERV SRL Vulcan, sub coordonarea ziaristului Ștefan Nemecek. În primii ani de apariție ziarul și-a crescut continuu tirajul ajungând în perioada de apogeu a jocului piramidala **Caritas** – când publica listele persoanelor din județul Hunedoara care urmau să-și ridice banii – la un tiraj record de 34.000 de exemplare pe număr de apariție. Colectivul de redacție a fost format din persoane cunoscute în jurnalistică hunedoreană: Ioan Dubek, Ioan Mustață, Ștefan Nemecek, Viorel Stăuț, Florentina Suciuc, Genu Tuțu, Marioara Lupa, Nicolae Stanciu, mai tinerii Dan Popa, Evelin Ceciuc, ș.a. Tehnoredactarea ziarului a fost asigurată de Daniela Filimon, Camelia Cristina Mohora și Norbert Laszlo Horvath, mai târziu de Daniela Mikloș și Paul Năstase. Curierul Văii Jiului poate fi considerat ca fiind cel mai longeviv ziar din Valea Jiului apărut după 1989. În prezent

directorul ziarului este ing. Daniela Mikloş. Editor – acelaşi Ştefan Nemecek. Colectivul redacţional a inclus redactori permanenţi şi colaboratori printre care amintim pe: Gabriela Ivan, Mihaela Făgaş, Rucsanda Blaj, Hainal Hapek, Daniela Grăjdan, Ştefan Murgilă, Mihaela Bălaşa, Giurgevca Bretean, Andrei Fiedler, Gheorghe I. Drăghici-Slăvuţescu, Marieta Jurca, Ileana Luca, Alin Huiu, Melinda Onea ş.a. Ziarul îşi câştigă o bună imagine atât în Valea Jiului cât şi judeţul Hunedoara din anul 2005 funcţionând cu o subredacţie la Deva şi difuzare în principalele localităţi ale judeţului Hunedoara. La momentul de faţă înregistrează cel mai mare tiraj al ziarelor apărute în Valea Jiului. Apare cu două pagini de policromie, în condiţii grafice de excepţie, tiparul fiind executat la SC Tipo Prod Com Tg. Jiu.

„ABATAJ”

Apare în septembrie 1994, la Petroşani ca săptămânal de atitudine şi informaţie. Director Petre Braiţ. Redactor şef Marian Boboc. A fost editat de Liga Sindicatelor Miniere Valea Jiului şi tipărit la Imprimeria „Gutenberg” din Deva.

”VESTEA”

Apare în mai 1996 la Petrița. Periodic independent. Director Ioan Dan BĂLAN, redactor șef Elisabeta Bogățan.

„JURNALUL HUNEDOREAN”

Apare în august 1996 la Petroșani, Săptămânal de reportaje, anchete, interviuri, informații, publicitate și programe TV, editat de DAGS TV- Petroșani. Director: Duță Gheorghe. Redactor șef: Constantin Iovănescu. În octombrie 1996 își schimbă denumirea în „Jurnalul de Valea Jiului” pentru ca din octombrie 1997 să devină cotidian. A apărut cotidian până în 1998. Din februarie 1998 a devenit săptămânalul „Jurnalul Văii Jiului” – magazin. Director: Duță Gheorghe.

„JURNALUL REFORMEI”

Apare în octombrie 1997 la Petroșani. Săptămânal independent. Director: Constantin Iovănescu. A fost tipărit la Tg. Jiu.

„INFORMAȚIA SINDICALĂ”

Săptămânal editat de Consiliul de Coordonare al Ligii Sindicatelor Miniere Valea Jiului. Apare în anul 1998, la Petroșani. Coordonator: Mircea Bujorescu.

„GAZETA VĂII JIULUI”

Săptămânal de opinie și divertisment, apărut în aprilie 1999 la Aninoasa. Director Mircea Borcan. Redactor șef: Ilie Munteanu. Editat de SC Mires SRL Aninoasa, str. Libertății nr. 27.

„VALEA JIULUI”

VALEA JIULUI
VERITAS

La mulți ani
cu ocazia
ZILEI NAȚIONALE
A ROMÂNIEI!

Săptămânal de informație, opinie și divertisment
Anul I Nr. 35 • 30 noiembrie 2000 • 8 pagini • 1000 lei

Genaral
Aninoasa

Ve oferim următoarele tarife
de conectare la internet:

- tip DIAL-UP:
- Dial-Up "M" 8 \$/ luna 8 ore
- Dial-Up "10" 10 \$/ luna 10 ore
- Dial-Up "20" 15 \$/ luna 20 ore
- Dial-Up "30" 20 \$/ luna 30 ore
- Full - acces 24/24
- Noaptea - Hour 15\$ - (Orăle 23-7)

www.genaral.ro Tel: 646400

Cititi genaral

Săptămânal de informații, anchete și atitudini. Apare în luna martie 1999, la Petroșani. Director: Cosmin Barbu. Redactor șef: Andrei Vlad. Redactori: Angella Dumitrașcu, Vlad Reghina, Vasile Beldie. Publicația tratează o multitudine de teme din realitatea Văii Jiului cu un profund spirit critic jurnalistic.

„LUMINA”

Săptămânal de informare și opinie. Apare în ianuarie 1996. Editat de SC SIGMA PLUS din Deva. Director: Mircea MOLOȚ, Editor coordonator: Lucian Stanciu. Redactor șef: Alexandru Pârlea. Colectivul de redacție: Ioan Dărăbanț, Aurel Oprișa, Nicolae Jianu, Miron Țic, Mircea Bârcă, Alin Bena, Vladimir Birlinski, Septimiu Buzdugan, Viorel Nicula. Tehnoredactare computerizată: Lucian Noghiță. Culegere și corectură: Codruța Muntean. Publicația a apărut în 8 pagini fiind tipărită la SC Grapho Tipex SRL Deva. În articolele prezentate în ziar era acordată o atenție prioritară problemelor din agricultură, apoi erau prezentate știri sportive, probleme privind activități de ecologie și protejare a naturii, prezentarea unor obiective istorice, activități culturale și religioase. Pentru publicitate era rezervată ultima pagină a publicației. Tot o pagină era dedicată materialelor de divertisment, cuvinte încrucișate sau integrale.

„ATAC DE VALEA JIULUI”

Apare în 3 iunie, 1999 la Petroșani, fiind primul săptămânal de scandal. Coordonator Cosmin Barbu, apoi Constantin Iovănescu.

„LUMEA NOASTRĂ – WHY NOT?”

Revistă școlară editată de Grupul Școlar Industrial Lupeni. Apare în anul 2000. Director: prof. Estera Ana Filip, responsabil prof. Virginia Mureșan, redactor șef Creinicean Delia, redactor: Stepănescu Ilie, Dascălu Bianca.

„A PATRA PUTERE ÎN VALEA JIULUI”

Săptămânal de
informație, opinie și
investigație, apărut în
1999, la Petroșani.
Director Constantin
Iovănescu. Tipărit la
Tipografia Matinal
Petroșani.

„ZONA SPECIALĂ”

Zona Specială
ziar de informație, opinie și afaceri

Ziar de informație, opinie și afaceri, apărut 9 noiembrie 1999 cu difuzare în toate localitățile Văii Jiului. Este editat de SC Realitatea Românească Comserv SRL Vulcan sub coordonarea lui Ștefan NEMECSEK ca editor. Ziarul se dorea în primă fază să ajungă la apariție zilnică și să înlocuiască Curierul Văii Jiului. Directorul ziarului a fost Tiberiu Vințan, redactor șef – Ionuț Rădulea. Colectivul de redacție a întrunit numeroși gazetari tineri din Valea Jiului, cu mult talent:

Nicoleta Brat, Ionuț Bălan, Oana Ciubotea, Nina Dumitrana, Valentin Fulger, Ramona Iftimie, Mircea Meseșan, Ciprian Mihalca, Cristi Morar, Silviu Morogan, Marius Mitrache, Ștefan Murgilă, Paul Niculescu, Sorin Oprea, Ionuț Rădulea, Genu Tuțu, Ioan Velica. Tehnoredactarea ziarului: ing. Daniela Miklos și Cristian Nemecek. Apare și în prezent.

„HUNEDOREANUL”

Cotidian editat de Grupul de Presă Media Pro. Apare la Deva în 3 aprilie 2000, în condiții grafice deosebite. A fost „botezat” de celebrul antrenor Bela Karoly care a urât noului ziar să aibă succesul „**pe care l-am avut eu în gimnastică**”. Fără ca urarea să se îndeplinească integral, **HUNEDOREANUL** s-a impus ca un cotidian respectabil în județ. Apare și în prezent.

„SĂPTĂMÂNA VĂII JIULUI”

Săptămânal editat de SC Agro Stef SRL. Primul număr apare în luna septembrie, anul 2000, la Petroșani. În caseta redacțională a numărului 6

din SĂPTĂMÂNA VĂII JIULUI, tipărită în 12 pagini, format A5, apărută în săptămâna 20-26 octombrie 2000 îl găsim redactor șef pe Marian Boboc, administrator Vera Graur, DTP Doru Deoancă. Colectivul redacțional era format din Adrian Cerchez, Gilbert Danco, Ion Hirghiduș, Marius Mitrache, Ilie Pinte. Adresa redacției era în str. Oituz, bl.1, sc. 2, ap. 11 Petroșani. Publicația era tipărită la Tipografia MEDIA PRINT INTERNAȚIONAL din Petroșani.

Cităm câteva dintre titlurile articole din primele numere: „Nimicnicia politică pedalează” „Pensionarii s-au plâns lui David de prețul aberant al apei”, „ Minerii de la Bărbăteni au avut un „K” de sărbătoare”. „La Petroșani, oamenii lui Iliescu au vrut scindare”. „Nu știe nici generalul dacă o fi să înceapă balul”, „Inflație de ZIARIȘTI disponibilizați... mental”. „Cultura pe Jiul de Est și de Vest”.

„INFORMAȚIA VĂII JIULUI”

Cotidian de informare și comunicare interactivă. Apare la Petroșani în 17 iulie 2000. Director: Nicoleta Brat. Redactor șef: Irinel Stegar. Secretar general de redacție: Dan Străuț. A fost o încercare de a scoate pe piață un al doilea cotidian al Văii Jiului alături de MATINAL. Din diverse motive ziarul nu a rezistat decât o lună și jumătate după care își încetează apariția.

„EXPLOZIV – VALEA JIULUI”

Apare în 1-8 martie martie 2000, la Petroșani. Redactori: Dan Străuț, Florin Henning. Tipărit la tipografia cotidianului „Matinal” Petroșani. Apare în Valea Jiului pe fondul dezvoltării accentuate a presei de

scandal, dorindu-se a fi o publicație de investigații, analiză și reportaj mai apropiată de regulile acestor genuri publicistice. Avându-l ca director pe Tiberiu Vințan și redactor șef pe Ionuț Rădulea, publicația va cunoaște o ascensiune spectaculoasă în anul 2000, dar din păcate, viața ei va fi scurtă, ea încetându-și apariția odată cu separarea celor doi fondatori, la finele anului 2000.

„SCANDAL ÎN VALEA JIULUI”

Săptămânal pentru eradicarea minciunii și corupției. A apărut la 6 aprilie 2000 la Petroșani. În acaseta redacțională a numărului 16 din 19 iulie 2000, apărut în 8 pagini, dintre care patru în

policromie, Andrei Vlad redactor șef adjunct, Marian Boboc investigații monden, Liviu Tomiuc economic - social, Andrei Dumitru – fapt divers, Ariel Latkulik – tehnoredactare DTP, Vera Graur – secretariat difuzare, Antomina Tomiuc – corectură, Raluca Soare – corespondent special pentru București. Publicația a fost editată de SC VERITAS PRESS SRL. Din multitudinea titlurilor apărute consemnăm câteva: „Mamară de la Romtelecom zice că acum este independent” semnat de Liviu Tomiuc, „Și-n Petroșani avem un ziar ... Cotrocenist”- Clara Pop, „RAAVJ aruncă banii publici pe apa sâmbetei” – Casandra A.P., „ Bârfe, zvonuri, baliverne”, „S-a lansat INFORMAȚIA VĂII JIULUI – Ziarul care va arunca în anonim cotidianul Văii Jiului” - scandal, „Hai la lupta cea mare tineri gazetari”, „KAPUTT! - Mofturi matinale și nu doar” – Marian Boboc, „Nea Liciu – proprietarul de bancuri”- Marian Boboc, „Artiștii lui Hummel au ocupat centru Petroșaniului”, „Doctorul George David a băgat Exploziv-ul în

Primăria din Petroșani”, „Juristul Ilie Șerban a spus adio vieții... românești”, „Sindicatul Solidaritatea-99 EM Livezeni refuză să-și ajute un membru fondator.

„SPORT-TURISM DE VALEA JIULUI”

Săptămânal de informare sportivă și turistică, Petroșani, 2000. Redactor șef: Genu Tuțu. Au apărut 103 numere.

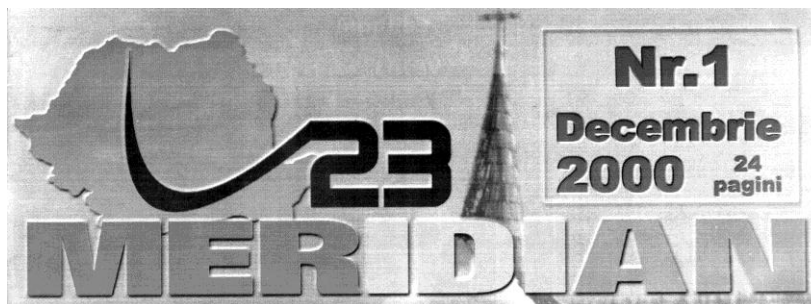
S-a continuat cu nr. 104 (nr. 1 în publicația săptămânală de informație diversă „Opinia – sport turism în Valea Jiului”) care apare și în prezent.

„RELAȚII NEPOTRIVITE”

Magazin cultural săptămânal al cotidianului „Matinal”, apărut în 2000, la Petroșani. Colectiv de redacție: Mihai Barbu, Cecilia Stănescu, Loredana Juglea, Dorel Neamțu.

„Meridian 23”

Revistă de promovare a turismului, culturii, etnografiei și istoriei locale. Apare în decembrie 2000, la Lupeni. Editor SC Comexim R SRL Lupeni. Director fondator: Emil Părău.

Redactor șef: Genu Tuțu. Redactori colaboratori: Romeo Roșia, Tiberiu Kelemen, Mihai Livadaru, Ioan Velica, Dragoș Ștefan Velica, Liviu Gherghin.

„MESAGER”

Publicație săptămânală editată de Consiliul Local și Primăria Municipiului Petroșani. Numărul 1 apare în săptămâna 12-19 aprilie anul 2001. Redactor coordonator:

Mircea Bujorescu. Publicația prezintă acțiuni și inițiative ale Primăriei și Consiliului Local al Municipiului Petroșani, Hotărârile de Consiliu Local discutate și adoptate în fiecare lună, mesaje și înștiințări ale executivului Primăriei către cetățenii municipiului Petroșani, precum și alte materiale informative și de larg interes cetățenesc.

„EXCLUSIV”

Grupul de presă Exclusiv a fost fondat în decembrie 2001 de Tiberiu Vințan, sub egida SC Exclusiv Media Group SRL – agenție de publicitate și relații publice din Valea Jiului, cu sediul în municipiul Vulcan, str. Coroești nr. 75. Prima publicație editată sub brandul Exclusiv a fost revista „Afaceri în Valea Jiului”, acestea succedându-se, în timp, alte publicații: „Exclusiv”, „Politica Văii Jiului”, „Politică și Afaceri”, „Minerul”, „Vulcan Exclusiv”, „Uricani Exclusiv”, „Lupeni Exclusiv”, „Petroșani Exclusiv”, „Zona apină”.

Toate aceste publicații sunt rodul muncii unei echipe redacționale conduse de Tiberiu Vințan, formată din: Luminița Andronache, Sorin Oprea, Ilie Pinteș, Claudiu Moldovan cărora li s-au alăturat, ca și colaboratori, alte nume din peisajul publicistic local. Coordonatorul Grupului de presă Exclusiv, Tiberiu Vințan (n. 03.02.1972 la Vulcan, jud. Hunedoara), este un jurnalist format după momentul decembrie 1989, care a acumulat, în timp, o vastă experiență în mass-media. Absolvent al Școlii Superioare de Jurnalism din București în anul 1997 - cursuri coordonate de Ion Cristoiu -, Tiberiu Vințan a debutat în presă încă din perioada în care era licean, remarcându-se prin editarea primei publicații școlare de după 1989, la Grupul Școlar „Mihai Viteazul”, în martie 1989. În același an, va deveni colaborator al ziarului „Zori noi”, unde după o stagiatură de un an în cadrul tipografiei Petroșani va fi cooptat ca redactor stagiar, în iunie 1990. Aici va lucra alături de gazetari profesioniști, deslușind din plin tainele meseriei de jurnalist, în paralel cu începerea studiilor de specialitate. Imediat după schimbarea denumirii ziarului „Zori noi”, în „Matinal”, Tiberiu Vințan va deveni șef al departamentului „Tineret”. În 1994, alături de alți 6 colegi din redacția cotidianului „Matinal” (Mircea Bujorescu, Ștefan Cimpoi, Sorin Oprea, Vali Locota, Paul Niculescu, Gheorghe Olteanu) înființează ziarul „Unda de șoc”, prima publicație particulară de anchetă și scandal din județul Hunedoara. Tiberiu Vințan va activa în redacția „Unda de șoc”, până în anul 1996, când decide să-și extindă domeniul de activitate și în sfera audio-vizualului. Se angajează la DAGS TV, unde va lucra ca reporter special în cadrul departamentului „Știri” și ca redactor, mai apoi redactor coordonator al publicației săptămânale „Jurnalul Văii Jiului”, editată de același trust media. În 1998 preia conducerea departamentului editorial al postului de radio „Radio 74” din Petroșani, unde va îndeplini funcția de redactor șef, reușind performanța de a ridica audiența unui post de radio religios pe primul loc în preferințele publicului din Valea

Jiului, datorită dezvoltării unui departament de știri eficient. În perioada 1998 – 2000, Tiberiu Vințan va acoperi, concomitent și alte activități de media, fiind reporter teritorial pentru postul de televiziune Prima TV, reporter zonal pentru postul național de radio Europa FM și reporter special pentru „Radio Vocea Speranței” București. În anul 1999, cochetează cu un nou gen de presă, cu mare priză la public, fiind reporter special pentru publicațiile de scandal „Atac de Valea Jiului” și „Atac”. Pe același segment de cititori, va înființa, în anul 1999, publicația de scandal „Exploziv”, împreună cu Ionuț Rădulea. Bun cunoscător al pieței locale de media, Tiberiu Vințan va sesiza faptul că piața media din Valea Jiului devine sufocată de publicații de scandal, în detrimentul promovării de informație. În acest context, încearcă în primăvara anului 2000, printr-un parteneriat cu editura Realitatea Românească, editarea unui nou cotidian local, care să cuprindă în echipa redacțională, cea mai mare parte a jurnaliștilor tineri din Valea Jiului. Din nefericire, proiectul său nu va avea sorți de izbândă.

În decembrie 2001, o dată cu înființarea editurii Exclusiv Media Group împreună cu soția sa Luminița Vințan, Tiberiu Vințan scoate pe piață prima publicație de nișă, destinată unui segment de cititori bine definit chiar din titlul acesteia: „Afaceri în Valea Jiului”. Acesteia îi urmează, în perioada următoare, alte publicații de nișă: „Exclusiv”, „Politica Văii Jiului”, „Politică și Afaceri”, „Minerul”, „Vulcan Exclusiv”, „Uricani Exclusiv”, „Lupeni Exclusiv”, „Petroșani Exclusiv”, „Zona alpină”.

Publicația „Exclusiv” apare în martie 2001, având un caracter de publicație generalistă, subiectele abordate fiind vaste. Publicația apare sub egida Grupului de presă Exclusiv, fiind cea de-a doua „producție” a acestuia.

Din colectivul de redacție al publicației au făcut parte: Tiberiu Vințan – director, Luminița Andronache – editor, Ionel Petrescu, Ciprian Mihalca, Ioan Velica, Lucian Ispas – redactori.

Publicația va apărea săptămânal, în mod constant în perioada martie 2001 – iulie 2002, după care își încetează apariția, revenind ca brand media în 2004, când re apare ca publicație locală în municipiile Vulcan și Lupeni și în orașul Uricani, urmând ca din mai 2006 să apară și ca publicație locală a municipiului Petroșani. Toate aceste publicații având ca public țintă cetățenii localităților respective din Valea Jiului se vor distribui gratuit, editarea lor fiind susținută, în bună parte, de autoritățile administrației locale

PIAȚA DE ARDEAL

Este fondată în anul 2001 de scriitorul Valeriu Bârgău. Publicația s-a născut din nevoia de a prelua anunțurile de mică publicitate de la populație, respectiv pentru a le prezenta și transmite în întreaga zonă a Ardealului, Banatului și alte centre importante din țară. Este editată de Compania Floarea Soarelui Com, cu sediul în Deva. Redactor șef: Mariana Pândaru. Apare în 8 pagini, cu șase pagini alb-negru și 2 policromie, format A3.

„ORIZONT LUPENEAN”

Ziar de informație și cultură editat cu sprijinul Primăriei Lupeni, 2001. Redactor șef: Marian Boboc.

„ALTERNATIVA”

Săptămânal județean editat în Valea Jiului. Apare în octombrie 2001 la Petroșani. Este editat de SC „Alternativa Media” SRL, Petroșani, str. 1 Decembrie 1918, nr. 120. A apărut 19 numere după care toți ziaristii au trecut la „Gazeta Văii Jiului”, deoarece nu au mai putut susține financiar „Alternativa”.

În ziua de 17 octombrie 2001 patru ziaristi plecati, **de voie de nevoie**, de la **MATINAL** au crezut că e « Vremea Alternativei ». Mihai Barbu (director), Gheorghe Chirvasă (redactor șef), Sorin Oprea (director imagine) și Roland Szedlacsek (director IT) semnează, împreună, editorialul numărului zero.

„Toate își au vremea lor și fiecare lucru de sub ceruri își are ceasul lui. Nașterea își are vremea ei și moartea își are vremea ei. Săditul își are vremea lui și smulgerea celor sădite își are vremea ei. Uciderea își are vremea ei, tămăduirea are vremea ei și zidirea își are vremea ei. Plânsul are vremea lui și râsul are vremea lui. Bocitul își are vremea lui și jucatul; are vremea lui. Imbrățișarea își are vremea ei și depărtarea de îmbrățișare își are vremea ei. căutarea își are vremea ei. Aruncarea cu pietre își are vremea ei și strângerea pietrelor își are vremea ei. Ruptul își are vremea lui și cusutul își are vremea lui. Tăcerea își are vremea ei și vorbăria își are vremea ei.” Așa grăit-a Eclesiastul. Și tot Eclesiastul spune că orice lucru El îl face frumos la vremea lui.

„În acest superb început de noiembrie (2001) lansăm, ca un pariu cu noi înșine ALTERNATIVA. Credem că a sosit și vremea ei. Nu este nimic mai bun pentru om decât să se vesească de lucrările lui. Vă invităm, ca săptămână de săptămână, să fiți părtași la bucuria noastră.” Așa se încheia, în ton extrem de optimist, primul editorial al **Alternativei**. Lângă numele gazetei editorii au ales un citat din H.Miller. **„Omul are următoarea alternativă: să lase lumina să intre sau poate să păstreze**

obloanele închise.”

Trei dintre cei patru editori asociați au ales ca, după trista experiență avută la primul cotidian al Văii Jiului, să încerce cariera didactică. Ei intenționau să pună la cale, din lefurile lor de profesori, un săptămânal. Raționamentul s-a dovedit a fi extrem de naiv. Știți probabil ce înseamnă în România, în orice regim politic, un salariu de profesor debutant... Cum o nenorocire nu vine niciodată singură, la începutul secolului XXI, în Petroșani, exista o singură tipografie. Deși doi dintre ziaristii care editau **Alternativa** dețineau o cincime din capitalul social al societății care deținea tipografia Matinal cei aflați, la conducerea SC Zori Noi SA au refuzat să-i tipărească. Dacă nu puteai tipări în Petroșani trebuia să faci o navetă săptămânală la tipografiile din Deva sau Tg.Jiu. Incercările de a împăca obligațiile didactice cu presa și naveta s-au dovedit a fi, după 18 săptămâni, de netrecut. O redacție alcătuită din femei (investigații/ monden Karina Popa, economic/ administrație Nina Dumitrana, cultură/ artă Alexandra Săndulescu) a fost alături de editori până la ivirea primelor dificultăți financiare. Alternativa s-a dovedit a fi o gazetă extrem de vie mai ales prin paginile din mijloc grupate sub titlul « Răsună Valea », un titlu de succes preluat de la primul film românesc care relata despre aventurile petrecute pe șantierul tineretului de la Bumbăști- Livezeni. În primele numere, **Alternativa** a beneficiat de câteva corespondențe din West Virginia (USA) de la Mihai Barbu care a descris, de la fața locului, experiența americană în transformarea unor zone miniere în orașe turistice profitabile. Ulterior, săptămânalul a publicat un serial cuprinzând primele impresii ale unor specialiști americani, redactate după vizitarea orașelor Văii Jiului și sugestiile lor privind schimbarea urbanistică a unor localități miniere prin modificări ce nu necesitau investiții serioase. Astfel, un săptămânal serios a sucombat datorită lipsei de bani & timp. Cei patru s-au grăbit. Vremea Alternativei nu sosise încă în Valea Jiului. Ulterior

partea redacțională a pus bazele, la solicitatarea unui consorțiu industrial, unui săptămânal transformat destul de rapid într-un cotidian de succes: **Gazeta Văii Jiului**.

„AFACERI ÎN VALEA JIULUI”

„Afaceri în Valea Jiului” este prima revistă editată de Exclusiv Media Group. Revista a văzut pentru prima oară lumina tiparului, în ianuarie 2001, fiind editată în format A4, în 32 de pagini, cu copertă policromă. Din colectivul de redacție făceau parte, alături de Tiberiu Vințan – director, Victor Bădârcă – director fondator, Luminița Andronache – redactor șef, Ionel Petrescu, Ciprian Mihalca – redactori, Dan Străuț – corresponsent. Încă de la primul său număr, revista se declară drept publicație de nișă, fiind prima de acest fel din peisajul, destul de bogat al presei locale din Valea Jiului la vremea respectivă. Astfel, în editorialul din primul număr al revistei, Tiberiu Vințan scrie că **„nici o publicație din Valea Jiului nu s-a adresat, până acum, realmente oamenilor de afaceri, deloc puțini în regiune, iar atunci când a făcut-o, acesta lucru s-a rezumat la articole critice, menite a le discredita sau, după caz, voala, imaginea publică.”**

În mod surprinzător, revista „Afaceri în Valea Jiului” își va găsi cititori consecvenți, nu atât în lumea oamenilor de afaceri din Valea Jiului, cât în sectorul minier și cel politic. Acest aspect va conduce la diversificarea conținutului și formei publicației, până la dezvoltarea unor noi publicații de nișă, apărute fie ca suplimente ale revistei „Afaceri în Valea Jiului”, fie ca publicații de sine stătătoare.

„ORTACUL”

Publicație a Sindicatului Liber E.M. Livezeni, apărut în 1 august 2002. Redactor șef: Marian BOBOC. Președinte sindicat: ing. Jurca Adrian. Vicepreședinte: maistru Marian Filip. Din anul 2005 publicația **Ortacul** a fost susținută financiar și de Sindicatele miniere din Lonea și Petrila.

„GAZETA VĂII JIULUI”

Primul număr la Gazetei Văii Jiului a apărut pe 21 Mai 2002, de sărbătoarea Sfinților Împărați Constantin și Elena, data apariției fiind fixată de editorul Aurelian Serafinceanu, la vremea aceea Prefectul județului Hunedoara. Gazeta, la început cu apariție săptămânală, a ieșit pe piață în 20 de pagini, cu paginile 1 și 20 la policromie, fiind una dintre cele mai consistente săptămânale din județ, cu un conținut complex, atât ca informație, cât și ca genuri publicistice. Publicația a fost editată de SC PRINTNET SRL Petroșani, o firmă nou înființată, care avea ca principali acționari, patru firme ce aparțineau lui Aurelian Serafinceanu,

respectiv: GEROM, UMIROM, ROTRANS ȘI OXIGAZ. SC Printnet beneficia de tipografie proprie, iar administrator al firmei a fost numit ziaristul Gheorghe Chirvasă, cel care era și redactorul șef al publicației, dar și directorul Tipografiei. În caseta redacțională a primelor numere ale gazetei se regăseau cele mai cunoscute nume din presa locală, printre care amintim pe Ștefan Nemeșek, Mircea Bujorescu, Ilie Pinteș, Mihai Barbu, Genu Tușu și alții.

Din păcate, numărul angajaților pentru editarea ziarului se limita doar la directorul firmei, Gheorghe Chirvasă și Sorin Oprea, cei care făceau de toate, de la documentare și până la corectură și distribuirea exemplarelor tipărite în toată Valea Jiului. Numărul colaboratorilor menționați s-a diminuat de la săptămână la săptămână. La sfârșitul lunii noiembrie a aceluiași an, mai precis pe data de 19 noiembrie când **Gazeta** a devenit cotidian, mai lucrau efectiv la ziar doar trei oameni cu director cu tot. Gazeta a continuat să dăinuiește și după ce acțiunile au fost înstrăinate unui oarecare Mihai Moga de pe la

Cluj, un novice în ale jurnalismului, care a schimbat complet grafica ziarului. Necazurile au venit însă și din altă parte. Gazeta a trebuit să se finanțeze singură, ajutorul dat de cei ce îl patronau constând doar în tipar, unde s-au adunat la un moment dat datorii de sute de milioane. Cea mai grea lovitură însă a fost primită de Gazetă în anul 2004, la alegerile locale și parlamentare, când ziarul a sprijinit PSD, fără însă a încasa nici un leu pentru serviciile prestate.

Din aprilie 2005, ziarul are o altă conducere. Un grup de tineri coordonați de Cătălin Docea ca director și Ramona Roșulescu - redactor șef, au preluat destinele Gazetei, reușind în scurt timp să schimbe fața și conținutul ziarului, situându-l practic pe un prim loc în ceea ce privește media locală scrisă din Valea Jiului. Printre redactorii Gazetei îi găsim pe Anamaria Nedelcof, Petrică Bodron,

Cătălin Răduțoiu, Dana Eftimie, Mihaela Mihai, Claudia Nichițelea, Alina Olaru, Vasilică Ichim. Grafica și tehnoredactarea au fost asigurate de Lucian Murărescu, Geza Szedlacsek, Ciprian Petrișor și Daniela Filimon. Ca principali colaboratori îi putem nominaliza pe Genu Tuțu, Aurel Slăbii și Claudiu Moldovan, acesta din urmă și ca fotoreporter. Viabilitatea și eficiența compartimentului de publicitate a fost și este asigurată de Amalia Jurgiu. Ziarul ajunge la cititorii Văii Jiului prin intermediul lui Nicolae Mitricioiu care se ocupă de difuzare. Tiparul este executat la Tipografia RoContract Petroșani.

Povestea extinsă a Gazetei Văii Jiului va fi reluată și prezentată în Istoria Presei Hunedorene.

„ACTUAL - SPECIAL”

Autotintitulat „Adevăratul săptămânal”. Apare la Deva, în perioada anilor 2002-2003.

„ORIZONTURI ȘCOLARE”

Publicație de specialitate a cadrelor didactice din Valea Jiului. Primul număr apare în martie 2002 la Petroșani. Publicația și-a propus să fie o revistă prin intermediul căreia toate cadrele didactice din Valea Jiului să-și poată exprima public gândurile și părerile despre anumite evenimente din viața școlară, culturală, economico-socială a acestei zone. În caseta redacțională îl găsim director pe Vasile Pop Șc. Gen. Nr. 7 Petroșani, redactor șef și tehnoredactor Monteola Gherlan Șc. Gen. Nr. 7 Petroșani, redactori Mariana Ghincioi Șc. Gen. Nr. 6 Petroșani, Cristina Tudorașcu Șc. Gen. I.G. Duca Petroșani, Marioara Vâlceanu Șc. Gen. Nr. 2 Lupeni, Ștefana Onel Șc. Gen. Nr. 5 Vulcan, Sandina Nicola Șc. Gen. Nr. 7 Petroșani.

Tiparul a fost executat la Tipografia PrintNet Petroșani în condiții grafice deosebite. Publicația a fost editată de Conducerea Școlii Generale nr. 7 Petroșani. Din primele numere amintim câteva titluri: **„Ce este Step by Step?”** semnat de inst. Lăcrămioara Avrămuțiu și inst. Diana Cazan de la Șc. Gen. "Avram Stanca" Petroșani; **„Calculatorul mijloc didactic polivalent”** semnat de învă. Dan Bașa Șc. Primară Brotuna, com. Vața de Jos; **„Cunoașterea Universului de către copii prin abordarea proiectului tematic Cerul și Pământul”** semnat de educ. Olivia Pîrv - Grădinița P.P. și P.N. nr. 1 Petroșani; **„Clasa de Elevi – o comunitate”** semnat de învă. Simona Chiroșca; Șc. Gen. Nr. 3 Lupeni; **„Rolul și eficiența resurselor în procesul instructiv educativ”** semnat de învă. Adriana Oanță - Șc. Gen. Sf. Varvara Aninoasa; **„Proiect de mentorizare a unui copil supradotat”** – prof. Eleisabeta Bogățan - Șc. Gen. Nr. 6 Petrila; **„Stima de sine”** învă. Delia Holobuț - Șc. Gen. „Sf. Varvara” Aninoasa; **„Mijloce și tenici de lucru folosite în orele de educație plastică”** - învă. Elena Mocanu - Șc. Gen. Avram Stanca Petroșani.

Din păcate publicația își încetează apariția în luna noiembrie a anului 2002.

„ALTITUDINI”

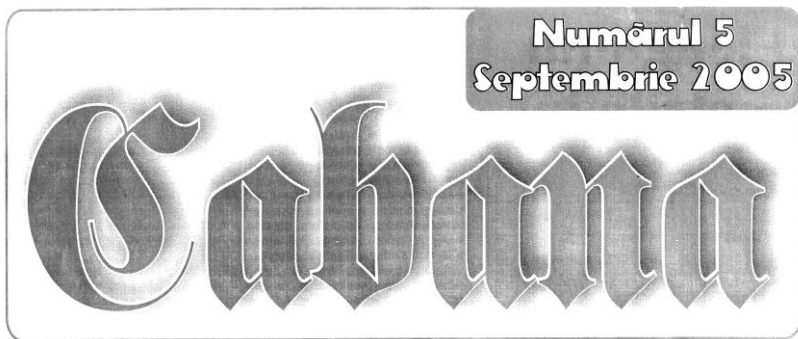

Primul număr al revistei apare în luna ianuarie 2003. Se dorește a

fi un periodic al Asociației Valea Jiului. A fost editat de Eromania GATEWAY în colaborare cu Centrul pentru Jurnalism Independent. Redactor șef Felicia Portase. Secretariat de redacție Dan H. Popa. Revista a apărut printr-un grant acordat de Banca Mondială. Revista apare full color într-o grafică atractivă, pe hârtie cretată. Dintre principalele titluri consemnă câteva: „Strategie pentru Valea Jiului”, „În Valea Jiului oamenii de ispravă s-au întâlnit pentru binele comunității”, „Export de imagine”, „Orașul de Sus STRAJA oferă cel mai lung și mai ieftin sezon de sporturi

de iarnă din România”, „Mica Americă sau El Dorado de Valea Jiului”, „În Vale nu există bariere”.

„CABANA”

Publicație editată de Asociația de Turism Parâng - Groapa Seacă. A apărut în aprilie 2002 la Petroșani sub coordonarea și îngrijirea ing. Bujor Bogdan un iubitor al muntelui, al ordinii și disciplinei de montaniard. Tiparul a fost executat la Tipografia Matinal Petroșani.

Publicația și-a propus să mediatizeze informații, știri și reportaje care prezintă viața și activitatea împătimiților de drumeții montane, frumusețile munților care înconjoară Valea Jiului, aspecte inedite din viața ciobanilor și în general a crescătorilor de animale din zona Parâng și Retezat, povestea unor vestigii istorice din zonă. CABANA consemnează și o serie de aprecieri ale unor personalități din România sau din străinătate referitoare la activitatea turistică din zonă, sălbăticia și naturalețea piscurilor montane de o originalitate unică. Un exemplu: **Andrew Vorkink**, director al Băncii Mondiale din New York precizează într-o mică însemnare din numărul din septembrie 2005 al CABANEI „**Am vizitat cu mare plăcere**

Cabana Groiapa Seacă și am apreciat ospitalitatea gazdelor. Petroșani este o zonă minunată, cu mari resurse materiale și umane. Eu vă doresc mult succes în dezvoltarea acestei zone, care are un mare potențial de viitor.” Consemnăm câteva dintre titluri: „Bună Ziua Ciobanilor”, „Omenia în munți”, „Parângul tezaur de tainice frumuseți”, „Un elixir accesibil – aerul ionizat”, „Crucea lui Bogdan”, „Sarmizegetusa – pompeii istoriei noastre”, „Cheile Tăii – leagănul alpinismului Petrilean, „Copacii dădători de viață”, „Muntele în pericol”, „Reguli de organizare a Cabanei”.

„OPINIA- SPORT TURISM DE VALEA JIULUI”

Publicație săptămânală de informație diversă, apărută în 5 noiembrie 2003 la Petroșani. Membrii fondatori: Genu Tuțu, Bolocsi Kerestely, Marius Lung, Nicolae Gui, Virgil Dumitru, Ioan Herman, Hajnal Zacsco. Editori coordonatori: Genu Tuțu, Bolocsi Kerestely. Redacția: Mircea Nistor, Ramona Roșulescu, Adrian Stark, Eugen Popa, Aurel Slăbâi, dr. Octavian Popescu, Ana Pătrașcu, Ioan Velica.

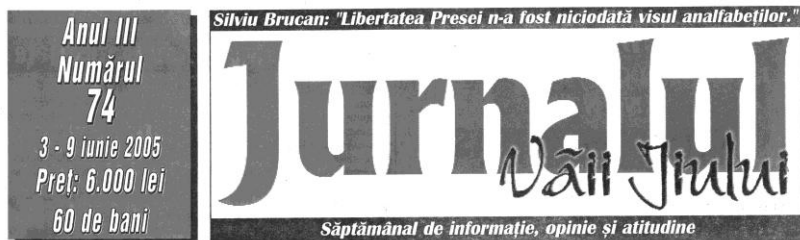
„MAGAZIN ORTODOX”

Revistă religioasă creștin-ortodoxă, apare lunar și este distribuită gratuit, în toate Bisericile din Valea Jiului și împrejurimi. Primul număr a fost tipărit în octombrie 2003, în 16 pagini, color, fiind sponsorizată de firma COMEXIM-R S.R.L. Lupeni (patron Emil Părău), având colaborarea Protopopiatului Ortodox Român Petroșani și binecuvântarea Episcopiei Aradului și Hunedoarei. Colectivul de redacție este format din trei oameni, Adriana Radu Mocanu, o ziaristă cu state vechi în breaslă, fost redactor șef al cotidianului „Matinal” și director al săptămânalului „Pur și simplu INCOMOD”, Corneliu Bran, fost redactor al acelorași publicații, colaborator al mai multor publicații sau trusturi de media din presa centrală și Petre Cibian tehnoredactor. Ideea nașterii acestei reviste i-a aparținut sponsorului și redactorilor săi, fiind concepută pentru creștinii ortodocși din Valea Jiului și nu numai, rolul publicației fiind educațional și ecumenic în egală măsură. În peste cei trei ani de apariție, „Magazinul Ortodox” a intrat în conștiința creștinilor, care o primesc lunar la Bisericile la care sunt arondați, publicația devenind în același timp și material didactic pentru elevii care studiază religia în Vale. Au colaborat la revistă multe personalități din rândul

clericilor și profesorilor de religie, din Vale și chiar din țară, coordonați competent de protopopul Dorel Pogan din Petroșani. Încă de la primul număr al revistei, aflat la celebra Biserică hunedoreană din Densuș, cu ocazia resfințirii picturii străvechi din acest lăcaș sfânt, de după renovare, **dr. Timotei Sevcicu**, episcopul Aradului și Hunedoarei a binecuvântat apariția acestei reviste, susținând apoi și un interviu, cu cuvintele: „**În sfântă rugăciune, urare de bine pentru redactorii și cititorii acestui Magazin Ortodox**”. Ministrul culturii de-atunci, Răzvan Theodorescu, aflat la același eveniment a menționat: „**Îmi pare bine că în sfârșit este contrazisă „tradiția” potrivit căreia Valea Jiului este „Jalea Viului”, concept care ar trebui să dispară și vreau să cred că va dispărea (...)** De aceea salut inițiativa apariției unei asemenea reviste de cultură religioasă în acest loc al trudei și speranței”. Întrebat de un ziarist, de ce a apărut tocmai acum o astfel de revistă, sponsorul ei, Emil Părău a răspuns: „**A apărut acum pentru că acum i-a venit vremea... Acum s-a arătat vrerea Celui de Sus ca noi toți să putem contribui la o lucrare în premieră pe meleagurile Văii Jiului.**” După aceste cuvinte alte comentarii sunt de prisos.

„JURNALUL VĂII JIULUI”

Editor coordonator :

Nicu TAȘCĂ

- născut la 2 august 1978
- intrarea în presă iunie 2000 – Informația Văii Jiului (septembrie 2000-septembrie 2003
- redactor la săptămânalul Valea Jiului
- septembrie 2003 editor coordonator Jurnalul Văii Jiului
- Absolvent Universitatea din Petroșani Facultatea de Științe,

Specializarea Psihosociologie – iulie 20005

“Jurnalul Văii Jiului” a apărut în octombrie 2003 din inițiativa mai multor tineri care doreau să facă presă adevărată. A apărut pentru că am considerat că pe piața publicistică a Văii Jiului, altfel destul de aglomerată, nu se regăsea un ziar sobru, un ziar de analiză dar care să prezinte și fapte. Acest ziar a fost înființat și dus până în prezent, în ritmul săptămânal al apariției sale, de cea mai tânără echipă de ziariști și comentatori din zonă, având o medie de vârstă de 25 de ani. Echipa care a plecat la drum a fost formată din subsemnatul, sociologul Valentin Fulger, care mai târziu a ocupat funcția de director, Luminița Toader, Dana Blănaru, Daniel Pato, dar și tehoredactorii Traian Borodi și Zoly Fodor. Primul număr a văzut lumina tiparului în data de 10 octombrie 2003, având un conținut pliat de două teme importante la acea vreme: vizita președintelui Ion Iliescu la Petroșani și o dezbatere în jurul creării Alianței Dreptate și Adevăr. Încă de la început, publicația noastră a fost atipică pentru că nu s-a pliat pe segmentul de public pe care se înghesuie foarte multe publicații, cel din zona minieră și conexă. În toamna lui 2003 am inițiat prima analiză a sistemului de termoficare din Valea

Jiului, pe fiecare oraș și societate în parte. În noiembrie 2003, s-a alăturat echipei economistul Bogdan Răvaș, devenit responsabil pentru rubrica „Jurnalul economic”, și a rămas cu noi și astăzi.

În martie 2004, am publicat, în exclusivitate, primul interviu cu un oficial al Delegației Comisiei Europene în România. Persoana interviuată a fost Angela Filote, ofițerul de presă și relații publice al Delegației Comisiei Europene în România.

Antropologul Alin Rus a publicat în săptămânalul nostru studii de antropologie a unor locuri din Valea Jiului, în perioada mai-iulie 2004. Tot în vara lui 2004, s-a alăturat echipei cel mai tânăr component, Alin Huiu, cel care a pus multă pasiune și a introdus în conținutul ziarului pagina sportivă. De atunci și până astăzi, el este responsabil cu sportul în redacția noastră. Am considerat oportun să oferim cititorilor o incursiune în alambicatul sistem juridic românesc. Astfel juristul și mai apoi avocatul Ciprian Coandres a ținut timp de nouă luni rubrica „Jurnalul juridic”. Luna august a anului 2004 a adus cea mai importantă acțiune jurnalistică. Atunci, mai mulți intelectuali importanți ai României, printre care Zoe Petre, Gabriel Andreescu, Ovidiu Pecican și Cristian Pârvulescu, au vorbit prima dată despre Valea Jiului și viitorul ei. O lună mai târziu, Ionuț Alexe, un tânăr analist specializat în relații internaționale, a început să publice în ziarul nostru. Până la sfârșitul anului au văzut lumina tiparului mai multe analize pertinente despre situația politică de la acea dată și despre contextul internațional și relațiile noastre cu alte țări și civilizații.

Cristian Pârvulescu, președintele Asociației ProDemocrația, a revenit în paginile ziarului nostru în luna octombrie, cu un interviu bazat pe situația societății civile din Valea Jiului. La sfârșitul anului 2004, Daniel Pato și-a întrerupt colaborarea cu noi. El a reușit mai bine de un an de zile să fie o piesă importantă în echipa de tineri analiști a Jurnalului Văii

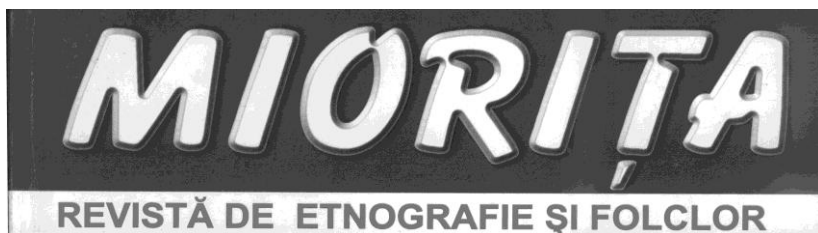
Jiului. Câteva luni mai târziu, a venit în echipă Mihaela Ghiuca, cunoscută activistă în mai multe ONG-uri, care s-a acomodat foarte repede stilului de lucru.

Ne-am creat un public aparte, care cuprinde persoane cu studii medii și superioare care își desfășoară activitatea în medii dintre cele mai diverse de la minerit la servicii și instituții publice. N-a fost ușor, dar astăzi putem spune că avem publicul nostru. Am acordat o atenție deosebită societății civile adevărate, care este greu vizibilă în presa din Valea Jiului. Cum era și firesc, au fost unii colegi care ne-au părăsit, alții au făcut pasul înapoi, dar nucleul a rămas intact. Am format o echipă de oameni foarte tineri dar foarte bine pregătiți pe domeniile lor ceea ce a atras atenția asupra noastră. Am adus intelectualii mai aproape de locuitorii Văii Jiului prin interviuri cu cele mai importante personalități culturale, universitare și politice din România, misiune pe care nu o considerăm încheiată. Am scris și am publicat opinii despre viitorul nostru în Uniunea Europeană. Ne-am specializat în domenii dintre cele mai importante: accesul la informațiile de interes public, regionalizarea, instituțiile, strategiile și programele Ununii Europene. Am fost critici cu tot ce nu e democratic, în limitele bunului simț și a comportamentului normal. Am fost duri pentru că unele fapte reclamau duritate. Toate acestea pentru a fi altfel decât ceea ce este deja pe piață, pentru ca cititorul nostru să afle lucruri care îl interesează cu adevărat și să se regăsească în opiniile și comentariile noastre. Au fost multe momente grele, din punct de vedere economic, uman și personal. Ne-am atras antipatii, ură, dușmăanii și nu puțini au fost cei care au încercat, unii au și reușit, să ne facă rău. N-au avut curajul unor înfruntări directe, ne-au lovit mișelește, pe la spate. Iar asta face diferența dintre noi și ei.

Nu vom spune că am reușit. dar cei care ne cunosc și ne citesc pot confirma sau nu acest lucru. Am vrut să demonstrăm că se poate și altfel, mai bine.

Am fost acuzați, înjurați și blamați de unii, blocați și marginalizați de alții, dar am rezistat pentru că cititorii noștri ne-au arătat că trebuie să rămânem așa și să continuăm să fim critici cu excesele, cu ignoranța, nemunca și prostia. Așa vom fi și în continuare. De ce? E simplu. Pentru că jurnalismul este viața noastră” – spune Nicu TAȘCĂ.

MIORIȚA

Revistă de etnografie și folclor a Centrului județean pentru conservarea și promovarea culturii tradiționale hunedorene – Deva. Colegiul de redacție este format din personalități ale culturii hunedorene ca Radu Ciobanu, Ioachim Lazăr, Ioan Sicoie. Redactorul coordonator al revistei este Marcel Lapteș, respectiv secretarul de redacție Nicolae Jianu și redactor Mircea Lac. Prezentarea artistică a revistei este realizată de Eugen Pescaru. Ilustrația reprezentând imagini sugestive din lumea satului românesc este semnată de Nicolae Jianu și Marcel Lapteș.

Câteva dintre titlurile care atrag atenția sunt deosebit de sugestive: „**Va muri satul?**” semnată de scriitorul Radu Ciobanu; „**Hunedoreni și idealul național**” semnat de dr. Victor Șuiagă; „**Un valoros și enigmatic monument – castelul de la hunedoara**” – dr. Ioachim Lazăr – Muzeul

Civilizației Dacice și Romane – Deva; **„De la sandala romană la opinca țaranului român”** – Corneliu Stan; **„Parohia Ortodoxă Cinciș și legăturile ei cu Corvineștii”** – preot dr. Ioan Octavian Rudeanu – Direcția pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Național Hunedoara; **„Tristețea unor sate pădurănești”** – dr. Rusalin Ișfănoni – Muzeul satului București; **„Momârlanii – un grup etnic închis?”** – dr. Ioan Lascu - Universitatea Craiova; **„Obiceiuri, practici și simboluri în cadrul comunităților țărănești din platforma luncanilor”** - dr. Lucia Apolzan ; **„Satele din cer”** – Adrian Mitiș – Muzeul Satului București; **„Bradul – simbol pentru viață și moarte”** – prof. Constantin Clemente; **„Portul popular de sărbătoare la jieni”** – Tiberiu Svoboda; **„Sate pierdute, așezări dispărute”** – prof. Gligor Hașa; **„Satul vechi și nou al țaranului român”** – prof. Mircea Lac – Palatul Copiilor Deva; **„Măsuratul oilor în comuna Lelese”** – Dorica Ungureanu- Directorul Căminului Cultural Lelese.

Redacția revistei a găsit un sprijin deosebit din partea doamnei Coralia Maria Jianu pentru traducerea în engleză a sumarului.

Colectivul redacției își exprimă deschiderea spre orice colaborare, neacceptând însă nici o abatere de la profilul revistei. Culegerea computerizată și tiparul sunt executate de SC GRAPHO TIPES Deva.

„DEȘTEAPTĂ-TE ROMÂNE!”

Săptămânal independent al județului Hunedoara apărut la 1 martie 2004 Petroșani. Prezintă cititorilor prin articolele, informațiile, interviurile publicate, opinii și comentarii privind viața și activitatea locuitorilor Văii Jiului, activitatea partidelor politice, aspecte ale modului de derulare a activității administrațiilor publice locale, etc. Colectivul de redacție: Lucian Alecsa, Mircea Andraș, Ludovic Peter, Loredana Stoicoiu, Iosif Toth. Sufletul și principalul finanțator al săptămânalului a fost Mihai Viorel Bonea.

„(Con)texte”

Publicație a Cenaclului Boema Petroșani, Apare în 2003 sub direcția lui Marian Boboc.

GHIMPELE

Revista s-a născut din nevoia publicului cititor de a avea o publicație de umor și în special de „greață politică”. Apare într-un tiraj de peste 20.000 de exemplare. Apare în format A3 cu 16 pagini Alb-negru și 2 pagini color. Fondatorii revistei sunt: Gligor Hașa și Valeriu Bârgău. Directorul general al revistei: Gligor Hașa. Compania editoare: Floarea Soarelui Com. cu sediul în Deva, jud. Hunedoara.

„PUR ȘI SIMPLU... INCOMOD”

Publicație săptămânală, cu apariție în întreaga Vale a Jiului, în 16 sau 12 pagini, două color. Director Adriana Radu Mocanu. Redactori ing. Gheorghe Davidescu, Corneliu Bran, tehoredactor Petre Cibian. Colaboratori: toți care au ceva „incomod” de spus, pentru cei care ar trebui să apere legea și

interesele orașelor Văii Jiului. Săptămânalul are cuprins în paginile sale o paletă de rubrici de interes general pentru toată lumea, indiferent de vârstă, sex sau condiție socială: politică, economic, cultură, anchete sociale, divertisment, monden, sport, muzică, informații locale și centrale. Incomod pentru unii, dar savuros pentru cititorii săi, INCOMODUL rămâne o publicație de ținută, neutru pe plan politic, lucru apreciat pozitiv de cititorii săi, iar informațiile date în rândurile sale sunt sută la sută corecte. Probabil că tocmai de aceea, în campania electorală din 2004, a fost singurul săptămânal din Vale care a avut solicitări de campanie electorală din partea absolut a tuturor partidelor politice și a candidaților independenți, ziarul păstrându-și echilibrul până la capătul campaniei electorale.

„INFORMAȚIA”

Săptămânal județean de informație, opinie și anchetă, apărut în septembrie 2004, la Petroșani. Redactor coordonator: Ileana Firțulescu. Redactor principal: Tristan Albinic. Tipărit la Ziua - Ana Maria Press București.

Ziar finanțat de SC Protector Internațional București.

Ileana Firțulescu

- născută la 1 ianuarie 1955
- intrarea în presă la cotidianul Steagul Roșu Petroșani
- Absolvent al Școlii populare de arte – clasa Iosiff Tellman
- cursurile Facultății de Drept „Vasile Goldiș” Arad
- cotidianul Matinal
- redactor șef televiziunea Alpha Petroșani
- redactor șef Ziarul Informația

Ziarul INFORMAȚIA a apărut inițial - 8 septembrie 2004 - ca săptămânal al Văii Jiului, într-o zonă ostilă presei chiar și din cauza unor “presari”, deși inflația publicațiilor a

fost crescută. Ziar nou prin abordare, ziarști... vechi, cu multe “bătălii” câștigate. După șase luni, prin Ziarul INFORMAȚIA, Valea Jiului a ieșit din granițe pe piața județeană. Primirea a fost neașteptat de bună. Motivația invocată de cititori într-un sondaj de opinie a fost acuratețea redării informațiilor, diversitatea lor, echilibrul în abordare și... curiozitatea unor evenimente văzute din mijlocul unei lumi controversate. Tirajul și accesările pe net au crescut constant. Care a fost motivul celor ce au mai înființat încă o publicație, când în Vale mai existau peste 20? Parafrazându-l pe Deeping Wrwick, editorul SC INDUSTRIAL PROINVEST Petroșani și colectivul redacțional, coordonat de Ileana Firțulescu, au pornit dintr-un fel de nebunie.

În viață ne străduim neconținut pentru ceva mai bun, chiar dacă uneori ne lăsăm pradă dorințelor noastre. Acest lucru nu implică argumente, deoarece e mai puternic decât rațiunea. Avem de ales... Alegem drumul cel mai aspru, numindu-ne noi înșiși nebuni, dar continuând tot astfel până la capăt. În sufletul omului cinstit a existat dintotdeauna o dorință de a înfrunta adversitatea, acel instinct care-l împinge în permanență spre ceva mai nobil, mai bun. El seamănă cu un om trudit care sapă un colț de grădină. Încă o buruiană? De ce n-ar îngropa-o? De ce n-ar lăsa-o unde se găsește? Dar instinctul datoriei împlinite e mai puternic. Se apleacă și smulge buruiana, jurându-se poate că va fi ultima. Și mai este un motiv – spun redactorii săptămânalului - pentru care există Ziarul INFORMAȚIA. Jurnaliștii redacției știu, vorba lui Brâncuși, că dacă nu formezi o ființă cu lucrul tău, mai bine să te apuci de altceva. Și mai știu un lucru esențial: cuvintele reprezintă o forță de care TREBUIE să fii conștient.

„NOROC BUN!”

NOROC BUN!		4 pagini
Director: Mihai BARBU <small>(mhbarbu2001@yahoo.com)</small>		3000 lei
Redactor-șef: Marian BOBOC <small>marian_boboc2004@yahoo.com</small>		Anul 1
		Nr. 1
		octombrie
		2004
periodic de atitudine culturală și civică • apare în Valea Jiului		
Editorial		Contraeditorial
...CU PICTORIAL		De la cine și ce să învețe ortacii?
<small>Publicația pe care o aveți în mână își propune să nu vă ofere nici timpul probabil, nici cursul euro, nici rețete culinare, nici soluții miraculoase pentru slăbit, nici modă, nici horoscoape, nici clasamente, nici mersul trenurilor, nici mersul autobuzelor, nici programul farmaciilor, nici telefoane utile, nici rebus, nici integrale, nici pierderi, nici oferte, nici relatări din viața internațională, nici despre problemele globale ale omenirii, nici anecdote, nici epigrame, nici scoruri la pauză, nici rezultate finale, nimic despre viața sexuală, în general, și</small>		<small>Culpabilizarea "en gros" și "en detail" a minerilor curge la Vale la fel ca Jiurile. Când țeneș și domol la vreme de</small>

În luna octombrie a anului 2004 a apărut, la Petroșani, o publicație pusă la cale de un trio compus din Mihai Barbu (director), Marian Boboc (redactor șef) și Geza Sedlacsek (director Desktop Publishing). Redacția era în living-ul primului iar întâlnirile celor trei, în vederea tehnoredactării publicației, erau un prilej minunat de, periodică, bună dispoziție. Prima pagină a publicației avea, pe coloana din stânga, un editorial semnat de director iar pe cealaltă parte un contraeditorial semnat de redactorul șef. Mihai Barbu a scris, în primul număr, următoarele: **“Publicația pe care o aveți în mână își propune să nu vă ofere nici timpul probabil, nici cursul euro, nici rețete culinare, nici soluții miraculoase pentru slăbit, nici modă, nici horoscoape, nici clasamente, nici mersul trenurilor, nici mersul autobuzelor, nici programul farmaciilor, nici telefoane utile, nici rebus, nici integrale, nici pierderi, nici oferte, nici relatări din viața internațională, nici despre problemele globale ale omenirii, nici anecdote, nici epigrame, nici scoruri la pauză, nici rezultate finale, nimic despre viața sexuală, în general, și**

nici despre disfuncții erectile, în particular. Nu vom publica nici articole lungi, nici bla-bla- bla-uri și nici, că tot suntem la ora de franceză, nu vom avea parti- pris-uri. Vrem să vă oferim o publicație de doar câteva pagini, scrisă în Vale, despre problemele concrete ale Văii, despre ceea ce este blamabil și ceea ce este lăudabil în viața culturală și socială de pe Jiurile de Est și de Vest. Vom scrie scurt și vom pune, imediat, punctul pe i. Trăim în secolul vitezei motiv pentru care dorim să intrăm, deja, în subiecte. Vom avea de toate, vorba Planetei Moldova.”

În contraeditorialul său redactorul șef se întreba retoric: „De la cine și ce să învețe ortacii?” Iată ce scria, în 2004, Marian Boboc, într-o vreme când nu era, încă, membru al Uniunii Scriitorilor: ”Culpabilizarea en gros și en detail a minerilor curge la Vale la fel ca Jiurile. Când leneș, când domol la vreme de vară, când iute și înspăimântător la ceasurile primăverii/ toamnei. Le pun și eu celor din Dealul Institutului câteva întrebări: unde au fost ei când fu cu mineriadele? Oare rostul unui intelectual nu e și acela de a lumina mulțimea? Oare, să zicem, un universitar trebuie să mucegăiască în gradele sale? Să nu aibă altceva în gând și-n faptă decât propria parvenire pe spatele studeților și unii- mai rar- ai ortacilor?”

Tot în primul număr se putea citi o relatare savuroasă despre Valea văzută din Penthouse sau Nitzoizarea Văii. Articolul, pe care îl reproducem mai jos, e însoțit de un desen imens al Marinei Nițu, prietena Luceafărului din Vale, din care minierii scot, la greu, cărbune prin intermediul unei galerii aflate în zona aparatului genital. Desenul a apărut, inițial, într-o faimoasă revistă pentru domni.

“Cerule este albastru, dealurile au formele apetisante ale unor sâni siliconați pe care se dezvoltă codri verzi de brazi, telescaunul care nu funcționează, doi turiști admiră Coloana Infinitului țâșnind armonios din buricul Marinei Nițu, un sfârc al Divei este cucerit de un alpinist care flutură victorios un drapel alb. Cinci mineri dau la lopată,

alți patru joacă, desigur, cărți. Patru mineri stau la birt. Dintre ei unul trage la măsea, unul doarme direct pe pământul patriei iar doi își trag în freză. La Disco-bar, doi indivizi servesc consumatorii: unul cu mici, altul cu tării. Cinci ortaci consumă. Unul și-a tras gagică pe care o ține, protector, de după șale. La parterul unui bloc de prefabricate e un coafor. Pe trotuar, o femeie sprijină blocul. Așteaptă un client gras să coboare dintr-o mașină bengoasă. Ți se face părul măciucă! Asta-i imaginea Văii!”

Această minunată dar efemeră publicație de atitudine culturală și civică a fost încurajată, să-și mențină profilul, și de ing. Daniel Surulescu, pe vremea romantică și juvenilă când era director general adjunct al Companiei. Nu după multă vreme, Surulescu a fost avansat iar publicația și-a dat obșescul sfârșit. Cei trei (minus Ghezu) se vor reîntâlni, mai târziu, de pe alte poziții și în alt context, cu ocazia realizării unor importante proiecte culturale privind redescoperirea unei Văi ignorate. **Noroc bun!** s-a dovedit a fi, am putea spune de la înălțimea zilei de azi, o antecameră generoasă, a ORTACUL-ului de mai târziu.

„MINERUL”

Revistă editată pentru minerii de la EM Uricani de Exclusiv Media Group cu sprijinul Sindicatului Liber EM Uricani, începând cu anul 2004.

Coordonarea redactării și editării „Miner”-ului a fost realizată de Tiberiu Vințan.

„MINERUL”

Numărul pilot al acestei publicații de nișă, editat de Exclusiv Media Group, apare la Lupeni, în 6 august 2004, de Ziua Minerului, la solicitarea Sindicatului Liber al minei Lupeni, revista fiind distribuită gratuit minerilor. Impactul ei va genera permanentizarea apariției acestei publicații la Lupeni. Editorul revistei, Tiberiu Vințan scrie, de altfel, în editorialul din numărul 1 al revistei: „Când am editat revista Minerul ca supliment al ziarului **Politică și afaceri în Valea Jiului** nu aveam să intuiesc faptul că impactul acesteia a fost unul răsunător. **Așa da !**, au spus mai mulți mineri. **De mult nimeni nu a mai scris despre noi atât de corect, atât de complet.**”

Colectivul redacțional al revistei „Minerul” – care va apărea, între anii 2004-2006 – în paralel și ca revistă a minerilor de la EM Uricani și, respectiv EM Vulcan, va fi compus din Tiberiu Vințan, Luminița Andronache, Ionel Petrescu, Ioan Velica, Ion Aurel Titel, Ioan Ivănuși, Ioan Curuț, Zoltan Lacataș, Ionuț Ciubotaru, Dan Surulescu.

Revista „Minerul” va apărea la Lupeni, mai întâi cu o periodicitate săptămânală, apoi bilunară și lunară, până în anul

2006, când mentorii ei, directorul EM Lupeni, ing. Nicolae Ivănuș și președintele Sindicatului liber EM Lupeni Ioan Aurel Titel, se pensionează. Urmașii acestora nu consideră necesară susținerea în continuare a acestei publicații, care continuă însă să apară, ce-i drept sporadic, cu ocazia diferitelor evenimente de seamă din viața mineritului Văii Jiului, sub egida Grupului de presă Exclusiv.

LICEUL MEU

Revistă editată de Exclusiv Media Group avându-l ca fondator pe Tiberiu Vințan. Primul număr al revistei apare în

sptembrie 2005 fiind realizată de un colectiv de redacție format din cadre didactice de la grupul Școlar Dimitrie Leonida din Petroșani. Din acest colectiv au făcut parte prof. Atena Vlăduceanu (director), prof. Luminița Andronache Vințan (coordonator), prof. Mariana Boboc, prof. Oana Fișter, prof. Cornelia Pantelimon, prof. Marius Perin, prof. Mihaela Manolea, prof. Lidia Drăghici – redactori.

LUPENI

Apare ca supliment al revistei AFACERI ÎN VALEA JIULUI dedicat exclusiv Municipiului Lupeni. În editorialul din primul număr directorul publicației, Tiberiu Vințan, scrie că: „Un om informat este un om mai puternic. Un om informat vede mult mai corect realitatea din jurul său și activitatea oamenilor pe care i-a ales să-i reprezinte în fruntea urbei.” Publicația Lupeni Exclusiv are ca fondator pe Cornel Resmeriță - Primarul Municipiului Lupeni.

URICANI

Revistă editată de Exclusiv Media Group cu sprijinul autorităților administrației locale, al sindicatelor miniere de la Mina Uricani și al mediului de afaceri autohton. Fondator al

publicației este Dănuț Buhăescu, primarul orașului. Publicația va avea ca scop nu doar informarea cetățenilor cu privire la deciziile administrației locale ci va fi un inedit ghid turistic al uneia din cele mai frumoase zone ale Văii Jiului.

VULCAN

Prima publicație exclusiv locală, ce va apare ca supliment al revistei Afaceri în Valea Jiului este rodul unei idei a primarului Gheorghe ILE materializată de Grupul de Presă Exclusiv.

„DRUMETUL”

Revistă de interes turistic adresată iubitorilor de munte. Este editată de Asociația Pro Parâng Petroșani. Apare în noiembrie 2004. Redactor coordonator Dumitru Pușcașu.

„COSAS”

Revistă școlară editată de elevii Liceului Teoretic Lupeni. Primul număr a apărut în luna aprilie 2004, cu sprijinul Primăriei Municipiului Lupeni, personal a primarului Cornel Resmeriță. Tipărită în condiții grafice destul de reușite, full color, pe hârtie crețată, revista prezintă tematici de interes general, interviuri cu personalități ale Municipiului Lupeni, teste de cultură generală, poezii semnate de elevii liceului, încercări de proză și mai multe pagini de divertisment și informații de cultură generală.

„SERVUS HUNEDOARA”

Este un cotidian județean. Apare cu nr. 1, luni, 26 aprilie 2004. Ziarul este editat de TMT Media Internațional. Director general: Valentin Popescu. Editor coordonator Ștefan CIOCAN. Redactor șef: Bogdan BARBU. Redactor șef adjunct Ramona Ștefan. Colectivul de redacție: Geanina MĂTIEȘ,

Elena MATIEȘ, Gabriela Rădoi, Cristina DANILESCU; Oana BIMBIRICĂ. Corespondent special: Laurențiu MIHU. Fotoreporter: Remus SUCIU. Editare foto: Iza NEAG, Grafician: Ștefan BUZAN. Tehnoredactare Mona MONDEA. Director marketing Savin Cristian RISTA. Consilier manager Nicolae DIACONU. Distribuție: Sztrîmbly Alexandru Cristian.

SERVUS Hunedoara ființează în Valera Jiului cu o subredacție la Petroșani, coordonată de Tiberiu VINȚAN. Redactor de Valea Jiului: Luminița Andronache. Tiparul, în condiții grafice deosebite este executat la tipografia Garamnod – Cluj Napoca.

Tematica ziarului este diversă. La fel și genurile publicistice abordate. Prin activitatea responsabilă desfășurată, tânărul și ambițiosul colectiv al SERVUS-ului, a reușit prin ținuta și modul de prezentare a articolelor în cele 16 pagini dintre care 4 în policromie, să mențină viabil și băgat în seamă un cotidian difuzat în toate localitățile importante ale județului Hunedoara.

„INSIEME/ ÎMPREUNĂ”

Această gazetă este o primă coproducție româno-italiană în domeniul media din Valea Jiului. Publicația a apărut în două numere (în două culori, ulterior în policromie) în anul 2004 (aprilie-mai, iunie) urmare a unei colaborări între Liceul de Informatică Petroșani și Liceo Scientifico F. Severi din Castellamare di Stabia-Italia. Textele au fost scrise în română și italiană, fiind rodul unui proiect Comenius între cele două licee.

În cele două numere (8 pag. plus 16 pag.) au semnat elevii Cristian Melczer, Alessandro Prestia, Horațiu Cojocaru, Francesco Martone, Airin Lohenleyr, Ioana Diana & Maria Georgia Toroapă, Jessica Iozzino, Bianca Petronela Jilip, Francesca d'Amora, Melinda Maria Stoica, Iolanda Schettino, Andra Codreanu, Allegra Amiratti, Bianca Elisabeta Anghel, Stefana Cosenza, Oana Pătruț, Eva Donnarumma, Ioan Bican, Annarita Monaco, Viorel Octavian Dumitrescu, Raffaella Pensieri, Florina Cherciu, Alessandra Maiello, Izabela Todor, Angela Esposito, Sorana Vătavu și Claudia Buoncuore. Profesorii italieni Claudia Evangelisti, Tisbe Ruoco, Liliana Longobardi, Giuseppina Gallo, Giovanni Ciaravolo și Antonio Paolito alături de colegii lor români Georgeta Sterca, Victoria Morari și Mihai Barbu au coordonat activitatea jurnalistică a elevilor din cele două licee. Articolele erau relatări despre experiențele trăite de participanții la proiect în vizitele efectuate în România și Italia. (Italia văzută prin ochii românilor, România văzută prin ochii italienilor.) Redactorul responsabil al acestui periodic a fost Mihai Barbu ajutat de un destoinic fotoreporter & tehnoredactor- Geza Szedlacsek.

„VIATA de la est la vest”

VIATA

Publicație periodică

de la EST la VEST
Anul I, nr.1, iulie 2005

Publicație periodică apărută în 2005 la Petrila. Director general: Emil Părau. Redactor șef: Ioan Dan Bălan. Colectivul de redacție: Petrică Birău, prof. Elisabeta Bogățan, dr. Dumitru Gălățan, ing. Daniela Onofre, dr. Octavian Popescu, prof. Alin Rus, ing. Ioan Velica.

„SUPERLATIVE”

Revistă de cultură și divertisment al liceului Teoretic Mihai Eminescu Petroșani. Apare în anul 2005. Redactori șefi: Bîrsoianu Andra, Marcu Mariana. Prof. coordonator: Gilbert Danciu. La acest liceu mai apar revistele ”Pribos”(biologie), „Aperion” (chimie) „Palimpsest” (istorie și științe socio-umane). Revistele sunt editate de elevii liceului și coordonate de profesorii se specialitate.

„LADA DE ZESTRE”

Publicație a cercului de etnografie și folclor a Școlii generale nr. 4 Petrila – Jieț. Apare în luna decembrie 2005. Coordonator revistă: prof. Irina Boboc. Director școală: inv. Marioara Ciocan.

„e-Timpul”

Părăsind redacția „Opinia - Sport-turism”, Leila Osman devine editor lansând în septembrie 2005 ziarul cu periodicitate săptămânală. Reușește 13 de numere, după care ziarul își încetează apariția.

„Mă gândesc dacă sunt în măsură să vorbesc despre eul meu, reprezentat în munca mea de jurnalist și despre ceea ce însemn

în Univers! Și totuși... Mă numesc Leila Osman și sânt singura femeie din presa scrisă a Văii Jiului care, la acel moment al anului 2005, avea curajul să spună cuvinte potrivite într-un alt(fel) de ziar, intitulat *e-Timpul* al cărui editor am fost. Că

As-ul fusese aruncat în peisajul media și nu avusese finalitatea scontată e numai un motiv personal - pe care nu-l voi dezvălui din aceeași considerație care a determinat, odinioară, să cadă imperii! –spune Leila OSMAN

e-Timpul cuprindea în paginile ziarului *e-Timpul* pentru ȘTIRI, *e-Timpul* pentru DEZVĂLUIRI, *e-Timpul* pentru MINERITUL CARBONIFER, pagina de publicitate e-Afacere, *e-Timpul* pentru ATESTARE DOCUMENTARĂ, *e-Timpul* pentru CHESTII EXTRA(ORDINARE), *e-Timpul* pentru FEMEI DE FEMEI (sau pentru BĂRBAȚI DE BĂRBAȚI).

Directorul ziarului *e-Timpul* a fost Romeo SZEDLACSEK, în timp ce din colectivul de redacție făceau parte Leila OSMAN, Mircea ANDRAȘ, Arcadie S. Fotoreporter Geza SZEDLACSEK și inepuizabilul Claudiu MOLDOVAN, colaborator al majorității publicațiilor care apar în Vale.

Portofoliul profesional în mass-media: iulie 1999-octombrie 1999 Radio Doina Constanța, noiembrie 1999 TV MEDIA FAM Petroșani, 30 noiembrie 1999-15 martie 2003 cotidianul MATINAL Petroșani, în paralel cu Radio 21 Petroșani, în anul 2003, redactor la OPINIA DE VALEA JIULUI cu suplimentul SPORT - TURISM și am prezentat emisiunea LUMEA FILMULUI la Radio RCN Petroșani. La 1 septembrie 2005 apărea primul număr al săptămânalului *e-Timpul*, iar numărul 13 și ultimul în data de 9 decembrie 2005. De la 1 februarie 2006 sânt redactorul-șef al publicației săptămânale OPINIA CETĂȚEANULUI” – spune Leila OSMAN

„REALITATEA PETRILEANĂ”

Publicație de informații, opinii și divertisment. Apare în decembrie 2005 la Petrila, sub patronajul Asociației de

Proprietari nr. 1 din localitate. Este declarată publicație a orașului Petrila. Manager: ing. Claudiu Mîrlogeanu. Redactor șef: Mircea Andraș.

„OPINIA CETĂȚEANULUI”

Cu toate că pe piața media din Valea Jiului numărul publicațiilor din presa scrisă atinsese, până la nivelul anului 2005, cifra 15, săptămânalul apărut în februarie 2006, avea să reconsidere OPINIA CETĂȚEANULUI, de altfel numele publicației editate de directorul Blasiu Kerestely. OPINIA CETĂȚEANULUI este cea de a doua publicație editată de

Kerestely. Anterior, ideea lansării unui ziar în peisajul media încolțise în mintea sa încă din anul 2003, când s-a întors din Portugalia. Blasiu KERESTELY – pe scurt BOLCI – a fost prezent în media locală în primii ani post revoluționari, fiind alături de Gheorghe Duță, fostul patron al televiziunii prin cablu DAGS TV unul dintre pionierii televiziunii prin cablu în

Valea Jiului și nu doar.

De altfel, tot împreună cu Gheorghe Duță, și înainte de anul 1989 a colaborat cu postul național TVR 2 când transmitea știri din Valea Jiului.

La 30 martie 1993 a fost inaugurată televiziunea prin cablu DAGS TV din Petroșani, unde a avut o contribuție împreună cu Gheorghe Duță, aducând aparatură din Ungaria pentru primele programe TV.

În cadrul D.A.G.S TV în colaborare cu Genu Tuțu, Simona Oargă, Lucia Hărănguș, ș.a a lucrat ca operator și realizator de emisiune, până în în data de 26 iunie 1998 după care a lucrat la Televiziunea Parâng, sub conducerea lui Sergiu Poliopol. În anul 1996 a fost director marketing al publicației Jurnalul Văii Jiului care la început a avut apariție cotidiană, pentru ca ulterior să devină săptămânal de 32 de pagini. Din redacția ziarului făceau parte Mircea

Bujorescu, Constantin Iovănescu, Ștefan Cimpoi, Aurel Slăbâi, Ioan Velica, Ioan Dan Bălan, Genu Tuțu, director Gheorghe Duță ș.a..

Aflându-se că dorește să editeze o publicație săptămânală, Genu Tuțu i-a propus un parteneriat. El realiza la momentul respectiv publicația Sport Turism.

Așadar, împreună au elaborat un nou ziar, după o nouă gândire, intitulat OPINIA DE VALEA JIULUI (cu suplimentul SPORT- TURISM). Din redacție făceau parte Mircea Nistor, Ramona Roșulescu, Adrian Stark, Eugen Popa, Aurel Slăbâi, Octavian Popescu, Ioan Velica, Geza Szedlacsek și Leila Osman. Din luna ianuarie 2005 a întrerupt colaborarea cu Genu Tuțu, el rămânând în continuare cu această publicație săptămânală. A avut o perioadă de acumulări calitative, timp în care a gândit conținutul unui ziar în care cetățenii Văii Jiului să-și poată exprima opiniile.

Viața este un șir de nemulțumiri de la cel care nu are nimic și speră ca ziua de mâine să-i aducă ceva la cel care are de toate și tot ar mai vrea, de la patronul devenit miliardar peste noapte și până la șomerul pentru care cina nu este cea de taină. Așa s-a născut publicația săptămânală **Opinia Cetățeanului** în care simțind nevoia de a spune ceea ce gândește un șir de nemulțumiri, un spectacol al supraviețuirii cu un veșnic lăcaș al speranței, o luptă continuă pentru dreptate, pentru democrația bunului simț.

În presa independentă uneori, se pierde din vedere esențialul. Astfel se ajunge ca ziaristii (și prin ei cititorii) să vadă copacii și nu pădurea.

Redacția Ziarului Opinia Cetățeanului este alcătuită din Leila Osman-redactor-șef, redactorii Melinda Kelemen, Adrian Stark, Andrei Banto, Mircea Andraș și Dorel Neamțu. Consilier juridic: avocat Virgil Dumitru. Fotoreporter: Claudiu Moldovan.

„ECOUL VĂII JIULUI”

În vara anului trecut, 2005, la o discuție a încolțit ideea scoaterii pe piața (sufocată de altfel) Văii Jiului, o nouă publicație. Nu că ar fi fost mare nevoie de încă una, ci pentru a avea o ocupație, dar și pentru a demonstra că și o femeie este capabilă să pună pe picioare o publicație. Nu a ținut cont de „încurajările” anumitor prieteni și colegi de breaslă, nici de sfaturile

celor mai buni prieteni care au avertizat-o că-și bagă singură capul în lanț. Nu a gândit să se îmbogățească din acest ziar, nici măcar să considere că ceea ce face este o afacere. La început de drum și-a propus doar să fie verticală, să fie pe cât posibil obiectivă în ceea ce scrie, să laude sau să critice atunci când este cazul sau doar să relateze fără a da nici o nuanță unui anume eveniment. Nu și-a propus nici să fie ceva mai sus decât alții, nu și-a propus decât să dovedească faptul că poate răzbi acolo unde până acum, cu o singură excepție, Leila Osman, au răzbit doar bărbații.

Fără prea mult tam-tam, pe 16 martie 2006 a apărut primul nume al săptămânalului „Ecoule Văii Jiului”. Nu a avut loc nici o lansare oficială așa cum se obișnuiește în peisajul

mediatic. Ziarul a apărut pur și simplu, a fost scos la vânzare, continuă să apară, deși au existat multe voci care au spus că va rezista pe piață cel mult 4 numere. Colegii cu care Corina a plecat la drum, în mare au rămas aceeași: Claudiu Moldovan, Alina Mateaș, Alin Oprea. Au existat și persoane cu care a avut o perioadă, scurtă de colaborare: Nicu Tașcă și Genu Tuțu. Doi dintre colaboratori sunt tineri, novici în ale gazetăriei, dar dornici de a face performanță, de a deveni buni gazetari.

MESAGERUL HUNEDOREAN

Este ultimul cotidian hunedorean al cărui prim număr a apărut luni 12 iunie 2006. În numărul pilot scos pe piață joi 8 iunie 2006, directorul cotidianului Mircea Lepădatu sublinia „când pregăteam lansarea acestui nou cotidian al județului

Hunedoara, mulți ne-au întrebat cum de ne încumetăm la o asemenea întreprindere deoarece piața hunedoreană a presei este cam ocupată de publicațiile care se editează în Deva – cotidiene, săptămânale – bașca cele din Valea Jiului.”

După ce a analizat situația din toate punctele de vedere, inclusiv cea financiară - editarea unui cotidian cu șase apariții pe săptămână însemna o investiție de multe miliarde, bani care se recuperează foarte greu sau poate deloc – după evaluarea forțelor umane, Mircea Lepădatu, un cunoscut gazetar hunedorean a decis editarea **Mesager-ului** Hunedorean și lansarea sa pe piață. În politica editorială a ziarului s-a stabilit un punct prioritar: echidistanța politică. Apoi, susținerea și sprijinirea întreprinzătorilor locali, ziarul dorindu-se a fi un adevărat mesager al realităților hunedorene, așa cum sunt ele cu bune și cu mai puțin bune.

În concluzie, cine sunt și ce vor cei care compun echipa Mesagerul Hunedorean? Sunt o echipă de jurnaliști hunedoreni cu multă experiență care au adunat în jurul lor alți colegi mai tineri, plini de energie și dorința de afirmare. Tineri și talentați, energia și talentul acestora compensează în mare măsură lipsa de experiență. O echipă care vrea să-și facă meseria cât mai bine, cât mai corect și cu deplinul respect pentru cititor.

Mesagerul Hunedorean a pornit la drum cu următoarea echipă redacțională și tehnică: director - **Mircea Lepădatu**; redactor șef – **Sorina Popa**, senior editor – **Alexandru Gruian**; reporter special: **Constantin Iovănescu**; Lumea afacerilor: **Adrian Filip**; comunitate: **Irina CHIROIU**; sport: Nicolae Gavrea, Călin Florea; fotoreporter: Andrei Culda; corector: Bianca Gulă; desktop publisher : Denisa Lala, Anita Meitner, Ovidiu Faur, inginer sistem: Horia Boncuț; Financiar cotabilitate: Doina Fărău; publicitate – marketing: Roxana Iacobache; administrație-difuzare: Dumitru Vlad – șef departament, Marian ALBU. Cotidianul este editat de SC

MEDIA HUNERDOREANĂ SRL, fiind tipărit la imprimeriile
Unirea Press Alba Iulia.

„ZONA ALPINĂ”

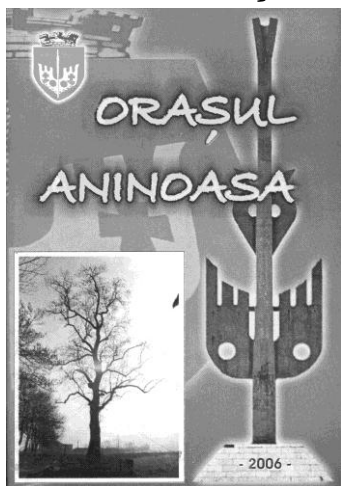
Revistă de turism, apare în anul 2006. Realizatori: Sorin Oprea, Ilie Pinteș și Tiberiu Vințan, cu sprijinul aceluiași statornic susținător al promovării turismului în zona Văii Jiului, Emil Părau. Revista este lansată în Masivul Straja Lupeni, într-un cadru de sărbătoare totală.

Grupul de presă Exclusiv își va continua politica de sectorizare în domeniul editării publicațiilor locale, prin editarea unei noi reviste de nișă, în martie 2006, fiind scoasă de sub tipar ediția cu numărul 1 a publicației „**Zona alpină**”. Publicația, editată în condiții grafice de excepție, într-un format de buzunar, ușor accesibil, este destinată în mod exclusiv turiștilor care vizitează Valea Jiului, în mod expres stațiunile turistice Straja și Parâng.

Colectivul redacțional al revistei este alcătuit din Tiberiu Vințan – director, Luminița Andronache, Sorin Oprea, Ilie Pinteă – redactori, Rolland Szedlacsek – grafician.

ORAȘUL ANINOASA

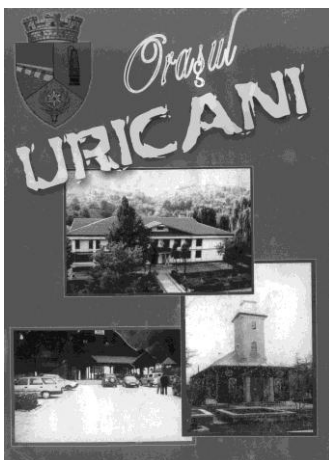

Revistă de informare, editată de Primăria și Consiliul Local al Orașului Aninoasa. Este adresată cetățenilor din Aninoasa, dar și tuturor locuitorilor Văii Jiului. Prezintă articole prin care redactorii revistei fac cunoscute eforturile făcute de administrația locală în vederea realizării proiectelor sociale care privesc viața comunității, facilitățile privind turismul local, viața culturală a orașului, obiceiurile populare, sărbătorile tradiționale,

activitatea sportivă etc. Editor coordonator: Genu Tuțu. Grafica Romeo SZEDLACSEK. Revista este tipărită în condiții grafice reușite, full color, pe carton cretat.

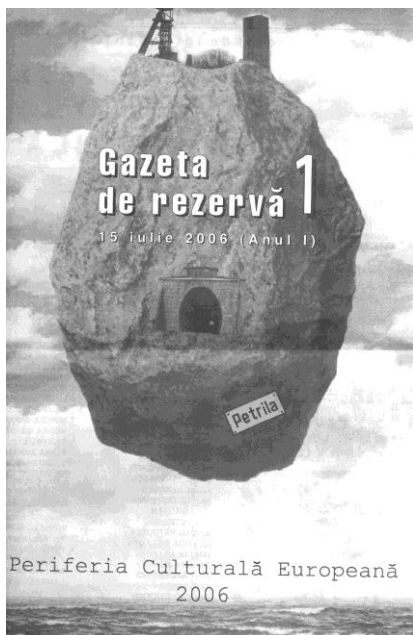
ORAȘUL URICANI

Revistă apărută din inițiativa Consiliului Local Uricani și a Primarului localității Dănuț Odagiu – Buhăescu. Publicația a fost primită cu interes atât de locuitorii orașului cât și turiștii care tranzitează zona. Publicația face cunoscut în extenso Uricaniul ca zonă turistică de interes local și național. Numeroase imagini color prezintă frumusețea sălbatică a munților Retezat, fauna unică a acestor zone și posibilități

deosebite pentru petrecerea plăcută și utilă a timpului liber în mijlocul naturii. Cel care răsfoiește această revistă poate face cunoștință prin intermediul imaginilor și a textelor prezentate cu talent gazetăresc cu obiceiurile locale privind creșterea animalelor, măsuratul oilor, ineditul sărbătorilor de iarnă, tradiția meșteșugurilor populare și multe altele. Editor coordonator Genu TUȚU. Tehnoredactare Romeo SZEDLACSEK.

GAZETA DE REZERVĂ 1

(15 iulie 2006, anul, I, nr.1)

Această apariție ocazională a fost prilejuită de o inițiativă a caricaturistului Ion Barbu de a declara Petrița Periferia Culturală Europeană. Acțiunea era pusă în evident contrast cu Sibiul care urma, în 2007, să devină Capitală Culturală Europeană. Dacă la Sibiu urmau să se aloce sume exorbitante, acțiunile culturale de la Petrița s-au limitat la bani puțini și organizatorii s-au rezumat doar la accesarea

fondurilor private. Redacția acestui unic număr de 28 de pagini, conceput după modelul grafic și ideatic al României literare, a fost compusă din Ion Barbu, Mihaela Șchiopu, Rolland Szedlacsek, Mihai Barbu și Marian Boboc. În Contrafort, Mihai Barbu a scris Despre periferia culturală și curcubeul lui Bush. “Dacă răsfoiești cărțile pe care le face Ion Barbu, împreună cu invitați iluștri din afara Văii Jiului, îți dai seama de paradoxul care guvernează acest tip de politică editorială. Petrița a devenit, grație caricaturistului- editorialist de la **Ziua**, **Cațavencu** și **Dilema veche**, un loc foarte puțin cercetat dar foarte des citat. Lumea de la Centru se hotărăște, greu, să calce chiar și prin iarba grasă din Poiana Miresei, darmite să mai coboare și în funduri întunecate de mină. Privirea este exterioară și, de cele mai multe ori, e tributară

clișeelor de tot felul. Minerii sunt demonetizați și azi pentru mizeriile în care au fost târâți, la începuturile democrației originale, la chemările de sirenă ale emanațiilor post revoluționari.”

Între Centru și Periferie e o ruptură evidentă. Mahalaua era un sat mare și pestriț unde oamenii aveau alte îndeletniciri dar nu abandonaseră întrutotul pe cele tradiționale. Oamenii locuiau la oraș dar trăiau, gândeau și se comportau ca rudele lor de la țară. În Valea Jiului, aflată în zorii industrializării, au venit oameni din toate colțurile Imperiului Austro- Ungar. Ei stăteau în Colonii muncitorești dar se comportau ca niște domni în exil care au adus cu ei o mare tradiție culturală. Mihaela Șchiopu a scris mult (Materasa, Coloana despre Lizi, Vizuina, Elisaveta, Ultimadona/ Casa filosofului vagonetar) despre ceea ce a însemnat pentru Petrila, an de an, festivalurile, parastasele și periferiile culturale. Adrian Alui Gheorghe a descris Colivăresele din Petrila. Marian Boboc a evocat o perioadă interbelică din vremea când Petrila semăna cu iaurtul. Radu Pavel Gheo scrie despre Petrila ca despre un Ghost Town, Andrei Bodiș îi dedică poezia Orășelul poeziei lui Ion Barbu, artist din Petrila. Petre Stoica dedică Petrilei Sfaturi metafizice iar Șerban Foarță face o Sesizare poetică. Marcel Tolcea a dat seamă despre Etica și murala în artă. Marian Boboc semnează o Cronică a pesimistului cu titlul Petrila fără Allen Ginsberg, dar cu..., un imn special dedicat celui mai estic oraș din Vale (“petrila- oraș mirosind a smirnă și tămâie/ petrila- pe zidurile tale s-au scris versuri frumoase/ peste inscripții porcoase”).

„JIUL FOTBALISTIC”

O revistă a tuturor iubitorilor de fotbal din Valea Jiului.
Este fondat în martie 2006. Editor coordonator: Genu Tuțu.

PULSUL VĂII JIULUI

“Trăi-vom cât Darângul!”

PULSUL

Văii Jiului

MAGAZIN BILUNAR DE VALEA JIULUI ȘI GORJ
www.pulsulvaiijiului.go.ro / anul 1. Nr. 3. / noiembrie 2006 / 8 pag. - preț: 48 bani

<p>PAG 5 VALEA JIULUI, ODINOARA.</p>	<p>Sigur că cei Dumneavoastră cititori, așa căp sunteți, poate vă întrebați de ce editorialele pe care le scriem poartă același titlu, de la apariția publicației și până în prezent? Răspunsul e simplu ca "bună ziua": împreună trăim, murim, ne amărăm și suferim pentru cinștuită viață a copiilor și nepoților noștri. Împreună ducem viața grea, de parcă Dumnezeu ne-a întors spatele. Nu... nu... viața tașterii. Dumnezeu e cu ochii pe noi. El vede mai bine pentru sufletele noastre, doar să-i primim Lumina și Căleă.</p>	<h3>ÎMPREUNĂ</h3> <p>-editorial de Romulus BURDAN</p> <p><small>n bot. Apoi, la schimbarea bandșilor cu sălțării, orăcăie iar, că poate, poate vor primi iar, un... pik de... cloguțe. Pătrine, ai năbbi de puțrni, au curajul zicorii adevărașului. Acești puțrni, în genere, n-au cubare</small></p> <p><small>PATRIA, NEA- MULU. Ei, acei puțrni, nu s romantici zăie. Ei nu s nei călăi, călăilor neamului. Nu sunt așa ceva..... Acești puțrni sunt doar rezonanța clopotului neamului fie cel</small></p>
--	--	--

Este ultima publicație în cursul derulării pregătirii **Istoriei Presei Hunedorene** după anul 1989. **Pulsul Văii Jiului** se dorește a fi un magazin bilunar de Valea Jiului și Gorj. Inițiativa editării publicației aparține lui Romulus BURDAN. Apărut în 8 pagini cu 2 pagini color PULSUL prezintă cititorilor săi tematici serioase din viața economică, socială și culturală a zonei. Caseta redacțională ne prezintă o echipă cu nume cunoscute în Valea Jiului: Ilie N. Constantinescu, Nicolae Haneș, Nicolae Ungureanu, Valeriu Stanciu. Administrator Romulus Burdan. Redactor șef Mircea

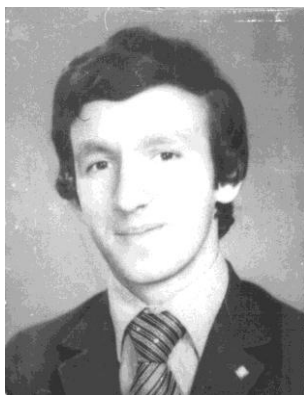
Andraș. Foto și tehnoredactare Iosif TOTH. Tiparul este executat la Tipografia Prod Com SRL Tg. Jiu.

Descoperire inedită

MASTERS

(1980)

În decursul cercetării pentru documentarea și strângerea materialului privind **ISTORIA PRESEI HUNEDORENE** am făcut o descoperire inedită. În anul 1980, în perioada când în România nu exista altfel de presă decât cea controlată și „editată” de Partidul Comunist în cartierul Sohodol din Paroșeni – Vulcan un tânăr de excepție **a scos pe piață** o mică publicație locală. Este vorba de **MASTERS**. O **mică publicație**, scrisă de mână, multiplicată în câteva zeci de exemplare și difuzată în Paroșeni și Vulcan. Era citită **din mână în mână**. Temele tratate erau diverse, punându-se accent mai ales pe competițiile sportive. Erau prezentate în primul rând campionatele de fotbal, volei, tenis și alte sporturi unde comunitatea din Sohodol Paroșeni, avea reprezentanți.

Cine a avut cutezanța să promoveze o astfel de publicație și o astfel de **presă**?

Un îndrăzneț pasionat al condeiiului, pe numele său **Ioan Muntean-Berzan**. A fost al cincilea copil din cei opt ai familiei Muntean- Berzan. A văzut lumina zilei împreună cu

THE CRONICS SPORT - TENIS

Nr. 01

29.06.80

Așadar iată-ne la început de drum, odată

MASTERS

Produced
by:
MACKENNA'S
Press
INTERNATIONAL

Autori Mackenna's Press and Company
Nr. 15 22 august 1980

= ASTĂZI MARELE EXAMEN =

26 iunie 1980... start în campionatul de tenis
Uvertura acestuia avea să aducă față în
față pe doi din cei care vor participa azi
la finalele de la Deva - Nicu - MARIUS De
atunci au trecut 57 de
zile pline de meciuri specta-
culoase care au dat cu
toare campionatului care a
constituit punctul de atrac-
ție a sezonului estival. Au
fost meciuri frumoase stir-
nind un real interes în rin-
dul celor care iubesc acest
sport. Acum va trebui să
ne mobilizăm ca niciodată
câci ceasul al 12-lea
se apropie. Un călduros
bravo tuturor și acum mult
succes lui: Nicu MARIUS LEVENTE
și IOANE care vor participa
la Deva.

În întâmpinarea ma-
rui sărbători Nicu
a venit de la
Gorj-Napoca făcînd
"cînstă" oșă ca de ziu
lui zile la rînd.
Rezultatul nemaînobil
care este dedicat muii
sărbători dovedește încă
odată modelle eforturi
ale acestui minnot colectiv

sora sa geamănă Maria la 27 iulie 1962 la Vulcan. A urmat Școala Generală la Paroșeni, apoi Liceul Chimic la Lupeni, dând examenul de bacalaureat în anul 1980. Încă din primii ani de școală a avut înclinații literare având o minte ascuțită și pragmatică. După ce a venit din armată s-a angajat la Uzina Electrică Paroșeni fiind șef de tură la secția chimic. Se hotărăște să dea examen la Facultatea de Filologie din Cluj. Reușește printre primii pe listă. Nu am putut afla care a fost motivul pentru care nu s-a prezentat la facultate, renunțând la începerea studiilor universitare. Se îmbolnăvește. Medicii constată că este vorba de uremie în sânge. Ajunge la dializă. După cinci luni de suferință se stinge din viață la data de 28 octombrie 1988. Odată cu dispariția tânărului Ioan Mntean – Berzan, cerul speranțelor luminează cu o stea mai puțin. Păcat...

Soarta face ca sora sa geamănă Maria să se îmbolnăvească nu peste multă vreme de aceeași boală: uremie. Se stinge din viață mergând alături de fratele său geamăn în anul 1996.

Vom reveni cu povestea extinsă a MASTERS-ului și a lui Ioan MUNTEAN-BERZAN în variața completă a **Istoriei Presei Hunedorene**.

NOTA:

Cercetarea a relevat și alte publicații apărute în ținutul hunedorean pe care, însă, nu le-am putut consulta deocamdată, întrucât nu am găsit receptivitate și sprijin din partea redacțiilor respective, atitudine care sperăm să se schimbe pentru a putea vorbi de un câștig în realizarea unei lucrări care se dorește a fi **cât mai completă**.

În Valea Jiului au circulat ziare și reviste de la nivelul județului Hunedoara cât și ziare și reviste de la nivel central din România.

Fișierul rămâne, așadar, deschis. Munca de cercetare continuă. Cu toate greutățile întâmpinate, cu toată ignoranța unora, lucrarea finală ISTORIA PRESEI HUNEDORENE se conturează...

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
Cuvântul autorului	9
CAPITOLUL 1	
DETERMINISM ȘI INDETERMINISM ÎN VIAȚA SOCIALĂ.....	15
Determinismul social în gândirea vechilor greci.....	17
Determinismul social în filosofia antică grecească	19
Determinismul social în filosofia medievală.....	26
Determinismul social în filosofia modernă	28
Determinismul social în filosofia contemporană	38
Bibliografie:	53
CAPITOLUL 2	
CONCEPȚIA LUI ROUSSEAU DESPRE RAPORTUL DINTRE	
SUVERAN ȘI PRINCEPE, RESPECTIV POPOR ȘI	
GUVERNĂMÂNT.....	55
Contractul social, context istoric și social.....	57
Influenta lui Rousseau asupra istoriei filosofiei	60
Contractul social merite și lipsuri	66
Rousseau sau adeptul ordinii civice	72
Jean - Jacques Rousseau (1712-1778).....	78
Bibliografie:	84
CAPITOLUL 3	
PROBLEMATICA ȘI CONTROVERSE FILOSOFICE ACTUALE	
PRIVIND ADEVĂRUL ȘI CRITERIILE DE ADEVĂR.....	85
Adevărul ca valoare a cunoașterii	87
Teoria asupra semnificării și structurii adevărului	89
Problema purtătorului	90
Principalele teorii asupra adevărului	92

Teoria adevărului corespondență	92
Teoria adevărului coerență.....	95
Teoria pragmatică a adevărului.....	98
Consens și adevăr. Teoria consensualistă	100
Teoria adevărului ca stare de neascundere a ființei.....	102
Adevăr și valoare științifică	103
Bibliografie	120
CAPITOLUL 4	
FILOSOFIE ȘI VALOARE ÎN OPERA LUI NIETZSCHE	121
O gândire profundă, enigmatică, controversată... ..	123
bibliografie:.....	149
CAPITOLUL 5	
FENOMENOLOGIE ȘI HERMENEUTICĂ LA HUSSERL ȘI	
HEIDEGGER.....	151
Fenomenologia – metodă și stil de filosofie.....	153
Bibliografie:	176
CAPITOLUL 6	
CONCEPȚIA LUI CONSTANTIN RĂDULESCU MOTRU DESPRE	
PSIHOLOGIA POPORULUI ROMÂN ȘI MISTICISMUL LA	
ROMÂNI....	177
Despre psihologia poporului român	179
Conștiința religioasă și misticismul la români	188
Bibliografie:	196
PARTEA A DOUA	197
Ziaristul, între libertatea de exprimare și responsabilitatea cuvântului	
scris.....	199
Bibliografie	210
Ce este oare credința ?	211
Presa Văii Jiului după 1989	227
Cuprins	347

Mulțumesc și pe această cale sprijinului acordat pentru apariția acestei cărți:

- **SC COMEXIM R SRL LUPENI**
(domnului Emil PĂRĂU)
- **SC JIUL COMALIMENT SRL VULCAN**
(domnului Octavian NASTE)
- **SC DARO STAR PRODIMPEX SRL VULCAN**
(domnului Remus BECUȘ)
- **SC EDY URSU SRL PETROȘANI**
(domnului Constantin FULGA)
- **SC AVEG SRL PETRILA**
(domnului Gheorghe MARCHIȘ)

Mulțumesc pentru consultanță și sprijin la realizarea fișierului presei hunedorene aparute după 1989 domnilor:

- **Alin Rus**
- **Ioan Velica**
- **Gheorghe Chirvasă**
- **Mihai Barbu**

